

T.C.

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**GÜVENLİKLEŞTİRME YAKLAŞIMI ÇERÇEVESİNDE KUZAY
MAKEDONYA'DAKİ İÇ SİYASAL ANLAŞMAZLIĞIN ANALİZİ**

**ANALYSIS OF DOMESTIC POLITICAL DISPUTE IN NORTH MACEDONIA WITHIN THE FRAME
OF SECURITIZATION**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Pelin ÇOLAK

(162016008)

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Göktürk TÜYSÜZOĞLU

GİRESUN-2019

T.C.

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**GÜVENLİKLEŞTİRME YAKLAŞIMI ÇERÇEVESİNDE KUZAY
MAKEDONYA'DAKİ İÇ SİYASAL ANLAŞMAZLIĞIN ANALİZİ**

**ANALYSIS OF DOMESTIC POLITICAL DISPUTE IN NORTH MACEDONIA WITHIN THE FRAME
OF SECURITIZATION**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Pelin ÇOLAK

(162016008)

Tez Danışmanı:

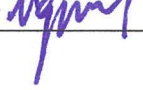
Doç. Dr. Göktürk TÜYSÜZOĞLU

GİRESUN-2019

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 11.06.2019 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Pelin Çolak'ın "Güvenikleştirme Yaklaşımı Çerçevesinde Kuzey Makedonya'daki İç Siyasal Anlaşmazlığın Analizi" başlıklı tezini incelemiş olup aday 19.06.2019 tarihinde, saat 15.00 da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Doç. Dr. Göktürk TÜYSÜZOĞLU	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Selim KURT	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Vahit GÜNTAY	

ONAY

...../...../201..

Doç. Dr. Güven ÖZDEM
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Güvenlikleştirme Yaklaşımı Çerçevesinde Kuzey Makedonya’daki İç Siyasal Anlaşmazlığın Analizi” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../...

Pelin ÇOLAK

ÖNSÖZ

Kuzey Makedonya’da Makedonlar ve Arnavutlar arasındaki ilişkiler, eski Yugoslavya döneminden bu yana sorunlu olmuştur. Kuzey Makedonya’nın bağımsızlık sonrası döneminde de bu durum değişmemiştir. Ülkenin Makedonlardan sonra en kalabalık nüfusuna sahip Arnavutlar, anayasada geçen “ülke Makedon ulusunun devletidir” vurgusundan dil, eğitim, ulusal simgeleri konu alan yasalarına, polis ve ordu içindeki temsil haklarından kamu kurum ve kuruluşlarındaki temsil sayılarına kadar, hak ve özgürlüklerini sınırlayıcı kararlara karşı çıkmıştır.

“Güvenikleştirme Yaklaşımı Çerçevesinde Kuzey Makedonya’daki İç Siyasal Anlaşmazlığın Analizi” konulu bir tez çalışmasının belirlenmesinde rol oynayan başlıca faktör, Balkanlara ilişkin analizlerde hem stratejik hem de tarihi bir yeri kaplayan Kuzey Makedonya’da Arnavutlarla ilgili sorunların nasıl bir iç siyasal güvenlik sorunu haline geldiğine farklı bir yorum getirme arzusudur. Sorunun yaklaşım perspektifinde değerlendirilmesi için yaklaşımın çıkış noktasını ve genel hatlarını kavramak önemlidir. Bu nedenle özellikle Kopenhag Okulu’nun önde gelen yazarlarının çalışmaları incelenmiştir. Ayrıca güvenikleştirme kapsamında devletler ya da toplumlar arası güvenlik sorunlarını ele alan yerli ve yabancı kaynakların nasıl bir yol izlediği saptanmaya çalışılmıştır. Kuzey Makedonya’da iki toplum içinde güvenikleştirme sürecini başlatan söylemler için özellikle Makedon ve Arnavut partilerine odaklanılmıştır. Elde edilen bulgularda güvenikleştirme ve güvenlik-dışlaştırma süreçlerinin nasıl ilerlediği ortaya koymaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın danışmanlığını yürüten Doç. Dr. Göktürk TÜYSÜZOĞLU hocama tez süresince katkılarını, yönlendirmelerini esirgemediği için çok teşekkür ederim. Bu tez çalışmasında ve bütün eğitim hayatım boyunca desteklerini ve fedakârlıklarını benden esirgemeyen, bana güç veren sevgili aileme; tez yolculuğumu benimle paylaşan tezimin ikinci okuyucusu Ayşegül İNCESU’ya, araştırmalarımda beni yalnız bırakmayan Zeynep ALBAYRAK’a, desteği için Ayşenur ALTUN’a ve benimle aynı, gün aynı heyecanı paylaşan Ceren HAKYEMEZ’e teşekkürlerimi bir borç bilirim.

II

ÖZET

“Güvenikleştirme Yaklaşımı Çerçevesinde Kuzey Makedonya’daki İç Siyasal Anlaşmazlığın Analizi” adlı bu tez çalışması, Kopenhag Okulu çalışanları tarafından oluşturulan ve güvenlik terminolojisine önemli katkılar sunan “Güvenikleştirme Yaklaşımı” kapsamında Kuzey Makedonya’da bir iç siyasal anlaşmazlık haline gelen Arnavut sorununu ele almayı amaçlamaktadır. Kuzey Makedonya’da derinleşen güvenlik kaygıları çerçevesinde şekillenen Makedonlar ile Arnavutlar arasındaki ilişkilerin analizini mümkün kılmak adına, güvenikleştirme yaklaşımının genel hatlarına odaklanılmıştır. Balkanlar’da dağınık bir şekilde yaşayan Arnavutlara bölgesel bir inceleme fırsatı sunan “Bölgesel Güvenlik Kompleksi” ve Kuzey Makedonya’da Arnavut sorununun hangi sektörler için tehdit oluşturduğunu ortaya koymak için “Güvenlik Sektörleri” yaklaşımlarının incelenmesinin önemli katkılar sunacağı düşünülmüştür. Ayrıca güvenikleştirmenin tersine hareket ettiği yani güvenlik-dışılaştırmayı mümkün kılan eğilimler üzerinde durulmuştur.

Kuzey Makedonya’daki Arnavut sorununun; ne zaman, hangi koşullarda ve eylemlerde bir güvenlik sorunu haline geldiğini anlayabilmek için, tarihsel arka planına yer verilmiştir. İki toplum arasında gelişen anlaşmazlıkların, 2001 yılında çatışmaya dönüşmesi algılanan tehdidin son noktasını oluştururken, güvenikleştirmenin nasıl kullanıldığına dikkat çekilmiştir. Ayrıca çatışmayı sonlandıran Ohri Çerçeve Antlaşması incelenmiş ve güvenlik-dışılaştırma kapsamında anlaşma sonrası ortam ele alınmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Kopenhag Okulu, Güvenikleştirme, Kuzey Makedonya, Arnavutlar, Ohri Çerçeve Antlaşması.*

III

ABSTRACT

This thesis named “Analysis of Domestic Political Dispute in North Macedonia Within The Frame of Securitization” aims to deal with examine the Albanian problem which becomes an internal political dispute in North Macedonia within the context of securization approach which was created by Copenhagen School. It analyses the relations between Macedonians and Albanians. Therefore it is focused on the general outline of the securitization approach. Albanians living in a scattered way in the Balkans were given a regional examination opportunity with the “ Regional Security Complex” approach. in North Macedonia, the “Security Sectors” have been examined to reveal which sectors the Albanian problem poses a threat to. In addition, it has been emphasized the trends that make de-securitization possible.

Albanian problem in North Macedonia; in order to understand when and under which conditions and actions it has become a security problem, the historical background of the problem has been mentioned. As a result of the end point of the perceived threat, conflict between the two communities in 2001 turned into a strife. Here it is drew attention how the security is used. In addition, the Ohrid Framework Agreement, which ended the Conflict, was examined and within the de-securitization the post agreement environment was tired to be addressed.

Key words: *Copenhagen School, Securitisation, North Macedonia, Albanians, Ohrid Framework Agreement.*

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
KISALTMALAR	VI
TABLolar VE ŞEKİLLER DİZİNİ.....	VIII
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
GÜVENLİKLEŞTİRME YAKLAŞIMININ KAVRAMSAL ÖNGÖRÜLERİ.....	4
1. GÜVENLİK KAVRAMI.....	4
2. KOPENHAG OKULU VE GÜVENLİKLEŞTİRME YAKLAŞIMI	9
2.1. Bölgesel Güvenlik Kompleksi	11
2.2. Güvenlik Sektörleri.....	14
2.3. Güvenlikleştirme Yaklaşımı (Securitization).....	19
2.3.1. Güvenlikleştirme Nedir ve Nasıl Başlar?.....	19
2.3.2. Güvenlikleştirme Yaklaşımının Kavramsal Araçları	24
2.3.3. Güvenlik-dışlaştırma/Güveniksizleştirme (Desecuritization).....	29
2.3.4. Güvenlikleştirme Yaklaşımına Dair Eleştiriler.....	32
İKİNCİ BÖLÜM.....	34
KUZEY MAKEDONYA'DA MAKEDON-ARNAVUT REKABETİ: SORUNLAR VE SİYASAL YANSIMALARI	34
1. ARNAVUTLARIN BALKANLAR'DAKİ DURUMU	34
1.1. Arnavut Ulusçuluk Hareketinin Doğuşu.....	34
1.2. Arnavutların Balkanlar'daki Dağılımı ve “Büyük Arnavutluk” Düşüncesi.....	38
2. KUZEY MAKEDONYA 'NİN TARİHSEL VE SİYASAL ARKA PLANI.....	42
2.1. Kuzey Makedonya'nın Konumu ve Coğrafi Önemi	42
2.2. Kuzey Makedonya'nın Tarihine Kısa Bir Bakış.....	46
2.3. Kuzey Makedonya'nın Bağımsızlık Süreci ve İsim Sorunu	49
2.4. Kuzey Makedonya'nın Demografik Yapısı	52
2.5. Kuzey Makedonya'nın Siyasi Yapısı.....	54
3. KUZEY MAKEDONYA'DA BİR İÇ GÜVENLİK SORUNU OLARAK ARNAVUTLAR	59
3.1. Kuzey Makedonya'da Arnavut Sorununun Kökeni.....	59

3.2. Kuzey Makedonya’da Arnavut Sorununun Gelişimi	65
3.3. Kuzey Makedonya Siyasetinde Çatışma Öncesi Arnavut Partileri.....	71
3.4. Kuzey Makedonya’da Etnik Çatışma	74
4. KUZEY MAKEDONYA’DA ETNİK ÇATIŞMANIN SONUÇLARI.....	83
4.1. Barışın Tesisi: Ohri Çerçeve Antlaşması	83
4.2. Ohri Süreci Sonrası Anlaşma Ortamı.....	87
4.3. Ohri Süreci Sonrası Kuzey Makedonya’da Kurulan Hükümetler.....	91
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	96
GÜVENLİKLEŞTİRME BAĞLAMINDA KUZEY MAKEDONYA’DAKİ ARNAVUT SORUNUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	96
1. BÖLGESEL GÜVENLİK KOMPLEKSİ VE BALKANLAR’DA ARNAVUTLARLA İLGİLİ MESELELER.....	96
2. GÜVENLİK SEKTÖRLERİ ÇERÇEVESİNDE KUZEY MAKEDONYA’DAKİ ARNAVUT SORUNUNA BAKIŞ	100
3. KUZEY MAKEDONYA’DA ARNAVUT SORUNUNA YÖNELİK GÜVENLİKLEŞTİRME ANALİZİ	105
4. KUZEY MAKEDONYA’DA ARNAVUT SORUNUNA YÖNELİK GÜVENLİK-DIŞILAŞTIRMA/GÜVENLİKSİZLEŞTİRME ANALİZİ.....	120
SONUÇ	125
KAYNAKÇA.....	129
ÖZGEÇMİŞ	156

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devleti
ADU-LP	: Arnavut Demokrat Birliği- Liberal Parti
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
BESA	: BESA Hareketi
BGK	: Bölgesel Güvenlik Kompleksi
BM	: Birleşmiş Milletler
COPRI	: Barış Araştırma Enstitüsü
DA	: Demokratik Alternatif Partisi
DPA/PDSH	: Arnavut Demokratik Partisi
DUI/BDI	: Demokratik Birleşme Birliği
FYROM	: Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya
KFOR	: Kosova Barış Gücü
NATO	: Kuzey Atlantik Paktı
NDP	: Demokratik Halk Partisi
NLA	: Ulusal Kurtuluş Ordusu
OÇA	: Ohri Çerçeve Antlaşması
PDP	: Demokratik Refah Partisi
PDP-A	: Arnavutlar için Demokratik Refah Partisi
RP	: Cumhuriyet Partisi
SDSM	: Makedonya Sosyal Demokrat Partisi

VII

SKM-PDP	: Makedonya Komünist Birliği-Demokratik Dönüşüm Partisi
SPM	: Makedonya Sosyalist Partisi
SRSM	: Makedonya Reform Güçleri Birliği
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UCPMB	: Preşova-Medvedja-Bujanovac Kurtuluş Ordusu
UÇK	: Kosova Kurtuluş Ordusu
VMRO	: İç Makedonya Devrimci Örgütü
VMRO-DPMNE	: Makedon Ulusal Birliği İçin Demokratik Partisi

TABLolar VE ŞEKİLLER DİZİNİ

Tablo 1: Arnavutların Balkanlar'daki Dağılımı	38
Şekil 1: Büyük Arnavutluk Haritası.....	41
Şekil 2: Tarihsel Makedonya Haritası.....	43
Şekil 3: Kuzey Makedonya Haritası	44
Şekil 4: Mala Recica'da UÇK'nın tahribat ettiği St. George Kilisesi.....	116
Şekil 5: Pirlepe'de Makedonlar tarafından tahrip edilen Çarşı Camisi	117

GİRİŞ

Varlığını muhafaza etme ya da devam ettirme amacı taşıyan her olguda tezahür eden güvenlik, günümüzde uluslararası politikada en çok tartışılan konulardan birisidir. Güvenliğin doğası gereği keskin sınırlarla belirlenmiş tanımlamalarının bulunmaması kapsamını genişletmiştir. Özellikle 1940'lı yıllardan sonra başlayan güvenlik çalışmaları, daralma-genişleme süreçlerini tamamladıktan sonra çok boyutlu ve farklı analiz çerçeveleri oluşturmuştur. Çalışmalar genellikle dönemin özellikleriyle şekillenmiştir. Bu bağlamda 1990'lı yıllardan önce akademik çalışmalarda devletlerin askeri tehditler karşısında güvenliği ele aldığı görülmüştür. Soğuk Savaş sonrası dönemde oluşan yeni uluslararası sistemin değişimi ve dönüşümü güvenlik çalışmalarını da etkisi altına almıştır. Bu dönemde klasik tehdit algıları değişmiş ve yeni algılar geliştirilmiştir. Güvenlik kelimesinin yeni anlamları keşfedilmiştir. Güvenlik anlayışındaki bu değişiklik, tehditlerin niteliğini de etkilemiştir. Dolayısıyla daha önce güvenlik sorunu olarak görülmeyen konular, yeni güvenlik anlayışının özüne yerleştirilmiştir.

Güvenlik konjonktürü evrimleşirken, güvenliği incelemek ve analiz etmek için çeşitli yaklaşımlar oluşturulmuştur. Bu noktada Kopenhag Okulu'nun rolü oldukça önemlidir. Güvenliğin askeri sektörle birlikte diğer bazı sektörlerle de ilişkili olduğunu iddia ederek daha geniş çerçeveden analiz etmeyi mümkün kılacak çalışmalar geliştirmiştir. Kopenhag Okulu'nun bir diğer bir çalışmasında ise devlet odağını daha iyi bir güvenlik analiz noktası olarak düşünülen bölgeselleşmeye kaydırmıştır.

Kopenhag Okulu'nun güvenlik çalışmalarına kazandırdığı en verimli ve belki de en tartışmalı katkılarından biri "güvenlikleştirme"dir. Yeni bir analiz çerçevesi sunan yaklaşım, sorunların nasıl güvenlik sorunu haline geldiğini, aktör tarafından güvenliği etiket yapan söylemi, sorunla baş edebilmek için alınan önlemleri ve aktörün tehdit olarak sunduğu sorunun dinleyici kitle tarafından kabul edilme sürecini ele almaktadır.

Avrupa merkezli ele alınan ve geliştirilen güvenlik çalışmaları, şüphesiz Avrupa'yı daha güvenli, daha istikrarlı bir hale getirme çabalarının ürünüdür. Avrupa'nın kuzey ve orta kesimlerinde bu güvenlik durumu hissedilirken, Avrupa'nın

güneyinde durum daha farklıdır. Balkanlar olarak adlandırılan bölge ülkelerinde etnik, dil, din, kültür yapıları oldukça çeşitlilik göstermektedir. Bu durumu avantaja çeviremeyen ülkelerde bu çeşitlilik güvensizliğin kaynağını oluşturmuştur. Toplumsal güvenlik sorunu yaşayan ülkelerden birisi de Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'dir.

Kuzey Makedonya'da bir iç siyasi anlaşmazlık olarak karşımıza çıkan Arnavutlar, ülke nüfusunun yaklaşık olarak %25'ini oluşturmaktadır. Arnavutlar bu nüfus gücüne dayanarak daha fazla temel hak ve özgürlükler talep etmeye başlamışlardır. Makedonlar ve Arnavutlar arasındaki temel farklar aralarındaki anlaşmazlığı derinleştirmiştir. Durumun bu yönde ilerlemesi 2001 yılındaki çatışmayı kaçınılmaz kılmıştır.

Bu çalışmanın temel noktasını Kuzey Makedonya'da gelişen Arnavut sorunu oluşturmaktadır. Çalışmada bu sorunu farklı bir perspektiften incelemenin mümkün olup olmadığı sorgulanmıştır. Nihayetinde güvenlik yaklaşımlarına alternatif bir yorum kazandıran güvenikleştirme bağlamında Kuzey Makedonya'daki iç siyasal anlaşmazlığın incelenmesinin mümkün olabileceği kanaatine varılmıştır.

Çalışmada güvenikleştirme yaklaşımının ortaya koymuş olduğu analitik araçlar ile Kuzey Makedonya'nın iç siyasetinde kimlik ve tehdit inşa süreci ele alınmıştır. Böylelikle Makedon ve Arnavut kimliğini belirleyen tarihsel, toplumsal, kültürel parametreler incelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca özellikle ülkenin bağımsızlığından sonra kimlik faktörünün iç siyasal hayata yansımaları ile Kopenhag Okulu çalışmaları arasındaki ilişkilere odaklanılmıştır. Dolayısıyla Kuzey Makedonya'da Arnavutların nasıl güvenlik sorunu haline geldiği ve bu durumu hangi aktörlerin güvenikleştirme vesilesi olarak kullandığı yönünde bir ayırım yapmak mümkün olabilecektir.

Bu tez üç bölümden oluşmaktadır. Tezin birinci bölümünde, kavramsal çerçeve sunulmaktadır. İlk olarak güvenlik kavramı üzerinde durulmakta, güvenlik çalışmalarının tarihsel süreçleri incelenmektedir. Güvenlik çalışmalarında önemli bir rol üstlenen Kopenhag Okulu'nun sektörlere ve bölgeselleşmeye yönelik çalışmaları, güvenikleştirme yaklaşımının bir parçası olarak ele alınmaktadır. Daha sonra Kuzey Makedonya'daki sorunu anlamak adına güvenikleştirme yaklaşımının temel

argümanlarına odaklanılmıştır. Güvenikleştirme sürecinin aşamaları irdelenirken aktör, dinleyici kitle gibi yaklaşımın kavramsal araçları ve aralarındaki ilişki açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca büyük resmin tamamlanması adına güvenikleştirmenin tersine döndüğü süreç, yani güvenlik-dışlaştırma eyleminden bahsedilmiştir. Yaklaşım önemli açıklamalar sunarken, bir taraftan da birçok güvenlik uzmanı tarafından eleştirilmiştir. Son olarak bu eleştirilere kısaca yer verilerek güvenikleştirmenin hangi bağlamda yetersiz olduğu saptanmaya çalışılmıştır.

İkinci bölüm, çalışmanın temel noktasını oluşturmaktadır ve daha kapsamlıdır. Kuzey Makedonya'daki Arnavut sorununa daha büyük çerçeveden bakma adına Arnavutlarda milliyetçiliğin kökenine ve Balkanlar'da Arnavut nüfusuna ilişkin kısa bir inceleme yer almaktadır. Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin ülke profili ve tarihsel süreci üzerine bir değerlendirme yapıldıktan sonra, Arnavutların ülke içinde sorun olarak görülmeye başlayan faaliyetlerine tarihsel bir bakış açısıyla yer verilmiştir. Bir konuşma eylemi olarak başlayan güvenikleştirmenin analizini mümkün kılabilmek için Kuzey Makedonya'nın kaderini belirleyen siyasi partilere değinilmiştir. Son olarak da ülkeyi çatışmaya götüren süreç, barış tesis etme çabaları ve anlaşma sonrasındaki siyasi hayat ele alınmıştır.

Son bölümde çalışmanın bel kemiğini oluşturan güvenikleştirme yaklaşımının, Kuzey Makedonya sorunu üzerinde değerlendirilmiştir. Başlangıçta Balkanlar'a dağılan Arnavut nüfusu karşısında bölge ülkelerinin ortak bir tehdit adına hareket edip edemeyeceği incelenmiştir. Diğer bir değerlendirme de güvenikleştirmeyi farklı düzeylerde incelemeyi sağlayan güvenlik sektörlerine ilişkindir. Kuzey Makedonya'daki Arnavut sorununun hangi sektörler bağlamında tehdit olarak görüldüğü saptanmaya çalışılmıştır. Bulgular sonucu güvenikleştirmenin nasıl başladığı, hangi aktörlerin güvenlik söylemlerini gerçekleştirdiği ve hangi kitleye duyurulduğu irdelenmiştir. Ülkedeki iç siyasal anlaşmazlığı güvenikleştirme üzerine yerleştirme adına yaklaşıma içkin birimler kullanılmıştır. Ayrıca güvenikleştirme adımlarının yasal dayanağı haline gelen 1991 Anayasası, odak noktasına yerleştirilmiştir. Son olarak da çatışmayı sonlandıran anlaşmanın ve oluşan yeni siyasal ortamın Arnavut tehdidini ortadan kaldırmaya yeterli olup olmadığı, güvenikleştirmenin tersine hareket ettiği bazı süreçler etrafında incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜVENLİKLEŞTİRME YAKLAŞIMININ KAVRAMSAL ÖNGÖRÜLERİ

1. GÜVENLİK KAVRAMI

Güvenlik kavramının kelime anlamına bakıldığında birbirinden ayrı tanımlamaların var olduğunu görmekteyiz. Türk Dil Kurumu'na göre güvenlik, “toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet” olarak tanımlanmaktadır.¹ Söz konusu kavram, Latince “se”(olmaksızın) ve “cura”(endişe) kelimelerinin birleşmesinden oluşan “Securitas” kelimesinden türetilmekte ve “endişeden uzak olma ve sükûnet” olarak tercüme edilmektedir. Securitas kavramının ise Yunancada kayıtsızlık ve sakinlik anlamına gelen “Ataraksia” kavramına dayandığı varsayılmaktadır.²

İnsanın doğumundan itibaren geçirdiği tüm evrelerde kullanılan bir terim olan güvenlik, “varlığını koruma ve sürdürme” amacı taşıyan her eylemde karşılaşılan bir olgudur.³ Dolayısıyla güvenlik birçok yazar tarafından ele alınmış ve bu kavrama ilişkin farklı boyutlar literatüre kazandırılmıştır. Nesnel bir tanımlama yapan Hafterdorn, güvenliği; “tehditlerin bulunmaması” olarak nitelendirmektedir.⁴ Terriff'e göre güvenlik; “Tehlike veya zarara karşı emniyette olmak ya da emniyette olduğunu hissettirmektir.”⁵ Brauch'a göre güvelik; “Sosyal bilimlerde genel çerçeve ve boyutlara tekabül eden, bireylere, konulara, toplumsal adetler ile değişen tarihsel şartlara ve durumlara uyarlanan bir temel kavramdır.” Bununla birlikte Brauch güvenliğin barış ile sıkı bir bağı olduğunu altını çizmekte, güvenliğin tüm aktörler için olağanüstü önlemler gerektiren bir değer olduğunu vurgulamaktadır.⁶ Bu açıdan

¹ “Güvenlik”, Türk Dil Kurumu, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ce3f48590e674.09116900, Erişim Tarihi: 29.07.2018.

² J. Frederik M. Arends, “Homer’den Hobbes ve Ötesine: “Güvenlik” Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, (Çev. Burcu Yılmaz), Cilt. 6, Sayı. 22, 2009, s. 5-6; Tirab Abbkar Tirab, “Küreselleşme Asrında Ulusal Güvenlik Perspektifinden Medya-Güvenlik İlişkisi ve Toplumla Yansımaları”, **Güvenlik Stratejileri**, Sayı. 26, 2013, s. 116.

³ Beril Dedeoğlu, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, Yenyüzyıl Yayınları, (3. Baskı), İstanbul 2008, s. 21.

⁴ Helga Hafterdorn, “The Security Puzzle: Theory- Building and Discipline- Building in International Security”, **International Studies Quarterly**, Cilt. 35, Sayı. 1, 1991, s. 5.

⁵ Terry Terriff, **Security Studies Today**, Polity Press, Cambridge 1999, s. 1.

⁶ Hans Günter Brauch, “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt. 5, Sayı. 18, 2008, s. 2.

bakıldığında güvenlik bireyler ve uluslar için gereksinim olarak değerlendirildiği gibi bireysel ve toplumsal faaliyetlerde değişen koşullar ile yeniden uyarlanan ve farklı boyutlar kazanan bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Güvenlik; bireyden başlayarak, toplumu ve devleti ve devletler ile diğer aktörlerin meydana getirdiği uluslararası sistem içerisinde yer almaktadır. Ayrıca birçok boyutuyla birlikte gelişme eğilimi göstermektedir.⁷ Dolayısıyla, uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde kavramsal açıdan güvenliğin ne olduğu ve neleri kapsadığı yönünde farklı görüşler mevcuttur. 1952 yılında Arnold Wolfers tarafından ele alınan güvenlik kavramına ilişkin ilk çalışmada güvenlik devletlerin siyasi hedeflerine bağlı olarak nitelendirilmekte ve devletin, merkezci bir uluslararası ilişkiler anlayışına sahip olduğu vurgulanmaktadır.⁸ Aynı zamanda güvenliği bir ulusun sahip olduğu ya da sahip olmayı arzuladığı önemli bir değer olarak gören Wolfers, objektif anlamda güvenliği var olan değerlere yönelik tehditlerin bulunmaması olarak değerlendirirken, subjektif anlamda ise bu değerlere yönelik bir saldırı korkusunun olmaması olarak nitelendirmektedir. Bu çerçeveden bakıldığında güvenliğin, tam bir emniyet halinden, tam bir güvensizlik ya da güvensizlik hissine kadar geniş bir yelpazeyi yönetmekte olduğu görülmektedir.⁹

Buzan “People, State and Fear ” adlı eserinde güvenliğin özü gereği uzlaşılı sağlanmış bir tanım arayışına karşı olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca güvenliğin analiz düzeyleri ve sektörler arasında davranışı açıklayan yapı, süreç, etkileşim kapasitelerinin de eklenerek yapılandırılmış olduğu belirtilmektedir.¹⁰ Birey güvenliği ve uluslararası güvenliği iki farklı çerçeveden izleyen Buzan, birey güvenliğini çoğunlukla toplumsal güvenliğin konusu olarak değerlendirirken; uluslararası güvenliği uluslararası sistemler bağlamında insan gruplarına odaklanmaktadır.¹¹ Ancak

⁷ Ömer Urhal, **Küreselleşen Dünya da Güvenlik- Milli Güvenlik, Kamu Güvenliği, Örgütlü Suçlar ve Suç İstihbaratı**, Adalet Yayınevi, Ankara 2009, s. 57; Nasih Sarp Ergüven, “ Uluslararası Hukuk Açısından Güvenlik Kavramının Teorik Temelleri”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt. 65, Sayı. 3, 2016, s. 775.

⁸ Oktay F. Tanrısever, “ Güvenlik”, **Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar**, (ed. Atilla Eralp), İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 108-109.

⁹ Arnold Wolfers, “ ‘National Security’ as an Ambiguous Symbol”, **The Academy of Political Science**, Cilt. 67, Sayı. 4, 1952, s. 484-485.

¹⁰ Barry Buzan, **People, State and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era**, ECPR Press, Colchester 2007, s. 3-4.

¹¹ Burak Tangör, **Avrupa Güvenlik Yönetişimi; Bosna, Kosova ve Makedonya Krizleri**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008, s. 22.

yine de birey güvenliğinin ulusal ve uluslararası sistem güvenliğiyle ilişkili olduğunu, dolayısıyla güvenliğin tek bir düzeyde ele alınamayacağını belirtmektedir.¹² Baldwin'e göre; kimin, hangi değerler için, hangi dönemde, ne ölçüde, hangi tehditlere ve hangi sonuçlara karşı güvenliğin belirlenmesi durumunda, güvenlik politikasının rasyonelliğini analiz etmek kolaylaşmakta ve genel bir tanım sunmaktadır.¹³ Wæver ise güvenliği tarihsel olarak, devletlerin birbirlerini tehdit ettiği, birbirlerinin egemenliklerine meydan okuduğu, kendi iradesini dayatmaya çalıştığı ve bağımsızlıklarını savunduğu alan olarak nitelendirmektedir. Ancak Wæver güvenliğin sabit olmaması dolayısıyla gündelik anlamından uzaklaşarak yeni tanımlamaların gerekliliği savunmaktadır. Wæver, kişi ya da devletlerin güvenliğini hızlı ve dramatik bir şekilde tehdit eden gelişmelerin konuşma eylemiyle güvenlik sorunu olarak nitelendirildiğine dikkat çekmektedir.¹⁴

Uluslararası ilişkiler disiplini olarak güvenlik ile bu kavramın günlük hayata ilişkin kullanımı arasındaki farkı ortaya koymak gerekirse, toplum içerisindeki güvenlik; sosyal güvenlik ve bireylerin güvenliğine, bir disiplin olarak güvenlik ise daha çok güç politikalarına dayanmaktadır.¹⁵ Ayrıca, uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramı göreceli bir terim olması nedeniyle uluslararası ilişkiler teorilerinin güvenlikten kastettiği şeyler de farklılık göstermektedir. Dolayısıyla metodolojik açıdan güvenlik kavramı incelendiğinde “Güvenlik kim/kimler ya da ne/neler için gerekli?” ve “güvenliği kimin/kimlerin ya da neyin/nelerin tehdit ettiği?” soruları önem arz etmektedir. Bu sorular güvenlikten kastedilene ortaya çıkardıktan sonra güvenliği kimin sağladığı ve güvenliğin hangi yöntemlerle ele alınacağı belirlenmektedir.¹⁶

Uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramı bilimsel anlamda 1940'lardan sonra kullanılmaya başlamıştır. Realist yaklaşımın güçlü olduğu bu dönemde güvenlik

¹² Burak Tangör, “21. Yüzyılda BM, NATO, AB VE AGİT'in Balkanlar'daki Güvenlik Yaklaşımı: Güvenlik Yönetişimi”, **Uluslararası Balkan Kongresi (28-29 Nisan 2011) Bildiriler Kitabı**, (ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar), Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Kocaeli 2011, s. 43.

¹³ David A. Baldwin, “The Concept of Security”, **Review of International Studies**, Sayı. 23, 1997, s. 13-18.

¹⁴ Ole Wæver, “Securitization and Desecuritization”, **On Security**, (ed. Ronnie D. Lipschutz), Columbia University Press, New York 1998, s. 50-56.

¹⁵ Zuhâl Çalık, “Yeni Güvenlik Kavramı”, **Uluslararası Güvenlik Kongresi (8-9 Ekim 2013) Bildiriler Kitabı**, (ed. Hasret Çomak, Ayşegül Gökâl Kutlu), Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Kocaeli 2014, s. 639.

¹⁶ Tangör, **a.g.m.**, s. 42.

kavramı, “Stratejik Çalışmalar” adı altında kullanılmış ve zamanla uluslararası ilişkilerin gelişmesi ile birlikte bir alt disiplin haline gelmiştir.¹⁷ Bu dönemin temel yaklaşımı olan realizm, klasik güvenlik anlayışının büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Söz konusu yaklaşım güvenliği, “sürekli bir güvensizlik ortamı” ya da “güvende olmama hissi” olarak tanımlamakta ve güvenlik kavramını güç-tehdit-güvensizlik üçgeniyle sınırlandırmaktadır.¹⁸ Realistlere göre güvenliğin temel meselesi devlet egemenliğidir. Bu çerçevede güvenlik, devletin egemenliğini korumaya hizmet etmelidir. Diğer bir ifadeyle güvenliğin amacı, devletin bekasını korumaktır.¹⁹ Bununla birlikte Soğuk Savaş konjonktürü ile şekillenen realizm, askeri güç kavramına özel vurgu yapmaktadır. Eğer bir konu askeri gücü gerektiriyorsa o konu güvenlik sorunu olarak değerlendirilmekte, askeri güç kullanılmadan çözülebilen konular ise siyasi sorun olarak nitelendirilmektedir.²⁰ Dolayısıyla, sorunun hangi yöntemle çözüldüğü o sorunun niteliğini belirlemede en önemli unsurdur.²¹

Klasik güvenlik çalışmalarına katkı sağlayan bir diğer yaklaşım olan neo-realizm, realist yaklaşımın varsayımlarını kabul etmekle birlikte ulus-devlet güvenliğinin yanı sıra uluslararası sistemde güvenliğin önemini vurgulamakta ve ekonomi güvenliğinin üzerinde durmaktadır. Bu bağlamda neo-realist çalışmalar ile güvenlik kavramının sınırlarını genişletilerek farklı bir boyut kazandırılmıştır.²² Neo-realizm çalışmalarında büyük öneme sahip olan Stephen M. Walt “The Renaissance of Security Studies” adlı makalesinde, devletler arasında çatışmanın her zaman ortaya çıkabileceğini ve dolayısıyla askeri gücün devletler ve toplumlar üzerinde önemli etkileri olduğunu ve dolayısıyla güvenlik çalışmalarının bu varsayımları kapsadığını vurgulamaktadır. Genel anlamda ifade edilecek olursa güvenlik çalışmaları, askeri

¹⁷ Sinem Akgül Açıkmeşe, “Algı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni-Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt. 8, Sayı. 30, 2011, s. 44.

¹⁸ Atilla Sandıklı, Bilgehan Emeklier, “Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm”, **Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri**, BİLGESAM Yayınları, İstanbul 2012, s. 5.

¹⁹ Bülent Aras, Şule Toktaş, Ümit Kurt, “Güvenlik Çalışmalarında Güncel Yaklaşımlar: Ulusal Güvenliğin Tanımlanması ve Güvenlikleştirme Süreçleri”, **Araştırma Merkezlerinin Yükselişi: Türkiye’de Dış Politika ve Ulusal Güvenlik Kültürü**, SETA Yayınları, Ankara 2010, s. 24.

²⁰ Tanrısever, **a.g.m.**, s. 110.

²¹ Bilgehan Alagöz, “İran İslam Cumhuriyeti Dış Politikasında Etkili Bir Unsur Olarak Güvenlikleştirme Siyaseti: 2003 Irak Savaşı Sonrası İran’ın Basra Körfezi Politikası”, **Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü**, Doktora Tezi, 2013, s. 17.

²² Atilla Sandıklı, Bilgehan Emeklier, “21. Yüzyılda Yeni Güvenlik Anlayışları”, **Uluslararası Balkan Kongresi (28-29 Nisan 2011) Bildiriler Kitabı**, (ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar), Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Kocaeli 2011, s. 25.

gücün tehdidi, kullanılması ve kontrolünün incelenmesi olarak tanımlanmaktadır. Walt bununla birlikte, ulusal güvenliğin kaynağının salt askeri merkezli olmadığını da kabullenmekte; silah kontrolü, diplomasi, kriz yönetimi gibi konularda güvenlik kavramının kapsamına girdiğini belirtmektedir.²³

Uluslararası ilişkilerin alanı olan güvenlik kavramı, Soğuk Savaş döneminin bitmesiyle birlikte, güvenliğin temel paradigmalarından olan tehditlerin ve aktörlerin dönüşüm sürecine girmiş olduğu dikkat çekmektedir.²⁴ Bu dönüşüm ile güvenliği salt askeri konular içerisinde ve devlet merkezli inceleyen klasik güvenlik anlayışının yetersizliği sorgulanmaya başlanmıştır.²⁵ Öncelikli olarak güvenliğin tanımı, güvenlik için uygun referans, güvenlikte izlenecek yöntem arayışı ve 1990'lar ile sonrası için güvenlik gibi konular üzerine durulmaktadır.²⁶ Güvenlik paradigmasının askeri konuların ötesinde, birey, devlet ve diğer hususları içerdiğini savunan “yeni güvenlik anlayışı”, güvenlik politikasının amacının ise savaşı önlemekle birlikte bireylere mutluluk ve refah sağlamak olarak belirlemektedir.²⁷ Bu çerçevede güvenlik anlayışında bireylerin ve toplumların güvenliğinin de ön plana çıktığı bir “genişleme” ve “derinleşme” süreci başlamaktadır.²⁸

Ullman güvenliği, yalnızca ya da öncelikli olarak askeri açıdan değerlendirilmenin gerçeğin basit bir tablosunu yansıttığı varsayımından hareket etmektedir. Bu değerlendirme ise devletlerin askeri tehditler üzerinde yoğunlaşmasına ve belki de diğer daha zararlı olabilecek tehlikelerin göz ardı edilmesine sebep olmaktadır. Ullman'ın vurguladığı bir diğer nokta ise uluslararası ilişkileri askerileştirmenin küresel güvenliği artırdığıdır. Bu bağlamda Ullman daha kapsamlı bir güvenlik tanımına ulaşmak için; “Güvenliği artırmak için nelerden vazgeçmeliyiz?” ve “Güvenlik ve diğer değerler arasındaki değişimleri nasıl

²³ Stephen M. Walt, “The Renaissance of Security Studies”, **International Studies Quarterly**, Cilt. 35, Sayı. 2, 1991, s. 212-213.

²⁴ Ali Şevket Ovalı, “Ütopya ile Pratik Arasında: Uluslararası İlişkilerde İnsan Güvenliği Kavramsallaştırılması”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt. 3, Sayı. 10, 2006, s. 7.

²⁵ Bülent Şener, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Göç Olgusu ve Ulusal Güvenlik Üzerindeki Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Güvenlik Bilimleri Dergisi**, Cilt. 6, Sayı.1, 2017, s. 7.

²⁶ Pınar Bilgin, Ken Booth, Richard Why Jones, “Security Studies: The Next Stage?”, **Naçao Defesa**, Sayı. 84, s. 141.

²⁷ Pınar Bilgin, “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları”, **Stratejik Araştırmalar**, Cilt. 8, Sayı.4, 2010, s. 72-73.

²⁸ Barry Buzan, Lene Hansen, **The Evolution International Security Studies**, Cambridge University Press, Cambridge 2009, s. 223.

değerlendirmemiz gerekir?” gibi sorular üzerinde durmaktadır. Bu sorular güvenliğin, devletin sağladığı tüm ihtiyaçlardan daha önemli olduğunu ortaya koymaktadır.²⁹

Özetle, Soğuk Savaş Dönemi’nde güvenlik kavramına ilişkin tekdüzeliğin ve durağan bir durumun hakim olduğu³⁰, ancak bu güvenliğin dar kapsamı ile sorunları çözümedeki yetersizliği gündeme gelmektedir. Bu bağlamda güvenliğin tanımının derinleştirilmesi ve alanının genişletilmesi, güvenliğe ilişkin yeni yaklaşımlar geliştirmektedir. Güvenlik kavramına ilişkin Kopenhag, Aberystwyth ve Paris ekollerinin rolü oldukça önemlidir.³¹ Bu çalışmanın odak noktası olan “Güvenlikleştirme” kavramı ise Kopenhag ekolünün çalışmalarına aittir.

2. KOPENHAG OKULU VE GÜVENLİKLEŞTİRME YAKLAŞIMI

Kopenhag Okulu, 1980’lerin sonlarına doğru başta Avrupa olmak üzere uluslararası güvenlik ortamındaki radikal değişimler sonucunda ortaya çıkmıştır.³² Bu çerçevede özellikle Soğuk Savaş sonrası gelişme gösteren ve güvenliğe farklı anlamlar kazandıran eleştirel güvenlik çalışmalarının, Kopenhag Ekolü ve Güvenlikleştirme kavramının ortaya çıkmasındaki rolü oldukça önemlidir.³³

Kopenhag Okulu, COPRI (Copenhagen Peace Research Institute-Kopenhag Barış Araştırma Enstitüsü) çerçevesinde kurulmakla birlikte, bünyesindeki bilim adamlarının bilim dünyasına sundukları teorik çalışmalar ile adını duyurmuştur.³⁴ Okulun çalışmaları ise 1988 yılında “Avrupa Güvenliğinin Askeri Olmayan Unsurları” başlığı altında yürütülmüştür.³⁵ Buzan’ın 1983 yılında yayınladığı eseri “People, State and Fear”, Avrupalı akademisyenler ve güvenlik öğrencileri için vazgeçilmez bir

²⁹ Richard H. Ullman, “Redefining Security”, *International Security*, Cilt. 8, Sayı. 1, 1983, s. 130.

³⁰ Meliha Özlem Ultan, “Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Yaklaşımları ve Genişletilmiş Güvenlik Kavramları”, *Uluslararası Güvenlik Kongresi (8-9 Ekim 2013) Bildiriler Kitabı*, (ed. Hasret Çomak, Ayşegül Gökalp Kutlu), Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Kocaeli 2014, s. 647.

³¹ Nazif Mandacı, Gökay Özerim, “Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa’da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt. 10, Sayı.39, 2013, s. 107.

³² Oktay Bingöl, “Yeni Güvenlik Yaklaşımları ve 21. Yüzyıl Güvenlik Sorunları”, *Uluslararası Güvenlik; Yeni Politikalar, Stratejiler ve Yaklaşımlar*, (ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Sertif Demir), Beta Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 21.

³³ Ken Booth, *Dünya Güvenlik Kavramı*, (çev. Çağdaş Üngör), Küre Yayınları, İstanbul 2012, s. 101.

³⁴ Kadir Zora, “Güvenlikleştirme: Hukuksal Meşruiyetten Siyasal Meşruiyete Evrimle ve Kopenhag Okulu”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt. 23, Sayı. 2, 2015, s. 116.

³⁵ Jef Huysmans, “Revisiting Copenhagen: Or, On the Creative Development of a Security Studies Agenda in Europe”, *European Journal of International Relations*, Cilt. 4, 1998, s. 479.

referans noktası olmuştur. 1991 yılındaki ikinci baskısı ise Kopenhag'daki Barış ve Çatışma Araştırmaları Merkezi'nde güvenlik sorununun daha fazla araştırılması için teşvik edici olmuştur.³⁶

Soğuk Savaş sonrası dönemde gelenekselcilerin dar güvenlik tanımlamalarına karşı yeni güvenlik anlayışı, güvenliğin kapsamını genişletmek istemektedir. Kopenhag Okulu ise bu iki karşıt görüş arasında orta yol bulmaktadır.³⁷ Bir diğer ifadeyle Kopenhag Okulu, güvenlik çalışmalarını devletler arasındaki askeri ilişkilere odaklanan dar bir gündemin ötesine taşımaktadır. Aynı zamanda Kopenhag Okulu, “Bireylerin, sosyal grupların, milletlerin ve insanoğlunun varlığının gelişmesi için tüm tehditlerle ilgilenen kapsayıcı-şişirilmiş bir kavramdan nasıl uzak durabiliriz?” sorusu üzerinde durmaktadır.³⁸

Kopenhag Okulu güvenliği; devletlerin ve toplumların, bağımsız kimlikleri ve işlevsel bütünlüklerine rakiplerinden gelecek tehditlere karşı koruma yetenekleri olarak tanımlamaktadır. Okula göre güvenliğin alt sınırı varoluştur. Bu çerçevede varoluş koşullarına ilişkin önemli kaygıları içermektedir.³⁹ Bununla birlikte sorunların ve ilişkilerin güvenlik dışına çıkarılmasını ve sadece devletin bekasını ilgilendiren konuları, güvenlik konusu olarak kabul etmektedir. Ancak bir sorunu sadece güvenlik sorunu olarak değerlendirmemektedir. Bu sorunu normal politik süreçlerle dile getirmekte ve çözmek için çeşitli kanıtlar sunmaktadır.⁴⁰

Kopenhag Okulu'nun özünü üç ana kavram oluşturmaktadır: Bölgesel Güvenlik Kompleksi, Sektörel Analiz ve Güvenlikleştirme.⁴¹ Güvenlik literatürüne kazandırılan bu üç kavram, özellikle Wæver ve Buzan'ın bireysel çalışmalarına dayanmaktadır. Bu çalışmada, “güvenlikleştirme” kavramı ile birlikte diğer iki kavramın da incelenmesi bütün resmin tanımlanmasında önemli role sahiptir.

³⁶ Bill McSweeney, “Identity and Security: Buzan and the Copenhagen School”, **Review of International Studies**, Cilt. 22, Sayı. 1, 1996, s. 81.

³⁷ Buzan, Hansen, **a.g.e.**, s. 260.

³⁸ Huysmans, **a.g.m.**, s.482

³⁹ Barry Buzan, “New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century”, **International Affairs**, Cilt. 67, Sayı. 3, 1991, s. 432.

⁴⁰ Bilgin, **a.g.m.**, s.81-83.

⁴¹ Bingöl, **a.g.m.**, s.21.

2.1. Bölgesel Güvenlik Kompleksi

Buzan ve Wæver tarafından geliştirilen “Bölgesel Güvenlik Kompleksi” (BGK) kavramı, Kopenhag Okulu çalışmalarının merkezini oluşturan yaklaşımlardan biridir. Bu yaklaşım, bölgesel güvenliğin Soğuk Savaş sonrası uluslararası sisteme tekrardan kazandırılması noktasından hareket etmektedir. Diğer bir ifade ile 1990’dan sonra küresel seviyede güç mücadelelerin yerini bölgesel seviyeye bırakması ile “bölge” kavramı uluslararası sistemde çok daha özerk bir nitelik kazanabilmiştir.⁴²

Bölgesellik ve güvenlik kavramlarının bağlantılı olduğu birçok nokta vardır. Bunlardan en önemlisi Buzan’ın “birkaç ülkenin temel güvenlik endişelerinin, reelde birbirinden ayrı düşünülmecek kadar birbirine bağlanması” şeklinde tanımladığı BGK’dır.⁴³ Bu komplekslerin oluşumu için dostluk, düşmanlık ya da aynı medeniyet üzerinde paylaşılan tarihsel faktörlerin etkisi ve güvenliğin coğrafi yakınlıktaki* etkileşimi söz konusudur.⁴⁴ Bu bağlamda BGK yaklaşımına göre, devletler doğal bir sonuç olarak kendilerini güvende hissetmek için, istikrarsızlığın giremeyeceği ya da girmemesi gereken güvenlik bölgeleri oluşturmak isteyebilir. Söz konusu olan bölgelerde çıkabilecek sorunların ise yine bölge ülkeleriyle birlikte çözülmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda uluslararası bölgesel güvenlik stratejileri politik, ekonomik ya da askeri araçlarla uygulanmaktadır.⁴⁵

Güvenliği analiz ederken bölgesel seviyeden ele almanın daha sağlıklı sonuçlar verebileceği görüşüne dayanan BGK yaklaşımı, aynı zamanda deneysel çalışmalar sağlayabilmektedir. Bir diğer önemli özelliği ise teorik senaryolar BGK’nın olası

⁴² Rafiq Rustamov, “Azerbaycan Dış Politikasında Kimlik, Tehdit Algılaması ve Güvenlik Yaklaşımları”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Doktora Tezi, 2008, s. 48.

⁴³ Björn Hettne, “Teori ve Pratikte Güvenliğin Bölgeselleşmesi”, (Çev. Evren Çelik-Wiltse), **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt. 5 Sayı. 18, 2008, s. 90.

* Güvenlik Kompleksi yaklaşımında coğrafi yakınlık temel olmakla birlikte, olmazsa olmaz bir ölçüt değildir. Buzan’a göre bölgenin rastgele bir tanımı yoktur. Bölge tanımının yapılabilmesi için ortak noktaların olması, güvenlik önceliklerinin ve güvenlik dinamiklerinin örtüşmesi gerekmektedir. Ancak bu bölgesellik coğrafyadan ve bir güvenlik algısından çok ötede bir anlayıştır. Bu unsunlar devletlerin arasında bağlayıcılık meydana getirmektedir. Mesut Şöhret, “Kopenhag ve Aberystwyth Ekolleri Çerçevesinde 21. Yüzyılda Güvenliğin Değişen Kapsamı ve Boyutu”, **Uluslararası Güvenlik Kongresi (8-9 Ekim 2013) Bildiriler Kitabı**, (ed. Hasret Çomak, Ayşegül Gökcalp Kutlu), Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Kocaeli 2014, s. 691-691.

⁴⁴ Barry Buzan, Ole Wæver, **Regions and Powers: The Structure of International Security**, Cambridge University Press, Cambridge 2003, s. 45.

⁴⁵ Ömer Göksel, “Günümüzde Uluslararası Güvenlik Stratejileri: Kavramsal Çerçeve ve Uygulama”, **Akademik Bakış**, Cilt. 2, Sayı. 3, 2008, s. 16.

formları ve alternatifleri temelinde kurulabilmektedir.⁴⁶ Ayrıca, bölgesel güvenlik kompleksi genel-geçer niteliğe sahip olmamakla birlikte bir bölgeye özgü ayrıntılarla ele alınarak genişlememesine özen gösterilmektedir.⁴⁷ Bununla birlikte bir yerin güvenlik kompleksi olarak nitelendirilmesi için belirli özellikleri sağlaması gerekmektedir. İlk olarak, iki ya da daha fazla devletten oluşmalıdır. İkinci olarak, bu devletler coğrafi olarak tutarlı bir gruplaşmayı oluşturmalıdır. Üçüncü olarak, bu ülkeler arasındaki ilişki olumlu ya da olumsuz nitelikte olabilecek güvenlik bağımlılığı ile belirlenmelidir. Son olarak da, ülkeler arasındaki güvenlik bağımlılığı köklü ve istikrarlı olmalıdır.⁴⁸

2003 yılında Buzan ve Wæver tarafından yayınlanan “Regions and Powers: The Structure of International Security” adlı eserde BGK kavramı tüm detaylarıyla ele alınmaktadır. Bu çalışmada dünya dokuz güvenlik bölgesine (Afrika, Balkanlar, Bağımsız Devletler Topluluğu, Avrupa, Ortadoğu, Kuzey Amerika, Güney Amerika, Güney Asya ve Doğu Asya) ayrılmakta ve bu bölgelerdeki farklı güvenlik dinamikleri analiz edilmektedir.⁴⁹ Ülkelerin paylaştıkları güvenlik ihtiyaçları çeşitlilik gösterdiği için, Kopenhag Okulu bir devletin aynı anda birden fazla kompleks içinde yer alabileceğini savunmaktadır. Özellikle küreselleşen dünya beraberinde getirdiği farklı tehditler, devletleri işbirliğine yöneltmektedir.⁵⁰ Bölge içinde oluşan kutuplaşma, güç dengesi ve ittifak arayışları da BGK anlayışı kapsamındadır. Buna göre bir bölgedeki devletin güvenliği, yine o bölgedeki diğer devletin güvenliği ile yakından ilişkilidir.⁵¹ Diğer bir ifade ile bölgelerdeki ülkelerin veya diğer aktörlerin tehdit algılamaları birbirleri ile doğrudan bağlantılıdır ve bu durum aralarında güvenlik bağımlılığını yaratmaktadır.⁵² Bununla birlikte, Buzan ve Wæver’a göre, uluslararası sistemin yeni çatışma ya da ittifakları, kültür, din ve uygarlık hatlarından ziyade bölgelerin

⁴⁶ Buzan, Wæver, **a.g.e.**, s. 45.

⁴⁷ Armağan Örki, “Bölgesel Güvenlik Kompleksi Çerçevesinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin Bağımsızlık Sorunsalı”, **Avrasya İncelemeleri Dergisi**, Sayı. 2, 2016, s. 220.

⁴⁸ Barry Buzan, Ole Wæver, Jaap de Wilde, **Security- A New Framework for Analysis**, Lynne Rienner Publishers, United States of America 1998, s. 15.

⁴⁹ Buzan, Wæver, **a.g.e.**

⁵⁰ Selma Bardakçı, “Bölgesel Güvenlik ve Bölgesel Çatışma Ekseninde Asean Örneği”, **TUİÇ Akademi**, <http://www.tuicakademi.org/bolgesel-guvenlik/>, Erişim Tarihi: 05.09.2018.

⁵¹ Göktürk Tüysüzoğlu, “Güvenlik Sisteminin Dış Politika Oluşum Sürecine Etkisi: Ermenistan-İran İlişkilerinin Güvenlikleştirme Kuramı Bağlamında Anlamlandırılması”, **Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları Dergisi**, Cilt. 8, No. 16, 2013, s. 105.

⁵² Aslan Yavuz Şir, “Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi, Enerji Güvenliği ve Rusya”, **II. Uluslararası Sosyal Bilimciler Kongresi**, BİLGESAM, s. 346.

oluşturdukları alt sistemlerde gerçekleşmektedir. Örneğin; 2010'lu yıllarda Ortadoğu'da yaşanan süreçlerin (Arap Baharı, Suriye krizi ve IŞİD gibi) sebepleri ve çözümleri büyük oranda Ortadoğu BGK'nın kendi dinamiği ile ilgilidir.⁵³

BGK'ya göre, sistemdeki tüm devletler küresel güvenlik ağında yer almaktadır. Ancak politik ve askeri tehditlerin çoğu, uzun mesafeden ziyade kısa mesafeden daha çok belirdiği için, güvensizliğin genellikle yakınlık ile ilişkili olduğu varsayılmaktadır. Bu bağlamda da uluslararası sistemde güvenlik bağımlılığını tekdüzede olmadığını vurgulamaktadır.⁵⁴ Başka bir ifadeyle bölgelerdeki güvenlik seviyeleri farklılık göstermektedir. Bu noktada ise bölge kavramı ön plana çıkmakta ve güvenliği farklı dinamiklerle analiz etmeyi gerekli kılmaktadır.

Söz konusu yaklaşım başlangıçta bölgesel güvenlik dinamiklerini geleneksel güvenlik anlayışında geliştirmiştir. Diğer bir ifade ile güvenlik dinamiklerinin devlet merkezli bir şekilde yorumlanmasıyla birlikte politik ve askeri sorunlar güvenlik kompleksi olarak tanımlanmıştır. Bu sınırlı kapsamı ile "Klasik Güvenlik Kompleksi" olarak adlandırılan yaklaşıma göre; güvenlik kompleksi, ulusal güvenlik problemlerinin birbirinden ayrı olarak analiz edilemediği veya çözülemeyeceği, temel güvenlik algıları ve kaygıları birbiri ile bağlantılı bir dizi devlet olarak tanımlanmıştır.⁵⁵ Klasik Güvenlik Kompleksi, güvenlik analizinin nesnelere olarak bölgesel alt sistemlerin varlığını ortaya koymuş ve bu sistemleri yorumlayabilmek için analitik bir çerçeve sunmuştur.⁵⁶ Ancak 1990'lardan sonra güvenlik dinamiklerinin sektörel olarak genişletilmesi ve Kopenhag Okulu'nun yapısal dönüşümü ile önceki analiz düzeyinin yetersizliğini eleştiren okul temsilcileri, alt sistem olarak tanımladıkları bölgesel güvenliği ön plana çıkarmaktadırlar.⁵⁷ Yeni güvenlik kompleksi ise güvenlik sorunlarını birbirinden ayrı analiz edilemeyeceği veya çözülemeyeceği için güvenikleştirme, güvensizleştirme ya da her ikisinin de bulunduğu süreçleri birbirinden bağımsız olarak düşünülme birimler olarak

⁵³ Bingöl, **a.g.m.**, s. 33-34.

⁵⁴ Buzan, Wæver, de Wilde, **a.g.e.**, s. 11.

⁵⁵ Huysmans, **a.g.m.**, s. 497-498.

⁵⁶ Buzan, Wæver, de Wilde, **a.g.e.**, s. 10.

⁵⁷ Bilgehan Alagöz, Ekber Kandemir, "11 Eylül Sonrası Dönemde Bölgesel Güvenlik ve İran'ın Afganistan Siyaseti", **Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 2, s. 114.

tanımlanmaktadır.⁵⁸ Bu yeni tanımlama devlet yerine daha genel bir ifade olan “birim” kavramını kullanmış ve aralarındaki güvenlik çıkarları yerine güvenlikleştirme süreçlerinin aralarında bağımlılık oluşturduğuna dikkat çekmektedir.

Sonuç olarak; Soğuk Savaş sonrası dönemde iki kutuplu sistemin son bulması ile küresel güçlerin baskısı altında kalan aktörler, uluslararası sistemde bölge bazında hareket imkânı bulmuşlardır. Böylece “bölge” kavramı güvenlik çalışmalarında yerini almıştır. Kopenhag Okulu’nun geliştirmiş olduğu BGK yaklaşımı, güvenliği farklı bir çerçeveden analiz etmeye olanak sağlamıştır. Başlangıçta Avrupa için üretilen, aktör olarak devlet odaklı askeri ve politik alanda ilerleyen yaklaşım, daha sonra güvenliği farklı sektörler ve birimler çerçevesinde ele almaya çalışmıştır.

2.2. Güvenlik Sektörleri

Kopenhag Okulu’nun güvenlik çalışmalarına kazandırdığı bir diğer kavram ise güvenlik sektörleridir. Bu noktada Buzan ve arkadaşlarının ele aldığı “Security, A New Framework For Analysis” adlı eserde, güvenliği farklı sektörlerle ayırarak analiz etmenin gerekliliği ilk defa ortaya atılmıştır.⁵⁹ Buzan güvenliği analiz ederken sadece askeri güvenlik ile sınırlandırmanın eksik olacağını belirtmektedir. Bu bağlamda güvenliği ucu açık ve göreceli bir kavram olarak ele alan Kopenhag Okulu, onu tek boyutluluktan kurtararak, çok boyutlu bir zemine taşımaktadır.⁶⁰

Uluslararası sistemi oluşturan tüm unsurlar arasındaki etkileşim ve ilişkinin belirli bir boyutunu vurgulayan mercekler olarak tanımlanan sektörler,⁶¹ aslında deneysel olarak var olmayan ancak analiz düzeyinde basitlik sağlayan araçlar olarak nitelendirilmektedir.⁶² Diğer bir ifadeyle sektörler; sistemin bütününe seçici bir lensle bakıp, belirli boyutlarda, belirli üniteler arasındaki etkileşim biçimini ortaya koymayı sağlamaktadır.⁶³ Söz konusu olan sektörler; askeri, siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevresel sektörlerdir. Buzan, bu sektörleri birbirinden bağımsız şekilde

⁵⁸ Huysmans, **a.g.m.**, s. 498.

⁵⁹ Buzan, Wæver, de Wilde, **a.g.e.**

⁶⁰ Sandıklı, Emeklier, **a.g.m.**, s. 34.

⁶¹ Bingöl, **a.g.m.**, s. 24.

⁶² Açıkmüşe, **a.g.m.**, s. 59.

⁶³ Başar Baysal, Çağla Lüleci, “Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi”, **Güvenlik Stratejileri**, Sayı. 11, 2011, s. 72.

değerlendirmemesinin altını çizmekle birlikte sektörleri birbirini tetikleyen süreçler olarak görmektedir.⁶⁴

Sektörel yaklaşımın sunduğu yeni çerçeve, üç nedenden dolayı önem arz etmektedir. Birincisi, geleneksel güvenlik çalışmaları ile güçlü bir bağ kurmaktadır. Geleneksel güvenlik tek sektörlü olmasına rağmen, çok sektörlü bir yaklaşımın daha geniş planına yerleştirilmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla sektörlerin kullanımını, eski ve yeni yaklaşımlar arasında birlikte çalışabilirliği korumaktadır. İkincisi, sektörel yaklaşım sektör düzenleyicilerine “güvenlik” ekleyerek dil ile insanların gerçekte ne yaptığını yansıtmaktadır. Çünkü sektörler, çeşitli değerlerin güç mücadelelerinin, farklı söylem alanlarıdır. Bu durum güvenlikleştirme sürecinin hayati parçasını temsil etmektedir. Üçüncüsü ise daha geniş gündemde yer alan farklı güvenlik niteliklerini anlamının bir yolunu sunmaktadır.⁶⁵

Sektörler belirli etkileşim türlerini tanımlamaktadır. Bu görüşe göre askeri sektör, saldırı ve savunma; siyasi sektör, otorite, yönetim statüsü ve tanınma; ekonomik sektör, ticaret, üretim, finans; toplumsal sektör, kolektif kimlik; çevresel sektör ise insan aktiviteleri ile gezegenin biyosferi arasındaki ilişkileri kapsamaktadır.⁶⁶ Ayrıca okul, devletin merkezde bulunduğu sektör anlayışının değiştiğini, güvenlikte çok sektörlü anlayışın kabul görerek başka referans nesnelere de sisteme dâhil edildiğini belirtmektedir.⁶⁷

Askeri sektör; silahlı saldırı ve devletlerin savunma yeteneklerinin iki düzeyli etkileşim ve birbirlerini nasıl algıladıklarıyla ilgilidir.⁶⁸ Bu sektörde geleneksel askeri güvenlik anlayışı hüküm sürmektedir. Yani, sektörün temelinde devletin hayatta kalması anlayışı vardır. Bununla birlikte sektörde güvenlik gündemi ile ulusal güvenlik bağdaştırılmaktadır. Bu çerçevede ulusal güvenlik için olağanüstü önlemlerin meşrulaştırıldığı gözlemlenmektedir. Örneğin; ABD, Sovyet tehdidi karşısında nükleer silahlar üretip geliştirilmesini meşrulaştırmıştır.⁶⁹ Diğer bir ifadeyle devlet

⁶⁴ Tüysüzöğlü, **a.g.m.**, s. 101.

⁶⁵ Buzan, Wæver, de Wilde, **a.g.e.**, s. 196.

⁶⁶ Buzan, Wæver, de Wilde, **a.g.e.**, s. 7.

⁶⁷ Selim Kurt, “Toplumsal Güvenliğin Yükselişi”, **International Journal of Social Science**, Sayı. 37, 2015, s. 465.

⁶⁸ Buzan, **a.g.m.**, s. 433

⁶⁹ Columba Peoples, Nick Vaughan Williams, **Critical Security Studies An Introduction**, Routledge, 2010, s. 80.

egemenliği için güç kullanımı, düzeni koruma ve refah sağlama adına gelebilecek tehditlere karşı askeri sektör oluşturulmaktadır. Bu çerçeveden anlaşılacağı üzere askeri sektörde referans nesnesi devlettir. Ancak başka politik varlıklar da söz konusudur.⁷⁰ Örneğin; Soğuk Savaş sonrası dönemdeki çatışmaların büyük bir kısmı devletler arasında değil, devlet içinde gerçekleşmiştir. Ayrıca askeri harekâtlar devletin bütün bileşenlerini tehdit etmektedir. Fiziksel temeli zorlayarak, tahrip ederek ya da parçalayarak ekosistemi derinden etkileyebilir; sosyal ve bireysel çıkar katmanlarının derinliklerine zarar verebilir ya da ekonomiyi bozabilir. Bu nedenle askeri tehditler, ulusal güvenlik kaygılarının geleneksel olarak kalbini oluşturmaktadır.⁷¹ Buzan, geleneksel düşünceden farklı olarak, askeri sektördeki bütün gelişmelerin güvenlikle ilgisi olmadığını vurgulamaktadır. Bu iddiaya yönelik en çarpıcı örnek; özellikle 1990'lı yıllardan itibaren Avrupalı ülkelerinin, varlıklarına yönelik bir tehditle karşılaşmamasına rağmen önemli miktarda silahlı birlik oluşturmayı sürdürmüş olmaları verilebilir. Dolayısıyla özellikle bu tür ülkeler için askeri faaliyetlerin birçoğunun siyasi alana daha yakın olduğu görülmektedir.⁷²

Politik sektör; devletlerin örgütsel istikrarı, hükümet sistemleri ve meşruiyet kazandıran ideolojilerle ilgilidir.⁷³ Bu sektörde, var olan tehditler geleneksel olarak devletin egemenliğini, bazen de ideolojisini oluşturan ilke olarak tanımlanmaktadır.⁷⁴ Politik sektörde referans nesnesi genellikle devlet egemenliği gibi politik birliği bir arada tutan şeydir. Devlet egemenliğini tehdit eden her şey güvenlik sorunu olarak görülebilmektedir.⁷⁵ Buzan ve arkadaşları iki türlü politik tehditten söz etmektedir. Bunlar; iç ve dış politik tehditlerdir. İçsel tehditler, ideolojiler ile devleti tanımlayan diğer kurucu fikir ve konulara yönelik tehditleri kapsamaktadır. Dışsal tehditler, dış meşruiyeti tehlikeye sokan tehditlerdir.⁷⁶ Bu bağlamda politik sektör; dışsal sorunlar, iç savaşlar, terörizm gibi birbirinden farklı, geniş bir alana sahiptir. Tüm tehdit ve savunmalara çözüm arayışı göz önünde bulundurulduğunda, bir anlamda diğer

⁷⁰ Buzan, Wæver, de Wilde, **a.g.e.**, s. 22.

⁷¹ Buzan, **a.g.e.**, s. 107.

⁷² Barry Buzan, "Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi", **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt. 5, Sayı. 18, 2008, s. 108.

⁷³ Buzan, "New Patterns of..." , s. 433

⁷⁴ Buzan, Wæver, de Wilde, **a.g.e.**, s. 22.

⁷⁵ Peoples, Williams, **a.g.e.**, s. 81.

⁷⁶ Buzan, Wæver, de Wilde, **a.g.e.**, s. 144.

sektörleri de kapsadığını görmekteyiz. Bu nedenle politik sektörün sınırları belirsizdir ve referans nesnelere belirlemek oldukça zordur.

Ekonomik sektör; uygun refah seviyelerine ulaşmak ve devlet gücünü sürdürmek için gerekli kaynaklara, finansmana ve pazara erişim ile ilgilidir.⁷⁷ Ticaret ve üretim ilişkisiyle ilgili olan bu sektörde, diğer tüm sektörlerde olduğu gibi devletin ön planda olması dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, bireylerden sınıflara ve devletlerden küresel pazarın soyut ve karmaşık sistemine kadar uzanan referans nesnelere vardır. Bu nesnelere birbiri ile kesişmektedir. Bu sektörün en ayırt edici özelliği; liberal mantığa göre sektörün en belirgin unsuru olan firmaların,* doğası ile güvenliğin temelini zayıflatan yaşamsal tehdit mantığı arasındaki çelişkilere dolayı referans nesne olma iddialarının oldukça zayıf olmasıdır.⁷⁸ Ekonomik süreçlerde meydana gelen fiyat hareketleri, arz ve talep değişiklikleri, firma iflasları gibi olayların yanı sıra kitlesel ve toplumsal boyutta yıkıcı zararlar gösteren olguların varlığı bu sektörün gerekliliğini zorunlu kılmaktadır. Ayrıca, ekonomik sektördeki krizler geniş kitlelerin temel ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmasına neden olabilmekte ve bu sorununun diğer sektörleri de etkileyebilmektedir.⁷⁹ Örneğin, ekonomik kriz beraberinde gelen işsizlik sorunu ile sosyal sektörde de sorun ortaya çıkabilir.

Toplumsal sektör; toplumların dil, kültür, din, ulusal kimlik ve gelenek biçimlerini evrim için kabul edilebilir şartlarda yeniden üretme yeteneği ile ilgilidir.⁸⁰ Güncel gelişmeleri analiz ederken mevcut kavramsal araçların sınırlamalarını ele almak için tasarlanan bir kavram olan toplumsal güvenlik, Soğuk Savaş sonrası dönemde Avrupa’da güvenlik konusundaki tartışmadan doğmuş, daha sonrasında ise Kopenhag Barış Antlaşmaları Enstitüsü’ne bağlı bir grup akademisyen tarafından kavramsal bir yaklaşım olarak geliştirilmiştir. Akademisyenler, “millet” ve “devlet” kavramlarının dünya genelinde aynı şeyi ifade etmediği ve ulusal güvenliğin Soğuk

⁷⁷ Nihal Ergül, “Yeni Güvenlik Anlayışı Kapsamında Birleşmiş Milletler’in Rolü ve Uygulamaları”, **Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri**, (ed. Atilla Sandıklı), BİLGESAM Yayınları, İstanbul 2012, s. 175.

* Liberal perspektifte, firmalar temelde kolaylık sağlayan birimlerdir. Firmalar çok fazla büyüyebilir ve uzun ömürlü olabilirler. Ancak en eski ve en büyükleri dahi pazara tabi tutulurlar. Verimli olmaları ya da arzu edilen mal ve hizmetleri üretmeyi bıraktıkları zaman, firmalar çözülür. Hatta yeni firmalar tarafından değiştirilebilirler.

⁷⁸ Buzan, Wæver, de Wilde, **a.g.e.**, s. 100.

⁷⁹ Bingöl, **a.g.m.**, s. 27.

⁸⁰ Buzan, **a.g.m.**, s. 433.

Savaş sonrası güvenlik çalışmalarda giderek önem kaybetmesinden endişe etmişlerdir. Onun yerine “toplumsal güvenlik” kavramını ortaya atmışlar ve ulusal, etnik veya dini topluluklar olarak anlaşılan toplumların güvensizliğine odaklanmışlardır.⁸¹ Toplumsal sektörde örgütlenme kavramı kimliktir. Diğer bir ifade ile kendi kendini idame ettiren kimlik gruplarıyla ilgilidir. Ayrıca bunlar zamana ve mekâna göre değişiklik göstermektedir. Toplumsal güvensizlik, toplulukların varlıklarını idame ettirmelerine karşı bir tehdit ya da bir gelişme tanımlandığı zaman ortaya çıkmaktadır.⁸²

Öte yandan, Ole Wæver, toplumsal güvenliği tehdit edebilecek en önemli faktörleri; göç, dikey ile yatay rekabet ve nüfusun azalması olarak belirlemektedir.⁸³ Göç, en basit ifadeyle, siyasi, sosyal ya da ekonomik nedenlerden dolayı bir yerleşim bölgesinden bir diğer bölgeye doğru yapılan nüfus hareketleridir.⁸⁴ Göç olgusunun güvenlik söylemi, ulusal kimliğe yönelik bir tehdit oluşturacağı yönündedir. Wæver; yerleşim birimine Y halkının yoğun göçü nedeniyle, X halkının özelliklerini zaman içerisinde yitireceğini ve eskisi gibi varolmayacağını öne sürerek, göç ile güvenliği ilişkilendirmektedir.⁸⁵ Yatay rekabette, Y topluluğunun baskın olan dil ve kültür unsurları nedeniyle X topluluğunun yaşam biçimini değiştireceği iddia edilmektedir.⁸⁶ Dolayısıyla zaman içerisinde birimin politik ve iktisadi gündemini sahiplenebilme ihtimali oldukça yüksek görünmektedir. Dikey rekabette ise bir entegrasyon ya da ayrılıkçı projeler nedeniyle topluluğun kimliğini terk etmeleridir. Söz konusu projeler toplulukları daha dar ya da geniş kimliklere doğru çekmektedir.⁸⁷ Dikey rekabet çerçevesinde tanımlanan tehditlerin, toplumsal güvenliği tehdit eden diğer faktörlere kıyasla daha bilinçli bir biçimde uygulandığına dikkat çekilmektedir.⁸⁸

⁸¹ Pınar Bilgin, “Individual and Societal Dimensions of Security”, *International Studies Review*, Sayı. 5, 2003, s. 211.

⁸² Buzan, Wæver, de Wilde, *a.g.e.*, s. 120.

⁸³ Göktürk Tüysüzoğlu, “Toplumsal Kimliğe Dayalı Güvenlikçilerin Siyasal Sorunlar Bağlamında İrdelenmesi: Belucistan Örneği”, *Güvenlik Stratejileri*, Sayı. 21, 2011, s. 58.

⁸⁴ Zuhâl Yeşilyurt Gündüz, “Onbir Eylül Sonrasında Avrupa Birliği ve Göç: Güvenlikçiler ve Ekonomikleştirme İkilemi”, *Onbir Eylül: Küresel Felakete Yerel Yorumlar*, (der. İsmail Aydıngün, Ali Murat Özdemir), Tan Kitapevi, Ankara 2012, s. 135.

⁸⁵ Ole Wæver, “Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt. 5, Sayı. 18, 2008, s. 158.

⁸⁶ Kurt, *a.g.m.*, s. 469.

⁸⁷ Wæver, *a.g.m.*, s. 158.

⁸⁸ Selim Kurt, “Dağlık Karabağ Sorunu’nun Güvenlikçiler Teorisi Çerçevesinde Analizi”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Cilt. 6, Sayı. 2, 2017, s. 7.

Çevresel sektör; canlı türlerinin yaşamını tehdit eden küresel ısınma, kirlilik ve sınırlı enerji kaynaklarının aşırı kullanımı gibi çevresel konuları güvenceye alan çalışmalar olarak tanımlanabilir. Örneğin; küresel düzeyde yükselen su seviyeleri Bangladeş'in varlığını tehdit etmektedir. Ayrıca, bu çevresel sorun diğer sektörleri de etkilemektedir. Bangladeş'ten gelen mülteciler komşu ülkelerin ekonomik, toplumsal ve politik bütünlüğünü olumsuz yönde etkilemektedir.⁸⁹ İnsan aktiviteleri ve biyosfer ile ilgili olan bu sektörde referans nesnesi çevrenin kendisidir.

2.3. Güvenlikleştirme Yaklaşımı (Securitization)

2.3.1. Güvenlikleştirme Nedir ve Nasıl Başlar?

Uluslararası ilişkilerde önemli bir alana sahip olan ve Kopenhag Okulu'nun güvenlik çalışmalarının özünü oluşturan güvenlikleştirme kavramı, ilk olarak 1995 yılında Ole Wæver tarafından ortaya atılmıştır. Söz konusu kavram, özellikle Soğuk Savaş sonrası çatışma alanlarını açıklama konusundaki çalışmalarıyla adını duyurmuştur.⁹⁰

Güvenlikleştirme yaklaşımı daha geniş teorik bir yapının parçası olarak, değişen güvenlik gündemlerini (savaş, barış, dış tehdit, ulusal güvenlik gibi) sosyal ve tarihsel inşacı bakış açısıyla inceleyerek gündemdeki konuların kemikleşmiş yapısını sorgulamaktadır.⁹¹ Geleneksel yaklaşımın, güvenliğe yönelik tanımlamaları normatif değer ya da politik bir anlam atfetmeden nesnel gerçekliği ele almasına karşın güvenlikleştirme, güvenlik çalışmalarına iktidar perspektifi katarak, iktidar/ tahakküm ilişkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.⁹² Başka bir ifadeyle, yaklaşımın temel iddiaları, güvenliğin nesnel bir durum olmadığı ve güvenlik nesnesinin istikrarlı ya da değişmez olmadığı yönündedir. Tehditlere nesnel olarak yaklaşan bakış açılarından ziyade toplumsal gerçekliğin sürecini oluşturan bireylerin, toplulukların ve tehditlerin güvenlik üzerindeki etkilerini incelemektedir.⁹³ Güvenlikleştirme yaklaşımı, belli bir

⁸⁹ Peoples, Williams, **a.g.e.**, s. 81.

⁹⁰ Baysal, Lüleci, **a.g.m.**, s. 63.

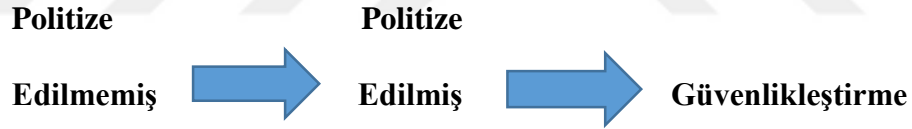
⁹¹ Aslı Ergül, "Türk Dış Politikasında Güvenlikleştirme ve Yunan Ötekisi", **Genç Araştırmacılar Tartışıyor**, (ed. Şule Kut vd.), Okan Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2014, s. 9.

⁹² Alper Kaliber, "Türkiye'de Güvenlikleştirilmiş Bir Alan Olarak Dış Politikayı Yeniden Düşünmek: Kıbrıs Örneği", **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 7, 2005, s. 36.

⁹³ Keith Krause, Micheal C. Williams, "Broadening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods", **Mershon International Studies Review**, Sayı. 46, 1996, s. 242.

sorunun hangi durumda ve hangi şekilde güvenliğin konusuna dâhil olacağını açıklamaktadır.⁹⁴ Yaklaşım, bir konunun uluslararası güvenlik sorunu olarak tanımlandığında, söz konusu olan konu diğer konulardan daha önemli hale geldiğine ve mutlak önceliğe sahip olduğuna dikkat çekmektedir. Yani sorunun varoluşsal bir tehdit olarak nitelendirilmesi, sorunu zorlayıcı bir ölçüt olarak sunmaktadır.⁹⁵ Buna karşın yaklaşım, güvenlik gündemini geniş biçimde ele almanın siyasi hayata zarar verdiğini belirtmektedir. Diğer bir ifadeyle, her konunun güvenlik sorunu olarak nitelendirmek devletin acil önlem almasını gerektiren bir alarm ve paranoya durumu oluşturabilmektedir.⁹⁶

Güvenikleştirme, politikanın bilindik kurallarının sınırlarını aşmakta ve sorunu özel bir siyaset ya da siyaset üstü bir mesele gibi ele almaktadır. Bu bağlamda Buzan, Wæver ve de Wilde bu yaklaşımı bir spektrum ile açıklık getirmektedir. Bu spektrum da politik olmayan, politik olan ve güvenlik alanına giren konular bulunmaktadır.

Birinci kısımdaki konular, devletin ilgi kapsamında olmayan konulardır. Bunlar gündemde yer almamakla birlikte, kamuoyunun tartışmaya açık olmadığı konuları içermektedir. İkinci kısımda yer alan politik konular halka sunulmakta ve sonrasında soruna yönelik önlemlerin kararları alınmaktadır. Spektrumun son kısmında yer alan güvenikleştirilmiş konular, halka sunulmakta ve yalnızca yüksek düzeyli siyasetin başa çıkabileceği varoluşsal tehditleri kapsamaktadır. Ayrıca bazen politik olmayan konular siyasallaştırılmaktadır. Bu durum sorunların üstesinden gelmek için orta yoldur ve genellikle bir konunun önemini değiştirmek için aracı görevi olarak

⁹⁴ Tüysüzoğlu, **a.g.m.**, s. 54.

⁹⁵ Buzan, Wæver, de Wilde, **a.g.e.**, s. 24.

⁹⁶ Sinem Akgül Açıkmeşe, "Güvenlik, Güvenlik Çalışmaları ve Güvenikleştirme", **Küresel Siyasete Giriş**, (ed. Evren Balta), İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s. 251.

düşünülmektedir. Böylece konunun önemi artmakta ve kamuoyunun ilgisini kazanmaktadır. Koşullara bağlı olarak bir konu bu spektrumun herhangi bir kısmına denk gelebilmektedir. Ancak bu durum zamana göre değiştiği gibi ülkeler arasında da farklılık göstermektedir. Örneğin; İran, Suudi Arabistan, Burma gibi ülkelerde din siyasallaşırken; ABD, Fransa gibi ülkelerde din siyasallaşan bir olgu değildir ya da Rusya, İran gibi ülkeler kültürü güvenlik alanına taşırken; Hollanda, İngiltere gibi ülkelerde bu durum görülmemektedir.⁹⁷

Kopenhag Okulu, güvenlik kavramını sosyal olarak inşa edilmiş bir kavram olarak değerlendirmektedir. Belirli bir konuyu güvenlik meselesi yapan şey, konunun olağanüstü önlemler talep eden varoluşsal bir tehdit olması gerçeği altında yatmaktadır.⁹⁸ Güvenlikleştirme kavramının ölçütleri, siyasi etkilere sahip olmak için yeterli önem taşıyan varoluşsal bir tehdidin öznelerarası kurulmasıyla oluşmaktadır.⁹⁹ Bu çerçevede güvenlikleştirme, politik bir toplum içinde değerli bir referans nesnesine yönelik varoluşsal bir tehdidin varlığının sunulması ve bu sorunla başa çıkabilmek ya da iyileştirebilmek için acil ve istisnai tedbirlerin alınması çağrısında bulunurken öznelerarası anlayışı oluşturan söylemsel bir süreçtir.¹⁰⁰

Güvenlik söyleminde, bir konu öncelikle dramatize edilmekte ve yüksek öncelikli bir mesele olarak sunulmaktadır. Böylece sorun “güvenlik” olarak etiketlenmektedir.¹⁰¹ Bir konuyu güvenlikleştirme girişimi önemli sonuçları beraberinde getirmektedir. Söz konusu girişimi yapanlar eylemlerinden sorumlu tutulacakları için seçim bu noktada oldukça önemlidir.¹⁰² Başka bir deyişle, güvenlikleştirme bir konuyu belirli bir şekilde kavramsallaştıran politik bir tercihtir.¹⁰³ Sorunların güvenlikleştirilmesi argümanını güçlendiren olgu ise güvenlik kelimesinin telaffuz edilmesinin ortaya çıkardığı otoritedir.¹⁰⁴ Seçilen konunun güvenlik sorunu

⁹⁷ Buzan, Wæver, de Wilde, *a.g.e.*, s. 23-25.

⁹⁸ Bülent Aras, Rabia Karakaya Polat, “From Conflict to Cooperation Desecuritization of Turkey’s Relations with Syria and Iran”, *Security Dialogue*, Cilt. 39, Sayı. 5, 2008, s. 497.

⁹⁹ Buzan, W, Wilde, *a.g.e.*, s. 25.

¹⁰⁰ Buzan, Wæver, *a.g.e.*, s. 491.

¹⁰¹ Michael C. Williams, “Words, Images, Enemies: Securitization and International Politics”, *International Studies Quarterly*, Sayı. 47, 2003, s. 513.

¹⁰² Kaliber, *a.g.m.*, s. 36.

¹⁰³ Rita Abrahamsen, “Blair’s Africa: The Politics of Securitization and Fear”, *Alternatives*, Cilt. 30, Sayı. 1, s. 58.

¹⁰⁴ Şöhret, *a.g.m.*, s. 683.

olarak algılanması objektif olmamakla birlikte tamamen öznel olduğunu düşünmekte yetersiz olmaktadır. Ancak öznelarası incelenen bir sürecin sonucu olarak değerlendirilmektedir.¹⁰⁵ Güç sahibi tarafından “güvenlik” kavramını etiketlemesi ardından bu durumun telaffuz etmesi gelişmeyi özel bir alana taşımaktadır. Böylece güvenlikleştirme sürecinin ilk adımı başlamaktadır. Ole Wæver, dil teorisi yardımıyla güvenliği “söz eylemi” olarak tanımlamaktadır.¹⁰⁶

Güvenlik analizinin önemli bir parçası haline gelen söz eylemi, güvenlik söyleminin gerekçelerini ve sonuçlarını incelemek için geliştirilen birçok yöntem arasında, güvenlikleştirme yaklaşımında da yerini bulmaktadır. Bir durum söz eylemi yoluyla hareket etmektedir. Örneğin, küresel sıcaklık artışından dolayı bisikletini daha çok kullandığını söyleyen birisi aynı zamanda küresel ısınma ile ilgili de bir şeyler yapmaktadır.¹⁰⁷ Bazı ifadeler gerçekliği tanımlamaktan daha fazlasını yapmaktadır. Bu bağlamda ifadeler doğru ya da yanlış olarak değerlendirilmemekte, bunun yerine belirli bir eylemi gerçekleştirmektedir. Yani söz konusu ifadeler basitçe olayları betimlemelerinin aksine “edimsel” olarak işlev görmektedir. Konuşma eylemi üç tür eylemi iletebilmektedir.¹⁰⁸

- 1- Belirli bir anlam ve referans içeren ifadenin söylenmesi,
- 2- Bir eylemi ifade etmede yapılan anlatım,
- 3- Hedef kitlenin duygularını, inançlarını, düşüncülerini veya eylemlerini harekete geçirmeyi amaçlayan “diziler” olan ifadelerdir.

Sorunlar, mevcut güvenlik sorunları basit bir şekilde ifade etmeyen; ancak bunu başarılı bir şekilde temsil ederek bir güvenlik sorunu olarak ele alan, konuşma eylemi aracılığıyla güvenliğin kapsamına girmiş bulunmaktadır.¹⁰⁹ Kopenhag Okulu, bir konuyu güvenlik sorunu yapan şeyin basit ancak belirleyici olduğunu iddia etmektedir. Bir şey güvenliğin siyasal söylemi yoluyla, bir güvenlik sorunu olarak

¹⁰⁵ Bilgin, “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar...”, s. 83.

¹⁰⁶ Wæver, “Securitization and Desecuritization”, s. 55.

¹⁰⁷ Martin Griffiths, Steven C. Roach, M. Scott Solomon, **Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünceler ve Teoriler**, (çev. Cesran), Nobel Yayıncılık, Ankara 2011, s. 221.

¹⁰⁸ Thierry Balzacq, “The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context”, **European Journal of International Relations**, Cilt. 11, Sayı. 2, 2005, s. 175.

¹⁰⁹ Williams, a.g.m., s. 513.

kendisini göstermektedir.¹¹⁰ Güvenliğin “göndergesel” olmasına karşın güvenikleştirme “öz-göndergesel” bir özelliğe sahiptir.¹¹¹ Stratejik bir uygulama olan söz eylemi, sözlü bir tehdit ya da eylemin yarattığı sorunun tehditkâr olduğu ve acil önlem gerektiği hususunda dinleyici kitleyi ikna etmeyi amaçlamaktadır.¹¹² Bir şeyi, bir referans nesnesine varoluşsal bir tehdit sunma biçimini alan söylem, güvenikleştirme sürecini tek başına oluşturmamaktadır. Çünkü sorun ancak dinleyici kitlenin kabul etmesi halinde güvenikleştirilmektedir.¹¹³ Uygulamada, aktörlerin tehditlerle ilgili olarak etkili iddialarda bulunarak, ampirik faktörler veya durumlar kullanması ikna etme yöntemleridir. Söz konusu olan araçlar güvenlik meseleleri veya tehditler olarak neyin alındığını belirleyemese de, konuyu güvenikleştirmeye çalışırken önemli kaynak ve referanslar sağlamaktadır.¹¹⁴

Güvenlik sorunları, devletin egemenliğini ve bağımsızlığını özellikle olağanüstü bir şekilde tehdit eden ve kendi başına yönetme kapasitesinden yoksun olan gelişmeler olarak nitelendirilebilir. Bu durumun siyasal düzeni altüst etmesi sebebiyle tehditlere yönelik azami çabanın seferber edilmesi gerekmektedir.¹¹⁵ Bunun için aktör, olağanüstü önemler almak için hak talep etmekte ve bu süreçte normal siyaset kurallarının dışına çıkabilmektedir. Böylece demokratik süreç dahi askıya alınabilmektedir.¹¹⁶ Örneğin, uluslararası hukukta yer alan bir saldırıya karşı meşru müdafaa hakkı vardır. Devlet bu süreçte normal politik sürecin sınırlarını aşarak misilleme, belirli özgürlüklerin askıya alınması, seferberlik ya da savaş durumu gibi olağanüstü önlemler alabilmektedir.¹¹⁷ Çünkü aktör, olağanüstü araçları kullanmaması durumunda tehditle başa çıkmada geç kalabileceğini ve tehdidin geri dönüşü mümkün olmayan bir noktaya ulaşabileceğini iddia etmektedir. Bu argüman yanlış olsa dahi tehdit algısının öznelliği bir risk yönetimi ortamı yaratmaktadır. Bazı değerlerin

¹¹⁰ Balzacq, **a.g.m.**, s. 177.

¹¹¹ Özgü Kalkan Küçüksoğak, “Güvenlik Kavramının Realizm, Neorealizm ve Kopenhag Okulu Çerçevesinde Tartışılması”, **Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi**, Cilt. 4, Sayı. 14, 2012, s. 206.

¹¹² Bilgehan Alagöz, “2003 Irak Savaşı Sonrası Basra Körfezi’nde Etkili Bir Unsur Olarak Güvenikleştirme Siyaseti”, **Avrasya İncelemeleri Dergisi**, Sayı. 2, 2016, s. 239.

¹¹³ Buzan, Wæver, de Wilde, **a.g.e.**, s. 25.

¹¹⁴ Williams, **a.g.m.**, s. 514.

¹¹⁵ Wæver, **a.g.m.**, s. 55.

¹¹⁶ Nebi Miş, “Güvenikleştirme Teorisi ve Siyasal Olanın Güvenikleştirilmesi”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt. 6, Sayı. 2, 2011, s. 350.

¹¹⁷ Bingöl, **a.g.m.**, s. 22.

varlığını koruması için risk almak önemli görünmektedir.¹¹⁸ Yani güç kullanımını klasik olarak meşrulaştırmaktadır. Güvenlikleştirilmenin bu özelliği ise politikanın aşırı bir versiyonu olarak görülmektedir.¹¹⁹ Bu çerçevede güvenlik, normal siyaset sınırları dışında olduğundan negatif bir olgudur.¹²⁰

Kopenhag Okulu'nun geliştirdiği güvenlikleştirme yaklaşımı, güvenlik kültüründe politik inşa sürecinin nasıl işlediği konusunda iyi bir örnek olmaktadır.¹²¹ Ayrıca, dil kuramı, siyaset teorisi ve sosyal inşacı yaklaşımdan faydalanarak toplum tabanlı yeni bir güvenlik kavramı sunmaktadır.¹²² Güvenlikleştirilmenin söz konusu özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, Kopenhag Okulu güvenliğin ilişkiselliğine vurgu yapmakta ve karşılıklı etkileşim içerisinde, sosyal bir şekilde yapılandırıldığı görülmektedir.¹²³

2.3.2. Güvenlikleştirme Yaklaşımının Kavramsal Araçları

Güvenlikleştirme kavramı, yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere özne, nesne ve süreç ilişkisi bağlamında ele alınmaktadır.¹²⁴ Bu söylemsel ve politik süreci oluşturan birimleri ayrıca incelemenin çalışmamızı anlaşılır kılacağı düşünülmektedir.

Referans nesnesi; varoluşsal öneme sahip olan ve hayatta kalmak için meşru iddiası bulunan şeylerdir.¹²⁵ Diğer bir ifade ile referans nesnesi 'hayatta kalmak zorundadır, çünkü o gereklidir...' söylemine işaret etmektedir. Güvenlik için referans nesnesi; geleneksel olarak devlet, daha saklı anlamda ise millettir. Devlet için önemli olan hayatta kalmaktır; millet ise kimlikle ilgilidir.¹²⁶ Ancak tehditler, sadece nesnenin hayatta kalmasına yönelik bir durum da değil, sosyal ve tarihsel değişimler sonucu

¹¹⁸ Şenay Gümüş, "Securitization of the European Union's Migration and Asylum Policies", **Marmara Üniversitesi Avrupa Birliği Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, 2009, s. 26.

¹¹⁹ Barry Buzan, "Rethinking Security After the Cold War", **Cooperation and Conflict**, Cilt. 32, Sayı. 1, 1997, s. 14.

¹²⁰ Miş, **a.g.m.**, s. 348.

¹²¹ Fikret Birdişi, Aynur Başurrgan, "Güvenlik Politikalarının Konstrüktivist Bir Unsuru Olarak Güvenlik Kültürü ve Türkiye Örneği", **Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilim Enstitüsü Dergisi**, Cilt. 4, Sayı. 4, 2017, s. 71.

¹²² Göktürk Tüysüzöğlü, "Toplumsal Güvenlikleştirme Yaklaşımının Siyasal Statü Tartışmalarına Etkisi: Kırım Örneği", **Uluslararası İlişkilerde Teoriden Pratiğe Güncel Yaklaşımlar**, (ed. Sibel Turan, Nergiz Özkural Köroğlu), Dora Yayıncılık, Bursa 2015, s. 203.

¹²³ Küçüksoğak, **a.g.m.**, s. 206.

¹²⁴ Sandıklı, Emeklier, "**Güvenlik Yaklaşımında...**", s. 52.

¹²⁵ Altan Aktaş, "Güvenlikleştirme Yaklaşımı ve Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Anlayışındaki Dönüşüm", **Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. 1, Sayı. 2, 2011, s. 15.

¹²⁶ Buzan, Wæver, de Wilde, **a.g.e.**, s. 36.

ortaya çıkan olaylarda dahi algılanabilmektedir. Yani her şey referans nesnesi haline dönüşebilir.¹²⁷ Ulusal kimlik, sosyal gruplar, bireyler gibi referans nesnelere de bu kapsamda yer almaktadır. Bununla birlikte, güvenlik sektörleri olan ekonomik, politik, toplumsal, çevresel ve askeri alanlarda referans nesnelere değişiklik göstermektedir.

Referans nesnesinin boyutu ve ölçüğü, söz konusu olan nesneye yönelik alınacak tedbirler açısından önemlidir. Bireyler ve küçük gruplar gibi mikro düzeydeki referans nesnelere nadirde olsa meşruiyet kurabilmektedirler. Tüm insanlığı ilgilendiren (küresel ısınma ya da nükleer yok olma gibi) makro düzeydeki konuların oluşturduğu referans nesnelere de var olmakla birlikte inşası oldukça zor görünmektedir. Güvenlikleştiriminin çoğu kez meydana geldiği orta düzeydeki (devlet, millet veya uygarlık) referans nesnelere sınırlı kolektiflerdir.¹²⁸

Güvenlikleştirici aktörler; referans nesnesinin varlığına yönelik bir tehdidin olduğunu söylemsel olarak belirterek güvenlikleştirme eylemini yapan kişi ya da gruplardır.¹²⁹ Bu roldeki aktörler; politik liderler, bürokratlar, hükümetler, lobiler ve baskı gruplarıdır. Bu aktörler kendi varlıklarının devamlılığını savunmazlar. Çünkü onlar için önemli olan devletin, ulusun, medeniyetin, daha geniş toplulukların, bir ilkenin ya da sistemin güvenliğidir.¹³⁰ Bununla birlikte güvenlikleştirici aktörün kim ya da ne olduğunun belirlenmesi ise oldukça zordur. Çünkü güvenlikleştirme de, her topluluk daha küçük alt bölgelere bölünebilmektedir. Bireylerin güvenlikleştirici aktör olarak kolaylıkla görülmesi ise doğal bir sonuçtur. Çünkü güvenlikleştirme sürecinin ilk adımını oluşturan konuşma eylemi, birey tarafından meydana getirilmektedir. Ancak söz konusu olan bireyin bir topluluk üyesi olduğu ayrımı göz önünde bulundurulmalıdır.¹³¹

Bir konunun güvenlik sorunu olarak görülmesi için, siyasallaşmamış alandan siyasallaşmış alana ve oradan da güvenlikleştirme tabanına doğru ilerlemesi gerekmektedir. Ancak bu ilerleme otomatik olarak bir güvenlik sorunu haline

¹²⁷ Didier Bigo, " Möbius Ribbon of Internal and External Security(ies)", **Identities, Borders, Orders Rethinking International Relations Theory**, (ed. Mathias Albert, David Jacobson, Yosef Lapid), University of Minnesota Press, London 2001, s. 101.

¹²⁸ Baysal, Lüleci, **a.g.m.**, s. 78.

¹²⁹ Tüysüzoğlu, "**Güvenlik Sisteminde Dış Politika...**", s. 102.

¹³⁰ Buzan, Wæver, de Wilde, **a.g.e.**, s. 40.

¹³¹ Baysal, Lüleci, **a.g.m.**, s. 79.

gelmemektedir. Bu bağlamda güvenlikleştirme sürecinin belirleyicisi olarak adlandırılan “güvenlikleştirici aktör”; devlet gücünü kullanma ayrıcalığına sahip olmakla birlikte bir tehdidin varlığını ortaya koymakta ve bunun üstesinden gelmek için olağanüstü önlemlerin gerekliliği hakkında halkı ikna etmek için duygusal denetimi elinde bulundurmaktadır.¹³²

Geniş bir halk kitlesine ulaşabilme olanaklarına sahip olan en önemli güvenlikleştirici aktör, devlettir.¹³³ Ancak bu durumu geleneksel güvenlik çalışmalarının temelinde yer alan “devlet” kavramı ile karıştırmamak gerekmektedir. Güvenlikleştirme yaklaşımında geleneksel anlayıştaki gibi devletin aktör olması baştan bir kabulleniş değil bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır.¹³⁴ Ayrıca, geleneksel güvenlik anlayışında, aktör ile referans nesnesi ayrımı her zaman söz konusu olmamıştır. Çünkü genellikle devlet hem aktör hem de referans nesnesi olarak değerlendirilmiştir. Ancak güvenlikleştirme yaklaşımında bu ayırım gerekli görünmektedir. Örneğin; balinaların yok olmasının kabul edilemez olduğunu iddia eden balinalar değil, bazı çevresel faktörlerdir.¹³⁵ Bununla birlikte bazı durumlarda güvenlikleştirici aktör, kendini referans nesnesi içerisinde gösterebildiğinden (devlet gibi) ayırım yapmak oldukça zorlaşmaktadır.¹³⁶

Aktör herhangi bir konuyu kontrol etmek için güvenlikleştirmeyi kullanabilmektedir. Bu nedenle güvenlikleştirme, yalnızca varoluşsal bir tehdide değil aynı zamanda algılanan bir tehdide de dayanabilmektedir.¹³⁷ Hatta bazı devletler, ülke içindeki görevlerini kolaylıkla yürütebilmek için tehditlerden faydalanmaktadır.¹³⁸ Diğer bir taraftan tüm iddialar sosyal olarak etkili olmamakla birlikte tüm aktörlerde sorunu siyasal alana taşımada eşit derecede güçlü pozisyonda değildir.¹³⁹

¹³² Fikret Birdişi, “Securitization of Kurdish Question in Turkey”, **International Journal of Research in Social Sciences**, Cilt. 4, Sayı. 2, 2014, s. 4.

¹³³ Ergül, **a.g.m.**, s. 10-11.

¹³⁴ Alagöz, **a.g.m.**, s. 240.

¹³⁵ Ole Wæver, “Securitisation, Taking Stock of a Research Programme in Security Studies”, (Yayınlanmamış Metin), <https://docplayer.net/62037981-Securitisation-taking-stock-of-a-research-programme-in-security-studies.html>, Erişim Tarihi: 01.11.2018, 2003, s. 11.

¹³⁶ Baysal, Lüleci, **a.g.m.**, s. 80.

¹³⁷ Sinem Yüksel, “Securitization of Migration The Case of Turkey- EU Relations”, **Marmara Journal of European Studies**, Cilt. 22, Sayı. 1, 2014, s. 172.

¹³⁸ Kürşat Kolsuz, “Mezhep ve Kimlik Bağlamında Ortadoğu’da İran’ın Güç ve Güvenlik Politikaları”, **İran Özel Sayısı**, Sayı.1 (2), 2017, s. 14.

¹³⁹ Williams, **a.g.m.**, s. 514.

Dinleyici kitle; güvenlikleştirme sürecinde pasif bir konumda gibi görünse de, bu sürecin başarılı ya da başarısız sonuçlanması konusunda en önemli rolü üstlenmektedir. Süreç, güvenlikleştirme aktörünün konuşma eylemine karşı hedef kitlenin verdiği tepki ile sonuçlanmaktadır.¹⁴⁰

Kopenhag Okulu, aktörü; güvenlik konuşma eyleminde bulunarak güvenlikleştirme eylemini gerçekleştiren güvenlikleştirici aktör ve bu eylemi kabul eden ya da reddeden dinleyici kitle olmak üzere iki ögeye ayırmaktadır. Bu inceleme ise aktör ve kitle arasındaki yorumu müzakere etmeye yaramaktadır. Aktörün bir tanıma ya da temsil önerisinde bulunmasının ortak bir anlatım olarak kabul edilip edilmeyeceğine, yani önerinin öznelerarası olarak gerçekleşmesine ya da reddine karar veren dinleyici kitledir.¹⁴¹ Dolayısıyla güvenlikleştirme aktörünün, dinleyici kitlenin duygularını, ihtiyaçlarını ve çıkarlarını belirleme becerisine sahip olması ve söyleminde bir etki yaratabilmesi için dilini dinleyici kitlenin tecrübesine göre ayarlaması gerekmektedir.¹⁴²

Prensip olarak, dinleyicinin halk ya da daha geniş kitle olması gerekmemektedir.¹⁴³ Dinleyici kitle değişebilmektedir; politik karar alıcılar, parti elitleri ya da askeri yetkililer gibi.¹⁴⁴ Güvenlikleştirme eyleminin sunulması amaçlanan işleve bağlıdır. Bazı eylemler sistemin devamlılığına hizmet etmektedir. Burada dinleyici kitle oldukça genel ve kapsayıcı niteliktedir. Diğer durumlarda, örneğin, bazı kriz zamanlarında elitler arası izleyiciler ve mücadeleler olabilmektedir.¹⁴⁵

İşlevsel aktörler; güvenlikleştirme aktörleri tarafından tetiklenen işlevsel aktörler, belirlenen görevlerle sürece katılmaktadırlar.¹⁴⁶ Dolayısıyla işlevsel aktörleri “dış etki faktörü” olarak değerlendirmek mümkündür. Ayrıca, aktörlerin güvenlik söylemi doğrudan başarı sağlamadığı durumlarda işlevsel aktörlerin sosyal

¹⁴⁰ Aktaş, **a.g.m.**, s. 16.

¹⁴¹ Holger Stritzel, “Towards a Theory of Securitization: Copenhagen and Beyond”, **European Journal of International Relations**, Cilt. 13, Sayı. 3, 2007, s. 363.

¹⁴² Balzacq, **a.g.m.**, s.184.

¹⁴³ Wæver, **a.g.m.**, s. 26.

¹⁴⁴ Ali Balcı, Tuncay Kardaş, “Turkey’s Relations with Israel: An Analysis of Securitization”, **Insight Turkey**, Cilt. 14, Sayı. 2, 2012, s. 101.

¹⁴⁵ Vuori, **a.g.m.**, s. 72.

¹⁴⁶ Zora, **a.g.m.**, s. 120.

sermayesini kullanabilmektedirler.¹⁴⁷ Örneğin; çevreyi kirleten bir şirket, referans nesnesi değildir ve konuyu güvenleştirmeye çalışmamaktadır. Ancak çevre sektöründe bu konuyu güvenlik gündemine taşımada önemli ölçüde etkileme kapasitesine sahiptir. Güvenlik konusunda güçlü etkiye sahip olan işlevsel aktörler; askeri, politik, toplumsal, ekonomik ve çevresel olarak tanımlanan sektörlerle göre değişiklik göstermektedir.¹⁴⁸

Kolaylaştırıcı koşullar; güvenleştirmelerin ampirik olarak analiz edilmesi için özel bir çerçeve sunmaktadır. Hatta daha kapsamlı bir güvenleştirme eylemi için “çekirdek” oluşturmaktadır.¹⁴⁹

Güvenleştirme üzerine yapılan çalışmalar; güvenleştirmeci aktörün belirlenmesi, tehditlerin hangi konuları kapsadığı, referans nesnesinin ne olduğu, hangi şartlar altında yapıldığı, nasıl sonuçlandığı ve başarılı olup olmadığı konusunda açıklama yapmakta objektif olarak zorlanmaktadır.¹⁵⁰ Kolaylaştırıcı koşullar ise bunların belirlenmesi konusunda etkiye sahiptir. Yani eylemin niteliği, aktörün yeteneği ve tehdidin tarihi algısı gibi özellikler kolaylaştırıcı koşullardır.¹⁵¹

Kolaylaştırıcı koşullar arasında konuşmacının söylemi öncelikli konumdadır. Buzan, Wæver ve de Wilde başarılı bir söz eyleminin koşullarını iç ve dış koşullar olmak üzere iki kategoride incelemektedir. İç koşullar, dil bilgisi kurallarına uymak; dış koşullar ise eylemi gerçekleştirecek bir pozisyona sahip olmaktır. Yani burada kolaylaştırıcı koşullar, dil bilgisi kurallarına uyan konuşma eyleminin iç talebi; aktörün otoritesine bağlı olarak, dinleyici kitlenin güvenleştirme girişiminde belirttiği iddiaları kabul etme ihtimali; son olarak da güvenleştirmeyi kolaylaştırması veya engellemesi varsayılan tehdidin özellikleridir.¹⁵²

¹⁴⁷ Balcı, Kardaş, **a.g.m.**, s. 101.

¹⁴⁸ Önder Canveren, Fulya Akgül Durakçay, “The Analysis of the Hungarian Government’s Discourse Toward the Migrant Crisis: A Combination of Securitization and Eurocepticism”, **Yönetim ve Ekonomi**, Cilt. 24, Sayı. 3, 2017, s. 860.

¹⁴⁹ Stritzel, **a.g.m.**, s. 364.

¹⁵⁰ Miş, **a.g.m.**, s. 364.

¹⁵¹ Baysal, Lüleci, **a.g.m.**, s. 82.

¹⁵² Buzan, Wæver, Wilde, **a.g.e.**, s. 33-34.

2.3.3. Güvenlik-dışlaştırma/Güveniksizleştirme (Desecuritization)

Kopenhag Okulu'nun güvenlik çalışmaları çerçevesinde tanımladığı “güvenlik-dışlaştırma” ve “güvensizlik” kavramları güvenlikleştirme yaklaşımının ayrılmaz parçalarını oluşturmaktadır. Kopenhag Okulu, diğer birçok güvenlik çalışmalarının aksine, güvenliği pozitif bir değer olarak nitelendirmemektedir.

Kopenhag Okulu'na göre, bir konunun güvenlik sorunu olarak nitelendirilmesi, o konunun söz eylemi aracılığıyla sunulması ile gerçekleşmektedir. Bu bağlamda güvenlik veya güvensizlik durumu, iletişimsel olanla ilişkilidir.¹⁵³ Wæver, “güvenlik” ve “güvensizlik” kavramlarının birbirine karşıtlık oluşturmadığını iddia etmektedir. Bu bağlamda güvenlik, güvenliği bozacak ya da tehdit edecek bir sorunun varlığına işaret eden bir durumu ve buna karşı olarak alınan bazı durumları belirtmekte; güvensizlik ise bir tehdidin ve buna karşı bir savunmanın olmadığı önlemleri ifade etmektedir. Her iki durumda da güvenlik sorununun var olduğu dikkat çekmektedir. Güvenlik sorunu bulunmadığında, durumu güvenlik terimiyle kavramlaştırmak da doğru bir hareket değildir. Hatta bu durumu Wæver “alakasız bir endişe” olarak değerlendirmektedir. Dolayısıyla güvenlik göreceli bir kavram olmakla birlikte tam anlamıyla bir güvenlik durumu da söz konusu değildir. Çünkü tam bir güvenliğin olduğu durumda, aktör onu “güvenlik” olarak etiketleyememektedir.¹⁵⁴ Bir konuyu güvenlik olarak değerlendirmek, politik gündemdeki yerini yükseltmeye yardımcı olmaktadır. Ancak buradaki asıl önemli nokta, bu konuyu tehdit ve karar mantığına yerleştirirken, potansiyel olarak da dost ve düşmanın karşısına alma riski taşıma olanağıdır. Bu nedenle güvenlik, büyük bir özenle başlatılması gereken bir şeydir. Hatta Kopenhag Okulu, birçok durumda güvenlikleştirmeden kaçınılması gerektiğini savunmaktadır.¹⁵⁵

Güvenikleştirme başlangıçta sadece siyasallaştırmanın daha yoğunlaşmış şekli olarak görülse de, önemli ölçüde siyasallaştırma karşıtıdır. Siyasallaştırma, açık bir şekilde bir karar meselesi ve sorumluluk gerektiren bir olgudur. Güvenikleştirme; bir meseleyi, acil ve varoluşsal bir tehdit olarak sunma anlamındadır. Bu ise konuyu diğer

¹⁵³ Aras, Toktaş, Kurt, a.g.e., s. 28.

¹⁵⁴ Wæver, “Securitization and Desecuritization”, s. 56.

¹⁵⁵ Williams, a.g.m., s. 523.

tüm meselelerden öncelikli konuma getirerek üst düzey liderler tarafından ele alınmaktadır. Bu aşamada gerekirse normal siyaset kurallarının dışına çıkabilme hakkının doğması anti-demokratik sonuçlara neden olabilmektedir. Yani “daha fazla güvenlik daha iyidir” varsayımı sorunları beraberinde getirmektedir.¹⁵⁶ Bu çerçeveden bakıldığında güvenlik, meselelerin normal politika ile çözülemeyen bir başarısızlık durumu olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla güvenikleştirmenin tersine çevrildiği ve sorunların demokratik sistem kurallarına uygun olarak ele alınabileceği güvenlik-dışlaştırma ön plana çıkmaktadır.¹⁵⁷

Güvenlik-dışlaştırma; konunun acil durumdan çıkıp, siyasi alanın normal pazarlık sürecine kaydırılmasıdır.¹⁵⁸ Böylece sorun güvenlik kapsamı dışındadır. Yani artık sorun olağanüstü önlemler gerektiren bir durum olarak nitelendirilmemektedir. Güney Afrika’daki Apartheid rejiminin sona ermesi, Güney Afrika toplumunda ırk sorununun güvenlik-dışlaştırılmasının ve siyasi alana tekrardan girmesinin bir örneğini teşkil etmektedir.¹⁵⁹ Güvenlik-dışlaştırma, güvenikleştirmeye yol açan tehdidin ortadan kaybolduğu durumda veya varoluşçu olmayan hale geldiğinde gerçekleşmektedir. Bununla birlikte aktörler, belirli konuları güvenlik bağlamında açıklamaktan kaçınmayı tercih etmekte ve bunun yerine meseleyi “panik siyaseti” alanının dışına çıkarmayı hedeflemektedirler.¹⁶⁰

¹⁵⁶ Wæver, “Securitisation, Taking Stock...”, s. 13.

¹⁵⁷ Rita Taureck, “Securitization Theory and Securitization Studies”, **Journal of International Relations and Development**, Cilt. 9, 2006, s. 55.

¹⁵⁸ Birdişli, **a.g.m.**, s. 3.

¹⁵⁹ Ralf Emmers, “Securitization”, **Contemporary Security Studies**, (ed. Alan Collins), Oxford University Press, Oxford 2013, s. 133.

¹⁶⁰ Kristian Atland, Kristin Ven Bruusgaard, “When Security Speech Acts Misfire: Russia and Elektron Incident”, **Security Dialogue**, Cilt. 40, Sayı. 3, 2009, s. 336.

Başka bir ifadeyle güvenlik-dışılaştırma, politik bir düzeni sıralamak için alternatif bir yol arayışına işaret etmektedir. Bu süreçte üç seçenek söz konusudur: Birincisi, güvenlik açısından sorunları söylemsel olarak ifade etmemek; ikincisi, bir konuyu güvenlikleştirdiğin zaman, tepkileri güvenlik ikilemi ve diğer kısır döngüler oluşturmayacak formlar için tutmak; son olarak da güvenlik sorunlarını “normal politika” alanına döndürmektir.¹⁶¹ Başarılı bir güvenlik-dışılaştırmanın söz konusu olabilmesi için; aktörlerin dinleyici kitleyi, referans nesnesinin varoluşsal olarak tehdit edilmediğine, önlemlerin gereksiz ya da tehlikeli olduğuna ve güvenlikleştirme sürecinin geri çevrilmesine ikna etmesi gerekmektedir.¹⁶²

Kopenhag Okulu'na göre, etik-siyasal sorumluluğa sahip tercihin, devletin bekası ile ilgili konularla sınırlandırmak gerekmektedir. Diğer konuların, normal siyasi prosedürlerle çözülmeye çalışılmasını savunmaktadır.¹⁶³ Bu noktada, güvenlik-dışılaştırmanın, panik siyaseti önleyebildiği için tercih edilmesi uygun görünmektedir. Çünkü her şeyi güvenlikleştirmeye çalışan ülkeler, zorlayıcı ve müdahaleci bir devlete dönüşebilmektedir. Bu durum ise ekonomiye zarar vermekte ve aynı ideolojiyi paylaşan komşularıyla güvenlik ikilemini yoğunlaştırıp en üst düzeye çıkarmaktadır. Dolayısıyla, aşırı ve irrasyonel güvenlikleştirmeden kaçınmak, sosyal, politik ve ekonomik bir amaç olmaktadır.¹⁶⁴

Ayrıca Wæver, güvenlik-dışılaştırmanın demokrasi için daha iyi olduğunu vurgulamaktadır. Örneğin; çevre gibi konular genellikle normal politik süreç aracılığıyla daha başarılı bir şekilde ele alınabilmektedir. Çünkü bir çok açıdan “savaş mantığı” ekolojik kaygılara elverişli olmama ihtimali söz konusudur.¹⁶⁵ Çevresel sorunların güvenlikleştirilmesi, tehdit ve savunma açısından düşünme olasılığının artmasını beraberinde getirmektedir. Bu ise çevresel sorunlara karşı reaktif bir yaklaşımı teşvik edebilmektedir. Aslında gerekli olan şey, bu durumun insan faaliyetlerinin ürünü olduğu gerçeğindedir. Böylelikle Wæver, mümkünse konuların

¹⁶¹ Paul Roe, “Securitization and Minority Rights: Conditions of Desecuritization”, **Security Dialogue**, Cilt. 35, Sayı. 3, 2004, s. 284.

¹⁶² Balcı, Kardaş, **a.g.m.**, s. 102.

¹⁶³ Bilgin, **a.g.m.**, s.83.

¹⁶⁴ Johan Eriksson, “Observers or Advocates? On the Political of Security Analysts”, **Cooperation and Conflict**, Cilt. 34, Sayı. 3, 1999, s. 315-317.

¹⁶⁵ Roe, **a.g.m.**, s. 282.

güvenlikleştirmeden ziyade güvenlik-dışılaştırma, yani acil siyaset alanından normal siyasete geri döndürmenin daha uygun bir strateji olduğunu öne sürmektedir.¹⁶⁶ Bununla birlikte güvenlik-dışılaştırma, güvenlikleştirme aktörlerinin güvenlik söylemi üzerindeki tekeliğini kullanma biçimini ve acil durumun gerektiği “sıfır-toplam ve askeri önlemlere” başvurmayı haklı kılan meseleleri kontrol etmektedir.¹⁶⁷

2.3.4. Güvenlikleştirme Yaklaşımına Dair Eleştiriler

Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirme kavramına ilişkin kullanımı birçok yazar tarafından eksik görülmekte ve eleştirilmektedir. Bu bağlamda Knudsen, güvenlikleştirme kavramının belirsiz olduğunu ve aynı zamanda iki şeye tekabül ettiğini iddia etmektedir. Yani güvenlikleştirmenin bir yandan bir konuyu siyasetin sınırlarını aşmak ve yüksek öncelikli bir eylemi vurgulamakta, öte yandan bir konuyu anlaşmazlık ya da ihmalkârlık olarak görmekte ve siyasi gündeme getiren bir eylemi işaret etmektedir.¹⁶⁸ Diğer bir eleştiri, güvenlikleştirme uygulaması konusundaki literatürün büyük bir kısmının sadece demokratik sistemlere odaklanmasına yönelik görüşleri kapsamaktadır. Vuori, güvenlikleştirmeyi, siyaseti doğallaştırmanın bir aracı olarak kabul etmektedir. Ancak, güvenlikleştirme çalışmalarının demokratik siyasal sistemlerle sınırlandırılmasına karşı çıkmakta, söz konusu olan çalışmaların daha kapsamlı olması için her türlü politik sistemde güvenlik söylemi ve siyasetinin dikkate alınmasının altını çizmektedir. Ayrıca, meşruiyet, herhangi bir sosyal kurumun hayatta kalmasında en önemli unsur olduğunu ve tüm devletlerin bunu uygulaması gerektiğini savunmaktadır. Bu durum hem demokratik hem de demokratik olmayan sistemler için geçerlidir. Diğer bir ifadeyle Vuori, güvenliğin demokratik olmayan sistemlerde dahi güçlü bir yasallaştırma aracı olduğuna dikkat çekmektedir.¹⁶⁹ McDonald'ın eleştirisi ise yaklaşımın söylemsel ifadesine yöneliktir. Kopenhag Okulu için konular dil aracılığı ile güvenlik sorunu haline gelmektedir. Diğer bir ifadeyle güvenlikleştirmeyi mümkün kılan dildir. Ancak McDonald dilin güvenlikleştirme hareketinin özel formu

¹⁶⁶ Peoples, Williams, **a.g.e.**, s. 84.

¹⁶⁷ Pinar Bilgin, “Making Turkey's Transformation Possible: Claiming ‘Security-Speak’- not Desecuritization!”, **Southeast European and Black Sea Studies**, Cilt. 7, Sayı. 4, 2007, s. 558.

¹⁶⁸ Olav F. Knudsen, “Post-Copenhagen Security Studies: Desecuritizing Securitization”, **Security Dialogue**, Cilt. 32, Sayı. 3, 2001, s. 361.

¹⁶⁹ Juha A. Vuori, “Illocutionary Logic and Strands of Securitization: Applying the Theory of Securitization to the Study of Non- Democratic Political Orders”, **European Journal of International Relations**, Cilt. 14, Sayı. 1, 2008, s. 63-66.

olarak kullanılmasının sorun yaratabileceğini söylemekte ve bunu iki nedenle açıklamaktadır. İlk olarak; dilin, anlamı iletme yollarından en merkezde olsa dahi sadece biri olduğunu öne sürerek, imgelerin güvenlikleştirme sürecindeki rolünden bahsetmektedir. İkinci olarak da; sadece dile odaklanmanın sorun çıkarabileceğini vurgulamaktadır. Bürokratik ya da fiziksel uygulamaların yalnızca söylemsel ifadelerin güvenlik kapsamına alınmasından ibaret olmayan, ancak güvenlik anlamlarının iletildiği ve güvenliğin kendisinin inşa edildiği sürecin bir parçasını oluşturduğunu belirtmektedir.¹⁷⁰ Hansen ise Kopenhag Okulu'nun, toplum ve kimliğinin, aktörün sorumluluğunun ve güvenlikleştirmenin potansiyel muhafazakâr doğasının eleştirmenlerce tartışılıp, toplumsal cinsiyet konusuna değinilmemesini eleştirmekte ve Kopenhag Okulu'nun toplumsal cinsiyet temelli bir güvensizlik kavramına sahip olmadığını altını çizmektedir.¹⁷¹

¹⁷⁰ Matt McDonald, "Securitization and the Construction of Security", **European Journal of International Relations**, Cilt. 14, Sayı. 4, 2008, s. 568-569.

¹⁷¹ Lene Hansen, "The Little Mermaid's Silent Security Dilemma and the Absence of Gender in the Copenhagen School", **Millennium: Journal of International Studies**, Cilt. 29, Sayı. 2, 2000, s.286-287.

İKİNCİ BÖLÜM

KUZEY MAKEDONYA'DA MAKEDON-ARNAVUT REKABETİ: SORUNLAR VE SİYASAL YANSIMALARI

1. ARNAVUTLARIN BALKANLAR'DAKİ DURUMU

1.1. Arnavut Ulusçuluk Hareketinin Doğuşu

Arnavutların kökenine yönelik iddialar etnologlar arasında oldukça tartışılan bir konudur. Ancak araştırmaların en yaygın olarak kabul göreni, Arnavutların İllirilerin köklerine dayandığıdır.¹⁷² 6. ve 12. yüzyıllar arasında yoğun işgaller ve göçler nedeniyle tarih sahnesinde isimleri geçmeyen İlliryalılar, 12. yüzyıldan itibaren farklı isimler altında ve çeşitli birlikler içinde yer almış kabileler olarak tekrardan ortaya çıkmışlardır. Bu dönemde sadece belirli bir bölgede yaşayan Katolikleşmiş Arnavut kabileleri için kullanılan “Arnavut” ismi, 15. yüzyıldan itibaren bölgeye hakim olan Osmanlı Devleti’nde aynı dili konuşan halkı temsil etmek için kullanılmıştır.¹⁷³

Eski çağlardan beri Balkanlar’ın daimi sakinlerinden olan Arnavutlar, batıda İyon ve Adriyatik denizi, kuzeyde Tuna ve Sava nehirleri, doğuda Morava ve Vardar, güneyde ise Pindi dağlarının bulunduğu bölgede dağınık bir biçimde yerleşmişlerdir.¹⁷⁴ Arnavutların Balkanlar’daki bu dağılımı zaman içerisinde ortaya çıkacak Arnavut sorunun temel sebebini teşkil etmiştir. Çünkü 18. yüzyılın sonlarında başlayan Fransız İhtilali sonrası tüm dünyayı etkileyen özgürlükçü düşünce sistemi Balkan bölgesinin hakimi olan Osmanlı Devleti içerisinde de kendini göstermeye başlamış ve milliyetçilik duygusunun yayılması ile bölgedeki farklı yapılar Osmanlı hakimiyetinden çıkıp, kendi ulus devletlerini kurma yoluna gitmiştir. Dolayısıyla Arnavutluk sınırı dışında kalan Arnavutlar, buldukları ülkede azınlık statüsünde kalmışlardır. Bu durum ise Arnavutlar arasında ulusçuluk hareketlerinin artmasına neden olmuştur.

¹⁷² Skender Rizaj, **Kosova, Arnavutların ve Türklerin Dünü Bugünü ve Yarını**, Arnavut Entelektüellerinin Bilimler ve Sanatlar Akademisi, İstanbul 1993, s. 167.

¹⁷³ Nuray Bozbora, “Arnavutların Kökeni”, **Balkanlar El Kitabı 1. Cilt: Tarih**, (ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay), Akçağ Yayınları, Ankara 2013, s. 259.

¹⁷⁴ Nedim Emin, **Arnavutluk Siyasetini Anlama Kılavuzu**, SETA Yayınları, İstanbul 2014, s. 16.

Aslında Arnavut ulusçuluğunu hareketlendiren olaylar silsilesi Osmanlı Devleti zamanında kendini göstermeye başlamakla birlikte diğer Balkan ulusları arasında yayılan milliyetçilik hareketlerine kıyasla daha geç bir dönemde ortaya çıkmıştır. Bunun temel nedeni, Arnavutların Osmanlı Devleti ile özdeşleşen dinsel ve kültürel bir yapıya sahip olmasıdır. Bununla birlikte, Arnavutlarda din ve kültür konusunda çeşitlilik arz etmesi siyasi birlik oluşturma düşüncesini engellemiştir.¹⁷⁵ Arnavutların milli konularla ilgilenmesi ise 1839 Tanzimat Fermanı ile Osmanlı'nın değişen yönetim şekli ve Osmanlı hakimiyetindeki diğer ulusların milliyetçilik adına yürüttükleri faaliyetleri kendi varlığına tehdit olarak algılamasıyla başlamıştır. Bu sebeple, geleceği konusunda endişe duyan Arnavut aydınları, Arnavut dil ve kültürünün gelişmesi için çalışmalar yürütmüşler, eğitim konusunda yeni düzenlemeler yapmışlar ve Arnavut kültürünü korumak adına çeşitli yerlerde dernekler kurulmasını sağlamışlardır.¹⁷⁶ Dolayısıyla bu dönemde Arnavutlar kültürel bir uyanış süreci yaşamışlardır. Ayrıca Arnavutlar Tanzimat Dönemi boyunca diğer Balkan ulusları gibi Osmanlı Devleti'ne karşı bağımsızlıklarını sağlamak adına büyük çaplı isyanlar yürütmemişlerdir. Arnavutların yapılan reformlara karşı ayaklanmaları yerel nitelikte kalmıştır.

19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın ilk yılları arasındaki dönemde, Arnavutlarda ulusçuluk duygusu hareketlenmeye başlamıştır. Bu dönem, Arnavutların Arnavut bağımsızlığını, dilini, kimliğini ve kültürünü elde etmek için birleştiği "Arnavutluk Ulusal Uyanışı" veya "Ulusal Rönesans" olarak da adlandırılmıştır. Bu hareketlenme, Osmanlı Devleti'ni ve diğer büyük güçlere Arnavutların bir millet olduğunu ispatlamak ve Osmanlı Devleti içinde özerklik haklarına sahip olduğu konusunda ikna etmek amacını taşımıştır.¹⁷⁷

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın sona ermesinden sonra, Ayastefanos Antlaşması ve ardından Berlin Antlaşması'nda alınan kararlara göre, Arnavutların yaşadığı toprakların diğer Balkan milliyetçilerinin çıkarları doğrultusunda

¹⁷⁵ Nuray Bozboru, "Arnavut Milliyetçiliğinin Doğuşu, Gelişimi ve Günümüze Etkileri", *Avrasya Dosyası*, Cilt. 14, Sayı. 1, 2008, s. 112-3.

¹⁷⁶ Bozboru, a.g.m., s. 115-116; Nuray Bozboru, *Osmanlı Yönetiminde Arnavutlar ve Arnavut Ulusçuluğu'nun Gelişimi*, Boyut Yayınevi, İstanbul 1997, s. 189.

¹⁷⁷ Agata Biernat, "Albanian Political Activity in Ottoman Empire (1878-1912)", *World Journal of Islamic History and Civilization*, Cilt. 3, No. 1, 2013, s. 1-2.

paylaştırılması Arnavut ulusçuluğunu hareketlendiren ciddi bir adım olmuştur.¹⁷⁸ Artık çökmekte olan bir devletin devamlılığını sağlama konusunda kesinlik göremeyen Arnavutlar, Balkan coğrafyasında siyasi etkiye sahip olmak isteyen güçler arasındaki rekabette siyasi tehdidi ele almak adına siyasi bir birlik kurulmasının gerekliliğini savunmaya başlamışlardır. Bu düşünce ile 3 Mart 1878 tarihli Ayastefanos Antlaşması kararlarından sonra ve 13 Haziran 1878 tarihli Berlin Antlaşması'ndan hemen önce kurulan Prizren Birliği, Arnavut milliyetçiliğinin gelişmesinde bir dönüm noktasını teşkil etmiştir. Çünkü Arnavut milliyetçiliği kültürel bir hareketten siyasal bir bağlama entegre olmuştur.¹⁷⁹ Yerel idareciler, ticari şirket sahipleri, Müslüman din adamları, politikacılar, büyük toprak sahiplerinden oluşan kuzey ve güney Arnavutlar Prizren'de bir araya gelmişlerdir.¹⁸⁰ Berlin Antlaşması öncesi toplanan Prizren üyeleri, ilk hedeflerini, çoğunluğunu Arnavutların oluşturduğu toprakların Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ arasında paylaşılmasını önlemek adına Berlin Antlaşması'na baskı yapmak olarak belirlemişlerdir. Ancak planladığı faaliyetleri uygulamaya geçmeden birlik içinde fikir ayrılıkları kendini göstermeye başlamıştır.¹⁸¹ Muhafazakâr üyeler, birliğe, Arnavut olmayan Müslüman Balkan milletlerini de içine alan İslami bir özellik kazandırılması yönünde taleplerde bulunurken; Abdül Frasheri önderliğindeki daha milliyetçi grup, din ayrımı yapmaksızın bütün Arnavutları kapsayan milliyetçi bir özellikle birlikte Arnavutluk'un özerkliği için mücadelede bulunulması gerektiğini savunmuştur.¹⁸² Öte yandan birliğin belirlemiş olduğu programda kültürel ve siyasi olarak iki alanda kararlar bulunmuştur. Kültürel alanda Arnavut dilini, edebiyatını ve eğitimini geliştirecek programlar hazırlanmıştır. Siyasi alanda ise Osmanlı Devleti çerçevesinde, Kosova, İşkodya, Manastır ve Yanya'nın tek bir Arnavut Vilayeti altında birleştirilmesi kararına öncelik verilmiştir.¹⁸³ Ancak Berlin Antlaşması'nda

¹⁷⁸ Nuray Bozbora, "Arnavut Milliyetçiliğinin Gelişimi", **Balkanlar El Kitabı 1. Cilt: Tarih**, (ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay), Akçağ Yayınları, Ankara 2013, s. 555.

¹⁷⁹ Jonilda Rrapaj, Klevis Kolasi, "The Curious Case of Albanian Nationalism: the Crooked Line from a Scattered Array of Clans to a Nation-State", **The Turkish Yearbook of International Relations**, Cilt. 44, 2013, s. 206.

¹⁸⁰ Nevila Pahumi, "The Consolidation of Albanian Nationalism: The League of Prizren 1878-1881", **History Honors Thesis University of Michigan**, 2007, s. 84.

¹⁸¹ Aktan Hamza, "Makedonya-Arnavutluk İlişkilerinde Makedonya Arnavutlarının Etkisi", **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, 2005, s. 30.

¹⁸² Bozbora, **a.g.m.**, s. 562.

¹⁸³ "Albanian Nationalism", **Britannica**, <https://www.britannica.com/place/Albania/Albanian-nationalism>, Erişim Tarihi: 02.02.2019.

Arnavutların yaşadığı bazı toprakların Karadağ'a bırakılması yönündeki kararların aynen kabul edilmesi Prizren Birliği'ni harekete geçirmiştir. Birlik, bölgeye asker sevk etmiş ve Karadağ güçlerini bölgeden çıkarmıştır. Bununla birlikte, Arnavutların milliyetçilik faaliyetlerinin artırması ile Osmanlı Devleti büyük güçlerin bu duruma müdahale hazırlıkları planladığını fark etmiş ve Arnavutları durdurmak için büyük bir askeri kuvvet göndermiştir.¹⁸⁴ Prizren Birliği'nin kendisini "Geçici Arnavut Hükümeti" olarak ilan etmesinin ardından Osmanlı Sultanı II. Abdülhamit Yunanistan'la o dönem yaşadığı sınır sorununu çözüme kavuşturduktan sonra askeri birliklerin desteği ile Prizren Birliği'ni dağıtmıştır.¹⁸⁵

Prizren Birliği, Arnavut ulusçuluk hareketlerinde, siyasi bir örgütlenme yolunda ilk ciddi adım olması nedeniyle oldukça önemlidir. Arnavutların tarihi ve etnik sınırlarının içinde olduğu tek bir ulusal devlet kurma düşüncesi Prizren Birliği sonrasında da varlığını sürdürmüştür. Arnavutların ulus bilincinin tekrardan hareketlenmesi 19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan "Makedonya Sorunu" ile olmuştur. Bu sorunla birlikte tekrardan yükselen milliyetçilik duygusu Arnavutların bağımsızlık düşüncesini güçlendirmiştir.¹⁸⁶

Birinci Balkan Savaşı'nda Arnavutların bulunduğu toprakların işgal edilmesi ile başlayan Arnavut ayaklanmaları ise 28 Kasım 1912'de yapılan Arnavut Kongresi'nde alınan bağımsızlık ilanı kararı ile sonuçlanmıştır.¹⁸⁷ Ulusal bağımsızlık genellikle ulusal bir hareketin doruk noktasıdır. Ancak uluslararası antlaşmalarla belirlenen Arnavutluk sınırının Arnavut bölgelerinin önemli bir kısmını kapsamaması, Arnavutların irredentist faaliyetlerini azaltmak ya da bitirmek yerine gelişmesine neden olmuştur.¹⁸⁸ Özellikle Soğuk Savaş sonrası Arnavut ulusçuluk hareketlerinin artması, bugün Karadağ, Kosova, Yunanistan, Sırbistan ve Kuzey Makedonya'da yayılan milliyetçilik dalgası ile Arnavut sorununu gündeme taşımıştır. Bu sorunun

¹⁸⁴ Fahri Maden, "Arnavutluk'un Bağımsızlık Süreci (1877-1913)", *Avrasya Etüdlere*, Cilt. 38, 2011, s. 159-160.

¹⁸⁵ Bozbora, *a.g.m.*, s. 562-563.

¹⁸⁶ Maden, *a.g.m.*, s. 161-2.

¹⁸⁷ "Arnavutlar 100 yıl önce ayrılmıştı", *Dünya Bülteni*, 28.11.2012, <https://www.dunyabulteni.net/balkanlar/arnavutlar-100-yil-once-ayrilmisti-h236711.html>, Erişim Tarihi: 08.02.2019.

¹⁸⁸ Bernd Fischer, "Albanian Nationalism and Albanian Independence", *SEEU Review-Special Edition*, Cilt. 10, Sayı. 1, 2015, s. 31.

yoğunluğunu gösteren en önemli olaylardan birisi 2001 yılında Kuzey Makedonya’da ortaya çıkan sorunlardır.¹⁸⁹

1.2. Arnavutların Balkanlar’daki Dağılımı ve “Büyük Arnavutluk” Düşüncesi

Balkanlar’ın en eski uluslarından biri olan Arnavutlar, aynı zamanda nüfus olarak en fazla dağınık halde yaşayan millet olma özelliğine sahiptir. Arnavutluk sınırları dışında varlığını sürdüren Arnavutlar, Batı’nın geniş bir ulusunun organik kısımlarından ziyade, Balkan diasporasının bir parçası olarak görülmüştür. Bu görüş, Arnavutların daha geniş politik ve ekonomik konumlarını ciddi olarak değerlendirilmesini engellemiştir. Dolayısıyla bu durum “Arnavut Sorunu”nun oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Tablo 1: Arnavutların Balkanlar'daki Dağılımı¹⁹⁰

Ülke Adı	Toplam Nüfus	Toplam Nüfus İçerisinde Arnavutların Oranı
Arnavutluk	3.057.220	% 82.6
Karadağ	614.249	% 4.9
Kosova	1.907.592	% 92.9
Kuzey Makedonya	2.118.945	% 25.2
Sırbistan	7.078.110	-
Yunanistan	10.761.523	% 4.4

Balkanlar’da toplam nüfusu 5,5 milyonu geçen Arnavutların, yaklaşık olarak 2,5 milyonu Arnavutluk Cumhuriyeti’nde yaşarken, kalanları Balkanlar’a dağılmış durumdadır.

¹⁸⁹ Erjada Progonati, “Etnik Arnavutların Arnavut Dış Politikasında Etkisi”, **Karadeniz Araştırmaları**, Sayı. 37, 2013, s. 161.

¹⁹⁰ Country Comparison: Population”, **CIA: The World Factbook**, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2119rank.html>, Erişim Tarihi:03.02.2019. Tabloda yer alan toplam nüfus verileri 2018 tahmini sayıyı, Arnavutların toplam nüfus içerisindeki oranını belirleyen yüzdeler ise 2011 tahmini verilerini içermektedir.

Modern Karadağ'ın temelleri, Arnavutların ataları olarak bilinen İlliryalılar tarafından atılmıştır. Dolayısıyla eski çağlardan bu yana Arnavutların Karadağ'da varlığı söz konusudur. Karadağ'da 30 bin civarında bulunan Arnavutlar, çoğunlukla Karadağ-Arnavut sınırında küçük yerleşim yerlerinde ve başkent Podgorica'nın doğu eteklerine dağılmış bir biçimde yaşamaktadırlar.¹⁹¹ Sırbistan'ın güneyinde bulunan Preşova ve Bujanovac'da yoğun olarak bulunan Arnavutlar, Sırbistan'da yapılan 2011 nüfus sayımını boykot etmişlerdir. Ancak ülkede yaklaşık olarak 6 bin Arnavut yaşadığı tahmin edilmektedir.¹⁹² Yunanistan'da ise yaklaşık olarak 480 bin Arnavut yaşamaktadır. Arnavut nüfusu yoğun olarak Arnavutluk-Yunanistan sınırına yakın olan Güney Epir bölgesinde bulunmaktadır. Çamerya olarak da bilinen bu bölgede 1944 yılında Arnavutlara yönelik ağır katliamlar yapılmış ve Arnavutlar zorunlu göçe tabii tutulmuştur.¹⁹³ Öte yandan, Kosova'nın 2 milyona yakın olan nüfusunun neredeyse tamamını Arnavutlar oluşturmaktadır. Yugoslavya Birliği içerisinde Sırbistan Cumhuriyeti'ne bağlı iki özerk eyaletten birisi olan Kosova, bağımsızlığını kazandığı 2008 yılına kadar Sırbistan'ın bir parçası olarak kalmaya devam etmiştir. Sırp ve Arnavutlar arasında sürekli çatışmaların yaşandığı bölge, her iki millet için oldukça önemlidir. Nüfusun ezici ağırlığını Arnavutlar oluşturmalarına rağmen, Sırp bölgeyi kendileri için kutsal saymaktadırlar.¹⁹⁴ Arnavutlar için Kosova, tarih boyunca Arnavutların yaşadığı bölge olmasının yanı sıra Arnavut ulusçuluğunun ilk ciddi hareketini teşkil eden siyasi birliğin, Kosova'da Prizren şehrinde temellerinin atılması dolayısıyla ayrı bir öneme sahip olmuştur.¹⁹⁵

Arnavutların, Arnavutluk Cumhuriyeti sınırları dışında yoğun olarak bulunduğu ülkelerden birisi de Kuzey Makedonya'dır. Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin 2 milyonu aşkın nüfusunun 530 bin civarını Arnavutlar oluşturmaktadır. Kuzey Makedonya'da en büyük etnik grubu oluşturan Arnavutlar,

¹⁹¹ Cafo Boga, Stefan Wolff, "Albanians in Montenegro Waiting for Godot?", *Illyria*, 12-14 Korrik, 2011, s. 1.

¹⁹² "Sırbistan'ın nüfusu 10 yılda 300 bin kişi azaldı", *Yeni Şafak*, 30.11.2012, <https://www.yenisafak.com/dunya/sirbistanin-nufusu-10-yilda-300-bin-kisi-azaldi-427665>, Erişim Tarihi: 03.02.2019.

¹⁹³ "Çamerya ve Çamerya Soykırımı", *Arnavut.com*, 27.06.2019, <http://www.arnavut.com/camerya-ve-camerya-soykirimi/>, Erişim Tarihi: 03.02.2019.

¹⁹⁴ Halil Akman, *Paylaşılmayan Balkanlar*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 228.

¹⁹⁵ Erhan Türbedar, "Kosova Sorunu", *Balkanlar El Kitabı 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar*, (ed. Bilgehan A. Gökdag, Osman Karatay), Akçağ Yayınları, Ankara 2013, s. 135-6.

ülkenin Arnavutluk ile sınırının bulunduğu batı bölgesinde, Kosova ile sınırının yer aldığı kuzey-batısında ve başkent Üsküp'te yoğun olarak yaşamaktadır.¹⁹⁶

Arnavutların Balkanlar'ın en eski sakinlerinden biri olarak günümüze kadar varlığını sürdürmesi ve Balkanlar'a dağılan bir demografik özelliğe sahip olması, onlarda "Büyük Arnavutluk" hayalini tarih boyunca diri tutmuştur. Büyük Arnavutluk, Balkan ülkelerinin egemenliği altında bulunan Katolik, Ortodoks ve Müslüman olan Arnavutların tek bir siyasi birlik altında yaşaması hayaline verilen bir isimdir. Diğer bir ifade ile tarih boyunca varlığını devam ettirdiği Balkan ülkelerinde yoğun olarak bulunduğu bölgeleri Arnavutluk sınırı içerisine alarak, bölgesel genişlemeyi hedefleyen bir düşüncedir. Arnavutların etnik olarak saf ve homojen bir Büyük Arnavutluk kurma çabası, 1878'de Kosova'daki Prizren Birliği ile ortaya çıkan bir süreçtir. Bu bölgesel ve politik amaç, yüz yılı aşkın bir süre devam etmiş ve gelişmiştir.¹⁹⁷

Büyük Arnavutluk olarak anılan sınırlar; Arnavutluk, Kosova'nın tamamını, Sırbistan'ın güneyinde bulunan Preşova, Medvedja ve Bujanovac'ı, Kuzey Makedonya'nın önemli bir bölümünü, başkenti Podgorica içeren doğu Karadağ'ı ve Yunanistan'ın Epir Bölgesi'ni kapsamaktadır.¹⁹⁸

¹⁹⁶ Hugh Poulton, **Balkanlar: Çatışan Azınlıklar, Çatışan Devletler**, Sarmal Yayınevi, (çev. Yavuz Alagon), İstanbul 1993, s. 93.

¹⁹⁷ "Greater Albania: Explained", **Kosova.net**, <http://www.kosovo.net/gralbania.html>, Erişim Tarihi: 06.02.2019.

¹⁹⁸ "The idea of a 'Greater Albania', then and now", **Strategic Culture**, 14.06.2015, <https://www.strategic-culture.org/news/2015/06/14/the-idea-greater-albania-then-and-now-i.html>, Erişim Tarihi: 06.02.2019.

Şekil 1: Büyük Arnavutluk Haritası

(Kaynak: <https://www.dw.com/en/greater-albania-bogeyman-or-a-pipe-dream/a-38705227>)

Büyük Arnavutluk idealinin gerçekte buluşması ise Balkanlar'da çıkabilecek büyük bir çatışmanın yaşanacağı anlamına gelmektedir. Ayrıca bölgede ekonomik, askeri, siyasi anlamda Yunanistan ve Sırbistan'ın Arnavutluk'a oranla daha güçlü bir pozisyonda olması bu düşüncenin gerçekleşmesi önünde engel teşkil etmektedir. Bununla birlikte Arnavutluk'un sınırlarının uluslararası antlaşmalar gereğince belirlenmiş olması hususun da sınırların değiştirilmesi için yapılan faaliyetlerin uluslararası hukuka ters düşeceği gerçeğini de gözler önüne sermektedir.¹⁹⁹ Başka bir ifadeyle, uluslararası etkiye bakıldığında daha büyük bir Arnavutluk düşüncesinde Arnavutluk'un avantajlı bir konumda olmadığı görülmektedir. Arnavutluk bu etki eksikliği, zayıf ekonomisi ve askeri altyapı yetersizliği gibi faktörler nedeniyle halkının entegrasyonunu sağlaması oldukça güç görünmektedir.²⁰⁰

Öte yandan 28 Kasım 2012 tarihinde Arnavutluk'un bağımsızlığının 100. yıldönümü kutlamalarında Tiran, Priştine ve Üsküp'te yükselen Arnavut ulusal bayrakları ve ardından Arnavut siyasi parti liderlerinin bir araya gelip görüşmeler

¹⁹⁹ Erjada Progonati, "Arnavutluk Devleti'nin Dış Politikasında Arnavut Azınlıklar (Kosova, Makedonya, Yunanistan)", **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, 2008, s. 44.

²⁰⁰ Abdurrahim F. Aydın, Erjada Progonati, "Albanian Foreign Policy the Post-Communist Era", **UNISCI Discussion Papers**, Sayı. 26, 2011, s. 264.

yapması komşu ülkeleri endişelendirmiştir. Arnavutların daha fazla siyasi statü, insan ve mülkiyet hakları konusundaki isteklerinin bölgede bir domino etkisi yaratacağı ve Büyük Arnavutluk'un oluşturulması önünde bir bahane olarak gösterileceği gibi değerlendirmeler yapılmıştır.²⁰¹

2. KUZEY MAKEDONYA'NIN TARİHSEL VE SİYASAL ARKA PLANI

2.1. Kuzey Makedonya'nın Konumu ve Coğrafi Önemi

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti konumu itibariyle Balkan coğrafyasında yer almaktadır. Balkanlar, Asya kıtasından batıya uzanan bir yarımada görünümündedir. Balkan yarımadası güneydoğu Avrupa'dan, Adriyatik ve Karadeniz arasında Akdeniz'e kadar uzanmaktadır. Avrupa, Asya ve Afrika'nın kesişme noktasındaki bu pozisyonu nedeniyle, kolay çevresel ulaşılabilirliğine de bağlı olarak tarihte önemli bir role sahip olmuştur.²⁰² Balkanlar, yüzyıllar boyunca geçiş yollarının kesişme noktasındaki bu konumu ile birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve milletler, kültürler mozaiki haline gelmiştir.²⁰³

Günümüzde Kuzey Makedonya Cumhuriyeti olarak adlandırılan ülke aslında "Makedonya" olarak bilinen daha geniş bir coğrafi bölgenin bir bölümüdür.²⁰⁴ Tarih boyunca çeşitli uygarlıkların hakimiyeti altında kalması ve farklı etnik grupların bölge üzerinde hak iddiaları sebebi ile Makedonya bölgesi tanımlı değişikliklere uğramış ve kesin olarak sınırlarını belirleme konusunda anlaşmazlıklar olmuştur. Bölgenin en kabul gören sınır tanımlaması ise Doğu'da Karasu (Mesta) Nehri ve Rodop Dağları; güneyde Ege Denizi ve Vardar Nehri; batıda İncekarasu (Bistrica) Nehri, Ohri Gölü, Prespa Gölü, Drim Nehri ve Korab Dağları; kuzeyde Şar, Kozyak, Osogova ve Rila Dağları'dır. Bu bölge, 67.741 km² yüzölçümüne sahiptir.²⁰⁵ Bölgenin yüksek ve geçilmesi güç olan dağlar ile birlikte nehir ve göllerle kaplı olması farklı iklim türlerini

²⁰¹ Arjan Hilaj, "The Albanian National Question and the Myth of Greater Albania", *Journal of Slavic Military Studies*, Sayı. 26, s. 395-6.

²⁰² Huey Louis Kostanick, "Balkan Demographic Trends and Population Heartland", *Aspects of the Balkans*, (ed. Henrik Birnbaum and Sperus Urgonis), Mouton, The Hague- Paris 1972, s. 424.

²⁰³ Akman, a.g.e., s. 32.

²⁰⁴ Mustafa Durmaz, "Makedonya Sorunu ve Yunanistan'ın İsim Uzlaşmazlığı", *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, Sayı. 3, 2015, s. 60.

²⁰⁵ İlker Alp, "Makedonya Üzerindeki Mücadeleler ve Makedonya Cumhuriyeti", *Dünden Bugüne Makedonya Sorunu*, (ed. Murat Hatipoğlu), Asam Yayınevi, Balkan Araştırmalar Dizini:6, Ankara 2002, s. 71.

de beraberinde getirmiştir. Bu fiziki yapıya sahip olması farklı kültürlerin bölgede var olmasına elverişli bir ortam ve bölge milletler halitası haline gelmiştir.²⁰⁶

Söz konusu Makedonya coğrafyası üç bölüme ayrılmaktadır. Aşağıda yer alan haritadaki farklı renklerle ayrılan bölgeler, bu coğrafyanın farklı ulus devletlerini temsil etmektedir. Mavi renkle gösterilen bölge, Ege Makedonyası'dır. Bu bölge Orta Makedonya'nın ve Batı Makedonya'nın tümünü, Doğu Makedonya ve Trakya'nın ise bir kısmını içermektedir. Yeşil renkle gösterilen bölge, Pirin Makedonyası olarak adlandırılmakla birlikte burası Makedonya'nın Bulgaristan'daki küçük bir kısmıdır. Kırmızı renkli bölge ise Vardar Makedonyası olarak bilinmekte ve Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin tamamını ve Arnavutluk ve Sırbistan'ın küçük bir kısmını oluşturmaktadır.²⁰⁷

Şekil 2: Tarihsel Makedonya Haritası

(Kaynak: Pout, a.g.m, s. vi.)

²⁰⁶ Ahmet Altıntaş, "Makedonya Sorunu ve Çete Faaliyetleri", **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. 7, Sayı. 2, 2005, s. 72.

²⁰⁷ Daniel Pout, "The Promise of a Name: Identity, Difference, and Political Movement in Macedonia", **Arizona State University**, Doktora Tezi, 2014, s.19.

Tarihsel Makedonya topraklarının büyük bir bölümü Balkan Savaşları sonrasında Yunanistan, Bulgaristan ve Sırbistan arasında paylaşılmıştır.²⁰⁸ Bugünkü Kuzey Makedonya Cumhuriyeti ise “Vardar Makedonyası” olarak anılan bölgeyi oluşturmaktadır.²⁰⁹ Tarihsel Makedonya bölgesinin ise sadece %38’ini oluşturmaktadır.²¹⁰ Güneydoğu Avrupa’da, Balkan yarımadasının merkezinde bulunan Kuzey Makedonya, 25.713 km²’lik yüzölçümü ile dünyanın en geniş ülkeleri arasında 150. sırada yer almaktadır. Kuzey Makedonya’nın denize kıyısı bulunmamakla birlikte, 828 km’lik kara sınırı vardır. Güneyinde Yunanistan (234 km), batısında Bulgaristan (162 km), doğusunda Arnavutluk (181 km), kuzeyinde ise Kosova (160 km) ve Sırbistan (101 km) bulunmaktadır.²¹¹ Başkenti Üsküp (Skopje) aynı zamanda en kalabalık şehridir. Diğer önemli şehirler; Manastır (Bitola), Kumanova, Pırlepe, Kalkandelen (Tetova), Gostivar, Ohri ve İştip (Stip)’dir.²¹²

Şekil 3: Kuzey Makedonya Haritası

(Kaynak: <https://www.turkiye-rehberi.net/makedonya-haritasi.asp>)

²⁰⁸ Meltem Begüm Saatçi, “Makedonya Sorunu”, *Balkanlar El Kitabı 1. Cilt: Tarih*, (ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay), Akçağ Yayınları, Ankara 2013, s. 551.

²⁰⁹ İrfan Kaya Ülger, *Yugoslavya Neden Parçalandı? Balkan Dramının Perde Arkası*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2003, s. 127.

²¹⁰ Emin, a.g.e., s. 13.

²¹¹ “Macedonia”, *CIA: The World Factbook*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mk.html>, Erişim Tarihi: 02.01.2019.

²¹² “Makedonya Ülke Raporu”, 2012, <https://studylibtr.com/doc/1107207/makedonya-%C3%BCIke-raporu>, Erişim Tarihi: 02.01.2019.

Kuzey Makedonya'nın en önemli akarsuyu Üsküp'ün ortasından geçen Vardar Nehri'dir. Bu nehir Yunanistan'ı geçtikten sonra Ege denizine ulaşmaktadır. Vardar, bugünkü Makedonya topraklarının "Vardar Makedonyası" olarak anılmasından da anlaşılacağı üzere, ülkenin simgesi halindedir. Bununla birlikte ülkede birçok göl bulunmaktadır. En önemlileri; Kuzey Makedonya-Arnavutluk sınırında bulunan Ohri, Kuzey Makedonya-Yunanistan sınırında yer alan Doyran ve Kuzey Makedonya-Yunanistan-Arnavutluk sınırları içinde bulunan Prespa Gölü'dür. Bununla birlikte Kuzey Makedonya'da sekiz istatiksel bölge mevcuttur. Bunlar; Üsküp Bölgesi, Doğu Bölgesi, Kuzeydoğu Bölgesi, Pelagonya Bölgesi, Polog Bölgesi, Güneydoğu Bölgesi, Güneybatı Bölgesi, Vardar Bölgesi'dir. Söz konusu bölgeler Kuzey Makedonya'nın idari yapılandırılmasındaki aşamalardan birisidir.²¹³

20. yüzyılın başlarında Birinci Dünya Savaşı'nın bir kurşunla başladığı Balkanlar, ardından yaşanan İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş'ın en yoğun çatışmalarının geçtiği alan olması sebebi ile uluslararası sistemin temel bunalım bölgelerinden birisi olmuştur. Balkanlar'ın jeopolitik ve jeokültür yüzleşme hatlarının belirgin olduğu stratejik bir düğüm noktasında bulunması, küresel ve bölgesel güçlerin bölgeye ilgisini artırmıştır. Bu durum bunalımların daha karmaşık ve sert bir şekilde yayılmasına zemin hazırlamıştır.²¹⁴ Kuzey Makedonya'nın da sahip olduğu coğrafi önemin başında bu "jeopolitik çatlak" kuşağı üzerindeki konumu gelmektedir. Balkanlar, Doğu-Batı arasında kültürel ve siyasal yapıların ayrıştığı ya da birleşmeye çalıştığı bir fay hattı üzerinde bulunması dolayısıyla zaman zaman Avrupalı, zaman zaman doğulu ve hatta kuzeyli değişik kavimlerin içinde yoğrulmaya çalıştığı bir demirci potası haline dönüşmüştür. Birbirlerine yabancı olan bu unsurlar kaynaşamadıkları gibi, birbirleriyle sürekli mücadele içinde olmuşlar ve etnik ayrışmanın en çarpıcı örneklerini sergilemişlerdir. Balkanlar'ın güneyinde yer alan Kuzey Makedonya ise sorun alanlarının sadece birisini teşkil etmiştir.²¹⁵

Kuzey Makedonya, Orta Avrupa'yı kuzey-güney doğrultusunda birleştiren değerli bir geçit noktasını temsil etmiştir. Dolayısıyla bu egemenliği altındaki

²¹³ "Makedonya Cumhuriyeti'nin Bölgeleri" https://www.turkebilgi.com/makedonya_cumhuriyeti'nin_b%C3%B6lgeleri, Erişim Tarihi: 02.01.2019.

²¹⁴ Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, Küre Yayınları, İstanbul 2001, s. 291-292.

²¹⁵ Harp Akademileri Komutanlığı, **Makedonya**, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul 1993, s. 3.

devletlere Akdeniz ve Ortadoğu’da önemli bir stratejik üstünlük kazandırmıştır. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu bölgenin stratejik önemini kavramışlar ve büyük mücadele göstermişlerdir.²¹⁶ Ayrıca, Kuzey Makedonya, dünya politikasının gündeminde yer alan liderler tarafından “Avrupa’nın barut fıçısı” olan Balkanlar’ın fitili olarak nitelendirilmiştir.²¹⁷ Kuzey Makedonya’nın bünyesindeki çeşitli etnik unsurların birçoğunun bağımsız bir devlete sahip olmaları ise çatışan menfaat ve çekişmelerinin sürekli gündemde kalmasına neden olmuştur. Balkanlar’ın kalpgahı durumunda olan Kuzey Makedonya üzerindeki bu çıkar çatışmaları ve hak iddiaları Balkanlar’ı ve dolayısıyla Avrupa’nın istikrarını olumsuz yönde etkileme potansiyeline sahip olmuştur.²¹⁸

2.2. Kuzey Makedonya’nın Tarihine Kısa Bir Bakış

Her ulus sahip olduğu topraklar üzerindeki hakimiyetinin sürekliliğini sağlamak adına mücadeleler göstermiştir. Kuzey Makedonya Cumhuriyeti de bunun savaşımını tarih boyunca vermiştir. Balkanlar’ın dünya üzerindeki stratejik yerinin ve Kuzey Makedonya’nın Balkanlar’ın merkezinde yer alan konumunun neden olduğu beşeri farklılığı da beraberinde getirmiştir. Bu sonuç ise tarihsel Makedonya toprakları üzerinde bitmek bilmeyen mücadelelere neden olmuştur.

Kuzey Makedonya’nın tarihi Antik Çağ’a kadar uzamaktadır. Bu topraklar üzerinde bilinen en eski hakimiyet, M.Ö 725’te Argead Hanedanlığı’dır. Uzun yıllar boyunca Perslerin işgali altında kalan bu bölge daha sonradan çeşitli hanedan kavgalarına ve kavimlerin istilasına uğramıştır.²¹⁹

Makedonya Krallığı’nın önemli isimlerinden biri olan (M.Ö 359-336) II. Filip’in hakimiyetinde bölge, dünya çapında bir güç haline gelmiştir. Güçlü ordularıyla Yunanistan’da zafer elde ederek üstün bir konum sağlamıştır.²²⁰ II. Filip’in bir suikast sonucu ölümünden sonra babası Filip’ten tahtı devralan Büyük İskender (M.Ö 336-323) ise Kuzey Makedonya tarihi ile bütünleşmekle birlikte dünya tarihinde

²¹⁶ Nazif Mandacı, “Makedonya Cumhuriyeti’nde Arnavut-Makedon Etnik Çatışması ve Ohri Süreci”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Doktora Tezi, 2003, s. 2.

²¹⁷ Mehmet Tanju Akad, “Balkanların Fitili: Makedonya”, **Popüler Tarih**, Sayı. 12, 2001, s. 40.

²¹⁸ Harp Akademileri Komutanlığı, **a.g.e.**, s. 3.

²¹⁹ “Makedonya’nın Tarihi”, **Tarih Sayfası**, <https://www.tarihsayfasi.com/ulkeler-tarihi/makedonyanin-tarihi.html>, Erişim Tarihi: 10.01.2019.

²²⁰ Akman, **a.g.e.**, s.237.

de adını duyurmayı başarmıştır.²²¹ Genç yaşta devletin başına geçen İskender, babasının başarısını sürdürerek Persleri ağır yenilgiye uğratmış, Mısır'ı fethedip sınırlarını Hindistan'a kadar genişletmiştir.²²²

Söz konusu olan bölgede, Makedonya Krallığı'nın Romalılar tarafından ortadan kaldırılmasından sonra tarih boyunca sırasıyla Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Bulgar Krallığı, Sırp Krallığı ve Osmanlı Devleti varlığını sürdürmüştür. Makedonya, söz konusu olan bu politik teşekküllerin hakimiyeti altında kimi zaman bir bütün olarak kalmayı başarmış, kimi zamanda bazı devletler arasında paylaşılmıştır.²²³

Tarihsel Makedonya topraklarında yaklaşık 550 yıl hakimiyetini devam ettiren Osmanlı Devleti, bölgede barış ve huzuru sağlama, güvenliği muhafaza etme konusunda başarılı olmuştur. Bunun en önemli nedenlerinden biri Osmanlı Devleti'nin gelişme ve yükselme dönemlerini bu topraklar üzerinde gerçekleştirmiş olmasıdır. 1354 yılında Gelibolu'dan Balkanlar'a giriş yapan Osmanlı Devleti, yaklaşık bir asırlık bir dönemde adım adım ilerleyerek önemli Balkan kentlerini ele geçirmiştir. Ancak 1683 yılında İkinci Viyana Kuşatması ve 1699 yılında yapılan Karlofça Antlaşması Osmanlı Devleti için bir dönüm noktası olmuştur. Viyana bozgunundan itibaren Balkan coğrafyasında hakimiyeti zayıflamaya başlayan Osmanlı Devleti'nin, 18. yüzyıl boyunca verdiği mücadeleler başarısızlıkla sonuçlanmış ve bölge Avusturya ile Rusya eline geçmeye başlamıştır. 19. yüzyılda Balkan ulusları, milli bir kimlik inşa etme sürecine girmiş ve milliyetçilik duygusu ile ayaklanmalar gerçekleştirmişlerdir.²²⁴ Nitekim 1912-1913 Balkan Savaşları ile Osmanlı Devleti'nin bölge üzerindeki hakimiyeti son bulmuş ve Makedonya toprakları bölünme sürecine girmiştir.

Makedonya sorunu ise Osmanlı Devleti döneminde 19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan ve günümüze kadar gelen bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunun ortaya çıkmasının altında yatan sebepler incelendiğinde, bölgenin çok

²²¹ Osman Karatay, "Orta Çağ'da Makedonya: Bir Siyasi Coğrafyanın Süreklilik Öyküsü", **Dünden Bugüne Makedonya Sorunu**, (ed. Murat Hatipoğlu), Asam Yayınevi, Balkan Araştırmalar Dizini:6, Ankara 2002, s. 2.

²²² John Phillips, **Macedonia: Warlords and Rebels in the Balkans**, I.B. Tauris Publishers, New York 2004, s.17.

²²³ Alp, **a.g.m.**, s. 73.

²²⁴ Caner Sancaktar, "Balkanlarda Osmanlı Hakimiyeti ve Siyasal Mirası", **Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 2, 2011, s. 29-34.

etnikli ve çok dinli bir sosyo-kültürel yapıya sahip olmasının temel sebep olduğu anlaşılmaktadır.²²⁵ Ayrıca bu sorunun uluslararası alanda yer almaya başladığı dönemde Balkanlar'da milliyetçilik fikrinin günden güne hız kazandığı dikkat çekmektedir.²²⁶

Osmanlı Devleti'nde Makedonya sorunu ilk defa 1876 İstanbul Konferansı ile gündeme gelmiştir. Bu konferansta büyük devletlerin Osmanlı Devleti'nin Makedonya'daki hakimiyetini zarara uğratacak bir dizi ıslahat planları sunulmuştur. Osmanlı Devleti'nin zayıflamaya başladığı bu dönemde, bu planları reddetmesi üzerine tansiyon yükselmiştir. Nitekim Osman-Rus savaşının ortaya çıkmasıyla bölge daha karmaşık hale gelmiş ve bölgeye göçler devam etmiştir.²²⁷ 19. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı Devleti'nin Rumeli topraklarını kapsayan Makedonya bölgesinin tartışmalı sınırları üzerinde paylaşım sorunu kendini göstermiştir. Bu sorunun aktörleri ise bölgede sınırlarını genişletme amacında olan Balkan Devletleri (özellikle Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan), bölgenin jeopolitik ve stratejik öneminin farkında olan Avrupa Devletleri (özellikle Rusya ve İngiltere) ile resmi olarak bölgeye sahip olan Osmanlı Devleti'dir.²²⁸

Balkan savaşları sonrasında Osmanlı Devleti'nin egemenliğinden tamamen çıkan Makedonya; Yunanistan, Bulgaristan ve Sırbistan arasında paylaşılmıştır.²²⁹ Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) sonrasında Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nın kurulmasıyla Makedonya'nın jeopolitik önemi ortadan kalkmıştır. Bu dönemde bölge "Güney Sırbistan" olarak anılmış ve Makedonyalı diye bir halkın varlığı kabul edilmemiştir.²³⁰ Ancak Osmanlı yönetimi sonrasında toprak bütünlüğünü sağlayamayan Makedonya'nın İkinci Dünya Savaşı (1941-1944) sonrasında da akıbeti

²²⁵ Fahir H. Armaoğlu, **Siyasi Tarih 1789-1960**, Sevinç Matbaası, Ankara 1964, s. 299-300.

²²⁶ Ergin Ahmed, "Bağımsızlıktan Günümüze Makedonya Cumhuriyeti'nin Güvenlik Politikası", **Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, 2004, s. 20.

²²⁷ Altıntaş, **a.g.m.**, s. 74.

²²⁸ Mehmet Seyfettin Erol, "Makedonya Sorununun Temel Dinamikleri", **Balkanlar El Kitabı 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar**, (ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay), Akçağ Yayınları, Ankara 2013, s. 283.

²²⁹ Şeyma Adıyaman, "Türkiye, Makedonya İlişkileri", **BİLGESAM**, <http://www.bilgesam.org/incele/138/-turkiye-makedonya-iliskileri/#.XEjIKFwzbIV>, Erişim Tarihi: 15.01.2019.

²³⁰ Stefanos Yerasimos, **Milletler ve Sınırlar**, İletişim Yayınları, (4. Baskı), İstanbul 2000, s. 100-101.

aynı olmuş, savaş sonrasında bölge “Makedonya Cumhuriyeti” adını almış ve Yugoslavya sınırları içerisinde yer alan altı federe devletten birisi olmuştur.²³¹

2.3. Kuzey Makedonya'nın Bağımsızlık Süreci ve İsim Sorunu

Yugoslavya'nın siyasi yapısının oluşumunda 1945 yılından itibaren önemli etkiye sahip olan Josip Broz Tito, ülkenin kendine özgü özelliklerini göz önünde bulundurarak Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ni (SSCB) örnek alan bir yapılandırma sürecine girmiştir.²³² Ayrıca, bu dönemde bölgede yaşayan Makedonyalılara “Makedon” adı verilerek ayrı bir millet olduğu algısı yaratılarak, Kuzey Makedonya üzerinde Bulgaristan'ın ve Yunanistan'ın tarihi emellerini bertaraf etmeye çalışılmıştır.²³³ 1980'ler boyunca Kuzey Makedonya'yı etkileyen iki önemli unsur olmuştur. Birincisi, Tito'nun ölümünden sonra Yugoslavya'da etnik çekişme ve ulusçuluk eğilimlerinin büyümesidir; ikincisi ise Soğuk Savaş sonrası tüm Balkanlar'ın istikrarsız bir döneme girmesidir.²³⁴ Bu dönemde yaşanan ekonomik ve siyasi krizlere çözüm bulunamaması daha sonra etnik gruplar arasındaki çatışmalara neden olmuş, Hırvatistan ve Bosna-Hersek'te başlayan iç savaşlar daha sonra diğer cumhuriyetler de yayılmıştır.²³⁵ 1992 yılında Avrupa Topluluğu'nun Hırvatistan ve Slovenya'yı tanıması ile Yugoslavya dağılma sürecine girmiştir.²³⁶ Yugoslavya Cumhuriyetleri arasındaki bağımsızlık mücadelesi ilk olarak Slovenya'da başlamıştır. Slovenya'yı Hırvatistan ve Bosna-Hersek takip ederek bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir.²³⁷

Kuzey Makedonya, Yugoslavya'da 1991'de şiddetlenen iç çekişmeler karşısında daha ılımlı bir siyaset izlemiştir. Kuzey Makedonya, Yugoslavya Birliği içinde daha güvenli olacağı düşüncesine sahip olmasına rağmen birlik içinde yaşanan

²³¹ Erol, **a.g.m.**, s. 284-5.

²³² Tahir Kodal, “Makedonya'nın Bağımsızlığını Kazanması ve Türkiye”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Sayı. 29, 2014, s. 379.

²³³ Alp, **a.g.m.**, s. 77.

²³⁴ George Prevelakis, “The Return of the Macedonian Question”, **The Changing Shape of the Balkans**, (ed. F.W. Carter, H.T. Norris), UCI Press, London 1996, s. 146.

²³⁵ “Bağımsızlığının 26. Yıldönümünde Makedonya”, **Anadolu Ajansı**, 08.09.2017, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/bagimsizliginin-26-yildonumunde-makedonya/904259>, Erişim Tarihi: 15.01.2019.

²³⁶ Akman, **a.g.e.**, s. 239.

²³⁷ Harp Akademileri Komutanlığı, **a.g.e.**, s. 163.

olaylara kayıtsız kalamamıştır.²³⁸ Kuzey Makedonya, Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlıkları sonrasında Yugoslavya'nın çözülmeye başlayan sürecini durduramayacağını anlamış ve bağımsızlık sürecini hızlandırmıştır.²³⁹ 8 Eylül 1991 tarihindeki referandum sonucu bağımsızlığını ilan eden Kuzey Makedonya'nın diğer cumhuriyetlerden farkı, bu süreci bir çatışma yaşamadan Yugoslavya'dan ayrılan tek ülke pozisyonunda olmasıdır.²⁴⁰ Ancak bu barışçıl dönüşümün yanı sıra bağımsızlık sonrasında yaşanan süreci olumsuz yönde etkileyen hususlar söz konusu olmuştur. Bunlar; ülkenin uluslararası tanınma mücadelesi, Yunanistan'ın "Makedonya Cumhuriyeti"nin ismini değiştirmesine yönelik diplomatik ve ekonomik baskısı, ekonominin yaptırımlar nedeniyle bozulması ve Sırbistan'ın yanı sıra NATO'nun Yugoslavya ve Kosova mülteci krizini desteklemesinden kaynaklanan maddi engeller ile Sırp Ortodoks Kilisesi'nin Makedon Kilisesi'ni tanınamaması gibi sorunlardır.²⁴¹

1992 yılının Aralık ayında Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı Kiro Gligorov, bir kampanya başlatarak dünya devletlerine ülkesinin tanınması konusunda çağrı yapmıştır.²⁴² Ancak bu hususta istediği başarıyı yakalayamamıştır. Bağımsızlığına yönelik en sert tepki güney sınırında yer alan Yunanistan'dan gelmiştir. Nitekim Kuzey Makedonya Cumhuriyeti 140 kadar ülke tarafından tanınmış olsa da AB, BM ve NATO gibi önemli birlikler Yunanistan'ın veto kararıyla "Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya" (FYROM) olarak adlandırılmıştır.²⁴³

Kuzey Makedonya'nın Yunanistan ile ilişkileri, bağımsızlığından sonraki yeni yapılanma sürecini etkileyen en önemli unsur olmuştur. Yunanistan, Kuzey Makedonya'nın bağımsızlık ilanı ile birlikte ülkenin ismine, tarihine, anayasasına, bayrağına varana kadar bütün değer varlıklarına tepki göstermiştir. Bu baskılarına yönelik lehine sonuçlanan gelişmeler olmuştur. ABD'nin arabuluculuğuyla 1995

²³⁸ Ülger, **a.g.e.**, s. 129.

²³⁹ Kodal, **a.g.m.**, s. 383.

²⁴⁰ İlhan Uzgel, "Makedonya Sorunu", **Türk Dış Politikası- Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt. 2, (ed. Baskın Oran), İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s. 504.

²⁴¹ Zhidas Daskalovski, "The Future of the Peace Process in Macedonia", **Avrasya Dosyası**, Cilt. 14, Sayı. 1, 2008, s. 88.

²⁴² Murat Müfit Alıu, "Makedonya'nın Bağımsızlığı Sonrası Türkiye İle İlişkileri", **Balkan Araştırmaları Dergisi**, Cilt. 4, Sayı. 2, 2013, s. 46.

²⁴³ Emin, **a.g.e.**, s. 15.

yılında taraflar arasında imzalanan bir anlaşma ile Kuzey Makedonya'nın bayrağında birkaç değişiklik yapılmış ve anayasasında da bazı maddeler kaldırılmıştır.²⁴⁴ Bununla birlikte Kuzey Makedonya ve Yunanistan arasındaki temel mesele haline gelen isim sorunu, ülkenin kaderini belirleyen ve çözülemeyen bir sorun olarak günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Yunanistan sınırları içerisinde yer alan bir bölge ile aynı ismi taşıması gerekçesiyle, Yunanistan, Makedonya Cumhuriyeti'nin ismini değiştirme yoluna gitmeden ülkeyi tanımayacağını bildirmiştir. Aslında iki ülkeyi karşı karşıya getiren husus, Yunanistan'ın Büyük İskender ve Makedonya Krallığı'nın kendi tarihinin bir parçası olduğunu iddia etmesiyle başlamış²⁴⁵ ve Makedonların eski Yunanlılar olduğu savını yıllar boyunca ileri sürdürmüştür.²⁴⁶ Ayrıca, Yunanlıların Makedonya Cumhuriyeti'nin isim değiştirmemesinin nedenini gelecekte kendisinden toprak iddiasında bulunacağı gerekçesine bağlamıştır.²⁴⁷ Buna karşın Makedonya yönetimi bu savları reddetmiş, Antik Çağ'dan bu yana kendi kültürlerini yansıttıklarını, Yunanca konuşmadıklarını, Yunanlılardan ayrı bir millet olduklarını ve Yunan kültürünün bir parçası olmadıklarını iddia etmişlerdir. Bununla birlikte kendisinin barışçıl bir ülke olduğunu, Yunanistan'ın topraklarına yönelik bir hak talebinde bulunmayacağını bildirmiştir.²⁴⁸

Nitekim 17 Haziran 2018 tarihinde bir araya gelen Yunanistan Başbakanı Aleksis Çipras ile Makedonya Başbakanı Zoran Zaev, Makedonya'nın isminin "Kuzey Makedonya Cumhuriyeti" olarak değiştirilmesini öngören Prespa Anlaşmasını imzalamışlardır.²⁴⁹ Söz konusu anlaşmayı 11 Ocak 2019 tarihinde Makedonya parlamentosu onaylamış ve bu hususta NATO ve AB'den tarafından destek almıştır.²⁵⁰

²⁴⁴ Durmaz, **a.g.m.**, s. 67.

²⁴⁵ "Makedonya İsmi Değiştirmeyi Tartışıyor", **Milliyet**, 21.05.2018, <http://www.milliyet.com.tr/makedonya-ismini-degistirmeyi-tatil-2673170/>, Erişim Tarihi: 15.01.2019.

²⁴⁶ Alp, **a.g.m.**, s. 83.

²⁴⁷ Gül Tuba Dağcı, Asiye Şimşek, "Makedonya ile Yunanistan Arasındaki İsim Sorununda Rol Oynayan Temel Parametrelerin Analizi", **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı. 10, 2015, s. 176.

²⁴⁸ Kemal İnat, Ali Balcı, "Makedonya: Balkanlarda Tarihi Miras Kavgası ve Etnik Çatışma", **Dünya Çatışma Bölgeleri**, (ed. Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman), Nobel Yayınevi, (2. Baskı), 2007, s. 280.

²⁴⁹ "Makedonya Meclisi İsim Değişikliği Anlaşmasını Onayladı", 05.11.2018, **TUİÇ Akademi**, <http://www.tuicakademi.org/43643-2/>, Erişim Tarihi: 15.01.2019.

²⁵⁰ "Makedonya'nın İsmi Değişti", **Milliyet**, 11.01.2019, <http://www.milliyet.com.tr/son-dakika-makedonya-nin-adi-dunya-2810132/>, Erişim Tarihi: 16.01.2019.

Yunanistan parlamentosuna giden bu karar ise 20.01.2019 tarihinde 153 oyla kabul edilerek “Kuzey Makedonya Cumhuriyeti” ismine resmi olarak onay verilmiştir.²⁵¹

2.4. Kuzey Makedonya'nın Demografik Yapısı

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, Balkan yarımadasındaki küçük yüz ölçümüne rağmen etnik yapısı oldukça çeşitlidir. Etnografya müzesi görünümünde olan Kuzey Makedonya; tarih boyunca Makedonlar, Arnavutlar, Türkler, Bulgarlar, Sırp, Ulahlar, Yunanlılar gibi farklı ulusları bünyesinde özümsemiştir.²⁵² Söz konusu bu karışık demografik yapı ise Kuzey Makedonya'nın bağımsızlık öncesi ve sonrası dönemlerinde yapılan nüfus sayımlarını oldukça güçleştirmiştir. Nüfus sayımları sürekli değişim göstermekle birlikte etnik grupların nüfus sayım sonuçları üzerine belirli iddiaları olmuş ve bu iddialardaki veriler farklılık göstermiştir.

1904 yılında Müfettiş Hüseyin Hilmi Paşa'nın yaptırdığı nüfus sayımına göre toplam 2.911.721 nüfusun büyük bir çoğunluğunu Türkler ve Müslüman Arnavutlar oluşturmuştur. Bu çoğunluğu Bulgarlar ve Makedonyalılar takip etmiştir.²⁵³ Kuzey Makedonya'nın bağımsızlık ilanından sonra 1994 yılında yapılan ilk sayıma göre,²⁵⁴ yaklaşık 2 milyonluk nüfusun %66.6'sını oluşturan Makedonlar kendi ülkelerinde çoğunluğu oluşturmuştur. Kuzey Makedonya sınırları içerisinde diğer çoğunluğu oluşturan Arnavutlar ise %22.7 düzeyindedir. Toplam nüfus içerisinde yer alan Türkler %4, Romanlar %2.2, Sırp % 2.1 oranındadır.²⁵⁵ Ancak Arnavutlar bu nüfus sayımında sayım belgelerinin Arnavutça olmaması ve sayımın sadece Makedon memurları tarafından yapıldığını öne sürerek Arnavut nüfusunun daha yüksek bir oranı teşkil ettiğini iddia etmişlerdir.²⁵⁶

²⁵¹ “Makedonya İle İlgili İsim Değişliği Onaylandı”, **Hürriyet**, 25.01.2019, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-makedonya-ile-ilgili-isim-degisikligi-onaylandi-41094759>, Erişim Tarihi: 25.01.2019.

²⁵² Harp Akademileri Komutanlığı, **a.g.e.**, s. 3.

²⁵³ Yusuf Hikmet Bayur, **Türk İnkılabı Tarihi**, Cilt. 1, Türk Tarihi Kurumu Yayınları, İstanbul 1940, s. 152; Mustafa Alkan, “Hüseyin Hilmi Paşa'nın Rumeli Umumi Müfettişliği (1902-1908)”, **CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. 13, Sayı. 1, 2005, s. 246..

²⁵⁴ Republic of Macedonia State Statistical Office, http://www.stat.gov.mk/OblastOpsto_en.aspx?id=31, Erişim Tarihi: 18.01.2019.

²⁵⁵ Ömer Göksel İşyar, Ergin Ahmed, “Makedonya Cumhuriyeti'nde Arnavut Azınlık Sorunu”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt. 7, Sayı. 3, 2005, s. 218.

²⁵⁶ “Makedonya'da Etnik Arnavutluk”, 21.01.2013, **Arnavut.com**, <http://www.arnavut.com/makedonyadaki-etnik-arnavutlar/>, Erişim Tarihi: 18.01.2019.

2002 yılında yapılan son sayım ise 2.022 milyon nüfus göstermiştir. Bu nüfusun %64.2'sini Makedonlar, %25.2'sini Arnavutlar, %3.9'unu Türkler, %2.7'sini Romanlar, %1.8'ini Sırp lar ve %2.2'sini diğer milletler oluşturmuştur.²⁵⁷ Bu sayımın açık bir nüfus sayımı olmaması nedeniyle adaletli olmadığını savunan Arnavutlar, kendi oranlarının gerçeği yansıtmadığını, %40'a yakın Arnavut nüfusunun olduğunu iddia etmişlerdir. Benzer şekilde Türkler de toplam nüfusun %10'unu temsil ettiklerini savunmuşlardır.²⁵⁸ Bununla birlikte Makedonların doğurganlık sayısı düşmekte, Arnavutların sayıları ise artmaktadır. Makedonlar bütün ülkeye yayılmakta, Arnavutlar ise ağırlıklı olarak Arnavutluk sınırı boyunca Kuzey Makedonya'nın kuzeybatı kesiminde, Üsküp ve Kosova sınırındaki Kuzey Makedonya kentlerinde yoğunlaşmaktadırlar. Kuzey Makedonya Sırp ları ise Üsküp hariç Kumanova çevresinde ve diğer etnik gruplar Kuzey Makedonya'ya dağılmış durumda yaşamaktadırlar. ²⁵⁹ 2002 nüfus sayımında 0-4 yaş arası çocukların %47'sinin Müslüman olduğu tespit edilmiştir.²⁶⁰ Kuzey Makedonya'da 2002 yılı verilerine göre Vardar Bölgesi'nde (km²'ye 33 kişi) nüfus yoğunluğunun en düşük, Üsküp Bölgesi'nde (km²'ye 319 kişi) ise en yüksek yer olduğu saptanmıştır. Ayrıca Üsküp Bölgesi'nin, Avrupa'nın en yoğun nüfusa sahip bölgelerinden biri olduğu dikkat çekmiştir.²⁶¹

2018 yılında Kuzey Makedonya'nın nüfusunun 2.118 milyon olduğu tahmin edilmektedir. Kentsel nüfus toplam nüfusun %58'ini oluşturmaktadır. Toplam nüfus içerisindeki yaş dağılımında en fazla oran 25-54 yaş grubuna aittir. Genç nüfus düzeyi ise oldukça düşüktür.²⁶²

Kuzey Makedonya'nın resmi dili Makedoncadır. Arnavutça, Türkçe, Romence ve Sırpça kullanılan diğer dillerdir.²⁶³ Ayrıca genellikle Makedonlar ve Sırp lar

²⁵⁷ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mk.html>, Erişim Tarihi: 18.01.2019.

²⁵⁸ Mehmet Dalkılıç, "Ohri Çerçeve Antlaşması Sonrası Makedonya'da Sürdürülebilir Etnik Barış ve Politik Bütünlük Sağlanması Bağlamında Türkiye'nin Rolü", **Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. 8, Sayı. 1, 2018, s. 86.

²⁵⁹ Daskalovski, **a.g.m.**, s. 89.

²⁶⁰ "Macedonia Population 2019", **World Population Review**, <http://worldpopulationreview.com/countries/macedonia-population/>, Erişim Tarihi:18.01.2019.

²⁶¹ Nikola Panov, Milena Telaska, Hristina Dimeska, "Demographic Aspect of Territorial Distribution and Urbanization Level in the Republic of Macedonia", **Contributions, Section of Natural, Mathematical and Biotechnical Sciences**, Cilt. 34, Sayı. 1-2, 2013, s. 61.

²⁶² <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mk.html>, Erişim Tarihi: 18.01.2019.

²⁶³ Çiğdem Aydın Koyuncu, Samet Yılmaz, "Makedonya'daki İstikrarın Sürdürülebilirliğinin Ohrid Çerçeve Antlaşması Bağlamında Analizi", **International Journal of Social Inquiry**, Cilt. 11, Sayı. 1, 2018, 158.

Ortodoks Hristiyan, Türk ve Arnavutlar ise Müslümandır.²⁶⁴ 2002 yılı verilerine göre Ortodoks Hristiyanlar %67, Müslümanlar %30 ve diğer dinler ise %3 düzeyindedir.²⁶⁵

AB resmi prosedürleri, üye ve üye olabilecek konumundaki ülkelerin düzenli olarak nüfus sayımlarını yapmasını talep etmektedir. Kuzey Makedonya’da 2002 yılındaki nüfus sayımı sonrası 2011 yılında düzenlenmesi planlanan nüfus sayımının iptali ve ardından 2013 yılı nüfus sayımının da çeşitli nedenlerle aynı akıbete uğramış olması Kuzey Makedonya gibi çok uluslu, çok dinli ülkeler için nüfus sayımının sancılı bir süreç olduğunu göstermektedir.²⁶⁶

2.5. Kuzey Makedonya’nın Siyasi Yapısı

1989 yılının ortalarında, Yugoslavya’da meydana gelen gelişmeler ve Doğu Avrupa’daki değişikliklere paralel olarak Kuzey Makedonya’da iktidar da bulunan Komünistler Birliği, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti’nde çok partili bir sistem kurulmasına karar vermiştir.²⁶⁷ Bununla birlikte, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti’nin 21 Eylül 1990’da gerçekleştirdiği yeni anayasa değişikliği aslında bağımsız Kuzey Makedonya’nın siyasi yapısını belirleyen önemli bir unsur olmuştur. Kuzey Makedonya Cumhuriyeti’nin bugünkü siyasi yapılanma şeklinin önemli bir kısmını öngören bu anayasa değişikliği ile ülkeye parlamenter demokrasi sistemi ile çok partili sistem getirilmiş ve komünist sistemin izleri silinmeye çalışılmıştır.²⁶⁸

Tek partili sistemden çok partili sisteme geçiş, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti vatandaşları için daha fazla fırsat anlamına gelmiştir. Bununla birlikte toplumda demokrasi seviyesini yükseltmek için önemli bir siyasi adım olmuştur. 1990’lı yıllarda siyasi partilerin ortaya çıkmasını etkileyen en önemli faktör, kendi ulusal siyasi partilerini kurma ve Yugoslavya’nın dağılmasından hemen önce Kuzey Makedonya’da boş olan siyaset sahnesinde önemli bir pozisyon yakalama düşüncesi olmuştur. Bir diğer faktör ise Kuzey Makedonya Cumhuriyeti’ndeki her bir etnik grubun kendi siyasi partisini oluşturma isteğidir. Bu siyasi imkân, 1990’ların başından

²⁶⁴ Akman, **a.g.e.**, s. 181.

²⁶⁵ Emin, **a.g.e.**, s. 14.

²⁶⁶ Sevgi Altundal Hajdari, “Makedonya Müslümanları”, **İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi**, 2014, s. 4-5.

²⁶⁷ Hugh Poulton, **Who are the Macedonias?**, Hurst Company, London 2000, s. 172.

²⁶⁸ İşyar, Ahmed, **a.g.m.**, s. 220-1.

bu yana ülkedeki siyasi faktörler tarafından iyi bir şekilde kullanılmış ve siyasi partilerin sayısı gittikçe artmıştır.

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nde ilk çok partili seçim 11 Kasım 1990 tarihinde yapılmıştır.²⁶⁹ Farklı partilerden ve siyasi seçeneklerden oluşan bu seçim, Kuzey Makedonya'da çoğulcu parlamenter sistemi tanıtması açısından oldukça önemlidir. Kuzey Makedonya toprakları 120 tane seçim bölgesine bölünmüştür. Bu seçimlere 18 siyasi parti ve 43 bağımsız aday katılmıştır.²⁷⁰ 25 Kasım 1990 tarihinde ikinci turu yapılan seçimde mecliste azami çoğunluğu 38 sandalye ile İç Makedonya Devrimci Örgütü- Makedon Ulusal Birliği İçin Demokratik Partisi (VMRO-DPMNE) elde etmiştir. İkinci çoğunluğu sağlayan Makedonya Komünist Birliği-Demokratik Dönüşüm Partisi (SKM-PDP) ise 31 sandalye almıştır. Demokratik Refah Partisi (PDP), Makedonya Reform Güçleri Birliği (SRSM), Makedonya Sosyalist Partisi (SPM), Demokratik Halk Partisi (NDP) meclise giren diğer önemli partilerdir.²⁷¹

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, komünizm sonrası diğer ülkelerde yaşanan siyasi partilerin parçalanması ya da kapatılması gibi bir süreç yaşamamıştır.²⁷² Bu hususta VMRO-DPMNE ve SKM-PDP Kuzey Makedonya siyasetinde yer alan en önemli ve en büyük iki siyasi partidir.

VMRO-DPMNE, 1893 yılında çeşitli entelektüeller ve devrimciler tarafından kurulan ve Kuzey Makedonya'nın Osmanlı Devleti hakimiyetinden çıkması ile ayrı, özerk ve bağımsız bir Kuzey Makedonya oluşturulmasını hedefleyen İç Makedonya Devrimci Örgütü'nün (VMRO) tarihsel devamı niteliğindedir. Kuzey Makedonya'nın, Balkan Savaşları ve Dünya Savaşları sonrası Yugoslavya Birliği içerisindeki statüsünü kabul etmeyen VMRO üyeleri ve destekçileri çok sayıda gizli siyasi grup ve örgüt kurmuşlardır. VMRO, kurulu bir sistem ile serbest piyasa ekonomisine geçmeyi ve bağımsız, demokratik bir Kuzey Makedonya devleti kurmayı amaçlamıştır.²⁷³ Nitekim

²⁶⁹ "Past Election Results in Macedonia", **Balkan Insight**, 28.04.2011, <http://www.balkaninsight.com/en/article/past-election-results-in-macedonia>, Erişim Tarihi: 20.01.2018.

²⁷⁰ Jacek Wojnicki, "The Formation of the Party System in the Republic of Macedonia", **Annales Universitatis Mariae Curie- Skłodowska**, Cilt. 1, 2016, s. 161.

²⁷¹ Hristina Veljanova, **The Republic of Macedonia's 2016 Parliamentary Elections Handbook**, Institute for Democracy, Skopje 2016, s. 18-19.

²⁷² **Makedonya Güvenlik Sektörü Reformu İçerik Analizi 1991-2008**, Üsküp 2011, s. 10.

²⁷³ Mladen Karadzovski, "Macedonian Party System and European Integration Process", **Studia Europejskie**, Cilt. 3, 2016, s.194.

17 Haziran 1990 tarihinde kurulan VMRO-DPMNE, Kuzey Makedonya'nın bağımsız ve egemen bir devlet olma fikrini tekrardan canlandırmayı hedefleyerek Kuzey Makedonya'nın Yugoslavya Birliği'nden ayrılmasını savunmuştur.²⁷⁴ Başlangıçta merkez sağ Hristiyan demokratik bir duruş sergileyen parti, yavaş yavaş sert bir milliyetçilik ideolojisine doğru yönelmeye başlamıştır.²⁷⁵ 1990 yılındaki ilk çok partili seçimlerde birinci gelen VMRO-DPMNE, o dönem Arnavut partileriyle koalisyon kurmayı reddetmesi ardından hükümet kurmayı başaramamıştır.²⁷⁶ Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ilanı sonrasında yapılan seçimlerde de ilk sıralarda yerini alan bu parti, ülkenin siyasetini belirleyen önemli bir dinamik olmuştur.

SKM-PDP'nin 11. Kongresinde, 14 Şubat 1991 tarihli Merkez Komite Başkanlığı girişimi ve 23 Şubat 1991 tarihli Merkez Komitesi'nin önerisi ile partinin ismi Makedonya Sosyal Demokrat Partisi (SDSM) olarak değiştirilme kararı alınmıştır. 21 Nisan 1991 tarihli bu kongrede kurulan parti, sosyal demokratik bir ideolojiye sahiptir.²⁷⁷ Sol merkezde yer alan parti, bağımsızlıktan bugüne kadar yapılan tüm meclis ve yerel seçimlere katılmıştır. 1992 yılında, mecliste çoğunluk olmamasına rağmen SDSM'ye Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin ilk hükümetini kurma yetkisi verilmiştir.²⁷⁸ SDSM, liberal ekonomik politikalara önem vermekle birlikte genel olarak pragmatik bir yaklaşıma ve uluslararası toplumla işbirliğine dayalı bir parti olduğunu bildirmiştir. Ayrıca SDSM, etnik azınlıklara karşı uzlaşmacı bir tutum sergileyen ılımlı bir parti olarak dikkat çekmiştir.²⁷⁹

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan etmesinin ardından kabul ettiği anayasanın ilk maddesine göre; bağımsız, egemen, demokratik ve sosyal bir

²⁷⁴ Wojnicki, **a.g.m.**, s. 163.

²⁷⁵ Alejandro Esteso Pérez, "Sowing Winds in Macedonia: The Decay of the VMRO-DPMNE", **Análisis Geurasia**, Sayı. 3, 2018, s. 2.

²⁷⁶ "Key Political Parties in Macedonia", **Balkan Insight**, 27.10.2010, <http://www.balkaninsight.com/en/article/who-is-who-political-parties-in-macedonia>, Erişim Tarihi: 21.01.2019.

²⁷⁷ "History of Party", **SDSM**, <http://www.sdsm.org.mk/Istorija-na-partijata.aspx>, Erişim Tarihi: 21.01.2019.

²⁷⁸ Veljanova, **a.g.e.**, s. 70.

²⁷⁹ <http://www.balkaninsight.com/en/article/who-is-who-political-parties-in-macedonia>, Erişim Tarihi: 21.01.2019.

devlettir.²⁸⁰ Kuzey Makedonya’da yasama, yürütme ve yargı güçlerinin birbirinden ayrıldığı parlamenter bir demokrasi hakimdir.²⁸¹

Kuzey Makedonya Parlamentosu, Kuzey Makedonya anayasasını en yüksek yasal işlem olarak kabul etmektedir. Kuzey Makedonya anayasası 1946 yılından 1991’e kadar gelişimi üç aşamadır. İlk aşama, 1946 yılında ilk anayasanın kabul edildiği zamanla başlamıştır. Bu anayasa, 1963 yılında ikinci anayasanın kabulüne kadar süregelmiştir. 1963 Anayasası 1972 yılında yapılan birkaç değişiklikle 1974 yılına kadar sürmüştür. Üçüncü aşama ise 1974 Anayasası’nın kabul edilmesinden sonra başlamış ve 1991’e kadar mevcut anayasanın onaylanmasına kadar devam etmiştir. Son anayasa, devletin sosyo-politik bir topluluk olarak tanımlanması ile nitelenmiştir. Bu aşama anayasal değişikliklerde yapılan düzenlemelerle de karakterize edilmiştir. Anayasa 1981, 1986, 1989, 1990 yıllarında yapılan yasa düzenlemeleri ile formüle edilmekle birlikte insan hak ve özgürlüklerinin güçlendirilmesini öngörmüştür.²⁸² Ohri Çerçeve Antlaşması sonrasında da yeni halini almıştır.

Cumhurbaşkanı, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti’ni temsil etmektedir. Kuzey Makedonya Cumhuriyeti vatandaşı olan Cumhurbaşkanı genel, doğrudan ve gizli seçimlerle beş yıllığına ve en fazla iki dönem için seçilmektedir. Ayrıca temel hak ve görevlerini anayasada belirlenen hususlar çerçevesinde kullanmaktadır. Cumhurbaşkanı’nın dokunulmazlığı söz konusudur.²⁸³ Cumhurbaşkanı, hükümetin oluşturulması için gerekli uygulamaları yönetmekle birlikte büyükelçi ve diplomatları belirlemek ya da görevden almak gibi önemli görevlere sahiptir. Bununla birlikte, Cumhurbaşkanı orduya başkomutanlık ve Güvenlik Konseyi’ne başkanlık etmektedir.²⁸⁴

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti’nin ilk Cumhurbaşkanı Kiro Gligorov, bağımsızlık öncesi dönemde de ülkenin siyasi hayatında önemli ve etkili bir role sahip

²⁸⁰ “The Constitution of the Republic Macedonia”, **Assembly of the Republic of Macedonia**, <https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia.nspk>, Erişim Tarihi: 20.01.2019.

²⁸¹ <https://studylibtr.com/doc/1107207/makedonya-%C3%BCIke-raporu>, s. 8, Erişim Tarihi: 20.01.2019.

²⁸² Jusuf Zejneli, Bekim Maksuti, Political System in the Republic of Macedonia and EU-NATO Membership Challenges”, **European Scientific Journal**, Cilt. 12, Sayı. 14, 2016, s. 153.

²⁸³ <https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia.nspk>, Erişim Tarihi: 20.01.2019.

²⁸⁴ Emin, a.g.e., s. 19.

olmuştur. Kuzey Makedonya'nın bağımsızlığını takiben Gligorov, 1991 yılında Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Kasım 1999 yılına kadar iki dönem için Cumhurbaşkanı olmuştur. Gligorov'dan sonra, daha önceden Dışişleri Bakan Yardımcısı olan Boris Trajkovski Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Trajkovski'nin 2004 yılında Bosna-Hersek'teki bir uçak kazasında hayatını kaybetmesi ile 2004 yılında Cumhurbaşkanlığına aday olan Branko Crvenkovski seçimleri kazanmış ve bir dönem Cumhurbaşkanlığı yapmıştır. Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin 2009 yılı itibariyle Cumhurbaşkanı Gjorge İvanov olmuştur.²⁸⁵ İvanov, Cumhurbaşkanlığı görevinin ilk döneminde, devlet başkanlarıyla 200'den fazla ikili görüşme yaparak hızlı bir diplomatik gündem başlatmıştır. Görev süresi boyunca aktif bir çalışma yürüten İvanov, 2014 yılında yapılan seçimlerde, beş yıllık yeni görev süresi için tekrar seçilmiştir.²⁸⁶ Son olarak 2019 yılı Mayıs ayında gerçekleştirilen seçimlerde SDSM adayı Stevo Pendarovski, oyların %51,7'sini alarak Cumhurbaşkanı olmuştur. Pendarovski'nin AB ve NATO yanlısı olduğu bilinmektedir.

Kuzey Makedonya'da yasama yetkisine sahip olan meclis, halkı temsil eden bir organdır. Meclis, her dört yılda bir seçilen 120-140 temsilciden oluşmaktadır.²⁸⁷ Temsilciler, genel, doğrudan, serbest ve gizli oyla belirlenmektedir. Anayasayı kabul etmek ve değiştirmek, kamu vergilerini belirlemek, ülkenin bütçesini ve ödemeler dengesini kabul etmek, uluslararası anlaşmaları onaylamak, savaş ve barış durumuna karar vermek önemli görevleri arasındadır.²⁸⁸

Kuzey Makedonya'nın yürütme yetkisi Başbakan ve Bakanlar Kurulu'ndadır. Meclis içerisinde güven oylaması sonrası Cumhurbaşkanı Başbakanı atamaktadır. Yürütme yetkisinde Meclise karşı sorumlu olmakla birlikte, Meclise yasa teklifi sunmakta ve meclis tarafından kabul edilen kanunların uygulanmasına yönelik hususları belirlemektedir.²⁸⁹ Kuzey Makedonya'nın Başbakanı Sosyal Demokrat Partisi lideri Zaron Zaev'dir. Eski Cumhurbaşkanı İvanov, Makedonların hakkının

²⁸⁵ **President of the Republic of Macedonia**, <http://www.president.mk/en/about-macedonia/former-presidents.html>, Erişim Tarihi: 20.01.2019.

²⁸⁶ "Former Presidents", **President of the Republic of Macedonia**, <http://www.president.mk/en/president/biography.html>, Erişim Tarihi: 20.01.2019.

²⁸⁷ "President-Biography", **President of the Republic of Macedonia**, <http://www.president.mk/en/about-macedonia/basic-facts.html>, Erişim Tarihi: 20.01.2019.

²⁸⁸ <https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia.nsp>, Erişim Tarihi: 20.01.2019.

²⁸⁹ Emin, a.g.e., s. 20.

zedeleneceği gerekçesiyle aylarca Zaev'in hükümet kurmasını engellemiştir. Nitekim 31 Mayıs 2017 tarihinde 120 milletvekilinden 62'sinin lehinde oy kullanması ile hükümet kurma onayı almıştır.²⁹⁰ Zaev, iki Arnavut partisini de dahil ederek üç partili bir koalisyon hükümeti kurmuştur.²⁹¹

Kuzey Makedonya'nın yargı yetkisi ise mahkemelerdedir. Özerk ve bağımsız olan mahkemeler anayasaya, anayasa uyarınca onaylanan yasalara ve uluslararası anlaşmalara dayanarak yargıda bulunmaktadır. Hakimlerin dokunulmazlığına meclis karar vermektedir. Kuzey Makedonya Yüksek Mahkemesi, en yüksek mahkemedir.²⁹² Yargı Konseyi, yargının bağımsızlığını güvence altına alan bir yargı organıdır. Anayasa Mahkemesi ise anayasayı ve yasaların kanunlara uygunluğunu denetlemektedir. 2007 yılında yapılan yasa değişikliği ile devlet idaresinin verdiği kararlara itiraz etmek için İdari Mahkemeler kurulmuştur.²⁹³

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin yönetsel oluşumunda İstatistiksel Bölgeler (Üsküp, Doğu, Kuzeydoğu, Pelagonya, Polog, Güneydoğu, Güneybatı ve Vardar Bölgeleri) ve Belediyeler yer almaktadır. 84 tane belediyeye sahip olan ülke, belediye seçimlerini dört yılda bir yapmaktadır.²⁹⁴

3. KUZEY MAKEDONYA'DA BİR İÇ GÜVENLİK SORUNU OLARAK ARNAVUTLAR

3.1. Kuzey Makedonya'da Arnavut Sorununun Kökeni

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ilanı ile ülkenin en büyük etnik grubunu oluşturan Arnavutların çeşitli faaliyetlerde ve taleplerde bulunması tarihte "Makedonya Sorunu" olarak adlandırılan bir dizi problemin önemli bir ayağını

²⁹⁰ "Macedonian MPs Vote in New Government After Deadlock", **BBC News**, 01.06.2017, <https://www.bbc.com/news/world-europe-40115708>, Erişim Tarihi: 21.01.2019.

²⁹¹ "Macedonia-Politics", **Global Security**, <https://www.globalsecurity.org/military/world/europe/mk-politics.htm>, Erişim Tarihi: 21.01.2019.

²⁹² <https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia.nspx>, Erişim Tarihi: 21.01.2019.

²⁹³ "About Macedonia-Basic Facts", **President of the Republic of Macedonia** <http://www.president.mk/en/about-macedonia/basic-facts.html>, Erişim Tarihi: 21.01.2019.

²⁹⁴ "Makedonya", **T.C Ticaret Bakanlığı**, <https://www.ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/avrupa/makedonya/ulke-profil/genel-bilgiler>, Erişim Tarihi: 21.01.2019.

teşkil etmektedir. 1991 yılı itibariyle Kuzey Makedonya’da artan etnik sorunların kökeni ise ülkenin bağımsızlık öncesi dönemine dayanmaktadır.

Arnavutların milliyetçilik hareketlerinin başlangıç noktasını temsil eden Prizren Birliği’nin 1881 yılında dağıtılmasının ardından, Arnavutlar 1893’te tarihsel Makedonya topraklarında artan milliyetçilik faaliyetleri içerisinde tekrardan yerini almıştır. 1893 yılında Bulgar komitelerinin hareketlenmesiyle ortaya çıkan Makedonya sorunu, Bulgaristan’ın Makedonya’ya saldırması ile önemli bir hal almaya başlamıştır. Bulgarların Makedonya’nın özerklik kazanmasına yönelik talepleri ise Berlin Antlaşması’nın önerdiği reform planlarını gündeme getirmiştir.²⁹⁵ Ancak söz konusu olan reformlar, Makedonya Arnavutlarını kapsamaması nedeniyle Arnavutlar arasında bir tepkiye sebep olmuştur. Arnavutlar belirlenen reformların, Makedonya sınırlarında yer alan Arnavut nüfusunun çoğunlukta olduğu bölgelerde Slav tehdidi oluşturacağı ve bunun sonucunda topraklarının parçalanacağı düşüncesiyle bir araya gelerek toplantılar düzenlemişlerdir. Yapılan toplantılarda muhafazakâr kesim, yaşadıkları toprakların reformlardan uzak tutulmasının yeterli olduğunu savunurken; milliyetçi taraf, bir vilayette birleşme ve Arnavutça eğitim hakkına sahip olma talebinde bulunmuştur. Alınan bu kararlara Sultan Abdülhamid’in sessiz kalması ile 1897’de 500 delegenin katılımıyla oluşturulan Peja Birliği, ortak bir paydada buluşmayan kararları nedeniyle uzun ömürlü olamamıştır.²⁹⁶

Arnavutların tarihsel Makedonya sınırları içerisinde diğer bir önemli adımı, 1905 yılında Manastır’da silahlı gizli bir cemiyetin kurulması olmuştur. Arnavutların ilk çete örgütü olan bu yapı, çeşitli bölgelerde Türk ve Yunanlılarla karşı karşıya gelmiştir. Faaliyetleri Bajo Topulli tarafından yürütülen örgüte Bektaşilerden büyük destek gelmiştir.²⁹⁷ II. Meşrutiyet Dönemi’ne kadar çok sayıda isyanlar ve çarpışmalar meydana gelmiştir.²⁹⁸

II. Meşrutiyet’in ilanı, Arnavutların bağımsızlık hareketinin oluşmasında önemli bir noktayı teşkil etmiştir. Çünkü Arnavutlar, kendi isteklerinin

²⁹⁵ Maden, **a.g.m.**, s. 161.

²⁹⁶ Bozbora, **a.g.m.**, s. 564.

²⁹⁷ Hale Şıvgın, “Arnavutların Milli Bilincin Gelişme Sürecinde Yaşanan Siyasi Olaylar”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, Sayı. 147, 2003, s. 151.

²⁹⁸ Yücel Yiğit, “Milliyetçilik Çağında Prizren İttihat Cemiyeti”, **Turkish Studies**, Cilt. 4, Sayı., 8, 2009, s. 2480.

karşılanmamasından rahatsızlık duymuş ve Makedonya'daki anarşik durumu II. Abdülhamid'in yönetememesi karşısındaki memnuniyetsizliklerini, rejime karşı gelişen Jön Türklerin faaliyetlerine destek vererek göstermişlerdir.²⁹⁹ Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin II. Meşrutiyeti ilan etmesiyle Kanuni Esasi'nin yeniden yürürlüğe girmesi ile Arnavutlar büyük bir beklenti içerisinde girmişlerdir. Arnavutlar yeni anayasa ile tüm Arnavutların görüş birliği içerisinde olduğu Arnavutça okulların açılması konusunda harekete geçmiş ve Arnavutça eğitime destek için cemiyetler kurmuşlardır.³⁰⁰ Arnavutlar, bir yıldan daha az bir sürede 1753 tane öğrencisi olan 24 gece okulu, 1850 tane öğrencisi olan 34 gündüz okulu ve 145 tane öğrenci ile 14 tane öğretmeni olan bir normal öğretim okulu inşa etmişlerdir. Bu okullar 10 bin üyesi olan ulusal dernekler tarafından desteklenmiştir. Aynı zamanda 4 adet matbaa kurulmuş ve 10'un üzerinde gazete yayına sokulmuş; edebi ve musiki cemiyetleri ve bir kadın topluluğu oluşturulmuştur.³⁰¹

Öte yandan eğitim alanındaki gelişmeler ile eğitimdeki dil sorunu da baş göstermiştir. Aslında 1876 Kanuni Esasi'ye göre, resmi dil Türkçe olarak belirlenmiştir. Meşrutiyet'in ilanı döneminde Arnavutlardan büyük destek gören İttihat ve Terakki Cemiyeti ise ilkokullarda yerel dillerin kullanılacağına dair söylemlerde bulunmuştur. Ancak Arnavutlar, Meşrutiyet'in ilanı sonrasında milli varlıklarının korunması için en önemli adımın eğitim seviyesinin yükseltilmesiyle gerçekleşeceğine inandığı için merkezi yönetimin olumsuz tavrına rağmen alfabe ve eğitim konusundaki faaliyetlerini ilerletmek istemişlerdir. Arnavutlar arasında farklı alfabelerin kullanılıyor olması, Arnavutça eğitimde bölünmelerin yaşanmasına neden olduğundan, Arnavut liderleri ortak bir alfabenin gerekliliğini savunmaya başlamışlardır.³⁰² Ortodoks ve Müslüman muhafazakâr kesimden ortak dil kullanılmasına gelen tepkiler, tek bir alfabe kullanılması kararının alınmasını geciktirmiştir.³⁰³ Nitekim 14 Kasım 1908 tarihinde Manastır'da bir kongre yapılmıştır. Bu kongreye Arnavut topraklarının her yerinden delegeler ve yurtdışından gelen

²⁹⁹ Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi 20. Yüzyıl**, Küre Yayınları, Cilt. 2, İstanbul 2006, s. 91.

³⁰⁰ Ercan Karakoç, Mesut Yavaş, "İkinci Meşrutiyet Döneminde Arnavutların Eğitim Çalışmalarında Önemli Bir Aşama: Elbasan Maarif Kongresi", **Belleten**, Cilt. 82, Sayı. 249, 2018, s. 680.

³⁰¹ Christo A. Dako, **Albania: The Master Key to the Near East**, E.L. Grimes Company, Boston 1919, s. 259.

³⁰² Karakoç, Yavaş, **a.g.m.**, s. 681.

³⁰³ Bozboru, **a.g.m.**, s. 567.

Arnavut temsilciler katılmıştır. Kongrede Latin alfabesi ve İstanbul (Arapça) alfabesini destekleyen iki grup ortaya çıkmıştır. Sonunda her iki alfabenin de ideal bir çözüm olarak kabul edilmesine karar verilmiştir. Bu sonuç, kuzey ve güney Arnavutlar arasında etkileşimin sağlanmasına yardımcı olmuştur.³⁰⁴

Osmanlı topraklarında gerçekleşen ihtilal ile birlikte Makedonya sınırları içinde Arnavut ulusu adına önemli gelişmeler yaşanmıştır. Ancak Arnavutlar için bu olumlu hava çok uzun sürmemiştir. 1909 yılında yönetimden rahatsız olan muhalefet kesimlerin bir araya getiren 31 Mart Ayaklanması, İttihat ve Terakki iktidarının otoritesini güçlendirmek adına bir fırsat olmuştur. Rejimi korumak adına harekete geçen ordu mensupları ayaklanmayı kısa sürede bastırılmış ve iktidar sıkıyönetim ilan etmiştir. Bu süreç Arnavutlar ile İttihat ve Terakki Cemiyeti arasındaki gizli çekişmeyi de açığa çıkarmıştır. II. Meşrutiyet'in getirdiği özgürlükçü faaliyetleri gerileten bu süreçte, İttihat ve Terakki yönetimi merkezîyetçi ve Osmanlıcı politikalarını hayata geçirme imkânı bulmuştur.³⁰⁵ Başlangıçta Arnavutlar hem eğitim, kültür alanında hem de özerklik talepleri karşısında bir engel kalmadığını düşünmüşlerdir. Ama ihtilalden kısa bir süre sonra İttihat ve Terakki yönetimi Arnavutların bir vilayette birleşmesinin ve özerklik verilmesinin mümkün olamayacağını, Arnavutça eğitimin irredentist faaliyetleri artırdığı gerekçesiyle yasaklanacağını, her türlü milliyetçi hareketin Osmanlı Devleti'ne ters düşeceğini ve diğer devletlerle gerçekleşecek antlaşmalarda Arnavut topraklarından taviz verilemeyeceğinin bir garantisi olmadığını bildirmiştir.³⁰⁶ 1910 yılına gelindiğinde Arnavutlar, iktidarın bu yeni politikalarına karşı ayaklanmalar gerçekleştirmişlerdir. Bu tarihte yerel ve bölgesel nitelikte başlayan ayaklanmalar iki yıl sonra uluslararası bir boyut kazanmıştır. Arnavutların 1912 yılında Osmanlı Devleti'ne karşı başlayan son ayaklanması Ocak ayından Ağustos'a kadar sürmüş ve 4 Eylül 1912'de Osmanlı'nın Arnavutların taleplerini kabul etmesiyle son bulmuştur. Talepler arasında özerk bir yönetim sistemi, bağımsız

³⁰⁴ Miranda Vickers, *The Albanians: A Modern History*, I.B. Tauris Publishers, London 2001, s. 55.

³⁰⁵ Bozboru, "Arnavut Milliyetçiliğinin Doğuşu...", s. 126.

³⁰⁶ Falma Fshazi, "2. Meşrutiyet ve Arnavutluk'taki Osmanlı Algısı: Arnavutlarla Osmanlı'nın Düşman Olduğu O An", *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı. 38, 2008, s. 173.

ticaret yapma, özel okullar ve cemiyetler kurma hakkı vardır. Ancak anlaşmaya varıldıktan kısa bir süre sonra Balkan Savaşları patlak vermiştir.³⁰⁷

Bu dönemde Osmanlı Devleti Bulgaristan, Yunanistan, Karadağ ve Sırbistan'ın yer aldığı Balkan Birliği'ne karşı savaşmıştır. Birinci Balkan savaşı sırasında Arnavut topraklarının büyük bir bölümü bu devletler tarafından ilhak edilmiştir. Bu gelişmeler üzerine 28 Kasım 1912'de İsmail Kemal önderliğinde Arnavutluk bağımsızlığını ilan etmiş ve geçici bir hükümet kurmuştur.³⁰⁸ Arnavutluk, 1913 Londra Konferansı'nda büyük güçler tarafından tanınmıştır. Ancak Londra Konferansı'nda sınır komisyonu yeni ülkenin belirlemiş olduğu sınırlarda büyük bir değişiklik yapmış ve Arnavutların yaşadığı toprakların büyük bir kısmını dışarıda bırakmıştır.³⁰⁹

Öte yandan Balkan Savaşları'nı sonra erdiren 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşması ve 10 Ağustos 1913 tarihli Bükreş Antlaşması sonrasında Makedonya toprakları bölünmüştür. Antlaşmaların esaslarına göre; Kuzey-Orta Makedonya (Vardar Makedonyası) Sırbistan'a, Girit Adası da dâhil olmak üzere Güney Makedonya (Ege Makedonyası) Yunanistan'a, Doğu Makedonya (Pirin Makedonyası) ise Bulgaristan'a bırakılmıştır.³¹⁰ II. Balkan Savaşı'nda daha önce elinde bulundurduğu Makedonya topraklarının önemli bir kısmını kaybeden Bulgaristan, Kuzey-Orta Makedonya'yı ele geçirmek için Birinci Dünya Savaşı'nda İttifak devletlerinin yanında savaşa girerek Sırbistan'a saldırmıştır. İttifak devletlerinin ağır yenilgisiyle sonuçlanan savaşta Bulgaristan, bölgenin bir bölümünü daha kaybetmiştir.³¹¹

Birinci Dünya Savaşı sonrası "Güney Sırbistan" olarak anılan Kuzey Makedonya topraklarında Sırp hakimiyeti başlamış ve bu dönemde Arnavutlara yönelik anadil kullanımı ve eğitim hakkının kısıtlanması gibi asimile politikaları

³⁰⁷ Sarah Inglis, "Origins of the Albanian National Awakening", *Haemus Journal*, Cilt. 2, 2013, s. 82.

³⁰⁸ Said Olgun, "Bir Jön Türk ve Arnavut Milliyetçisi: Derviş Hima (1872-1928)", *History Studies*, Cilt. 10, Sayı. 10, 2018, s. 220.

³⁰⁹ Robert Elsie, *Historical Dictionary of Albania*, Second Edition, Scarecrow Press, UK 2010, s. lix.

³¹⁰ Lord Kinross, *Osmanlı: İmparatorluğun Yükselişi ve Çöküşü*, (çev. Meral Gaspralı), Altın Yayınevi, (2. Baskı), İstanbul 2008, s. 600-605.

³¹¹ Vladimir Ortakovski, "Balkan Wars and 'Greater State' Nationalisms in Balkan Politics", *TASAM*, 24.05.2013, http://www.tasam.org/en/Icerik/24686/balkan_wars_and_greater_state_nationalisms_in_balkan_politics , Erişim Tarihi: 10.03.2019.

uygulanmıştır.³¹² Bununla birlikte Sırp Arnavutları, Arnavutlaşmış Sırp anlamına gelen “Arnautas” olarak nitelendirilerek Arnavutları ayrı bir millet olarak tanımlamaktan kaçınmışlardır. Sırp hükümetinin baskıcı uygulamalarına karşı Arnavutlar ayaklanmaya başlamışlardır. İkinci Dünya Savaşı sırasında, Arnavut nüfusunun yoğun olarak bulunduğu Kosova topraklarının büyük bir bölümünde ve Kuzey Makedonya’nın batısında önce Almanya sonra İtalyan işgali sırasında Arnavutluk’la bu toprakları birleştirilerek fiili olarak büyük Arnavutluk oluşturulmuştur. Ancak savaş sonrasında Kosova ve Kuzey Makedonya toprakları Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti’nin bir parçası olmuştur.³¹³

Arnavutların yaşadığı bölgeler farklı idari birimler arasında bölünmüştür. Kosova, Sırbistan Cumhuriyeti’nin bir parçası haline gelirken, Kuzey Makedonya, Yugoslavya Birliği içerisinde bir cumhuriyet olarak kurulmuştur. Yugoslavya içerisinde Arnavutlara siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda ayrımcı politikalar uygulanmıştır. Arnavut dil okullarının çoğu kapatılmış, Arnavut aydınlarının tarih ve Arnavutça öğretilerine karşı önlemler alınmış, milli bayramların anılması ve milli sembollerin kullanılması yasaklanmıştır.³¹⁴

Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti’nde Sırp, Hırvatlar, Karadağlılar, Slovenler, Müslümanlar ve Makedonlar kurucu milletler olarak belirlenirken, Arnavutlar diğer gruplarla birlikte milliyetler olarak nitelendirilmiştir.³¹⁵ Bu hususta Arnavutların sayıca Karadağlılardan fazla olmasına rağmen milliyet olarak değerlendirilmesi dikkat çekmiştir. Öte yandan sistemin sürdürülebilirliği için millet ve milliyetler arasında uyum sağlamak adına “Kardeşlik ve Birlik” temasına sık sık değinilmiştir.³¹⁶ Ayrıca Yugoslavya milletlerine kendi kaderini tayin hakkı verilmiştir. Bu hakkı uluslar için tanıırken milletlerin II. Dünya Savaşı sırasında “özgürce ifade edilmiş iradeleri temelinde” birleşmiş oldukları vurgulanmıştır.³¹⁷

1974 Anayasasıyla Kosova’ya genişletilmiş özerklik verilirken, aynı zamanda Kuzey Makedonya Arnavutları için de bazı haklar sunmuştur. Kuzey Makedonya

³¹² Yerasimos, **a.g.e.**, s. 100-101.

³¹³ Erol, **a.g.m.**, s. 284.

³¹⁴ Aydın Babuna, “The Albanians of Kosova and Macedonia: Ethnic Identity Superseding Religion”, **Nationalities Papers**, Cilt. 28, Sayı. 1, 2000, s. 69.

³¹⁵ Poulton, **a.g.e.**, s. 123.

³¹⁶ Esin Muzbeg, “Kardeşlik Birlikten Çok Etnikliğe”, **Paradigma**, Sayı. 5, 2012, s. 21.

³¹⁷ Poulton, **Balkanlar: Çatışan Azınlıklar...**, s. 16.

Cumhuriyeti'nin Makedonlar, Arnavutlar ve Türklerden oluştuğunu belirtmesi Arnavutlar için büyük bir kazanım olmuştur.³¹⁸ Bununla birlikte, 1974 Anayasası bu milliyetlerin Makedon ulusuna eşit olduğunu bildirmiş ve siyasi alanda eşit bir şekilde temsil edilme hakkı, özgürlük hakkı, kendi dilini kullanma ve kültürünü yaşatma hakkı gibi ifadelere yer vermiştir.³¹⁹ Ancak Kuzey Makedonya Arnavutları için bu süreç 1980'de Tito'nun ölmesi ile baş gösteren Kosova olayları ile farklı bir boyut kazanmıştır.

3.2. Kuzey Makedonya'da Arnavut Sorununun Gelişimi

Kuzey Makedonya'da Arnavut sorununun gelişmesi ile başlayan Makedonlar ile Arnavut arasındaki gerginlik, özellikle 1981'de hız kazanan Kosova ayaklanmalarına paralel olarak hareketlenmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin kurulması ile Kosova, Kosova-Metohija ismiyle Yugoslavya'ya bağlı bir otonom eyalet statüsüne geçmiştir.³²⁰ Sırbistan kontrolü altında olan Kosova, 1963-1968 yılları arasında Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti içinde cumhuriyet statüsünü kazanmak için taleplerde bulunmuştur.³²¹ Aynı zamanda Sırp asıllı olduğu bilinen Yugoslav Devlet Başkan Yardımcısı ve Ulusal Güvenlik Dairesi Başkanı olan Aleksander Ranković'in, Müslümanlar göç ettirmeye yönelik politikalar izliyor olması Kosova'da büyük tepkilere neden olmuştur.³²² 1966 yılında Ranković'in düşmesinin ardından Kosova'da yaşayan Arnavutlar, sokak gösterileri başlatmışlardır.³²³ Özellikle 1968 yılında Kosova'da artan gösterilerde göstericiler, diğer uluslarla eşit statüde olmak için cumhuriyet kurma çağrısında bulunmayı devam ettirmişlerdir.³²⁴ Bu gösterileri Kalkandelen ve diğer kuzeybatı Kuzey Makedonya şehirlerinde yapılan

³¹⁸ Erol, **a.g.m.**, s. 285.

³¹⁹ Koyuncu, Yılmaz, **a.g.m.**, s. 159.

³²⁰ "Kosova Bağımsızlığın Birinci Yılında/DOSYA", **Dünya Bülteni**, 17.02.2009, <https://www.dunyabulteni.net/arsiv/kosova-bagimsizligin-birinci-yilinda-dosya-h67004.html>, Erişim Tarihi: 12.03.2019.

³²¹ Amir Jakupi, "Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti İçindeki Kosova Özerk Bölgesi Sorunu (1980-1989), **Balkan Araştırma Enstitüsü**, Cilt. 6, Sayı. 1, 2017, s. 191.

³²² Türbedar, **a.g.m.**, s. 140.

³²³ Nazif Mandacı, Birsen Erdoğan, **Balkanlarda Azınlık Sorunu: Yunanistan, Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan'daki Azınlıklara Bir Bakış**, Stratejik Araştırma Ve Etüdler Milli Komitesi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 2001, s. 56.

³²⁴ Gux Xhudo, "Macedona: The Trouble From Within", **Terrorism and Political Violence**, Cilt. 5, Sayı. 4, 1993, s. 317.

gösteriler takip etmiştir. Bu durum üzerine Arnavut taleplerinden bazıları kabul edilmiştir. “Metohija” eyalet isminden çıkarılmış ve Yugoslavya Bayrağı altında siyah kartal Arnavut bayrağının dalgalanması hakkı verilmiştir. Ayrıca 1969’da Priştine Üniversitesi’nin kurulması kararı alınmıştır.³²⁵

Öte yandan Kosova’nın demografik yapısında önemli bir değişme gözlemlenmiştir. Bölgede tansiyonun yükselmesi ve kötü ekonomik şartların oluşması üzerine, Sırp ve Karadağlılar Kosova’dan ayrılmaya başlamışlardır. Buna Arnavutların doğum oranındaki artışların devam etmesi de eklenince Kosova’da etnik dengelerde Arnavutların lehine olan bir durum oluşmuştur.³²⁶

1970’lerde Yugoslavya’da Sırpların baskın olması nedeniyle artan milliyetçilik dalgalanmaları karşısında Tito yeni anayasal düzenlemeler getirmiştir. 1974 Anayasası ile Kosova’ya Sırbistan içerisinde geniş özerklik hakkı verilmiştir.³²⁷ Yeni anayasanın özerk bölgelere geniş hak ve özgürlükler vermesinin yanı sıra kendileri ile ilgili alınacak kararlarda veto yetkisine sahip olması, daha sonrasında Sırp ulusçuluğunun artmasına neden olan önemli bir noktayı teşkil etmiştir.³²⁸ Arnavutların sahip olduğu haklardaki başarısı birçok durumda güçlü ayrılıkçı duygulara yol açtığı görülmüştür. Diğer bir ifade ile Arnavutça eğitim veren bir üniversitenin açılması ve kültürel programların gelişmesi, Kosova’daki Arnavutların daha eğitilmiş ve kimlikleri konusunda daha bilinçli hale gelmesine yardımcı olmuştur.³²⁹

1980’li yıllar Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti için ekonomik ve siyasi krizlerin yaşandığı ve milliyetçilik faaliyetlerinin arttığı bir dönem olmuştur. Böyle bir dönemde talepleri tam anlamıyla karşılanmayan Arnavutlar, Kosova’da tekrar hareketlenmeye başlamışlardır. İlk kıvılcım ise Priştine Üniversitesi’nde gerçekleşmiştir. Priştine Üniversitesi öğrenci, aydın ya da uzman yetiştirilen bir yerden ziyade Kosova’nın cumhuriyet statüsünü kazanması için savaşan öğrencilerin ulusal eğitimini almış olduğu ve Arnavut ayrılıkçılığının temelini oluşturduğu bir

³²⁵ Babuna, **a.g.m.**, s. 71.

³²⁶ Akman, **a.g.e.**, s. 229.

³²⁷ Türbedar, **a.g.m.**, s. 140.

³²⁸ İlhan Uzel, “Sosyalizmden Ulusçuluğa; Yugoslavya’da Ulusçuluğun Yeniden Canlanması”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt. 47, Sayı. 1-2, s. 229.

³²⁹ http://www.tasam.org/en/Icerik/24686/balkan_wars_and_greater_state_nationalisms_in_balkan_politics,

Erişim Tarihi: 12.03.2019.

kurum olmuştur. 11 Mart 1981 tarihinde üniversite yemekhanesinde toplanan öğrenciler, üniversitenin koşullarını protesto etmekle gösterilerine başlamışlardır.³³⁰ Bir ay içerisinde Kosova'nın birçok bölgesine bu gösteriler yayılmıştır. Bu gösterilerin temel amacı yine Kosova Cumhuriyeti'nin kurulmasına yöneliktir. Bazı sloganlar ise Arnavutların birleşmesine yönelik çağrılarını içermiştir. Resmi kaynaklar, bölgede güvenlik güçlerinin ağır müdahalesi ile 9 ya da 11 kişinin öldüğü ve yüzlerce kişinin yaralandığını bildirmiştir. Olağanüstü hal ilanı ile birlikte en az 2000 kişi tutuklanmıştır.³³¹ 1981 yılından sonra belirli Kosova'da aralıklarla eylemler, grevler, boykotlar devam etmiştir.³³²

Kosova Arnavutları için durumun karışık ve kendini sürekli yenileyen bir hal alması, Kuzey Makedonya'da, Slav Makedonlar ve etnik Arnavutlar arasındaki çekişmeyi ortaya çıkarmıştır. 1981'de Priştine'de, Kosova'nın Arnavutluk'la birleşme çağrısında bulunan öğrenciler, Makedon makamları arasında Arnavut milliyetçi duygularının Kuzey Makedonya'da potansiyel olarak yayılması konusunda korku yaratmıştır. Kuzey Makedonya Arnavutları'nın yüksek doğum oranlarıyla ilgili duyulan endişelerle birleşen bu korkular, Kuzey Makedonya'nın Arnavut nüfusuna karşı baskıcı önlemler almasına neden olmuştur. Örneğin, Arnavut ailelerin iki çocuktan sonra doğan her bir çocuğun tıbbi hizmetleri için para ödemesi kararı alınmıştır. Ayrıca ikiden fazla çocuk doğuran ailelerin para cezasına tabi tutulacağı bildirilmiştir.³³³ Bu tedbirleri, devlet idaresinde Arnavut çalışan sayısının düşürülmesi, Arnavut öğretmenlerin görevden alınması, Arnavut milliyetçiliğini destekleyecek her türlü faaliyetlerin yasaklanması, Arnavut diliyle eğitim veren sınıfların öğrenci sayılarının düşürülmesi gibi kararlar takip etmiştir.³³⁴ Bununla birlikte Kuzey Makedonya'da Arnavutların yayılmasını önlemek adına özellikle bu etnik gruba toprakların satılması yasaklanmıştır.³³⁵

³³⁰ Jakupi, **a.g.m.**, s. 193.

³³¹ Poulton, **a.g.e.**, s. 75.

³³² Hamza, **a.g.t.**, s. 43.

³³³ Mandacı, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 56.

³³⁴ Vasiliki P. Neofotistos, "Beyond Stereotypes: Violence and the Porousness of Ethnic Boundaries in the Republic of Macedonia", **History and Anthropology**, Cilt.15, Sayı. 1, 2004, s. 61.

³³⁵ Poulton, **Who are the Macedonia?**, s. 128.

Kuzey Makedonya’da Arnavutlara yönelik eğitim ve dil alanındaki kısıtlama ve engellemeler Arnavut milliyetçiliğini en fazla artıran olaylar olmuştur. Bu nedenle Arnavut öğrenci ve öğretmenlerin protestoları belirli aralıklarla devam etmiştir.

1988 yılında önce Kumanova’da sonra Gostivar’da bayrak açarak alınan önlemlere sloganlar atan genç Arnavutlar, 1974 Anayasası’nın garanti ettiği hakları tekrardan talep etmişlerdir. Bu durum üzerine Kumanova’da en az 120’den fazla Arnavut iki ay boyunca gözaltında tutulmuştur. Kumanova ve Gostivar gösterilerini örgütleyenler tutuklanmış ve yaklaşık 20 kişiye daha sonra hapis cezası verilmiştir.³³⁶

Kuzey Makedonya’da Arnavutlarına 1974 Anayasası’nda verilen hakların zaman içerisindeki değişikliği 1989’da yeniden düzenlenen anayasaya da yansımıştır. 1974 Anayasası’nda Kuzey Makedonya’nın üç kurucu ulusu olduğu belirtilirken, 1989 yılında yapılan anayasa değişikliği ile Kuzey Makedonya “Makedon ulusunun devleti” olarak tanımlanmıştır.³³⁷ Kuzey Makedonya’nın 1990’lara doğru Yugoslavya içerisinde başlayan çözülme sürecinde, ülkesinin parçalanmasını önlemeye ve bir ulus devlet olarak varlığını federasyona bağlı cumhuriyetlere ve diğer komşularına kanıtlamaya yönelik aldığı bu karar, Arnavutlarla birlikte Türklerin de büyük tepkisine yol açmıştır.³³⁸

Sırp milliyetçisi Miloseviç’in yönetime geçmesiyle Sırp-Arnavut gerginliğinin zirveye ulaşması paralellik göstermiştir. 1989 yılında Miloseviç Kosova ve Vojvodina’nın özerkliğini anayasaya aykırı biçimde kaldırmış ve Yugoslavya Birliği sisteminde yönetsel ağırlığını artırmıştır.³³⁹ 2 Temmuz 1990’da yasadışı Kosova Meclisi, Kosova’yı Yugoslavya Birliği çerçevesinde bağımsız ve eşit bir varlık olarak ilan etmiştir. Ancak bu gelişmeden üç gün sonra Kosova Meclisi ve diğer devlet daireleri Sırbistan hükümeti tarafından askıya alınmıştır.³⁴⁰

³³⁶ Poulton, **Balkanlar: Çatışan Azınlıklar...**, s. 100-1.

³³⁷ Şule Kut, “Yugoslavya Bunalımı ve Türkiye’nin Bosna-Hersek ve Makedonya Politikası 1990-1993”, **Türk Dış Politikasının Analizi**, (der. Faruk Sönmezoglu), Der Yayınları, İstanbul 2004, s. 585. S.585-608.

³³⁸ Şule Kut, **Balkanlarda Kimlik ve Egemenlik**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2005, s. 79.

³³⁹ Zeynel Levent, “Tarihi Süreçte Kosova”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı. 52, 2013, s. 859.

³⁴⁰ Vladimir Ortakovski, “The Kosova Conflict and Macedonia”, **Association for the Study Nationalities**, Fourth Annual World Convention, 1999, s. 4.

Kuzey Makedonya Arnavutları büyük etkisi altına alan ve Kuzey Makedonya’da gelecekteki olayların bir göstergesi haline gelen Kosova olayları 1990’lara doğru daha kötü bir hal almaya başlamıştır. Şubat ayının ilk günü Kalkandelen’de yaklaşık 2000 Arnavut, trafiği kapatarak Arnavut nüfusunun yoğun olarak bulunduğu bölgelerin bağımsızlığı için taleplerde bulunmuştur. Polis müdahalesi ile göstericiler kısa sürede dağıtılmıştır.³⁴¹

Kuzey Makedonya’nın bağımsızlığına yönelik 8 Eylül 1991’de düzenlenen referandum, Kuzey Makedonya Arnavutları tarafından boykot edilmiştir.³⁴² Kuzey Makedonya’nın bağımsızlık ilanından kısa bir süre sonra, çoğu kişinin Arnavutların ayrılmaya yönelik attığı ilk adım olarak yorumlandığı bir gelişme yaşanmıştır. 1992 yılında Arnavutlar, Kuzey Makedonya’nın batısında toprak ve siyasi özerklik konusunda resmi olmayan bir referandum düzenlemişlerdir. Arnavutların büyük çoğunluğu tarafından kabul edilen karara göre özerk bir bölge olarak “İlirida Cumhuriyeti” ilan edilmiştir.³⁴³ Arnavutların dönemin en büyük partisi olan PDP’nin lideri Nevzat Halili, bu referandumla, Kuzey Makedonya’nın dünya toplumu tarafından tanınmasının erken olduğunu ve ülkede azınlık haklarının ayaklar altına alındığını dünyaya göstermek istediklerini ileri sürerek asıl amaçlarının ayrılma olmadığını bildirmiştir.³⁴⁴

Bu gelişmeleri 1994’te Arnavutların Kuzey Makedonya’da Arnavutça eğitim veren bir üniversitenin gerekliliği için seslerini yükseltmeye başlaması ve çeşitli eylemlerde bulunması takip etmiştir. Bu hususta Kalkandelen’de yönetimden izinsiz kurulan Arnavut üniversitesi gerilimi artırmıştır.³⁴⁵ 1995 yılının Şubat ayındaki bu girişim Kalkandelen Şehir Meclisi’nin desteği ile Mala Recica köyünde hayata geçirilmiştir. Makedon makamlarının bu girişimi engelleme çabaları bütün ülkede

³⁴¹ Poulton, a.g.e., s. 103.

³⁴² Jenny Engström, “The Power of Perception: The Impact of the Macedonia Question on Inter-Ethnic Relations in the Republic of Macedonia”, *The Global Review of Ethnopolitics*, Cilt. 1, Sayı. 3, s. 13.

³⁴³ Christina Eva Griessler, “The Albanians in Macedonia: The Role of International Organizations in Empowering the Ethnic Albanian Minority”, *ECMI Working Paper #79*, 2014, s. 5.

³⁴⁴ Jens Reuter, “Policy and Economy in Macedonia”, *The New Macedonia Question*, (ed. James Pettifer), Macmillan Press, Great Britain 1999, s.36.

³⁴⁵ G. Pınar Gülboy, “Makedonya’da Arnavut-Makedon Çatışması ve Ohrid Anlaşması”, *Türkiye-Makedonya İlişkileri “Üsküp ki Şardağı’nda devamıydı Bursa’nın”*, (ed. Yeliz Okay, Tuncay Babalı), Doğu Kitapevi, İstanbul 2012, s. 106.

protesto edilmiştir.³⁴⁶ Makedonlar bu sorunu devleti parçalamayı hedefleyen bir eylem olarak görse de, resmen tanınmayan ve devletten maddi destek almayan bu üniversitenin çalışmalarının devam etmesine izin vermiştir.³⁴⁷

İki toplum arasında gerilimi artıran bir diğer önemli olay ise 1997’de Gostivar şehrinde yaşanmıştır. Bayrak krizi olarak adlandırılan bu olayda Arnavutluk bayrağı Gostivar ve Kalkandelen belediye binalarına asılması polis müdahalesine neden olmuştur.³⁴⁸ Gostivar belediye başkanı Rufi Osmani çağrısı üzerine başlayan protestolarda “Arnavut bayrağını indirmeye kimsenin gücü yetmez” sloganları atılmıştır.³⁴⁹ Olayların büyümesi ve polis müdahalesinin artması sonucu bayraklar belediye binalarından indirilmiş ve iki belediye başkanı tutuklanmıştır.

Kuzey Makedonya’da Arnavut sorununun gelişmesinin en önemli nedenlerinden birisi de nüfus konusunun iki toplum arasında yarattığı ihtilaftır. Kuzey Makedonya’da yapılan nüfus sayımları Arnavutları %23 ile %25 oranında hesaplamıştır. Arnavutlar ise bu oranın düşürüldüğünü, Arnavutların ülke nüfusunun neredeyse %40’ını oluşturduğunu iddia etmişlerdir. Arnavutların ülkenin bağımsızlığından itibaren sürdürdükleri bu iddialar, onların ülke içindeki statülerinin belirlenmesi konusunda her zaman önemli olmuştur. Çünkü bağımsızlığından sonra kabul edilen anayasa da, 1989 Anayasa’sında önceden kurucu halk olarak değerlendirilen Arnavutların, azınlık olarak tanımlayan maddesi aynı şekilde yer almıştır.³⁵⁰ Ayrıca anayasanın 19. maddesi, dini hak ve özgürlüklerden bahsederken yalnızca Makedon Ortodoks Kilisesi’ne atıfta bulunmuş, ülkedeki diğer mevcut dinleri “dini cemaatler ve gruplar” olarak nitelendirmiştir. Dolayısıyla 1991 Anayasası Makedon Arnavut temsilcileri ve devlet kurumları arasında büyük bir çekişme yaratmıştır.³⁵¹

³⁴⁶ Mandacı, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 72.

³⁴⁷ Babuna, **a.g.m.**, s. 81.

³⁴⁸ İşyar, Ahmed, **a.g.m.**, s. 220.

³⁴⁹ “Makedonya’da Bayrak Krizi”, **Sabah Gazetesi**, 26.05.1997, <http://arsiv.sabah.com.tr/1997/05/26/d05.html>, Erişim Tarihi: 20.03.2019.

³⁵⁰ Daskalovski, **a.g.m.**, s. 94.

³⁵¹ Zhidas Daskalovski, “Democratic Consolidation and the ‘Stateness’ Problem: The Case of Macedonia”, **Global Review of Ethnopolitics**, Cilt. 3, Sayı. 2, 2004, s. 56.

Öte yandan 1998 yılında Kosova’da Sırpların, Kosova Kurtuluş Ordusu (UÇK)’nun kendisine yönelik eylemlerini bahane ederek Arnavutlara yönelik başlatmış olduğu etnik temizlik uygulamaları, 1999 yılında zirveye ulaşmıştır.³⁵² Birçok kişinin hayatını kaybetmesine neden olan çatışma ve ardından NATO’nun askeri müdahalesi ise Kuzey Makedonya’da devasa bir mülteci krizi başlatmıştır. Yaklaşık 250 bin yerinden olmuş Kosovalı Arnavut, Kuzey Makedonya’nın kuzeybatısına girmiştir.³⁵³ Kosovalı Arnavutların Kuzey Makedonya’ya bu ani akışı etnik şikâyetleri artırmakla birlikte Kuzey Makedonya’da yaşanacak iç savaşı tetikleyen önemli bir neden olmuştur.³⁵⁴ 1951 Mülteci Sözleşmesi’ne taraf olan Kuzey Makedonya, sözleşme gereğince sığınmacılara kapılarını açmak mecburiyetinde kalmıştır.³⁵⁵ Bu duruma karşı, Kuzey Makedonya Parlamentosu, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti vatandaşı olabilmek için 15 yıl oturma şartı getirerek özellikle Kosova’dan gelen Arnavutların vatandaşlık kazanmasını ve bu nedenle nüfus sayımında Arnavutların oranında büyük bir değişiklik olmasını engellemiştir.³⁵⁶

Bütün bu gelişmelere rağmen bağımsızlığından bu yana Arnavut partileri Kuzey Makedonya’nın siyasi hayatında varlığını sürdürmüştür. Ancak 1990’lı yılların sonlarına doğru bu partilerin Arnavutların haklarını savunmadaki yetersizliğine yönelik düşünceler oluşmuştur. Bu durum Arnavut partilerinde daha sert ve milliyetçi söylemleri tetiklerken,³⁵⁷ Makedon makamları tarafından bu düşünce ve eylemler ayrılma yönünde atılan adımlar olarak değerlendirilmiştir. İki toplum arasında uzlaşımın sağlanamaması, bugüne kadar ki kısa süreli olayların, 2000 yılından sonra büyük çaplı çatışmalara dönüşmesine neden olmuştur.

3.3. Kuzey Makedonya Siyasetinde Çatışma Öncesi Arnavut Partileri

Makedonlar ile Arnavutlar arasında bu zamana kadar geçen süreçte olayların karşılıklı büyük çatışmaya dönüşmemesinin en önemli nedeni, Arnavutların siyasi

³⁵² Seçil Şahin, “Kosova’nın Bağımsızlık İlanının Uluslararası Adalet Divanı Kararı ve Self Determinasyon İlkesi Çerçevesinde İncelenmesi, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı. 3, 2015, s. 522.

³⁵³ “Balkanlarda Göç Raporu”, **İNSAMER**, 03.10.2016, https://insamer.com/tr/balkanlarda-goc-raporu_360.html, Erişim Tarihi: 21.03.2019.

³⁵⁴ Richard C. Hall, **War in the Balkans: An Encyclopedic History From the Fall of the Ottoman Empire the Breakup of Yugoslavia**, ABC-CLIO LLC, California 2014, s. 179.

³⁵⁵ Progonati, **a.g.t.**, s. 89.

³⁵⁶ Daskalovski, **a.g.m.**, s. 57.

³⁵⁷ Koyuncu, Yılmaz, **a.g.m.**, s. 163.

parti kurmaları önünde bir engel bulunmadığı Kuzey Makedonya’da siyasal yumuşamanın var olmasıdır.

Arnavutların kurmuş olduğu en önemli iki parti Demokratik Refah Partisi (PDP) ve PDP’den ayrılan bir grubun oluşturduğu Arnavutlar için Demokratik Refah Partisi (PDP-A)’dir. 1997 yılında ise Halimi’nin partisi Demokratik Halk Partisi (NDP), Caferi liderliğindeki PDP-A’ya katılmış ve yeni parti Arnavut Demokratik Partisi (DPA/PDSH) adını almıştır.³⁵⁸

Arnavut partileri arasındaki farklar, bölünmelerine neden olmuştur. Örneğin PDP daha “ılımlı” bir parti görünümündeyken, NDP daha “radikal” bir pozisyonları sergilemiştir. Hatta NDP liderlerinin Kuzey Makedonya’nın 1991 nüfus sayımının boykot edilmesini ve bir bağımsızlık referandumu düzenlenmesini organize ettiği iddia edilmiştir. Bununla birlikte 1992 yılında iki küçük Arnavut partisi, Cumhuriyet Partisi (RP) ve Arnavut Demokrat Birliği- Liberal Parti (ADU-LP) kurulmuştur. Bu partiler Arnavut partilerin milliyetçiliğinden ayrı bir “sivil toplum” yaratmayı amaçlamıştır. Bu şekilde ulusal bir fikir birliği olmadığı için parti sayıları artmıştır.³⁵⁹ Buna rağmen kurucu halk olarak sadece Makedonları tanıyan anayasanın değişmesi; Arnavut dilinin resmi işlemlerde kullanılmasına izin verilmesi; Arnavutçanın liselerde eğitim dili olması; Arnavutların kamu kuruluşlarında, güvenlikte ve diğer sivil hizmetlerde adaletli bir şekilde temsil edilmesi ve Arnavut nüfusunun çoğunlukta olduğu yerel yönetimlere geniş hakların tanınması gibi konularda aynı amacı taşımışlardır.³⁶⁰

1990 yılı Kasım ayında yapılan ilk çok partili seçimde, Arnavut partileri PDP ve NDP ittifakı 120 kişilik parlamentoda 23 sandalye kazanabilmiştir.³⁶¹ 1991 yılında oluşturulan koalisyon hükümetinde yer alan Arnavut partileri, Kuzey Makedonya siyasetinde söz sahibi olmuşlardır.³⁶² Kuzey Makedonya’nın bağımsızlığına giden yolda Arnavut politikacıları engelleyici bir tavır sergilemişlerdir. Örneğin, Arnavut

³⁵⁸ Mandacı, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 61.

³⁵⁹ Zachary T. Irwin, “Albanian Political Parties in Macedonia”, **Ethnic Minorities and Politics in Post-Socialist**, (ed. Sabrina P. Ramet, Marko Valenta), Cambridge University Press, U.K 2016, s. 83.

³⁶⁰ Mandacı, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 61.

³⁶¹ Maria Eleni Koppa, “Ethnic Albanians in the Former Yugoslav Republic of Macedonia: Between Nationality and Citizenship”, **Nationalism and Ethnic Politics**, Cilt. 7, Sayı. 4, 2001, s. 43.

³⁶² Birgül Demirtaş, Emir Türkoğlu, “Makedonya Bıçak Sırtında: Balkanlar’ın Eski ‘Model Ülkesi’, Yeni İstikrarsızlık Unsuru mu?”, **Dünden Bugüne Makedonya Sorunu**, (ed. Murat Hatipoğlu), Asam Yayınevi, Balkan Araştırmalar Dizini:6, Ankara 2002, s. 125.

temsilcileri anayasa, vatandaşlık yasası ve milli marşı onaylayan meclis oturumlarını boykot etmişlerdir.³⁶³

Kuzey Makedonya’da bağımsızlıktan sonraki birkaç başarısız hükümet kurma deneyiminin ardından 1992 yılının Eylül ayında SDSM, PDP-NDP ve bazı küçük partilerin bir araya gelerek oluşturduğu koalisyon hükümeti, güvenoyu alarak kurulmuştur.³⁶⁴ Başbakan Branko Crvenkovski’nin SDSM liderliğindeki koalisyon hükümeti, diğer tüm kabinelerin yanı sıra Arnavut partilere de beş bakanlık görevi vermiştir.³⁶⁵ Bu dönemde diplomatik hizmette, orduda ve polislikte Arnavutlara daha fazla temsil hakkı sağlanmıştır. Ayrıca günlük Arnavut gazetesine, Arnavutça radyo yayınlarına imkân verilmiş ve Arnavutça televizyon yayınları günde üç saate çıkarılmıştır.³⁶⁶ Diğer bir yandan ılımlı bir parti olarak bilinen ve Kuzey Makedonya’nın en büyük iki partisinden biri olan SDSM, 1992-1998 yılları arasında koalisyon hükümetlerinde PDP’ye de yer vermesi, imaj kaygısı olarak düşünülmüştür.³⁶⁷ Çünkü Arnavut temsilcilerin Savunma, Dışişleri ve İçişleri Bakanlığı gibi önemli pozisyonlarda yer almadığı, sadece göstermelik olarak retoriğe dâhil edilmiş olduğu dikkat çekmiştir.³⁶⁸

1995 yılında Kalkandelen’de resmi olmayan bir şekilde kurulan Arnavut Üniversitesi’nin, Makedon makamlarca engellenmeye çalışması ve 1997 yılında yaşanan bayrak krizi sonucu Kalkandelen ve Gostivar belediye başkanlarının tutuklanması gibi olaylar iki koalisyon ortağı SDSM ve PDP’yi karşı karşıya getirmiştir.

SDSM ve PDP arasındaki siyasi tartışmaların yaşandığı dönemlerde, daha milliyetçi görünümünde olan Kuzey Makedonya’nın bir diğer büyük partisi VMRO-DPMNE’nin 1996 yerel seçimlerinde oyunu artırmış olduğu dikkat çekmiştir. Aynı şekilde milliyetçi Arnavut partisi DPA da bu seçimlerde oyunu artırmıştır. Daha

³⁶³ Robert Hislope, “Between a Bad Peace and a Good War: Insights and Lesson from the Almost-War in Macedonia”, **Ethnic and Racial Studies**, Cilt. 26, Sayı.1, 2003, s.139.

³⁶⁴ İşyar, Ahmed, **a.g.m.**, s. 222.

³⁶⁵ Daskalovski, **a.g.m.**, s. 56.

³⁶⁶ Koppa, **a.g.m.**, s. 47.

³⁶⁷ Hamza, **a.g.t.**, s. 66.

³⁶⁸ James Pettifer, “The Albanians in Western Macedonia After FYROM Independence”, **The New Macedonia Question**, (ed. James Pettifer), Macmillan Press, Great Britain 1999, s.141

radikal kararları olan bu partinin yerel seçimlerdeki başarısı, Arnavutların geçen dönemden memnuniyetsizliğini ortaya koymuştur.³⁶⁹ 1998 seçimlerinde de bu farklılık daha dikkat çekici bir hal almaya başlamıştır. VMRO-DPMNE, Arnavutlara ve Avrupa yanlılarına daha ılımlı, daha uzlaşmacı ve daha açık olan farklı bir profil sunmaya başlamıştır.³⁷⁰ Bu partinin değişimine, seçim sırasında Arnavutlarla yakın ilişkisi olan Demokratik Alternatif Partisi (DA) ile yaptığı ittifakın katkısı olduğu görülmüştür.³⁷¹ İki turda gerçekleştirilen bu seçimde şaşırtıcı bir gelişme yaşanmış ve VMRO-DPMNE ve DA koalisyonuna DPA partisi de dâhil edilmiştir. İki toplumun milliyetçi partileri ilk kez bir araya gelmiştir.³⁷² Koalisyonun kurulmasından kısa bir süre sonra etnik açıdan daha iyi ilişkileri teşvik etmek için 1997 bayrak krizi ardından hapis cezası verilen Gostivar ve Kalkandelen belediye başkanlarını ve birçok Arnavutu içine alan bir af yasası kabul edilmiştir.³⁷³

Yeni bir koalisyon hükümetinin kurulmasıyla işbirliğini sağlamak ve hatta Kuzey Makedonya'daki siyasi partiler arasında önemli görüşmeler yapmak zorlaşmıştır. Hükümet, iki toplum arasındaki gerginliği yumuşatmak için bazı tedbirler almıştır. Ancak bu durum iki milliyetçi partinin bir arada olmasıyla artan milliyetçilik hareketlerini engelleyememiştir.³⁷⁴ Kuzey Makedonya'daki Arnavutlar ülke içinde ikinci sınıf vatandaş pozisyonunda kaldıkları ve taleplerinin karşılanmadığı yönündeki fikirleri değişmemiştir. Dolayısıyla Kosova olaylarıyla Kuzey Makedonya'da belirginleşen Arnavut sorunu adım adım netleşmiş, iki toplum arasındaki gerginlik, 2001 yılında 6 ay sürecek olan büyük bir çatışmaya dönüşmüştür.

3.4. Kuzey Makedonya'da Etnik Çatışma

Kuzey Makedonya'da 2000'li yıllara gelindiğinde yeni hükümetin Arnavutlarla ilgili acil öneme sahip konular üzerinde yeterince hızlı ilerleyemediği gerekçesiyle tansiyon yükselmiştir. VMRO-DPMNE ve DPA koalisyonu, Arnavutların üniversite ve vatandaşlık yasası gibi sorunlarını çözmek için çalışmalar yapmıştır. Ancak, Kuzey

³⁶⁹ Mandacı, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 66.

³⁷⁰ Koppa, **a.g.m.**, s. 50.

³⁷¹ Babuna, **a.g.m.**, s. 84.

³⁷² Miroslav Baros, "The Macedonia Conflict and International Law: Self-Determination or Self-Defence?", **International Peacekeeping**, Cilt. 10, Sayı. 3, 2003, s. 64-65.

³⁷³ Daskalovski, **a.g.m.**, s. 60.

³⁷⁴ İşyar, Ahmed, **a.g.m.**, s. 222.

Makedonya Arnavutları için amaçlanan hükümet reformları, özellikle Kosova sorununa çözüm göz önüne alındığında yavaş ve zayıf kalmıştır. UÇK'nın askeri mücadelesi ve NATO'nun müdahalesi ile Kosova'daki Arnavutlar neredeyse tüm hedeflerine ulaşmıştır. Bu durum Kuzey Makedonya'daki Arnavutların milliyetçi duygularını kamçılamıştır.³⁷⁵

Arnavut ve Makedon ulusları arasında çıkan siyasi anlaşmazlıklar, Kuzey Makedonya'nın bağımsızlığından bu yana aynı konular üzerinde dönmüştür. Bu konular arasında Arnavutların en fazla üzerinde durduğu konu, 1991 Anayasası'nda yer alan, ülkeyi "Makedon ulusunun devleti" olarak tanımlayan ibaresi olmuştur. Arnavutlar, bu nitelendirme ile azınlık statüsünde kaldıklarını ve ülkenin Makedonlardan sonra en fazla nüfusuna sahip millet olarak yasal hak ve özgürlüklerin sınırlandırıldığını iddia etmişlerdir. Aslında Arnavut sorununun gelişmesinin altında yatan başlıca siyasi sorun da bu olmuştur. Dolayısıyla Kuzey Makedonya'da Arnavutlar öncelikli olarak ortak statü hakkı istemişlerdir. Bununla birlikte nüfus sayımlarında Arnavutların oranının göz ardı edilmemesi, ulusal sembollerin sınırlandırılmadan kullanımı, Arnavut dilinin resmi dil olması, Arnavut dilinde üniversitelerin resmi olarak kurulması, devlet kurumlarında ve güvenlikte eşit bir şekilde temsil edilmesi ve Arnavutlar için istihdamın sağlanması gibi talepleri olmuştur. Diğer bir ifade ile siyasi, sosyal, ekonomik hakların yanı sıra demografik yapı içinde doğru istatistiklerin yapılmasını arzulamıştır.

Makedon liderler ise Arnavutların haklarından mahrum bırakılmadığını, eşit olarak muamele edildiğini ve Arnavutların yüksek mevkilerin bazılarında bulunduğunu vurgulamışlardır. Ayrıca, anayasada yapılacak herhangi bir değişikliğin ayrılmaya yol açacağını belirtmişlerdir.³⁷⁶

Kuzey Makedonya'da uluslararası bir sorun haline gelen kriz, 22 Ocak 2001'de Sırbistan'ın güneyinde BM idaresinde olan Kosova sınırına yakın olan "Tearce" adlı bir köyde, polis karakoluna düzenlenen bombalı saldırı ile başlamıştır. Bu saldırıda

³⁷⁵ Daskalovski, **a.g.m.**, s. 60.

³⁷⁶ Baros, **a.g.m.**, s. 68.

polislerden biri ölmüş ve üçü de yaralanmıştır.³⁷⁷ Ulusal Kurtuluş Ordusu (NLA) ya da UÇK olarak nitelendirilen militan bir grup tarafından 23 Ocak'ta Kuzey Makedonya'nın başlıca gazetelerinden birine gönderilen bir mesaj ile saldırının bu örgüt tarafından yapıldığı bildirilmiştir. Bu bildiri UÇK; Arnavutlar için eşit haklar, ulus olarak tanınma, özerklik, yeni bir anayasa, tarafsız uluslararası arabuluculuk, uluslararası barışı koruma gücü ve silahlı mücadelenin meşruiyeti için uluslararası tanınma gibi isteklerde bulunmuştur.³⁷⁸ Bu saldırıdan kısa bir süre sonra 26 Ocak'ta, UÇK'nın trende bombalama sorumluluğunu üstlendiği ikinci bir saldırı gerçekleşmiştir.³⁷⁹

Birkaç hafta sonra, çatışmalar Arnavutların yaşadığı Kosova sınırında bulunan Tanusevçi köyünde baş göstermiştir. Tanusevçi'nin Kosovalı Arnavutlar ve dolayısıyla UÇK için önemi oldukça fazladır. Çünkü Tanusevçi, 1990'ların sonlarına doğru UÇK için önemli bir üs olmuştur. Ayrıca, bu bölge silah kaçakçılığı ve isyancıların eğitimi için bir geçiş noktası olarak kullanılmıştır. 2000 yılında ise Sırbistan'ın güneyinde Preşova vadisinde faaliyet gösteren Preşova-Medvedja-Bujanovac Kurtuluş Ordusu (UCPMB) için silah temini için açık bir ev olmuştur. Preşova'da gerilim artınca, UCPMB bu bölgeye gelerek UÇK ile birleşmiştir.³⁸⁰

16 Şubat'ta Makedon TV kanalı ekibinin Tanusevçi köyüne gitmesiyle daha önceden yapılan saldırıların ciddiyeti anlaşılmıştır. UÇK tarafından üstlenilen saldırılar başlangıçta Makedon hükümeti tarafından sorgulanmamış, bu militan grubun varlığına dahi şüpheyle bakılmıştır. Ancak muhabirler burada UÇK üniformalıların olduğunu ve çekimin yapılmasına izin verilmediğini bildirmiştir. Makedon polisi soruşturma için bu bölgeye bir devriye birimi göndermiş ve kısa bir süre sonra Makedon güvenlik güçleri ile UÇK üyeleri arasında çatışma çıkmıştır.³⁸¹ Arnavut partisi PDP, Makedon polisinin Tanusevçi'te "etnik temizlik" yürüttüğünü iddia

³⁷⁷ Vasiliki P. Neofotistos, **The Risk of Macedonia: Everyday Sociality in the Republic of Macedonia**, University of Pennsylvania Press, Pennsylvania 2012, s. 37.

³⁷⁸ Alice Ackermann, "Macedonia in a Post-Peace Agreement Environment: A Role for Conflict Prevention and Reconciliation", **The International Spectator**, Cilt. 37, Sayı. 1, 2002, s. 72.

³⁷⁹ Hall, **a.g.e.**, s. 179.

³⁸⁰ Robert Bideleux, Ian Jeffries, **The Balkan: A Post-Communist History**, Routledge, New York 2007, s. 423

³⁸¹ Zhidas Daskalovski, "The Macedonian Conflict of 2011: Between Successful Diplomacy, Rhetoric and Terror", **Studies in Post-Communism Occasional Paper**, Sayı. 7, 2004, s. 7.

etmiştir.³⁸² Bu gelişmeler ardından DPA genel başkan yardımcısı Menduh Thaci, olayların demokratik bir şekilde çözülmesi gerektiğini yoksa farklı yollardan çözüleceğini, Kuzey Makedonya'nın toprak bütünlüğünün devletin silahlı kuvvetleri tarafından korunacağı mesajını vermiştir. Ancak parti içinde anlaşmazlıklar olmuş ve birkaç parti üyesinin istifası, isyanlara olan desteklerini ve sadakatlerini ortaya çıkarmıştır.³⁸³

Şubat ayının sonunda, Makedon polis birimleri isyancıları yenilgiye uğratmış ve onları kuzey sınırından Kosova'ya sürmüştür.³⁸⁴ Ancak Mart ayının ortalarında UÇK olayları tekrardan ortaya çıkmıştır. İlk önce Tanusevçi sınır kasabasında başlayan çatışma ardından Kalkandelen'e ulaşmıştır.³⁸⁵

İki toplumun kutuplaşmasını, 14 Mart'ta Arnavut Kadınlar Örgütü, Sivil Haklar Formu ve Siyasi Tutsaklar Derneği'nin Kalkandelen'de bir araya gelerek "Makedon Hükümet terörünü Arnavutlara karşı durdurun" sloganıyla yaptıkları gösteri açıkça ortaya çıkarmıştır. Benzer şekilde Kalkandelen Osmanlı kalesinde 5 bin kadar gösterici toplanarak "UÇK... UÇK" tezahüratlarıyla bu askeri kuvvete destek verdiğini göstermiştir.³⁸⁶ Ayrıca, kutuplaşmanın artması medyaya da yansımıştır. Örneğin, ülkede Arnavut dilinde program yapan bir sunucu, UÇK kuvvetlerini kahraman olarak değerlendirdikten sonra "iki çocuklu bir anne olmasaydım, onlara bende katılırdım" ifadesini kullanmıştır.³⁸⁷ Çatışmanın yoğunlaşmasıyla Makedon hükümet yetkilileri, Makedon televizyonundaki UÇK yanlısı haber programlarının giderek yaygınlaşması ile medyanın kontrolünü elinde tutmaya çalışmışlardır. 30 Nisan'da Makedon hükümeti devlet karşıtı yayınları nedeniyle gece geç saatlerde çıkan Arnavut haber programlarını durdurmuş olduğuna dair iddialar ortaya çıkmıştır.³⁸⁸

³⁸² "The Macedonian Question: Reform of Rebellion", **ICG Balkan Report**, Sayı. 109, Skopje 2001, s. 5.

³⁸³ Irwin, **a.g.m.**, s. 88.

³⁸⁴ Daskalovski, **a.g.m.**, s. 7.

³⁸⁵ "Issues: The 2001 Conflict", **European Stability Initiative**, https://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=311&film_ID=4&slide_ID=21, Erişim Tarihi: 23.03.2019.

³⁸⁶ ICG Balkan Report, **a.g.m.**, s. 7.

³⁸⁷ "Macedonia: Step Back from the Abyss", **BBC News**, 29.12.2001, http://news.bbc.co.uk/2/hi/in_depth/world/2001/review_of_2001/1703711.stm, Erişim Tarihi: 20.03.2019.

³⁸⁸ "Attacks on the Press 2001: Macedonia", **Committee to Protect Journalist**, 26.03.2002, <https://cpj.org/2002/03/attacks-on-the-press-2001-macedonia.php>, Erişim Tarihi: 20.03.2019.

Kuzey Makedonya hükümetinin, Kalkandelen’de UÇK birlikleri ile çatışmasının tırmanması ve uluslararası bir boyut kazanması yönündeki endişeleri artmıştır. Bu nedenle hükümet 21 Mart’ta, UÇK’nın silahlarını bırakmasını ve ülkeyi terk etmesini aksi takdirde geniş ölçekli bir saldırıyla yüzleşeceğini belirten bir ultimatoma yayınlamıştır. UÇK sözcüsü Ali Ahmeti, ultimatoma reddederek tek taraflı ateşkes ilan etmiş ve siyasi diyalog çağrısında bulunmuştur.³⁸⁹ UÇK faaliyetlerini Kuzey Makedonya’da Arnavutların istedikleri haklara kavuşması için yürüttüğünü, ülkenin dağılmasını istemediklerini vurgulamıştır.³⁹⁰ Ayrıca, Kuzey Makedonya’da Arnavutların yıllar boyunca ezildiğini ve haklarının sınırlandırıldığını belirterek Arnavutların haklarına kavuşmak için silahı bırakmayacaklarını bildirmiştir.³⁹¹ Cumhurbaşkanı Boris Trajkovski, hükümetin önce “terör tehdidini etkisiz hale getirmesi” gerektiğini ve siyasi diyalogun ancak resmi siyasi partilerle yapılmasının kabul edilir olduğunu belirtmiştir.³⁹² Bu arada ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell, Makedon hükümetine Arnavutların yükseköğretimlerini Arnavutça almalarına izin verecek anayasal değişiklikleri düşünmelerini önermiştir. Powell, bu çatışmanın sona ermesine yardımcı olacak stratejilerin, ABD ve ortakları tarafından düşünüldüğünü ifade etmiş ve Makedon hükümetini alınan aşırı tedbirlerin Arnavutları yabancılaştıracağı konusunda uyarmıştır.³⁹³ Bununla birlikte ultimatoma belirtilen sürenin dolması ile hükümet, UÇK kuvvetlerinin geri çekilmesine yol açan bir harekât başlatmıştır. Çatışma sonucunda olaylar bir ay boyunca durulmuştur.

Uluslararası toplum ise Kuzey Makedonya’nın istikrarsızlaşma potansiyeli konusunda endişelendiği için, Makedon ve Arnavut partilerinin yer aldığı hükümeti, Arnavut militanlarının eylemlerine karşı desteklemiştir. İngiltere Dışişleri Sekreteri Robin Cook, Nisan ayında Kuzey Makedonya’ya yaptığı ziyarette, UÇK için “terörist” etiketini birçok kez kullanmıştır.³⁹⁴ Bununla birlikte uluslararası toplum çatışmanın

³⁸⁹ Daskalovski, **a.g.m.**, s. 7.

³⁹⁰ Bideleux, Jeffries, **a.g.e.**, s. 425.

³⁹¹ “Makedonya Ordusu Operasyon Başlattı”, **Hürriyet**, 20.03.2001, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/makedon-ordusu-operasyon-baslatti-39232849>, Erişim Tarihi: 23.03.2019.

³⁹² Daskalovski, **a.g.m.**, s. 8.

³⁹³ “Chronology for Albanians in Macedonia”, **Refworld**, 2004, <https://www.refworld.org/docid/469f38b7a.html>, Erişim Tarihi: 20.03.2019.

³⁹⁴ Zhidas Daskalovski, “Spinning Out of Control: Mutual Reinforcement Discourse in Macedonia?”, **Media Discourse and the Yugoslav Conflict: Representations of Self and Other**, (ed. Pål Kolstø), Routledge, New York 2009, s. 176.

sona ermesi adına çeşitli çalışmalar yürütmüştür. 2 Nisan'da AB'nin dış politika sorumlusu Javier Solana, çatışmaya bir çözüm bulma amacıyla Üsküp'e gitmiştir. Salona, AB üyeliğine ilk adım olarak "İstikrar ve Birlik" anlaşması önermiştir. Birkaç gün sonra NATO Genel Sekreteri Lord Robertson ise silahlı aşırılık yanlılarını destekleyen partilerin zamanla yalnızlaşacağı konusunda uyarılmış ve Kosova'da güvenliği sağlama adına NATO tarafından görevlendirilmiş olan KFOR'un (Kosova Barış Gücü) aynı zamanda Kosova- Kuzey Makedonya sınırında sıkı kontrol sağlama sorumluluğunu da üstlendiğini bildirmiştir.³⁹⁵ Ancak çatışmanın sona ermesi ve barışın sağlanması için gösterilen çabalar yetersiz kalmıştır.

UÇK kuvvetlerinin silahlı faaliyetleri 28 Nisan'da tekrardan başlamıştır. Kalkandelen yakınlarında yapılan saldırılarda 8 Makedon asker ve polisi öldürülmüştür.³⁹⁶ Bu gelişmelere öfkelenen Makedonlar, Üsküp'ün yaklaşık 170 km güney batısındaki Manastır'da, Arnavutlara ait dükkânlara saldırılar düzenlemiştir. Bu arada 2 Mayıs'ta ABD Başkanı George Bush'tan Cumhurbaşkanı Boris Trajkovski'ye hükümetin diyalog yoluyla şikâyetleri çözme stratejisi yönünde destek gelmiştir.³⁹⁷

Mayıs ayında Kumanova'ya yayılan çatışmalar, UÇK için daha hareketli ve zaferle sonuçlanan gelişmeler yaratmıştır. Kumanova yakınlarında UÇK kuvvetleri pusu kurarak iki Makedon askerini öldürmüş, bir kişiyi de kaçırmışlardır. Ayrıca, isyancılar Kumanova'nun bazı bölgelerinde üsler kurmuşlardır.³⁹⁸ Bu gelişme sonrasında 3 Mayıs'ta hükümet kuvvetleri Arnavut isyancılara karşı bir saldırı başlatmış ve bu bölgeye sokağa çıkma yasağı getirmişlerdir. Hükümet helikopter kullanmasına ve tekrarlanan karşı saldırılara rağmen bir başarı elde edememiştir.³⁹⁹ Kalkandelen'deki çatışmalardan daha uzun süren bu çatışmalarda Makedon kuvvetlerinin, Kumanova civarında bulunan Vaksince, Slupcane ve Lipkovo köylerine

³⁹⁵ <https://www.refworld.org/docid/469f38b7a.html>, Erişim Tarihi: 20.03.2019.

³⁹⁶ "Makedonya Krizinin Kronolojisi", **Hürriyet**, 22.08.2001, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/makedonya-krizinin-kronolojisi-11588>, Erişim Tarihi: 21.03.2019.

³⁹⁷ Ian Jeffries, **The Former Yugoslavia at the Turn of the Twenty- First Century: A Guide to the Economies in Transition**, Routledge, London 2002, s. 275-276.

³⁹⁸ Daskalovski, "The Macedonian Conflict...", s. 8.

³⁹⁹ Jeffries, **a.g.e.**, s. 276.

yerleşmiş olan UÇK kuvvetlerine karşı zafer kazanabilecek askeri kapasiteye sahip olmadığı gözler önüne serilmiştir.⁴⁰⁰

8 Mayıs'ta hükümet, uluslararası baskı karşısında çatışmaları durdurma kararı almıştır. 13 Mayıs gününde ise Kuzey Makedonya'daki büyük Makedon ve Arnavut partilerini içine alan ulusal birlik hükümeti kurulmuştur.⁴⁰¹ Ancak bu durum, iki Arnavut partisinin UÇK ile anlaşma yapması ile siyasi krize dönüşmüştür. 29 Mayıs'ta Javier Solana'nın ülkeyi ziyaret etmesinin etkisiyle hükümetin devamlılığı yönünde karar alınmıştır.⁴⁰²

Haziran ayının ilk günlerinde, UÇK kuvvetleri Üsküp'e yaklaşmış aynı zamanda Kalkandelen'de tekrardan saldırılar düzenlemiştir. 6 Haziran'da Kalkandelen yakınlarında başlatılan isyan hareketleri 5 Makedon askerinin ölümüyle sonuçlanmıştır. Daha sonra eylemler Üsküp yakınlarında Aracinovo köyünde görülmeye başlamıştır. UÇK, durumu daha kötü hale getirmek için, polis istasyonlarını bombalamış, devriye birimlerini tuzağa düşürmüş ve bazı köyleri ele geçirmiştir. Hatta bazı durumlarda sivillere ateş açmışlardır. Diğer bir ifade ile terörist tanımına uyan tavırlar sergilemişlerdir.⁴⁰³ Aracinovo olayı, Makedon hükümeti, NATO ve AB için anlaşmazlığı rahatsız edici bir noktaya getirmiştir. Ayrıca Aracinovo'nun uluslararası havaalanına yakınlığı göz önüne alındığında, doğrudan uluslararası misyonun tedarik hattını tehdit ettiği anlaşılmıştır.⁴⁰⁴ 22-26 Haziran tarihleri arasında Makedon güvenlik güçleri Aracinovo'yu ele geçirmek için saldırı başlatmışlardır. Bu operasyonun başında bulunan İçişleri Bakanı Ljube Boskovski, 24 saat içerisinde köy merkezinde kahve içeceğini söylemiştir. Ancak, beklediği gibi bir sonuç elde edememiştir. 400 kadar polis ve askeri özel kuvvet, içlerinde 4 kişinin öldüğü ve yaklaşık 10 kişinin de yaralandığı 5 günlük bir savaşta yer almıştır.⁴⁰⁵

⁴⁰⁰ Phillips, **a.g.e.**, s. 103.

⁴⁰¹ "Macedonia Timeline", **The Guardian**, 22.08.2001, <https://www.theguardian.com/world/2001/aug/22/balkans3>, Erişim Tarihi: 25.03.2019.

⁴⁰² <https://www.theguardian.com/world/2001/aug/22/balkans3>, Erişim Tarihi: 25.03.2019.

⁴⁰³ Daskalovski, "**Spinning Out of...**", s. 177.

⁴⁰⁴ Ackermann, **a.g.m.**, s. 72.

⁴⁰⁵ Saso Ordanoski, "Lions and Tigers: The Militarisation of the Macedonia Right", **The 2001 Conflict in FROM-Reflections**, Conflict Studies Research Centre, Balkan Series, 2004, s. 17-18.

Aracinovo olayı, UÇK'nın silahlarla donatılmış bir dizi deneyimli ve iyi eğitilmiş savaşıllara sahip olduğunu göstermiştir. UÇK'nın Makedon askerlerinden daha iyi eğitilmiş ve silahlandırılmış olması ciddi bir sorun teşkil etmiştir.⁴⁰⁶ Ayrıca bu olay çatışmayı ülkenin başkentine sürüklemiştir. Böylece hükümetin içinde ve dışındaki milliyetçiler güvensizlik duygusundan yararlanarak kendi gündemlerini politik alanın merkezine taşımıştır.⁴⁰⁷ Aracinovo'daki çatışmanın başarısızlığına ilişkin tartışmalar, Makedon askeri-politik elitlerinin büyük bir travma yaşamasına neden olmuştur. Başbakan Ljubco Georgievski liderliğindeki geniş koalisyon hükümetine katılanlar da dâhil olmak üzere, Makedon partileri arasındaki güvensizlik ve karşılıklı suçlamalar, anlaşmazlıkların daha da kamusal hale gelmesiyle zirveye ulaşmıştır.⁴⁰⁸

Çatışmaların daha fazla şiddetlenmesinden endişe eden AB ve ABD, her iki tarafı da kendilerini sınırlamaya zorlayacak gerginliği azaltmak için daha ciddi ve eşgüdümlü çabaların gerektiğini anlamışlardır.⁴⁰⁹ Makedon hükümeti ve NATO temsilcileri ise her iki tarafta daha fazla devam ederse büyük bir yıkımın yaşanacağı ve düşmanlıkların daha fazla artacağı konusunda fikir birliği sağlamışlardır. Böylelikle, AB temsilcisi Solana, ateşkes sağlamayı başarmıştır. 26 Haziran'da NATO kuvvetleri, isyancıları bölgeden tahliye etmeye başlamıştır. Ancak Arnavut militanlarının silahsızlandırılmadan bölgeden çıkarılması Makedonların tepkisine neden olmuştur.⁴¹⁰

Kuzey Makedonya'da barışı sağlama adına AB, Fransa'nın eski savunma bakanı Francois Leotard'ı Kuzey Makedonya elçisi olarak atamıştır. Ayrıca ABD elçisi James Pardew de barış görüşmelerine katılmıştır.⁴¹¹

Temmuz ayında Kuzey Makedonya'nın önde gelen partileri arasında uzlaşmaya yönelik yoğun bir şekilde görüşmeler başlamıştır. Kuzey Makedonya anayasasının reformuna yardımcı olmak için ABD ve AB özel temsilcileri de

⁴⁰⁶ Christopher K. Lamont, **Criminal Justice and Politics of Compliance**, Routledge, New York 2010, s. 93.

⁴⁰⁷ Spyros Sofos, "Macedonia at the Crossroads", **Journal of Southern Europe and the Balkans Online**, Cilt. 3, Sayı. 2, 2001, s. 146.

⁴⁰⁸ Ordanoski, **a.g.m.**, s. 19.

⁴⁰⁹ Daskalovski, "The Macedonian Conflict...", s. 8.

⁴¹⁰ https://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=311&film_ID=4&slide_ID=21, Erişim Tarihi: 24.03.2019.

⁴¹¹ <https://www.theguardian.com/world/2001/aug/22/balkans3>, Erişim Tarihi: 24.03.2019.

müzakerelerin başlatılmasını desteklemişlerdir. Ancak siyasi diyalog süreci devam ederken Kalkandelen’de çatışmalar tekrardan başlamış ve 1 Temmuz’da isyancı kuvvetler şehir dışındaki yakın köylere girmeye başlamışlardır. Makedonların yaşadığı bölgelerde etnik temizliğe yönelik saldırılar düzenleyen UÇK, devlet güvenlik güçlerinin yoğun ve sert bir şekilde karşılık vermesine neden olmuştur. Yine uluslararası toplumun müdahalesi ile 5 Temmuz’da taraflar arasında ateşkes antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma birçok kez ihlal edilmiş, UÇK kuvvetleri Temmuz ayının sonlarına kadar Kalkandelen’deki saldırılarını sürdürmüş ve binlerce Makedon’un evlerinden ayrılmasına sebep olmuştur. 25 Temmuz’da NATO, isyancılarla ateşkesi yeniden kurmuş, kuvvetlerin geri çekilmesi ve yerlerinden edilmiş kişilerin evlerine dönmelerini sağlamıştır.⁴¹²

2001 yılında Ocak’tan Temmuz’a kadar Arnavut isyancılar ve devlet güçleri arasında çıkan çatışmalar sonucunda, UÇK kuvvetlerinden 64, Makedon güvenlik güçlerinden 63 ve sivillerden 60 olmak üzere yaklaşık 200 kişinin hayatını kaybettiği bildirilmiştir. Ayrıca, Makedon güvenlik güçleri ve UÇK tarafından yürütülen eylemler nedeniyle yaklaşık 150 bin kişi yerinden olmuştur.⁴¹³

Nitekim iki toplum arasında çıkan çatışma uluslararası toplumun desteği ile yapılan siyasi müzakerelerle bir sonuca bağlanmıştır. Müzakere süresince Makedon partileri VMRO-DPMNE, SDSM, iki büyük Arnavut partisi DPA, PDP ve uluslararası toplum temsilcileri Ohri’de bir araya gelmişlerdir. Ağustos ayında imzalanan Ohri Çerçeve Antlaşması’yla çatışmaya son verilmiştir. Bu antlaşma ile kısa vadede bu çatışmanın sonlanmasını hedeflemiş olsa da, uzun vadede ulusal azınlıkların entegrasyonu için genel bir çerçeve oluşturma ve çok kültürlü yapının işlevselliği için yasama üsleri sağlama amaçlanmıştır.⁴¹⁴

⁴¹² Daskalovski, **a.g.m.**, s. 8.

⁴¹³ Agon Demjaha, “The State of Inter-Ethnic Relations in Macedonia After 16 Years of the Ohrid Agreement”, **SEEU Review**, Cilt. 2, Sayı. 2, s. 14.

⁴¹⁴ Josipa Rizankoska, Jasmina Trajkoska, “The Ohrid Framework Agreement: A Strategic Tool for Electoral Party Competition in Macedonia, **Journal of Liberty and International Affairs**, Cilt 2, Sayı. 1, 2016, s. 10.

4. KUZHEY MAKEDONYA'DA ETNİK ÇATIŞMANIN SONUÇLARI

4.1. Barışın Tesisi: Ohri Çerçeve Antlaşması

Uzun süren mücadelenin ve isyancı faaliyetlerin yayılmasının ardından uluslararası topluluk, uzun vadeli çatışmanın önlenmesi amacıyla Kuzey Makedonya'daki büyük partiler arasında siyasi ve çözüm amaçlı diyalogun gerekliliğini vurgulamıştır. Bu amaç doğrultusunda başlatılan görüşmeler sonucunda bir çerçeve anlaşmasının oluşturulması öngörülmüştür. Nitekim 13 Ağustos 2001 tarihinde imzalanan Ohri Antlaşması amacını, Kuzey Makedonya demokrasisinin güvence altına alınması ve Kuzey Makedonya Cumhuriyeti ile Avrupa-Atlantik topluluğu arasında daha yakın ve bütünleşmiş ilişkilerin gelişmesine izin vermesi için kabul edilen çerçevenin oluşturulması olarak belirlemiştir. Ayrıca anlaşma metninin giriş kısmında, etnik kimliğe ve tüm Makedon vatandaşlarının çıkarlarına saygı duyarak, sivil toplumun barışçıl ve uyumlu olmasını teşvik etmek olarak açıklanmıştır.⁴¹⁵ Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin, Makedon ulusu tarafından sahipliğini vurgulayan 1991 Anayasası'nın aksine, Ohri girişimi iki temel açıdan oldukça farklılık göstermiştir. Birincisi, yasa önce tüm vatandaşların eşitliğini ön planda tutmuştur; ikincisi, Kuzey Makedonya'nın Avrupa topluluğundaki yerini vurgulamıştır.

Ohri Çerçeve Antlaşması (OÇA), 10 konu ve 3 ekten oluşmuştur. Konular; temel ilkeleri, düşmanlıkların durdurulmasını, yerel yönetimin geliştirilmesini, ayrımcılık yapılmamasını ve eşit temsili, özel parlamenter prosedürlerini, eğitim ve dilin kullanımını, kimlik ifadesini, uygulamayı, ekleri, nihai hükümleri içermektedir. Ekler ise; anayasa değişiklikleri, yasama değişiklikleri, son olarak uygulama ve güven geliştirici önemler hususlarını içermektedir.⁴¹⁶

Anlaşmanın temel olarak aldığı bazı hususlara;⁴¹⁷

⁴¹⁵ Ohrid Framework Agreement, 2001, <https://www.osce.org/skopje/100622?download=true>, Erişim Tarihi: 26.03.2019.

⁴¹⁶ Dejan Marolov, "Understanding the Ohrid Framework Agreement", **Civic and Uncivic Values in Macedonia: Value Transformation, Education and Media**, Palgrave Macmillan, London 2013, s. 134-135.

⁴¹⁷ <https://www.osce.org/skopje/100622?download=true>, Erişim Tarihi: 26.03.2019.

- Politik çıkarlar uğruna şiddet kullanımının her koşulda reddedilmesi, demokratik ve istikrarlı bir Kuzey Makedonya için yalnızca politik çözümlerin sağlanması,
- Kuzey Makedonya'nın toprak bütünlüğünün ve devletin üniter yapısının dokunulmazlığının söz konusu olduğu ve etnik meselelere bölgesel bir çözüm getirilmemesi,
- Kuzey Makedonya'nın çok etnikli yapısına atıfta bulunarak bu karakterin muhafaza edilmesi ve kamusal hayata yansıtılması,
- Kuzey Makedonya vatandaşlarının ihtiyaçlarının karşılanması ve kendini geliştirerek uluslararası standartlara uyumlu hale gelmesi,
- Kuzey Makedonya'da yerel yönetimlerin geliştirilmesinin, vatandaşların demokratik hayata katılımını teşvik etmesi ve toplulukların kimliğine saygının duyulması.

OÇA'nın temel aldığı esaslar göz önüne alındığında; Kuzey Makedonya'yı bir ulus devlet olarak yeniden tanımlamak için, Kuzey Makedonya anayasasında önemli değişiklikler yapmış olduğu dikkat çekmiştir. Ayrıca, çerçeve anlaşması Kuzey Makedonya'yı, Bosna-Hersek için imzalanan Dayton Anlaşması'nın yaptığı gibi, etnik olarak tanımlanmış birimlere ayırmamıştır. Aksine Arnavutları merkezi olmayan bir Makedon devletine entegre etmeyi amaçlamış, "etnik meselelere bölgesel bir çözüm yoktur" ifadesiyle özellikle etnik kökene dayalı bölgesel bölünmeyi reddetmiştir.⁴¹⁸ Diğer bir ifadeyle OÇA daha kapsayıcı, entegre ve esnek bir güç paylaşım sistemi sağlamayı amaçlamıştır.

OÇA'da öne sürülen temel esaslara ulaşmak için, anlaşmanın ekler kısmında anayasal ve yasama değişikliklerin yapılacağı hususları ele alınmıştır. Öncelikli olarak azınlık gruplarına atıfta bulunmak için kullanılan "diğer milletler" gibi terimlerin yerini "topluluklar" kavramı almıştır. Alınan kararlara göre yapılan en önemli değişikliklerden birisi, dildir. 1991 Anayasası'nda resmi dilin Makedonca olduğunu belirten maddede değişiklik yapılmıştır. Anlaşma metninde yer alan karara göre, Makedoncanın resmi dil olduğu ve uluslararası ilişkilerde kullanılan dil olduğu teyit

⁴¹⁸ Lamont, a.g.e., s. 94.

edilmiştir. Ancak, nüfusun %20'si tarafından kullanılan diller, resmi dil olarak kabul edilmiş, yine nüfusun %20'sinin belirli bir dilde konuştuğu yerel yönetim birimlerinde bu dil ve alfabesinin, Makedonca ve alfabesine ek olarak resmi bir dil olarak kullanılacağı belirtilmiştir. Bir yerel yönetim biriminin nüfusunun %20'sinden daha azında konuşulan dillerin kamu kurumlarında kullanılmasına ise yerel makamların karar vereceği açıklanmıştır. Bir diğer değişikliğe göre; Makedon Ortodoks Kilisesi, Kuzey Makedonya'daki İslam Dini Cemaati, Katolik Kilisesi ve diğer dini cemaatlerin devletten ayrı ve yasalar önünde eşit olduğu vurgulanmıştır. Böylelikle 1991 Anayasası'nda olduğu gibi sadece Makedon Ortodoks Kilisesi'nden bahsedilmemiş, diğer dinlere de yer verilerek dini inançların özgürce ifade edilmesi garanti edilmiştir. Anayasa değişikliklerinde ele alınan bir diğer hususta, tüm toplulukların etnik, kültürel, dilsel ve dini kimliğinin korunmasının gerekliliğidir. Topluluk üyelerinin kimliklerini ifade etmek ve geliştirmek adına kültür, sanat, bilim ve eğitim için kurumlar ve dernekler kurma hakkı verilmiştir. Toplulukların kendi sembollerini kullanmasına izin verilmiş ve yasaların belirlediği şekilde ilk ve orta öğretimde toplulukların kendi dillerinde eğitim alma hakkına sahip olduğu, üniversitelerin de devlet tarafından destekleneceği vurgulanmıştır. Bir diğer karara göre; meclis tarafından topluluklar arasında ilişkiler sağlayacak ve çözüm önerileri sunacak bir komitenin kurulmasına karar verilmiştir. Komite, meclis içinden Makedon ve Arnavut üyeden 7'ser; Türkler, Ulahlar, Romanlar ve diğer iki topluluktan birer üye olmak üzere 5 üyeden oluşacağı bildirilmiştir.⁴¹⁹ Ayrıca, ayrımcılık yapmama ilkeleri gereği toplumların her alanda eşit şekilde temsil edilmesinin ve ilkelerin korumasına özel dikkat göstermekten sorumlu olan ombudsmannın rolünün güçlendirilmesi kararı alınmıştır.⁴²⁰ Çerçeve Antlaşması'nda yapılan en önemli değişikliklerden birisi de belediyelerin yetkilerinin artırılması ve böylece merkezi yönetimin gücünün azaltılması yönünde alınan kararlar olmuştur. Anlaşmada yer alan "Adem-i Merkeziyetçi Devletin Geliştirilmesi" başlıklı konuda, belediyelere öncelikli olarak kamu hizmetleri, kentsel ve kırsal planlama, çevre koruma, yerel ekonomi gibi alanlarda yetkilerin kazandırılması gözden geçirilmiş ve Yerel Yönetim Yasası'nın

⁴¹⁹ <https://www.osce.org/skopje/100622?download=true>, Erişim Tarihi: 26.03.2019.

⁴²⁰ Ardit Memeti, Veli Kreci, "The Path to Ohrid Framework Agreement", **2012 Swedish National Conference on Peace and Conflict Research**, Panel 1.3 Contesting Concepts and Challenging Interventions, s. 14.

hazırlanması öngörülmüştür. Ayrıca 2002 nüfus sayımı ardından belediye sınırlarının yeniden çizilmesine karar verilmiştir.⁴²¹ Bununla birlikte, azınlıkların yönetimde haklarını korumak adına parlamentoda “çifte çoğunluk” oy sistemi getirilmiştir. Böylelikle hem meclis genelinde hem de azınlık temsilcileri arasında çoğunluk sağlanmıştır.⁴²²

OÇA, güç paylaşımı kararlarının yanı sıra uygulanması ve güven kazanılması için bir dizi önlem sunmuştur. Örneğin; Arnavut militanlarının faaliyetlerinin durdurulması ve gönüllü silahsızlanması, mültecilerin ve ülke içinde yerinden olmuş kişilerin evlerine dönmesi, çatışmalardan etkilenen alanların yeniden inşası gibi kararlar alınmıştır.⁴²³

Dolayısıyla OÇA, Arnavutların yasal statüsünü teyit etmiş ve doğrudan UÇK taleplerine hitap etmiştir. Ayrıca, Arnavutların eşit duruş ve temsil taleplerini ele almak üzere tasarlanan bir dizi siyasi ve anayasa reformu ile Arnavutlar; yerel halkın en az %20’sinin Arnavut olduğu bölgelerde Arnavutçanın ikinci resmi dil olarak tanınması, Arnavutların Kalkandelen’de kurduğu üniversiteye devlet desteğinin artması, polis gücüne 1000 Arnavut’un dâhil olması, tüm isyancılara af sağlanması, anayasa girişinde “etnik” ve “ulusal gruplar” terimlerinin “Makedonya vatandaşları” ve “halklar” olarak değiştirilmesi, etnik kimlik amblemlerine saygı gösterilmesi gibi hakların sözünü almıştır.⁴²⁴

Ohri Antlaşması, uluslararası toplumun Arnavutların Kuzey Makedonya’daki konumlarını güçlendirmek için aldığı önlemler ve anlaşmayı sağlamak adına yardımcı olmak için uluslararası kuruluşların sorumluluklarının kabul edilmesi bağlamında kilit bir belge niteliği taşımıştır. Her ne kadar Makedon partileri anlaşmanın sonuçlarını eleştirmiş olsa da, ABD ve AB’nin Makedon partilerini uzlaşmaya istekli oldukları için onurlandırması, Kuzey Makedonya hükümetinin NATO’ya katılma çabalarında ve AB’ye aday ülke olma yolunda başvurularının değerlendirilmesinde yardımcı

⁴²¹ Notes, “Macedonia’s Ohrid Framework Agreement Reexamined in Response to Internal and External Crises: Reason for Cautious Optimism on Europe’s Southeastern Border”, *Columbia Journal of Transnational Law*, 2017, s. 467.

⁴²² Gülboy, *a.g.m.*, s. 109.

⁴²³ Marija Milenkovska, Frosina T. Remenski, “Macedonia After the 2001 Conflict: Towards Social Cohesion and Reconciliation?”, *Southeast European and Black Sea Studies*, Cilt. 16, Sayı. 3, 2016, s. 448.

⁴²⁴ Ackermann, *a.g.m.*, s.74.

olacağı düşüncesi hakim olmuştur. Çünkü OÇA, hem AB tarafından desteklenmiş hem de imzalanarak garanti edilmiştir. Dolayısıyla, OÇA'nın uygulanması öncelikli olarak Kuzey Makedonya'nın AB'ye katılım şartlarından biri haline gelmiştir.⁴²⁵

4.2. Ohri Süreci Sonrası Anlaşma Ortamı

OÇA, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin 1991 yılındaki bağımsızlığı ve anayasası hakkında bitmek bilmeyen tartışmaların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Anlaşmanın uygulanmasının, devam eden bir süreç olduğu ve ülkedeki barışçıl etnik ilişkiler için çok önemli olduğu konusunda yaygın bir görüş oluşmuştur. Ülke bağımsızlığından bu yana Arnavutların rahatsız olduğu ve talep ettiği konulara çözüm sağlaması, iki toplum arasında şiddetlenen etnik çatışmayı durdurması ve Kuzey Makedonya'ya bir yol çizmesi bağlamında başarılı olmuştur. Anlaşma metninin temel ilkelerinde de yer verdiği “şiddet kullanımının reddedilmesi” prensibi, her türlü anlaşmazlığın siyasi diyalog yöntemi ile çözüme kavuşmasının yolunu açmıştır.⁴²⁶

Anlaşmanın uygulanması, Makedonya'ya yeni bir siyasi kimlik sağladığı için oldukça uzun ve çekişmeli bir süreci beraberinde getirmiştir. Bu süreçte alınan kararlar ile şiddetin ödüllendirilmiş olduğu gerçeği açığa çıkmıştır. Bu durum öncelikli olarak Makedonlar arasında tepkiye neden olmuştur.⁴²⁷ Dolayısıyla, anlaşmanın Arnavut toplumu için öne sürdüğü tavizleri uygulanma aşamasında, Makedonların isteksiz ve hazır olmadığı görülmüştür. Bunun en önemli nedeni, NATO'nun UÇK'ya yönelik silahsızlandırma faaliyetlerinin Makedon makamlarca başarısızlıkla sonuçlandığı iddialarının artması olmuştur.⁴²⁸

Barışın sağlanması adına ilk şart olarak belirlenen silahların toplanması görevini üstlenen NATO, “Hasat Operasyonu” adını verdiği girişime 23 Ağustos gününde başlamıştır. NATO bu görevi, 400 İngiliz askerinden oluşan bir ekibe vermiştir. Kuzey Makedonya Savunma Bakanlığı, isyancıların 7000 ile 8000 arasında olduğunu ve en az 8000 silahın toplanması gerektiğini bildirmiştir. İsyancılar ise en az

⁴²⁵ Marolov, **a.g.m.**, s. 136.

⁴²⁶ Murat Soğangöz, “Makedonya Krizi ve ODGP'nin Rolü”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi**, 2007, s. 152.

⁴²⁷ Sasho Ripiloski, Stevo Pendarovski, “Macedonia and the Ohrid Framework Agreement: Framed Past, Elusive Future”, **Perceptions**, Cilt. 18, Sayı. 2, 2013, s.137.

⁴²⁸ Hamza, **a.g.t.**, s. 81.

2000 silahı elden çıkarmış olduklarını belirtmiştir. Bu arada Kuzey Makedonya Başbakanı Georgievski, isyancılarda 80 ile 85 bin arasında silah bulunduğunu iddia etmiştir. Bütün bu iddialara rağmen NATO, yalnızca 3300 civarında silah toplamıştır. Birçok gözlemci, isyancıların stoklarının sadece küçük bir kısmını teslim ettiğini açıklamıştır.⁴²⁹ Cumhurbaşkanı Trajkovski ise silahlarını teslim etmeyenlerin aftan yararlanamayacaklarını ve savaş suçları mahkemesinde yargılanacaklarını vurgulamıştır.⁴³⁰

Makedon makamların verilen tavizler nedeniyle rahatsızlık duyması ve güvenliğin tam olarak sağlanamaması konusundaki iddiaları, OÇA'nın uygulama sürecini zorlaştırmıştır. Arnavutlar ise OÇA'nın kararları ile birçok kazanım elde etse de sürecin yavaş ilerlemesi karşısındaki endişelerini her fırsatta ifade etmişlerdir. Ayrıca, alınan kararların Makedon taraflarca yeterince benimsenmediği konusunda eleştiriler yapmışlardır. OÇA'nın sunduğu planın tam olarak gerçekleştirilmemesi ya da uygulanan hükümlerin tam olarak gerekeni karşılamaması, OÇA'nın her iki tarafını da huzursuz etmiştir. Örneğin; kamuda eşit temsil edilme hükmü, başarılı bir şekilde uygulanmamıştır. Kuzey Makedonya'daki etnik grupların yüksek işsizlik oranı, anlaşma sonrasında da değişiklik göstermemiştir.⁴³¹ Bununla birlikte yerel yönetimin güçlendirilmesini öngören reformların, diğer Balkan ülkelerinde olduğu gibi yavaş ilerlemiş olması, tarafların huzursuzluklarını artıracak bir diğer gelişme olmuştur. Belediyeler üzerine yapılan düzenlemeler, OÇA'nın belirlediği çerçeve içerisinde gerçekleşmemiştir. Dolayısıyla belediyelerin özerk bir yapı olarak çalışması önündeki engeller varlığını sürdürmüştür. Makedon ve Arnavutlar arasında büyük gerilime neden olan belediye sınırlarının belirlenmesi, etnik bölünmeyi kolaylaştıracağı yönünde tartışmaları başlatmıştır.⁴³²

Kuzey Makedonya'nın iktidar partisi VMRO-DPMNE, anlaşmanın uygulanmasına açıkça karşı olduğu göstermiştir. Bununla birlikte VMRO-DPMNE bu uygulamayı önleme adına milliyetçiliği artıran propagandalar yapmıştır.⁴³³ Kasım

⁴²⁹ Sabrina P. Ramet, **The Three Yugoslavias: State-Building and Legitimation 1918-2005**, Woodrow Wilson Center Press, Washington D.C. 2006, s. 580.

⁴³⁰ Mandacı, **a.g.t.**, s. 222.

⁴³¹ Koyuncu, Yılmaz, **a.g.m.**, s. 169-170.

⁴³² Emin, **a.g.e.**, s. 23-24.

⁴³³ Hamza, **a.g.t.**, s. 82.

ayının ortalarında, Treboşa köyünde birkaç etnik Arnavutun tutuklanmaya çalışılması ile 3 Makedon polis memurunun öldürülmesi⁴³⁴, OÇA'nın aslında hedeflerine tam olarak ulaşamadığının bir göstergesi olmuştur. Ayrıca Makedon-Arnavut çatışmasını köklü olarak ortadan kaldırma konusunda da başarı sağlayamamıştır. Örneğin, 2015 yılının Nisan ayında, Kosova sınırına yakın bir noktada bulunan Goşintse'deki polis karakoluna 40 kişilik bir grup tarafından saldırı gerçekleştirilmiştir. Saldırıda 4 polis rehin alınmış ve karakoldan silahlar çalınmıştır.⁴³⁵ Polisler serbest bırakılsa da Makedonya emniyeti tarafından bu olay takibe alınmış ve birkaç gün sonra Kosova sınırında bulunan Brest Köyü'nde gerçekleştirilen operasyonla çalınan silahlar bulunmuştur.⁴³⁶

NATO'nun silahsızlandırmaya yönelik operasyonun bitmesiyle başlatılacak olan anayasa değişikliklerinin onaylanma süreci, belirlenen planın dışına çıkmıştır. Özellikle VMRO-DPMNE bu aşamaya geçilmesi önünde engel olmuş, anayasa değişiklikleri için referandum yapılmasını talep etmiştir. VMRO-DPMNE'nin aşırı milliyetçi tutumu karşısında SDSM, Arnavut tarafını desteklemiştir. SDSM, normal bir sürecin devamlı olması için anayasal değişikliklerin bir an önce hayata geçirilmesi, özellikle çıkarılacak af yasasının önemini vurgulamıştır. Nitekim Cumhurbaşkanı'nın anayasa değişiklik tekliflerini, 22 Ekim'de meclise sunmasıyla görüşmeler başlamıştır. Bu süreçte NATO'nun güvenliği artırıcı silahsızlandırma operasyonları devam etmiştir.⁴³⁷

27 Eylül'de UÇK lideri Ali Ahmeti, amaçlarına ulaşması nedeniyle örgütün dağıtıldığını ilan etmiştir. Buna rağmen, Ahmeti tarafından kontrol edilmeyen ve Ohri Antlaşması'nın dışında hareket eden bağımsız radikal Arnavut militanları varlığını sürdürmüştür.⁴³⁸ Ali Ahmeti ve silahlarını bırakan militanlar ise "Demokratik

⁴³⁴ Ackermann, **a.g.m.**, s. 75.

⁴³⁵ "Makedonya-Kosova Sınırında Polis Karakoluna Saldırı", **Haberler.com**, 24.04.2015, <https://www.haberler.com/makedonya-kosova-sinirinda-polis-karakoluna-7233466-haberi/>, Erişim Tarihi: 27.03.2019.

⁴³⁶ "Makedonya'daki Karakoldan Çalınan Silahlar Bulundu", **Pusulula Haber**, 27.04.2015, <https://www.pusululahaber.com.tr/makedonyadaki-karakoldan-calinan-silahlar-bulundu-240246h.htm>, Erişim Tarihi: 27.03.2019.

⁴³⁷ Güner Şabani, "2001 Makedonya Etnik Çatışması ve Çözümü: Çerçeve Anlaşmasına Giden Süreç", **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, 2007, s. 115-116.

⁴³⁸ Koppa, **a.g.m.**, s. 58.

Birleşme Birliği (DUI/BDI)” adı altında kurulan partide bir araya gelmişlerdir. DUI, 2002 seçimleri sonrasında SDSM’nin koalisyon ortağı olmuştur.⁴³⁹

Nitekim 16 Kasım 2001’de yapılan anayasa değişikliğinin kabul edilmesiyle 1991 Anayasası’nda azınlıklarla ilgili yer alan hükümler tümüyle farklılık göstermiştir.⁴⁴⁰ OÇA’nın barışı sağlama adına yürütmüş olduğu süreç, anayasanın onaylanması ve yürürlüğe girmesiyle sona ermiştir.

Ohri müzakerelerinin önemli aktörleri, takip eden çatışma sonrası dönemde de kilit rol oynamaya devam etmiştir. OÇA’nın imzacısı SDSM, hem muhalefetteyken (2002’ye kadar) hem de iktidar partisiyken (2002-2006) çatışma sonrası dönemde OÇA’ya tam destek vermeyi sürdürmüştür. VMRO-DPMNE de OÇA’yı imzalamıştır. Ancak, parti başkanı, uluslararası toplum tarafından Kuzey Makedonya’ya yapılan bir anlaşma olarak gördüğü OÇA’ya karşı olumsuz bir duruş sergilemiştir. Ancak 2003’te partinin başkanlığını devralan Nikola Gruevski, OÇA’ya karşı tutumunu olumlu yönde değiştirmiştir.

Arnavut siyasi parti liderleri, OÇA’yı her zaman desteklemiştir. Ancak başlıca Arnavut siyasi partileri, DPA ve DUI, alınan imtiyazlarda hangisini rolünün büyük olduğu konusunda rekabet içine girmiştir. DPA’nın Başkanı Menduh Thaci, partisinin ve VMRO-DPMNE’yle koalisyonunda, UÇK kuvvetlerinin kanı akmadan Arnavutlar için aynı haklara kazanabileceklerini belirtmiştir.⁴⁴¹

Kuzey Makedonya Eski Cumhurbaşkanı Boris Trajkovski, 2001’den 2004’te gerçekleşen uçak kazasında ölümüne kadar ihtilaf yönetimi sürecinde kilit bir rol üstlenmiştir. Trajkovski, tartışmalı şartlar altında VMRO-DPMNE adayı olarak Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Uluslararası arabuluculuk ile işbirliği yapmış ve barış sürecini yönetmiştir. Çatışma sonrası dönemde, Makedon ve Arnavut siyasi partilerin liderleri OÇA’nın uygulama gündemiyle ilgili bir fikir birliğine varmak için düzenli olarak toplantılar düzenlemiştir.

⁴³⁹ İnat, Balcı, a.g.m., s. 279.

⁴⁴⁰ Emel Osmançavuşoğlu Oktay, “Çözülemeyen Düğüm Makedonya Sorunu ve Makedonya Türkleri”, **Balkan Türkleri: Balkanlarda Türk Varlığı**, (der. Erhan Türbedar), ASAM Yayınları, Ankara 2003, s. 149-150.

⁴⁴¹ Zoran Ilievski, Dane Taleski, “Was the EU’s Role in Conflict Management in Macedonia a Success?”, **Ethnopolitics: Formerly Global Review of Ethnopolitics**, Cilt. 8, Sayı. 3-4, s. 2009, 359.

Sonuç olarak, OÇA ile çıkarılan tüm kanun ve politikalar, etnik azınlıkların karar alma süreçlerine daha fazla dâhil edilmesini, topluma daha fazla entegre olmasını, kültürel ve dini özerkliklerini daha iyi korumayı hedeflemiştir. Ancak, Kuzey Makedonya'nın iç uyumu gözle görülür bir şekilde gelişmemiş ve çok etnikli bir yapıdan oluşan politikanın gelişmesini engellemiştir. Bunun yerine Makedon ve Arnavutların diğerlerine göre daha baskın olduğu iki uluslu bir devlet olmasını kolaylaştırmıştır.

4.3. Ohri Süreci Sonrası Kuzey Makedonya'da Kurulan Hükümetler

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren en büyük kriz olarak nitelendirilen 2001 yılındaki etnik çatışma, VMRO-DPMNE'nin iktidar olduğu döneme denk gelmiştir. Dönemin Başbakanı Ljubco Georgievski, Arnavutların Demokratik Refah Partisi (PDP/PPD) lideri İmer İmeri, Arnavut Demokratik Partisi (DPA/PDSH) lideri Arben Caferi ve dönemin Cumhurbaşkanı Boris Trajkovski, 2001 sürecini bitiren ve OÇA'yı imzalayan liderler olmuştur.⁴⁴²

2002 seçimleri, çatışmadan sonra düzenlenen ilk seçimdir. Bu seçim, yaşanan sancılı süreçte VMRO-DPMNE yönetimine karşı halkın ne düşündüğünü açıkça ortaya koyması bağlamında oldukça önemli görünmüştür. VMRO-DPMNE Liberal Parti ile birlikte girdiği seçimi, SDSM'nin Makedonya İçin Birlikte ve DUI ile oluşturduğu koalisyonla karşı kaybetmiştir. Branko Crvenkovski liderliğindeki koalisyon, aşırıktan uzak ve demokrat söylemlerde bulunmuştur.⁴⁴³ Bu koalisyon hükümeti döneminde VMRO-DPMNE'nin tepkisine rağmen, OÇA'nın öne sürdüğü yasaların uygulamaya geçirilmesinde büyük çaba harcanmıştır. Özellikle, Kalkandelen Üniversitesi'nin resmi olarak kurulmasını öngören yasanın onaylanması oldukça zor olmuştur.⁴⁴⁴ 2004 yılında Crvenkovski'nin Cumhurbaşkanı olmasının ardından, SDSM için sıkıntılı bir dönem başlamıştır.⁴⁴⁵

2006 seçimlerini VMRO-DPMNE koalisyonu 44 milletvekili ile kazanmıştır. Nikola Gruevski'nin liderliğinde kurulan koalisyon hükümetinde Arnavut partisi DPA

⁴⁴² Emin, a.g.e., s. 76.

⁴⁴³ Erkan Şimşek, "Parçalanmışlığın Aritmetiği", *Birikim*, 2002, <http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/6290/parcalanmisligin-aritmetigi#.XNwhlY4zbIU>, Erişim Tarihi: 08.05.2019.

⁴⁴⁴ İşyar, Ahmed, a.g.m., s 231.

⁴⁴⁵ Emin, a.g.e., s. 42.

ve birkaç küçük parti yer almıştır.⁴⁴⁶ Ancak yasaların ve reformların oluşturulmasında çoğunluk sağlanamadığı için 2008 yılında erken seçime gidilmiştir. Zorlu geçen seçim süreci sonucunda VMRO-DPMNE 2006'daki başarısını sağlamlaştırmıştır. DPA yerine DUI ile koalisyon kuran VMRO-DPMNE, 120 sandalyenin 63'ünü ele geçirerek zirveye ulaşmıştır.⁴⁴⁷ VMRO-DPMNE lideri ve Başbakan Nikola Gruevski, görevinin ilk yıllarında milliyetçi söylemlerde bulunmasının yanı sıra AB ve NATO ile bütünleşme sürecini savunmaya da başlamıştır. Hükümetin giderek artan başarısı yerel seçimlere ve ardından yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimine de yansımıştır. 2009 yılında VMRO-DPMNE adayı Gjorge İvonov Cumhurbaşkanı seçilmiştir.⁴⁴⁸

VMRO-DPMNE, 2011 genel ve 2013 yerel seçimlerde başarısını devam ettirmiştir. 2014 genel seçimlerinde ise VMRO-DPMNE oyların %44.50'sini elde etmiştir. Ancak SDSM liderliğindeki muhalefetin seçim sonuçlarına itiraz etmesi sonucunda seçim iptal edilmiştir.⁴⁴⁹ Öte yandan Gruevski iktidarı güçlendikçe ılımlı tavrından uzaklaşarak sert milliyetçi söylemlerini artırmıştır.⁴⁵⁰ Buna karşılık Zoran Zaev liderliğindeki SDSM, muhalefetini güçlendirecek iddialarda bulunmuştur. Zaev, VMRO-DPMNE liderinin seçimlerde hileye başvurduğunu ve usulsüz harcamalarda bulunduğunu ispat edecek ses kayıtlarının olduğunu ileri sürmüştür. İktidar partisi ise Zaev'in yasadışı yollarla bu kayıtlara ulaştığını ve SDSM'nin dış güçlerle hareket ettiğini iddia etmiştir.⁴⁵¹ Bununla birlikte Zaev, 2011 yılında bir Arnavutun polis tarafından öldürülmesinin Gruevski tarafından örtbas edildiğini savunmuştur. Ana muhalefet partisi SDSM'nin ses kayıtlarını yayınlamaya başlamasıyla Üsküp'te hükümete karşı protestolar başlamıştır.⁴⁵² Hükümet karşıtları Başbakan Gruevski'nin istifa etmesini ve erken seçim kararının alınmasını talep etmişlerdir.⁴⁵³ Köşeye sıkışan

⁴⁴⁶ "Makedonya Seçimleri ve Muhtemel Gelişmeler", **Milli Gazete**, 13.06.2008, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1008663/makedonya-secimleri-ve-muhtemel-gelistmeler>, Erişim Tarihi: 08.05.2019.

⁴⁴⁷ <https://balkaninsight.com/2010/09/27/who-is-who-political-parties-in-macedonia/>, Erişim Tarihi: 08.05.2019.

⁴⁴⁸ Emin, **a.g.e.**, s. 39.

⁴⁴⁹ Atilla Kurnaz, "Makedonya Genel Seçimleri", **Sakarya Üniversitesi Diaspora Araştırma Merkezi**, <http://diam.sakarya.edu.tr/icerik/12083/50819/makedonya-genel-secimleri>, Erişim Tarihi: 10.05.2019.

⁴⁵⁰ Emin, **a.g.e.**, s. 39.

⁴⁵¹ Mehmet Uğur Ekinci, "İstikrarsızlaşan Makedonya ve Arnavut Faktörü", **Aljazeera Turk**, 13.05.2015, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/istikrarsizlasan-makedonya-ve-arnavut-faktoru>, Erişim Tarihi: 10.05.2019.

⁴⁵² "Kumanova Karşıtı", **Yeni Şafak**, 11.05.2015, <https://www.yenisafak.com/dunya/kumanova-karisti-2139221>, Erişim Tarihi: 10.05.2019.

⁴⁵³ "Makedonya'da Siyasi Gerilim Yükseliyor", **Sözcü**, 19.05.2015, <https://www.sozcu.com.tr/2015/dunya/makedonyada-siyasi-gerilim-yukseliyor-835883/>, Erişim Tarihi: 10.05.2019.

Gruevski hükümeti, odak noktasının değişmesi için milliyetçilik kartını oynamıştır.⁴⁵⁴ İktidar-muhalefet arasındaki gerginlik artarken, 2015 yılının Mayıs ayında Kumanova’da bir grup, polis kuvvetleriyle çatışmaya girmiştir. Yaklaşık 28 saat süren çatışmada 8 polis, 14 silahlı saldırgan hayatını kaybetmiştir.⁴⁵⁵

VMRO-DPMNE hükümetinin son dönemlerinde kimlik siyasetini ve güvenlik politikalarını, özellikle 2011 döneminden sonra artırması, muhalif kanadın ciddi eleştirilerine neden olmuştur. Ayrıca, AB ve ABD’den muhalefete destek gelmiştir. Yaşanan siyasi krizden etkilenen Makedon seçmeni ise iktidarda bulunan partilerden gittikçe uzaklaşmıştır.⁴⁵⁶ Bu durum 2016 seçimlerine de yansımıştır. 2016 seçimleri Kuzey Makedonya iktidarına uzun yıllar hakim olan VMRO-DPMNE’nin ve Arnavut ortağı DUI’nın prestijini ciddi anlamda kaybettiğini ortaya koymuştur.

Erken seçim kararının iki kez ertelenmesinden sonra, dört ana siyasi parti lideri, sonunda 11 Aralık’ta oylama yapmak üzere anlaşmışlardır. VMRO-DPMNE başkanı Nikola Gruevski, SDSM başkanı Zoran Zaev, DUI’dan Ali Ahmeti ve DPA’dan Memduh Taci, serbest ve adil seçimler için tüm şartların yerine getirilmesi için karara varmışlardır.⁴⁵⁷ 11 Aralık 2016 tarihinde yapılan seçimlerde VMRO-DPMNE 51, SDSM 49, DUI 10, BESA Hareketi (BESA) 5, Arnavutlar İttifakı 3, DPA ise 2 sandalye elde etmiştir.⁴⁵⁸ Hükümeti kurmak için VMRO-DPMNE ve SDSM yeterli çoğunluğu sağlayamamışlardır. Eski Cumhurbaşkanı İvanov, hükümeti kurması için başlangıçta VMRO-DPMNE lideri Gruevski’yi görevlendirmiştir. Ancak DUI, BESA ve Arnavutlar İttifakı bir platformda birleşmiş ve taleplerinin kabul edilmesi halinde hükümete katılacağını duyurmuşlardır.⁴⁵⁹ Bu platform Arnavutçanın ikinci resmi dil olması, OÇA’ya göre ortak temsil hakkı, bütçenin ve kaynakların hakça dağılması gibi

⁴⁵⁴ Ayhan Demir, “Makedonya’da Neler Oluyor?”, **Yeni Akit**, 09.11.2019, <https://www.yeniakit.com.tr/yazarlar/ayhan-demir/makedonyada-neler-oluyor-12990.html>, Erişim Tarihi: 10.05.2019.

⁴⁵⁵ “Çatışmalarda Makedonya’nın Kumanova Kenti Savaş Alanına Döndü”, **CNN Türk**, 12.05.2015, <https://www.cnntrk.com/dunya/catismalarda-makedonyanın-kumanova-kenti-savas-alanina-dondu?page=1>, Erişim Tarihi: 10.05.2019.

⁴⁵⁶ Sevba Abdula, “Makedonya’da Yerel Seçimler ve Siyasal Değişim”, **SETA Perspektif**, Sayı. 183, 2017, s. 1.

⁴⁵⁷ “Macedonia Election Set for December”, **Balkan Insight**, 01.09.2016, <https://balkaninsight.com/2016/09/01/macedonia-decides-to-hold-elections-on-december-11-08-31-2016/>, Erişim Tarihi: 10.05.2019.

⁴⁵⁸ “Election for Macedonian Assembly”, **Election Guide**, <http://www.electionguide.org/elections/id/2977/>, Erişim Tarihi: 11.05.2019.

⁴⁵⁹ Admir Fazlagikj, “Makedonya: Siyasi Krizden Kurumsal Krize”, **Anadolu Ajansı**, 24.03.2017, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/makedonya-siyasi-krizden-kurumsal-krize/778663>, Erişim Tarihi: 11.05.2019.

şartlar sunmuştur.⁴⁶⁰ VMRO-DPMNE ile anlaşamayan Arnavut partileri, SDSM lideri Zaev'in etnik milliyetçiliği reddeden söylemlerine yaklaşmıştır. Bununla birlikte 27 Nisan 2017'de Arnavut partisi DUI'dan Talat Caferi, meclis başkanı seçilmiştir. İlk defa Arnavut kökenli birinin meclis başkanı olarak seçilmesi, VMRO-DPMNE milliyetçilerinin meclisi basıp milletvekillerini darp etmesine yol açmıştır.⁴⁶¹

Dönemin Cumhurbaşkanı İvanov'un hükümet kurma görevini Arnavut partilerle uzlaşan SDSM başkanı Zaev'e vermemesi yaşanan siyasi krizi derinleştirmiştir.⁴⁶² Nitekim İvanov ve Zaev'in uzlaşması ile hükümeti kurma görevi SDSM'ye verilmiştir. Yeni kabine 62 milletvekilinin desteği ile güvenoyunu almıştır.⁴⁶³ Zaev, halkın çıkarlarını koruyacağı ve hukukta, mecliste, polis teşkilatında reform yapacağını bildirmiştir.⁴⁶⁴ Ayrıca SDSM'nin Arnavutça'nın kullanılmasına yönelik vaadini gündeme getirmeye başlaması dikkatleri üzerine çekmesine neden olmuştur. "Dillerin Kullanımı Yasası" adı altında Arnavutçanın resmi dil olmasını öngören yasa, parlamento onayından geçmiştir. VMRO-DPMNE yasanın kabulünde usulsüzlük olduğunu ileriye sürerek tepki göstermiştir.⁴⁶⁵ Eski Cumhurbaşkanı İvanov ise ikinci bir veto yetkisi bulunmamasına rağmen devletin üniter yapısına tehdit oluşturduğu gerekçesiyle yasa metnini imzalamayı reddetmiştir.⁴⁶⁶

SDSM, 2017 yılında yapılan yerel seçimlerde 81 belediyenin 57'sini kazanarak genel seçimlerde elde ettiği başarıyı daha da ileriye taşımıştır.⁴⁶⁷ VMRO-DPMNE'nin

⁴⁶⁰ "Arnavutlar Ortak Platformu Kurdu", **Balkan Birikim**, 01.01.2017, <http://www.balkanbirikim.com/arnavutlar-ortak-platformu-kurdu/1897/>, Erişim Tarihi: 11.05.2019.

⁴⁶¹ "NATO ve AB'den Makedonya Meclisi'ndeki Olaylara Tepki", **TRT Haber**, 27.04.2017, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/nato-ve-abden-makedonya-meclisindeki-olaylara-tepki-311636.html/dunya/>, Erişim Tarihi: 12.05.2019.

⁴⁶² Kayhan Gül, "Siyasi Krizden Meclisteki Olaylara: Makedonya'da yaşananlar", **Anadolu Ajansı**, 28.04.2017, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/siyasi-krizden-meclisteki-olaylara-makedonyada-yasananlar/807212>, Erişim Tarihi: 11.05.2019.

⁴⁶³ Özge Nur Ögütçü, "Makedonya'da Yeni Bir Hükümet ve Yeni Bir Süreç", **Avrasya İncelemeler Merkezi**, 06.06.2017, <https://avim.org.tr/tr/Yorum/MAKEDONYA-DA-YENI-BIR-HUKUMET-VE-YENI-BIR-SUREC-1>, Erişim Tarihi: 11.05.2019.

⁴⁶⁴ "62 'Evet' Oyuyla Zoran Zaev Yeni Hükümeti Kurdu", **Avrasya İncelemeler Merkezi**, 01.06.2017, <https://avim.org.tr/tr/Bulten/62-EVET-OYUYLA-ZORAN-ZAEV-YENI-HUKUMETI-KURDU>, Erişim Tarihi: 11.05.2019.

⁴⁶⁵ Işın Eliçin, "Arnavutça'nın Resmi Dil Yapılması Makedonya'yı Karıştırdı", **Medyascope.tv**, 19.03.2018, <https://medyascope.tv/2018/03/19/arnavutcanin-resmi-dil-yapilmasi-makedonyayi-karistirdi/>, Erişim Tarihi: 12.05.2019.

⁴⁶⁶ "Makedonya'da Arnavutça'nın Resmi Dil Olması Meclisten Geçti", **Anadolu Ajansı**, 11.01.2018, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/makedonyada-arnavutcanin-resmi-dil-olmasi-meclisten-gecti/1028619>, Erişim Tarihi: 12.05.2019.

⁴⁶⁷ Abdula, **a.g.m.**, s. 2.

sert muhalif tutumu karşısında SDSM hükümeti, AB ve NATO ile uyumlu bir şekilde çalışmalarını sürdürmüştür. Yunanistan ve Makedonya arasında yıllardır süren isim krizi de bu bağlamda çözüme kavuşmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÜVENLİKLEŞTİRME BAĞLAMINDA KUZHEY MAKEDONYA'DAKİ ARNAVUT SORUNUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. BÖLGESEL GÜVENLİK KOMPLEKSİ VE BALKANLAR'DA ARNAVUTLARLA İLGİLİ MESELELER

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, Balkan coğrafyasında bağımsızlığını çatışma yaşamadan barışçıl yollarla kazanan tek ülke olma özelliğini taşımış olsa da bulunduğu bölge dolayısıyla barışçıl havasını uzun süre muhafaza edememiştir. Etnik bakımdan çeşitlilik gösteren Balkanlar'da, savaşlar ve karışıklıklar yaşanması, coğrafyanın merkezinde yer alan Kuzey Makedonya'yı tarih boyunca etkilemiş ve bağımsızlığı sürecinde gizli kalan sorunlarının, zamanla gün yüzüne çıkmasına neden olmuştur. Balkanlar'ın Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında bir geçiş noktasını temsil etmesi, tarih boyunca birçok imparatorluğa ve devlete ev sahipliği yapması, Doğu-Batı arasında kültür ve politik unsurların ayrıldığı ya da bütünleştiği bir fay hattı görünümündeki yapısında birçok etnik unsuru barındırması gibi özellikleri, coğrafyayı bölgesel güvenlik açısından önemli bir konuma yerleştiren faktörler olmuştur. Kuzey Makedonya'nın sahip olduğu ulusal ve uluslararası sorunların birçoğu da bulunduğu bölgenin karışık yapısı ve komşularının iç siyasal sorunlarıyla paralellik göstermiştir.

Bölgesellik ve güvenlik olgularını ilişkilendiren Kopenhag Okulu'nun öne sürdüğü BGK yaklaşımı ile devletlerin uluslararası boyuttan ziyade bölgesel çapta güvenlik oluşturabileceğini ele almaktadır. Çünkü yaklaşıma göre, coğrafi yakınlıkların yanı sıra temel güvenlik algılarının benzer bir şekilde birbirine bağlı olması, bölge ülkelerini yakınlaştırmaktadır.⁴⁶⁸ Bu bağlamda Balkanlar incelendiğinde, bölge üzerinde dostluk ya da düşmanlık duyguları ile birlikte tarihsel unsurların paylaşıldığı dikkat çekmektedir. 1945 yılında Yugoslavya'nın siyasal yapılanma sürecinde kendine özgü bir birlik kurma amacı taşıyan Tito, bölgesel gücün sunduğu güvenlikten yararlanarak "Kardeşlik ve Birlik" temasında bir sistem kurmaya

⁴⁶⁸ Buzan, Wæver, a.g.e., s. 45.

çalışmıştır. Yugoslavya Birliği 1991 yılında dağılmış olsa da Tito'nun birlik üzerinde hedeflediği bu dönüşüm, BGK yaklaşımının özelliklerine benzer nitelikte bir örnek olmuştur.

Bir yerin BGK olarak nitelendirilmesini belirleyen özelliklerin; iki ya da daha fazla devletten oluşması, söz konusu olan devletlerin coğrafi olarak tutarlılık göstermesi, bu devletler arasındaki ilişkiyi olumlu ya da olumsuz olarak güvenlik bağımlılığının belirlenmesi ve bu bağımlılığın köklü olması⁴⁶⁹ gibi konuları kapsamaması, Balkanlar'da oluşturulabilecek bir güvenlik kompleksinin uygunluğunu ortaya koymaktadır. BGK'nın tüm detaylarıyla Buzan ve Wæver tarafından ele alındığı "Regions and Powers: The Structure of International Security" adlı eserde, incelenen dokuz bölgeden biri de Balkanlar'dır. Çalışmada, Balkanlar'ın 1990'ların başlarında ayrı bir BGK olma yönünde hareket ettiği, ancak 1990'ların ortasından itibaren ve 1999'da Kosova savaşı ile birlikte, Avrupa BGK içinde bir alt kompleks haline geldiği belirtilmektedir.⁴⁷⁰

Kuzey Makedonya'nın Arnavutlarla ilgili güvenlik sorunlarının ve bu soruna karşı benimsemiş olduğu güvenlik politikalarının, Balkan bölgesinden bağımsız bir şekilde incelemesinin doğru sonuçları vermeyeceği görülmektedir. Bu bağlamda ele alındığında ise BGK yaklaşımının söz konusu bölgeye uygun bir analiz getireceği düşünülmektedir. En basit ve genel anlamda, birden fazla ülkenin güvenlik sorunlarının birbirinden ayrı olarak düşünülmeceği, aralarında bir ilişkinin olduğu durumları içeren BGK yaklaşımı⁴⁷¹, Kuzey Makedonya'nın Arnavutlarla ilgili iç siyasal anlaşmazlığının diğer bölge ülkelerinden bağımsız bir şekilde ele alınmayacağını ortaya koymaktadır. Söz konusu olan karşılıklı etkileşim, bölge devletlerinin kendi ülkeleri için güvenleştirme politikalarının oluşturmasına zemin hazırlamaktadır.

Balkanlar'ın tarih boyunca daimi uluslarından biri olan Arnavutların Balkanlar'daki toplam nüfusu 6 milyona yaklaşmaktadır. Yugoslavya Birliği içerisinde Arnavut ulusunun özgür iradesinin yok sayılması ve bölgede yoğun olarak

⁴⁶⁹ Buzan, Wæver, Wilde, **a.g.e.**, s. 15.

⁴⁷⁰ Buzan, Wæver, **a.g.e.**, s. 395.

⁴⁷¹ Hettne, **a.g.m.**, s. 90.

bulunan nüfusunun görmezden gelinerek kolektif mevcudiyetlerinin reddedilmesi, Arnavutların istekleri dışında farklı ülkelere dağılmasına neden olduğu gerçeğini sunmaktadır. Kuzey Makedonya'nın yanı sıra Karadağ, Kosova, Sırbistan ve Yunanistan sınırları içerisinde temel etnik gruplardan birini oluşturan Arnavutlar, bu nedenlerin etkisiyle de zaman zaman "Büyük Arnavutluk" kurma düşüncesiyle gündeme gelmektedir. Bu durum Kosova olayları ve ardından Kuzey Makedonya'da yaşanan Arnavut çatışmalarıyla ilişkilendirildiğinde, bölgede Arnavutlarla ilgili bir güvenlik tehdidi algısı yaratmaktadır. Çünkü yaklaşım da belirttiği gibi güvenlik bağımlılığı, bölgesel unsurlar arasında, bölgenin dışında kalan unsurlara nazaran daha yoğun hissedilmektedir.⁴⁷² Diğer bir ifade ile bölgesel bir unsuru tehdit eden olaylar doğrudan diğerlerini de tehdit edebilme ihtimalini taşımaktadır.

BGK yaklaşımının temel noktasını oluşturan güvenliği tehdit eden faktörlerin, coğrafi yakınlığı bulunan ülkeler arasında daha etkin olması ve hızlı nüfuz etmesi⁴⁷³ gerçeği, Balkan ülkeleri arasında karşılıklı bağımlılık ve güven duygusunu bölgesel ölçekte artıracak bir olgu olarak görünmektedir. Bu duruma en çarpıcı örnek olarak, Kuzey Makedonya'daki Arnavut sorununun gelişmesinin önünde en önemli engel olarak görülen, 1981 Kosova ayaklanmaları gösterilebilir. 1981 yılında Priştine Üniversitesi'nin yemekhanesinde toplanan Kosovalı Arnavutların eylemlerinin amacı Kosova Cumhuriyeti'nin kurulmasına yönelik olsa da, bu gösteriler sırasında atılan sloganların Arnavutların birleşmesine yönelik çağrılarını içerdiği, bölgesel güvenliğinin tehdit altında olduğu algısını ortaya çıkarmaktadır. Kosova'da başlayan bu protesto ve gösterilerin Makedonya Arnavutları tarafından desteklenmesi ve Makedon-Arnavut anlaşmazlığını geliştiren sürecin başlangıç noktasını temsil etmesi, bölgede iki ülkenin karşılıklı bağımlılık içerisinde güvenliklerini oluşturduklarını göstermektedir.

Balkanlar'da Arnavutlarla ilgili meselelere, Kuzey Makedonya ve Kosova dışındaki ülkelere de rastlamak mümkündür. Eski çağlardan bu yana Karadağ'da varlıklarını sürdüren Arnavutlar, ülkenin toplam nüfusunun yaklaşık %5'ini oluşturmakta ve başkent Podgorica yakınlarına dağılmış durumda yaşamaktadır.

⁴⁷² Şir, a.g.m., s. 346.

⁴⁷³ Buzan, Wæver, a.g.e., s. 11.

Karadağ'ın siyasetinde faaliyet gösteren birçok Arnavut partisi bulunmaktadır. Bu partiler ilk olarak, Karadağ'daki statülerinin belirlenmesi amacını gütmektedir. Ayrıca Kuzey Makedonya Arnavutların taleplerine benzer olarak; yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, Arnavutça eğitim hakkının verilmesi, ulusal değer ve sembollerin kullanılması ve daha fazla temsil edilme hakkı gibi konulara ağırlık verdikleri görülmektedir. Ekonomik olarak Arnavutların zayıf kalması ve işsiz olması, onların kendilerine karşı ayrımcılık yapıldığı düşüncesini oluşturmaktadır. Arnavut partilerinin ekonomik sorunları sık sık ifade ederek iktidar yönetimine ters düşen söylemlerde buldukları dikkat çekmektedir.⁴⁷⁴

Öte yandan Sırbistan'ın Preşova bölgesinde yoğun olarak yaşayan Arnavutlar ile ilgili sorunlar, Kosova olaylarıyla birlikte Balkanlar'da büyük bir mesele haline gelmiştir. Kosova'nın sınırları çizilirken Preşova'nın Sırbistan sınırları içerisinde tutulması, bölgede yaşayan Arnavutların sorunlarını çözümsüz bırakmıştır. Sırp milliyetçiliğinin sert tutumu karşısında Arnavutlar, çeşitli dönemlerde göçe zorlanmış ve Sırp'ların ağır asimilasyon faaliyetlerine maruz kalmıştır. Sırp makamları her dönemde Kosova'da ayaklanan Arnavutların, Balkanlar için tehdit oluşturabileceğini, Arnavutların asıl hedefinin, çoğunlukta buldukları bölgeleri Arnavutluk ile birleştirerek büyük bir devlet kurmak olduğunu ifade etmiştir.⁴⁷⁵

Yunanistan'da ise Güney Epir'de yaşayan Arnavutlar'ın kanlı bir geçmişi bulunmaktadır. Geçmişte Yunanlılar bu bölgede Müslüman Arnavutlara karşı etnik temizlik gerçekleştirme adına çeşitli baskı politikaları uygulamış, Arnavutların yaşadığı bölgelerde demografik üstünlüklerini kırmak için farklı ulusları bölgeye yerleştirmiş ve Arnavut dilini yasaklamışlardır. Günümüzde ise topraklarında Arnavut kökenli vatandaşların olduğunu reddetmeleri, Arnavutlarla ilgili düşüncelerinin ve politikalarının değişmediğini göstermektedir. Öte yandan bu durum, Yunanistan'daki Arnavutların tepkisine neden olmaktadır. Örneğin, 2017 yılında birkaç Arnavut asıllı Yunan vatandaşının askeri üniforma ile birliğin içerisinde "Arnavut Kartalı" selamı vermeleri ve bunu sosyal medyaya yansıtmaları, Yunan makamlarının tepkisine neden

⁴⁷⁴ Mehmet Uğur Ekinci, **Karadağ Siyasetini Anlama Kılavuzu**, SETA Yayınları, İstanbul 2014, s. 35-36.

⁴⁷⁵ Hysen Mustafa, "Sırbistan'da Yaşayan Arnavut Azınlığın Sosyal-Kültürel Sorunları", **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2017, s. 50-52.

olmuş ve askerlerin ceza alması söz konusu olmuştur. Hatta Yunanistan'da ortaya çıkan bu “Arnavut Kartalı” selamının diğer Balkan ülkelerine de sıçraması muhtemel görülmüştür.⁴⁷⁶

Balkanlar'da Arnavutların etnik grup olarak birçok ülkede barınmaları ve bulunduğu ülkelerde statülerini sorgulayıp çeşitli söylemlerde bulunmaları, buna karşılık ülke yönetimi tarafından baskı politikalarının uygulanması ve siyasal, toplumsal, ekonomik birçok hakların verilmesinin kendilerine yönelik bir tehdit olarak algılanmalarıyla ilişkilendirildiği ve BGK yaklaşımı çerçevesinde hareket ettikleri gözlemlenmektedir. Arnavutlarla ilgili bölgede ortak tehdit algısının var olması, bu konuda karşılıklı bağımlılıklarını güçlendirdiği için, bölge ülkelerinin herhangi birinde Arnavutlar tarafından yapılan bir eyleme, diğer bölge ülkelerinin de sıcak bakmayacağı gerçeğini ortaya koymaktadır.

2. GÜVENLİK SEKTÖRLERİ ÇERÇEVESİNDE KUZEY MAKEDONYA'DAKİ ARNAVUT SORUNUNA BAKIŞ

Kopenhag Okulu'nun güvenlik adına yürütmüş olduğu çalışmalar, aralarındaki etkileşim ile gelişerek güvenlik analizinin derinleşmesine katkı sağlamıştır. Bu çerçevede BGK yaklaşımı, daha sonra çok sektörlü ve konstrüktivizm çerçevesinde tekrardan ele alınmış ve güvenliğin sınırları daha nüanslı hale getirilmiştir.⁴⁷⁷ Güvenlik literatürüne kazandırılan güvenlik sektörleri, güvenliği yalnızca askeri birimle sınırlı tutmanın güvenlik tehdidini algılamak için yetersiz kalacağını öne sürerek, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkmıştır. Askeri sektör ile birlikte politik, ekonomik, toplumsal ve çevresel sektöründe ele alınarak güvenliği analiz etmenin daha sağlıklı sonuçlar doğuracağı düşünülmüştür. Çünkü uluslararası sistemin, devletin, toplumun ya da bireylerin güvenliğini her şey tehdit edebilir algısı hakim olmuştur.

Güvenlik sektörlerinin hangisi ya da hangilerinin daha önemli boyutta olduğu tartışılan bir konudur. Ülkeler arasında önemlilik dereceleri değişkenlik gösteren

⁴⁷⁶ Ömür Çelikkömez, “Arnavutlar Yunanistan'ı Salladı!”, **Kafkassam**, 26.01.2017, <https://kafkassam.com/arnavutlar-yunanistani-salladi.html>, Erişim Tarihi: 19.04.2019.

⁴⁷⁷ Hettne, **a.g.m.**, s. 91.

sektörler, ülkeleri tehdit eden güvenlik problemlerinin farklılık göstermesi ile paralellik göstermektedir. İç savaşla yıllardır mücadele içinde olan Suriye’de askeri ve politik sektör ön planda olurken, İsviçre gibi hiç savaş yaşamamış ülkelerin güvenlik algılarının farklı yönde olması doğal bir sonuçtur. Bu bağlamda ülkeler incelendiğinde, buldukları bölgenin ve çevre ülkelerin durumunun, belirleyici bir faktör olduğu dikkat çekmektedir. Diğer bir ifadeyle, ülkelerin güvenlik algıları buldukları bölgelerin güvenlik dinamikleri ile doğrudan ilişkilidir.⁴⁷⁸ Dolayısıyla hangi sektörün daha önemli olduğundan çok, hangi sektör hangi ülke için uygundur düşüncesi, güvenlik analizini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca, BGK’nın da farklı analiz seviyeleri çerçevesinde oluşturulması, güvenliği daha anlaşılır hale getirmektedir. Coğrafi yakınlık, söz konusu olan bu 5 sektörde güvenliğin sağlanması için önemli görünmektedir. Güvenlik sektörlerini dikkate alarak Kuzey Makedonya Cumhuriyeti’nin güvenlik endişelerini aynı doğrultuda hisseden devletlerin, Kuzey Makedonya ile yakın ilişkiler kurması beklenebilir. Bu durum ise BGK’nın oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

Güvenlik sektörleri bağlamında Balkanlar bölgesindeki genel ve Kuzey Makedonya’daki daha özel güvenlik analizi, Arnavutlarla ilgili sorunları, toplumsal sektöre yerleştirmektedir. Bu şekilde bir konu güvenlik sektörlerinden herhangi birine yerleştiği anda güvenlik meselesi haline gelmektedir. Çalışmamızın temel konusu olan Kuzey Makedonya’daki Arnavut sorunu, toplumsal güvenliğin bir yansıması olarak siyasi ve askeri nitelikte görünebilir. Ancak siyasi ve askeri sektör, ulusal güvenlik ile ilgileniyor gibi görünse de, milletlerin kimliklerine odaklanmamaktadır.⁴⁷⁹ Ulusların kimliklerini odağına yerleştiren toplumsal sektör, büyük grupların sadakat ile bağlılıklarını ve sosyal olarak güçlü bir argüman oluşturabilecek “biz” algısını tehdit eden şeylerle ilgilenmektedir. Söz konusu toplumsal sektör olduğu için bu “biz”, kimliğine yönelik bir tehdit olarak ortaya çıkmaktadır.⁴⁸⁰ Kuzey Makedonya’da yaşanan çatışmaların Makedon-Arnavut kimliğiyle ilgili olması, güvenlikleştirme yaklaşımı içerisinde toplumsal güvenliği ön plana çıkarmaktadır. Kuzey

⁴⁷⁸ Halit Çapat, “Kopenhag Okulu Çerçevesinde Bölgesel Güvenlik Kompleksi Kavramı ve Karadeniz’de AB-ABD Güvenlik Algılamaları”, **Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008, s. 20-21.

⁴⁷⁹ Baysal, Lüleci, **a.g.m.**, s. 73.

⁴⁸⁰ Buzan, Wæver, Wilde, **a.g.e.**, s. 123.

Makedonya'daki Arnavutlarla ilgili sorunların, ülke içinde Arnavutların talepleri sonucunda şekillenmesi ile iki toplum arasındaki çekişmenin çatışmaya dönüşmesi, askeri ve politik sektöründe etkili olduğunu göstermektedir. UÇK'nın silahlı faaliyetleri askeri tehdidin ve buna bağlı olarak devlet egemenliğinde istikrarsızlığın oluşması ile politik tehdidin var olduğu bir gerçektir. Ancak tehdidin bu yönde hissedilmesi, toplumsal güvenliğin sekteye uğramasının bir sonucudur. Makedon yönetimi ise toplumsal güvenliğini sağlama adına askeri tehdit olarak gördüğü faaliyetleri önlemek için olağanüstü önlemleri meşrulaştırabilir. Kuzey Makedonya'da kimliği korumak adına belirli yasaların getirilmiş olması bu duruma çarpıcı bir örnektir.

Toplumsal güvenlik; dil, din, kültür veya gelenekler gibi ulusal değerlerin sürdürülebilirliği ile bağlantılıdır. Kimlikler, toplumları oluşturmaktadır ve bir grubun kendi kimliğine yönelik bir tehdidin varlığını algıladığı noktada güvensizlik duygusu hakim olmakta ve toplumsal güvenlik sorunu ortaya çıkmaktadır. Kuzey Makedonya'daki Arnavut sorununda, Makedon kimliğine karşı Arnavut kimliği bir tehdit olarak algılanmaktadır. Makedonların Arnavutlara karşı algıladığı bu güvenlik tehdidini daha iyi kavramak için, iki toplum arasında tarihsel geçmişe ve kültürel değerlere bakmak gerekmektedir.

Tarihsel Makedonya toprakları üzerinde Makedonlar ve Arnavutlar, yıllar boyunca, daha baskın toplumlar arasında varlığını sürdürme savaşı vermiştir. Çünkü her iki toplumun da varlığı Sırp, Bulgar, Yunan gibi daha milliyetçi uluslar tarafından reddedilmiş, onların kendi köklerinin bir parçası olduğuna dair iddialarını günümüze kadar sürdürmüşlerdir. Makedonya topraklarının bölünmesiyle ortaya çıkan yeni sınırlarda, Makedonlar bugünkü Kuzey Makedonya topraklarını oluşturan Vardar Makedonyası'nda varlığını devam ettirirken, Arnavutlar dağınık halde yaşamışlardır. Kuzey Makedonya "Makedonya Cumhuriyeti" adıyla Yugoslavya Birliği içerisinde federe devletlerden biri olmakla birlikte, Tito döneminde, özellikle Makedonyalılara "Makedon" ismi ile vurgu yapılarak, ayrı bir millet olduğu algısı oluşturulmuştur.⁴⁸¹ Ayrıca Yugoslavya Birliği içerisinde Makedonlara kurucu millet statüsü verilmiştir.

⁴⁸¹ Alp, a.g.m., s. 77.

Arnavutlar ise milliyetler olarak nitelendirilmiştir.⁴⁸² Yine bu dönemde Arnavutlara karşı siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda uygulanan ayrımcı politikalar,⁴⁸³ Arnavutların tehdit olarak algılandığının bir göstergesi olmuştur. Bu tehdidin algılanmasındaki en önemli neden, Yugoslavya Birliği sınırları dışında Arnavutlara ait bir devletin var olmasıdır. Birlik içinde Arnavutların yoğun nüfus oranlarına rağmen kurucu millet statüsü verilmemesi de bu nedene dayandırılabilir. Arnavutların çoğunlukla bulunduğu bölgelerin Arnavutluk sınırlarına dâhil edilerek daha büyük bir devletin oluşturulma ihtimali, Arnavutlara yönelik güvensizlik duygusunu güçlü tutmuştur.

Diğer bir yandan, Makedonlar ve Arnavutların sahip olduğu kültürel değerlerin ne denli farklılık gösterdiği 2001 yılında yaşanan çatışmalar net bir şekilde ortaya çıkmıştır. İki toplumun da kimliğini oluşturan dinler, diller, simgeler gibi değer ve normların ayrıştığı görülmektedir. Ülkenin resmi dili olarak belirlenen Makedoncaya karşı Arnavutlar kendi diline sahip çıkma adına mücadele göstermektedir. Din konusunda ise ülkenin %67'sini oluşturan Ortodoks Hristiyan nüfusun çoğunluğunun Makedonlar ve Sırlar oluşturmaktadır. Kuzey Makedonya'da %30 oranında bulunan Müslümanların çoğu ise Arnavut ve Türk'tür.⁴⁸⁴ Ayrıca, Büyük İskender ve medeniyetini sahiplenen Makedonlar karşısında, Arnavutların Arnavut Kartalı ve İllirya medeniyetine yaslanması, iki toplumun ulusal sembollerinin ne kadar farklı olduğunu ortaya koymaktadır. İki toplum arasında kimliği niteleyen bu değerlerin farklılık göstermesi toplumsal güvensizliği doğuran önemli faktörler olarak görülmektedir.

Toplumsal güvenliğe yönelik tehditler, bir toplum kimliğinin tehlikede olduğuna inanıldığında ortaya çıkmaktadır. Söylemlerin bastırılması ya da nesiller boyunca kendini yeniden üretme olanağının engellenmesi gibi durumlar, toplumsal kimliğin tehdit edildiği anlamına gelmektedir. Kuzey Makedonya'da Arnavutlara yönelik eğitim ve dil alanında yapılan kısıtlamalar bunun bir örneğidir.

⁴⁸² Poulton, **a.g.e.**, s. 123.

⁴⁸³ Babuna, **a.g.m.**, s. 69.

⁴⁸⁴ Emin, **a.g.e.**, s. 14.

Wæver toplumsal güvenliği büyük ölçüde tehdit eden şeyler arasında özellikle göç, dikey rekabet, yatay rekabet ve nüfusun azalması gibi konulara vurgu yapmaktadır. Göçler, hayatın akışını bozan unsurlar olarak yorumlanmaktadır. Ayrıca, kolektif toplulukların yaşam tarzını tehlikeye atan bir unsur olarak görülmektedir.⁴⁸⁵ Diğer bir ifadeyle, ev sahibi toplumun nüfus yapısı, dışarıdan gelen akınların yarattığı etkiyle değişmektedir. Aslında göç, tek başına güvenliğe yönelik tehdit olarak algılanması için yeterli sebep olarak görünmemektedir. Ancak göçler nedeniyle demografik yapı üzerindeki baskılar ve toplumsal, politik ya da ekonomik düzen içinde sorunlar ortaya çıkmaya başladığında göçe yönelik güvensizlik duygusu oluşmaktadır.⁴⁸⁶ Kuzey Makedonya Cumhuriyeti için de durum bu yöndedir. Kuzey Makedonya'ya özellikle Kosova olaylarından sonra başlayan yoğun Arnavut göçü bu bağlamda dikkat çekmektedir. Özellikle 1998-1999 yıllarında Sırp tarafından Kosovalı Arnavutlara başlatılan etnik temizlik sonrasında, yaklaşık 800 bin Arnavut, mülteci statüsünde ülke dışına çıkmıştır. Bu dönemde başlayan yoğun göçlerde yaklaşık olarak 250 bin Arnavut, Kosova'dan Kuzey Makedonya'ya geçmiştir.⁴⁸⁷ Dolayısıyla bu durum Kuzey Makedonya'da Arnavut nüfusunda hızlı bir artışa neden olmuştur. Bu bağlamda Kuzey Makedonya'da göçe bağlı bir tehdidin oluşmasında, Arnavutlar ile Makedonlar arasındaki geçmiş ve mevcut ilişkiler önemli rol oynamıştır.

Toplumsal sektörü tehdit eden yatay ve dikey rekabet unsurlarının, Kuzey Makedonya sorununu tetiklediği söylenebilir. Etnik grubu temsil eden Y halkının, ülkenin ana kimliğini temsil eden X halkını dil ve kültür yapısıyla etkileyeceğini ele alan yatay rekabet⁴⁸⁸ Makedon yönetiminin, Arnavut dili ve kültürünün yayılmaya başlaması ile toplumsal ve politik bir güç haline geleceği endişesiyle Kuzey Makedonya'yı güvenlikleştirdikleri durumda ortaya çıkmaktadır. Kimliğin tamamen terk edilmesi ve daha geniş ya da dar kapsamlı bir yapıya geçilmesini ele alan dikey rekabet⁴⁸⁹ ise Arnavutların eğitim ve dil faaliyetleri gibi toplumun bilincini uyandıran

⁴⁸⁵ Kurt, **a.g.m.**, s. 6.

⁴⁸⁶ Bülent Sarper Ağır, "Güvenlik ve Göç Kavşağında Kosova Sorunu", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt. 69, Sayı. 3, 2014, s. 457.

⁴⁸⁷ <https://insamer.com/tr/balkanlarda-goc-raporu-360.html>, Erişim Tarihi: 21.03.2019.

⁴⁸⁸ Wæver, "Toplumsal Güvenliğin...", s. 158.

⁴⁸⁹ Tüysüzoğlu, **a.g.m.**, s. 104.

ve kültürünü yeniden inşa eden süreçlerin engellenmesi; öte yandan Makedon dilinde eğitimin güçlendirilmesi ya da medyanın kullanılması ile Arnavut kimliğinin zamanla yok olması ihtimalinde oluşabilir. Ancak bilinçli bir şekilde yapılması göz önünde bulundurulduğunda, Arnavutların kendi isteğiyle kimliklerini terk etmeleri tarihsel ve mevcut durumlar incelendiğinde imkânsız görünmektedir. Dikey rekabet unsuruna bir diğer çarpıcı örnek ise Arnavutların daha geniş kimliği temsil eden “Büyük Arnavutluk” düşüncesidir. Kuzey Makedonya için toplumsal güvenliği tehdit eden bir başka durum ise Arnavutların artan nüfus oranlarıdır. Kuzey Makedonya nüfusunun yaklaşık %25’ini oluşturan Arnavutlar, ülkenin en büyük etnik grubunu temsil etmektedir. 1994 yılında yapılan nüfus sayımında; toplam nüfus içerisinde Makedonlar yaklaşık olarak %66 oranında, Arnavutların ise yaklaşık olarak %22 oranında olduğu tespit edilmiştir.⁴⁹⁰ 2002 yılında yapılan nüfus sayımında, Makedonların yaklaşık olarak %64, Arnavutların ise %25 civarında olduğu saptanmıştır.⁴⁹¹ Bu iki nüfus sayımı karşılaştırıldığında; Makedon nüfusunun azaldığı, Arnavut nüfusunun ise arttığı görülmektedir. Makedon kimliğine bir tehdit olarak algılanan Arnavut nüfusunun artması, doğal bir sonuç olarak güvensizlik duygusunu yaratmaktadır.

3. KUZEY MAKEDONYA’DA ARNAVUT SORUNUNA YÖNELİK GÜVENLİKLEŞTİRME ANALİZİ

Kopenhag Okulu’nun güvenlik alanına kazandırmış olduğu en önemli çalışmalardan biri olan güvenlikleştirme yaklaşımı, özellikle 1990’lı yıllardan sonra değer kazanmaya başlayarak uluslararası sistemi ya da devletlerin iç ve dış güvenlik meselelerini açıklamada kilit bir rol üstlenmiştir. Kuzey Makedonya’nın özellikle bağımsızlığından sonra gelişen Makedonlar ve etnik Arnavutlar arasındaki anlaşmazlıkları teorik bir perspektifle değerlendirmek için ele alınan güvenlikleştirme yaklaşımı, sorunu anlama ve açıklama noktasında önemli katkı sağlamaktadır.

Bir şeyin, değerli olduğu kabul edilen herhangi bir referans nesnesine yönelik bir tehdit olarak kurulması ve bu duruma mukabil olarak alınan tedbirleri desteklemek

⁴⁹⁰ İşyar, Ahmed, **a.g.m.**, s. 218.

⁴⁹¹ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mk.html>, Erişim Tarihi: 18.01.2019.

için kullanılan güvenlikleştirme,⁴⁹² Kuzey Makedonya'daki çatışan taraflar ekseninde değerlendirildiğinde; kimlik tabanlı bir güvenlikleştirme sürecinin yaşandığı sonucuna varılmaktadır. Ülkede oluşan toplumsal ayırım çizgilerinin belirginleşmesi; ülkenin siyasi, askeri ve ekonomi gibi önemli yapılarını da olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla ülkede oluşan etnik ayrımlar, ülkede ulusal bir bütünlük ya da ortak bir bilincin gelişmesini engellemektedir. Devletlerin, toplumsal kimliklerin oluşmasında birincil öneme sahip olduğu varsayımı ile hareket edildiğinde,⁴⁹³ Kuzey Makedonya devletinde işbirliğini çatışmaya üstün kılacak bir yapı olmadığı görülmektedir.

Makedonlar, Arnavutlar, Türkler, Romanlar, Sırlar ve diğer milletlerden oluşan Kuzey Makedonya, 2 milyonu aşkın bir nüfusa sahiptir.⁴⁹⁴ Yani ülke, etnik anlamda heterojen bir özellik göstermektedir. Makedonlara karşı Arnavut söylemleri bağlamında oluşan ve gelişen anlaşmazlık, etnik kimlikler çerçevesinde kurgulanan güvenlikleştirmenin yolunu açmaktadır.

Slav Makedonlar, Arnavutlar tarafından tehdit edildiklerini iddia etmektedirler. Dolayısıyla bu tehdit karşısında Makedon kimliğini korumak için toplumsal güvenliği ön planda tutan ve onlara taviz vermeyen bir tavır sergilemeleri gerektiği düşünülmektedir. Tarihsel olaylar sonucu gelişen Arnavut ulusçuluğu, Arnavutların eğitim ve dil alanındaki talepleri, doğurganlık seviyelerinin artması, kamu kurumlarında ve güvenlikte temsili sayılarının az olduğu yönündeki şikâyetleri, ulusal simgelerini kullanmaları, Kosova'dan gelen yoğun göçler, yatay ve dikey rekabet unsurlarının var olması gibi faktörler, Kuzey Makedonya'nın etnik Arnavutları bir toplumsal güvenlik sorunu olarak görmesinin en önemli nedenleridir. Tüm bu toplumsal güvensizlikler, Kuzey Makedonya'nın toprak bütünlüğünü bozacak gerçeklikler olarak görülmektedir. Bu çerçevede, Makedon yönetiminde Arnavutların etkinliği düşük seviyede tutulmaktadır. Ayrıca, kamu kurumlarında, ordu ve poliste Arnavut temsiline artması yönünde bir çaba sarf edilmemektedir. Tüm bu gelişmeler

⁴⁹² Buzan, "Askeri Güvenliğin...", s. 108.

⁴⁹³ Göktürk Tüysüzoğlu, "Sosyal Konstrüktivizm ve Kopenhag Okulu Bağlamında Lübnan'daki Siyasal Yapının Değerlendirilmesi", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt. 9, Sayı. 35, 2013, s. 121.

⁴⁹⁴ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mk.html>, Erişim Tarihi: 18.01.2019.

ise ülkede yaşayan diğer etnik grupların toplumsal yaşamını olumsuz yönde etkilemektedir.

Öte yandan, Makedonların kimliklerini koruma adına aldığı kararlar ve faaliyetler, ülkede Arnavut ulusçuluğunu beslemektedir. Aslında Arnavutların ülke içinde kendi kimliklerinin tehlikede olduğunu hissetmesi, onları güvenlikleştirmeye iten bir gerçekliktir. Yani Arnavutların ulusçuluk faaliyetleri de kendilerine yönelik tehdit algılamalarıyla ilişkilendirilebilir. Ayrıca Arnavutların tarihsel arka planda kimliklerine yönelik tehditleri içselleştirdiği görülmektedir.

Arnavutlar, Osmanlı Devleti döneminde ulusçuluk faaliyetlerine en son geçen milletlerden biridir.⁴⁹⁵ Ancak bu durum Arnavutların, diğer ulusların milliyetçilik faaliyetlerinin kendi varlıklarına tehdit oluşturduğu algısıyla son bulmuştur. Diğer ulusların milliyetçilik adına yürütmüş olduğu faaliyetler altında kendi kimliğinin ezileceği ve hatta zamanla yok olacağı endişesi, Arnavut ulusçuluğunu hareketlendirmiştir. Kültürel bir uyanış süreci sonrasında yerel nitelikte başlayan ayaklanmaları, 20. yüzyıla gelindiğinde; dilini, kültürünü ve kimliğini koruma adına büyümüştür.⁴⁹⁶ Osmanlı Devleti'nin yıkılma döneminde Balkan bölgesinde büyük güçler arasında başlayan toprak paylaşımı mücadelesinde, Arnavutlar da siyasi bir etkiye sahip olmak için Prizren Birliği'ni⁴⁹⁷ oluşturmuştur. Kurulan bu birlik ve daha sonrasında bu birliğin devamı niteliğinde hazırlanan Peja Birliği⁴⁹⁸, Arnavutlar açısından bir başarı sağlayamamış olsa da, Arnavutların kimliklerini güvenlikleştirme adına attığı önemli adımlar olmuştur.

Diğer bir yandan Osmanlı Devleti'nden ayrılıp bir ulus devleti olarak kurulan Arnavutluk, Arnavutların beklediği sınırlara sahip olmamıştır. Arnavutların yaşadıkları bölgelerin sınır dışında tutulması ve onların bulunduğu yerlerde azınlık statüsünde kalması, günümüze kadar devam eden ulusçuluk duygusunu diri tutan önemli bir nedeni teşkil etmiştir. Bununla birlikte Yugoslavya Birliği döneminde kurucu millet statüsünde olmamaları ve birçok haktan mahrum kalmaları, onların

⁴⁹⁵ Bozborra, **a.g.m.**, s. 112-113.

⁴⁹⁶ Biernat, **a.g.m.**, s. 1-2.

⁴⁹⁷ Rrapaj, Kolasi, **a.g.m.**, s. 206.

⁴⁹⁸ Bozborra, "**Arnavutların Kökeni**", s. 564.

kendi ulusal kimliklerine yönelik tehdit algılamaları sonucunu doğurmuştur. Yugoslavya Birliği'nin 1974 Anayasası'nda Makedonların yanı sıra Arnavutların ve Türklerin de kurucu millet olarak tanınması ve belirli hak ve özgürlüklerin verilmesi⁴⁹⁹, onları kimlikleri konusunda daha bilinçli hale getirmiştir. 1989 yılında yapılan anayasa değişiklikleri ile Arnavutlara verilen bu statünün kalkması ve 1991 Anayasası'nda da ülkenin Makedon ulusuna ait olduğu vurgusunun yer alması, Arnavutlar için ulusal kimliklerinde tehlike arz eden önemli bir gerçekliği yansıtmıştır. Dolayısıyla Arnavutların yaşadığı bu endişe, onların kimliklerini güvenlikleştirerek Makedon hükümetine karşı mücadele etme arzularını hakim kılmıştır.

Bu gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda, güvenlikleştirmeyi sadece Makedon taraflarının kullanmadığı söylenebilir. İki toplumun da birbirini toplumsal kimliklerini tehdit eden unsur olarak görmesi, karşılıklı ve daha etkili bir güvenlikleştirmeyi beraberinde getirmektedir. Arnavutların eğitim, dil ve iş gibi konularda söylemlerini artırması, ülkede ve uluslararası ortamda bir farkındalık yaratma çabasıyla bağdaştırılabilir. Bu durumun özellikle uluslararası olarak kabul edilmesi, şüphesiz daha güçlü bir güvenlikleştirmeyi garanti etmektedir. Ayrıca Arnavutlar, nüfusunun Balkanlar'da dağınık halde bulunmasını kullanarak kimliklerine yönelik tehdidin çok yönlü olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak Arnavutlar arasında tarihsel ve sosyo-kültürel farklılıkların arz etmesi, onların kimliklerini koruma ve geliştirme hususunda yekvücut olarak hareket etmelerini zorlaştırmaktadır.

Öte yandan, Makedonların güçlü pozisyonu daha etkili bir güvenlikleştirme sağlayabilmektedir. Ülkenin en üst mercii devlet olarak kabul edildiğinde, yönetsel gücü elinde bulunduran Makedonlar, toplumsal güvenliği öne sürerek siyasi ve askeri adımlar atabilmektedir. Ayrıca en yüksek yasal işlem olarak kabul edilen anayasa, Makedonlar için kuvvetli bir dayanak oluşturmaktadır. Dolayısıyla, Arnavut kimliğini tehdit olarak göstermesi, güvenlikleştirmeyi meşru kılmayı kolaylaştırmaktadır.

Güvenleştirme yaklaşımının belirli öğeleri vardır. Öncelikle toplum için değerli olarak görünen bir şeyin, yani bir referans nesnesinin varlığı söz konusudur.

⁴⁹⁹ Erol, a.g.m., s.285.

İki toplum içinde toplumsal sektör tehdit edildiğine göre, referans nesnelere toplumsal kimlikleridir.

Yaklaşımın bir diğer önemli ögesi, referans nesnesinin varlığına yönelik bir tehdidin olduğunu gündeme taşıyan, güvenlikleştirici aktörlerdir.⁵⁰⁰ Arnavutlar toplumsal güvenliğini korumak isterken aynı zamanda mevcut bulunduğu topraklarda otoritelerinin sağlanmasını arzulamaktadırlar. UÇK, Arnavutlar için toplumsal kimliklerinin zarara uğramasını ifade etmede önemli bir rol üstlenmiştir. Kuzey Makedonya yönetiminde Arnavutların yeterince temsil edilmemesi, önemli pozisyonlarda görev verilmemesi ve kimlikleri üzerindeki baskının artması, UÇK gibi silahlı bir örgütün faaliyetlerine zemin hazırlamıştır. Referans nesnesine bir tehdit durumunda ele alınan güvenlikleştirme yaklaşımı bağlamında bu durum incelendiğinde, tehdidin ortadan kalkması için şiddet yanlısı aktörlerin meşrulaştırıldığı dikkat çekmektedir. Bununla birlikte Arnavut siyasi partileri de, Arnavut kimliğinin güvenlikleştirilmesindeki önemli aktörlerdir.

Öte yandan Makedonlar, Arnavutların ülke içinde otoritesini tanımayı ve gücün paylaşılmasını kabul etmemektedirler. Dolayısıyla Makedonlar için güvenlikleştirici aktör, Makedon yönetimidir.

Güvenlikleştirme sürecinde pasif bir rolde görünen, ancak sonucun başarılı olup olmadığını belirleyen diğer güvenlikleştirici öge, dinleyici kitledir. Yani aktörün söylemlerini hedef alan kitledir.⁵⁰¹ Kuzey Makedonya'nın Arnavut kimliğini toplumsal güvenliğe bir tehdit olarak algılaması ele alındığında, dinleyici kitlenin ülkede Arnavutlar dışında var olan tüm grupları kapsadığı söylenebilir. Dinleyici kitlenin güvenlikleştirmeyi kabul etmesi noktasında, Arnavutlar eğitim ve dil konusundaki yetersizliklerini, ekonomik olarak az gelişmişliklerini, işsizlik oranlarını, devlet kurumlarına ve güvenliğe daha fazla dahil olma hakkına sahip olmalarını kullanmaktadırlar. Slav Makedonlar ise; UÇK'nın silahlı faaliyetleri sonucu, Kuzey Makedonya'nın siyasi, ekonomik ve sosyal yapılarının zayıfladığını ve uluslararası ortamda stratejik kayıplar yaşadıklarını öne sürmektedirler.

⁵⁰⁰ Tüysüzoğlu, "Güvenlik Sisteminde Dış Politika...", s. 102.

⁵⁰¹ Aktaş, a.g.m., s. 16.

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nde güvenlikleştirmenin ilk adımları, 8 Eylül 1991 yılında bağımsızlığını elde ettiği dönemden hemen sonra başlamıştır. Aslında 1990'da yapılan ilk çok partili seçim döneminde, Makedon ve Arnavut seçkinleri arasında yönetsel işbirliği başlamıştır. Buna rağmen iki toplum arasındaki anlaşmazlıklar çözümsüz kalmıştır. Yugoslavya'nın dağılmasının ardından, oldukça zayıf ve güvensiz bir Makedon çoğunluğu, iddialı bir ulus devleti kurma girişiminde bulunmuşlardır. Yeni devletin Makedon ulusuna yaptığı vurgu, Makedonların kimlikleri konusunda içten ve dıştan tehdit edildiğini hissettikçe daha fazla yoğunlaşmıştır. Dışarıdan Sırp Ortodoks Kilisesi'nin Makedon Kilisesi'ni tanımaması, Yunanistan'ın ülkenin ismine ve bayrağına karşı çıkması, Bulgaristan'ın ise ülkeyi tanınmasına rağmen Makedon milletinin varlığından şüphe etmesi gibi sorunlar, Kuzey Makedonya'yı huzursuz etmiştir. İçten ise Arnavutların Kuzey Makedonya'nın 8 Eylül referandumunu boykot etmesi ve akabinde yasal olmayan bir referandum düzenleyerek "İlirida Cumhuriyeti"ni ilan etmesi gibi nedenler; Slav Makedonların, Arnavut ulusunun yeni devlete olan bağlılığı konusundaki şüphelerini artırmıştır.

Kuzey Makedonya'nın 1991 Anayasası, Arnavutlar için büyük bir hayal kırıklığı olmuştur. İlk olarak, Kuzey Makedonya'yı Makedon ulusunun devleti olarak nitelendirmesi, Arnavutların statüsünü düşürmüştür. Bunun yanı sıra anayasada Arnavut kimliğini güçlendirecek eğitim, dil, din, orantılı temsil, ulusal sembollerin kullanılması gibi haklara sınırlı bir şekilde yer verilmiştir. Anayasada her durumda Makedonların üstünlüğünü koruyan maddelerin yer alması, Arnavut ulusuna duyulan güvensizliklere karşı alınan yasal önlemler olduğunu göstermiştir. Güvenlikleştirme yaklaşımını açıklamada kullanılan spektrumu hatırlayacak olursak; ilk aşamada devletin gündeminde olmayan konu, ikinci aşamaya yani devlet gündemine taşınmakta ve konuya yönelik önlemler adına alınacak tedbirler halka sunulmaktadır. En son aşama ise güvenlikleştirme sürecidir. Bu çerçevede aslında Yugoslavya Birliği içerisinde Arnavutlardan hissedilen güvensizlik, Kuzey Makedonya'nın bağımsızlık sürecinde de devam ederek devletin güvenlik ajandasında yerini almış olduğu dikkat çekmektedir. 1991 Anayasası'da güvenlikleştirme sürecinin en somut başlangıç

noktasını teşkil etmektedir. Böylelikle siyasal alana taşınan sorun, acil ve olağanüstü önlemleri meşrulaştırarak, Makedonların güvenikleştirilmesini kolaylaştırmaktadır.

Güvenikleştirme sürecinin ilk adımını oluşturan söylem, sözlü bir tehdit ya da eylemin oluşturduğu sorunun, güvenliği zedelediğini ve acil önlem gerektiğini dinleyici kitleye duyurmaktadır.⁵⁰² Söylemin etkili kullanılması, bir sorunun güvenlik ajandasına yerleştirmekte ve güvenikleştirilmesi önündeki engelleri kaldırmaktadır.⁵⁰³ Bu bağlamda Makedon makamları, Kuzey Makedonya'nın toprak bütünlüğü ve bu topraklar üzerinde yaşayan bütün halkın korunması olarak belirlediği referans nesnesini, söylemleri ile meşrulaştırmaktadır. Söylemlerinde daha gizli tuttıkları referans nesnesi ise şüphesiz Makedon kimliğidir. Etnik Arnavutlar ise Kuzey Makedonya'nın bağımsızlığından bu yana Slav Makedonların kendi kimliklerine tehditkâr olarak yaklaştığını iddia etmektedirler. Bağımsızlık ilanından kısa bir süre sonra Arnavutlar arasında yapılan referandum bunun en önemli örneğidir. Resmi olmayan referanduma yaklaşık 400 bin Arnavut katılmış ve %99'u "İlirida Cumhuriyeti" için evet oyu verilmiştir.⁵⁰⁴ Bu durum Arnavutların kimliklerinin tehlikede olduğunu savunan aktörlerin, kendi dinleyici kitlesini başarılı bir şekilde ikna ettiğini göstermiştir. Arnavut partisi PDP lideri Halili, 1992 yılında düzenledikleri referandumla, Kuzey Makedonya'da azınlık haklarının görmezden gelinmesini ve bu durumun ülkenin tanınması önünde engelleyici bir özellik olduğunu tüm dünyaya göstermek istediklerini açıklamıştır.⁵⁰⁵ Makedon liderler ise azınlıklara yönelik baskıcı politikalar benimsemediğinin, anayasada yapılacak değişmelerin ileride bir ayrılmaya sebep olabileceğini vurgulamıştır.⁵⁰⁶

Kuzey Makedonya'nın ilk Cumhurbaşkanı Gligorov döneminde ilişkiler ılımlı tutulmaya çalışılmıştır. Hatta Başbakan Crvenkovski liderliğindeki SDSM yönetimi, Arnavut partileriyle koalisyon oluşturmuştur.⁵⁰⁷ Buna rağmen Kuzey Makedonya'da güvenikleştirme adına Arnavutların devlet kurumlarında, orduda ve polis teşkilatında

⁵⁰² Alagöz, **a.g.m.**, s. 239.

⁵⁰³ Tüysüzoğlu, "Sosyal Konstrüktivizm...", s. 125.

⁵⁰⁴ "Makedonya'da, Arnavutlar "İlirida Cumhuriyeti"ni İlan Etti", **Anadolu Ajansı**, 18.09.2014, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/makedonyada-arnavutlar-ilirida-cumhuriyetini-ilan-etti/118907>, Erişim Tarihi: 05.05.2019.

⁵⁰⁵ Reuter, **a.g.m.**, s. 36.

⁵⁰⁶ Baros, **a.g.m.**, s. 68.

⁵⁰⁷ Daskalovski, **a.g.m.**, s. 56.

temsil sayılarının sınırlı tutulması bir devlet politikası halinde devam etmiştir. Hükümet, Arnavutların kamu kurum ve kuruluşlarda temsilini geliştirmek için ciddi çabalar göstermekte oldukça isteksiz görünmüştür. SDSM ve Arnavut partileri koalisyonunda Arnavutlara beş bakanlık görevi verildiği bildirilmiştir. Bu durum Makedonların güvenliksizleştirme yolunu seçtiği algısını oluştursa da Arnavutlara verilen bakanlıkların önemli pozisyonları teşkil etmemesi göz önünde bulundurulduğunda, Arnavutların söylemlerini azaltmak için kullanılan bir güvenlikleştirme hareketi olduğu açıktır. NDP üyesi Etem Aziri'nin İnsan Hakları İzleme Örgütü/ Helsinki Raporu'nda, söz konusu olan beş bakanlığın merkez organlarında Arnavutların çalıştırılmadığını vurgulamıştır. Ayrıca parlamento idaresinde çalışan 200 kişiden yalnızca 4'ünün Arnavut olduğunu ve devletin idari organlarında %2 oranında Arnavut bulunduğunu belirtmiştir. Dönemin en büyük Arnavut partisi PDP ise; 1995 yılı itibariyle Sosyal Politika, Kentsel İşler ve Maliye bakanlıklarında çalışan 400 kişiden sadece ikisinin Arnavut olduğunu açıklamıştır. Parti ayrıca Kültür ve Bilim Bakanlığı'nda bir Arnavutun çalıştığını iddia ederken, Dışişleri Bakanlığında ise Arnavut temsilcinin bulunmadığını vurgulamıştır. Bununla birlikte DPA lideri Arben Caferi, Arnavutların yargının %1.7'sini, silahlı kuvvetlerin %1.7'sini, idarenin ise %2'sini oluşturduklarını söylemiştir.⁵⁰⁸ Öte yandan İçişleri Bakanlığı, çalışanlarının %4.12'sinin Arnavut olduğunu, Arnavutların çoğunlukta bulunduğu batı kesiminde bulunan bakanlık biriminde ise çalışanların %8.74'ünün Arnavut olduğunu bildirmiştir. Ayrıca bakanlık Kuzey Makedonya'da Arnavutların polis teşkilatındaki %1.7 oranındaki temsilinin %4.5'e yükseltildiğini öne sürmüştür. Diğer bir veriye göre, etnik Arnavutların yaklaşık %80'inin oluşturduğu Kalkandelen'de polis gücünün yalnızca %38'i Arnavut'tur. Benzer bir oran Gostivar'da mevcuttur.⁵⁰⁹ İçişleri Bakanlığı'nın yansıttığı bu resmi sonuçlar Arnavut partilerinin iddia ettiği kadar düşük olmasa da, Arnavutların devlet organlarında az

⁵⁰⁸ Borjan Tanevski, "The Problem Between The Macedonian and Albanian Ethnic Groups in the Republic of Macedonia and Its Future", *Political Essays*, Sayı. 9, 2005, <http://www.newbalkanpolitics.org.mk/item/The-problem-between-the-Macedonian-and-Albanian-ethnic-groups-in-the-Republic-of-Macedonia-and-its-future#.XNiR344zbIV>, Erişim Tarihi: 12.05.2019.

⁵⁰⁹ Fred Abrahams, "A Threat to Stability": *Human Rights Violations in Macedonia*, Human Right Watch, U.S 1996, s. 29.

temsil olduğu gerçeğini değiştirmemiştir. Bu sonuç Arnavut nüfusunun çoğunluk oluşturduğu bölgelerde daha belirgindir.

Öte yandan sert milliyetçi söylemlere sahip olan Makedon partisi VMRO-DPMNE, 1990'lı yılların ortalarına doğru daha ılımlı politikalar benimseyerek Arnavut tarafında milliyetçi parti olarak bilinen DPA partisi ile yakınlaşmıştır. Anlaşmazlık yaşayan iki toplumun milliyetçi partilerinin işbirliği, 1996 yılında yapılan yerel seçimlerde ve ardından 1998 yılındaki genel seçimlerde oldukça etkili olmuştur.⁵¹⁰ Bu siyasi işbirliği, güvenikleştirmenin tam tersine döndüğü bir durum olarak nitelendirilebilir. Diğer bir ifade ile VMRO-DPMNE ve DPA arasındaki koalisyon, yaşanacak bir çatışma önünde engel oluşturarak, iki toplumun birbirine karşı duyduğu tehdidi azaltması için önemli bir fırsat olarak değerlendirilebilir. Ancak tarafların içinde barındırdığı radikal söylemlerin içselleştirilmiş olması, önemli bir mesele karşısında ciddi bir şekilde ayrışabildikleri gerçeğini ortaya koyarken aynı zamanda yapılan işbirliğinin yüzeysel oluşunu gözler önüne sermiştir. Yani iki parti arasındaki yapay işbirliğinin, başarısız bir güvenlik-dışılaştırma olarak değerlendirilmesi daha doğru olacaktır.

Arnavutlar kimliklerinin korunması ve daha bilinçli hale gelmesi için en önemli adımın eğitim ve dil alanındaki haklarından geçtiğini her fırsatta ifade etmiştir. İlk ve orta düzeyde kendi dillerinde eğitim alabiliyorken, yükseköğrenimde Makedon dilinin zorunlu olması, onların ayrılıki fikirlerini olgunlaştırmıştır. Dolayısıyla 1995 yılında Arnavutların çoğunlukta yaşadığı Kalkandelen'de resmi olmayan yollarla bir niversitenin kurulması,⁵¹¹ Arnavutların ulusal kimlikleri için önemli bir güvenikleştirme hareketi olmuştur. Arnavutların lke içinde statülerini kabul ettirmeye ve güçlendirmeye yönelik diğer bir güvenikleştirme hareketi ise 1997 yılında cereyan eden "Bayrak Krizi" olayı ile olmuştur. Bu iki önemli gelişme Arnavutların radikal söylemlerini destekler niteliktedir.

Arnavut ulusunun giderek marjinalleştiği dönemde, kendi kurumlarını oluşturmaya başlaması ve koalisyondaki güce dayanarak ulusal değerlerin kullanılıyor

⁵¹⁰ Koppa, **a.g.m.**, s. 50

⁵¹¹ Mandacı, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 72.

olması, Makedon makamlarını oldukça rahatsız etmiştir. İlk olarak Arnavut üniversitesi tanınmayarak kurumun resmiyet kazanması engellenmiştir. Ardından iki belediyede dalgalanan Arnavut bayraklarının, yasalara aykırı olduğu gerekçesiyle indirilmesi kararı alınmıştır. Makedon hükümetinin acil önlem gerektiği düşüncesiyle hareket ettiği bu güvenlikleştirme adımı, alınan kararın 45 gün içinde gerçekleşmemesi durumunda ağır yaptırımlar uygulayacağı yönündeki söylemleri ile başlamıştır. Bu aşama, sorun karşısında alınacak her türlü önlemi meşrulaştırmak için önemli bir dayanak oluşturmuştur. Arnavut belediye başkanlarının aralarında bulunduğu milliyetçi Arnavutların bayrak olayına tepkilerinin büyümesi sonucu, bölgeye özel timler getirilmiştir. Ayrıca şehrin elektrik ve haberleşme kanalları kesilmiştir.⁵¹²

Makedon makamların ülkede artan Arnavut nüfusunun yarattığı tehditleri de güvenlik gündeminde değerlendirdiği görülmektedir. Etnik Arnavut nüfusunun azaltılması için alınan tedbirler, Arnavut ailelerinin her iki çocuktan sonra doğacak olan her bir çocuğun sağlık hizmet bedeline tabii olacağı ya da ikiden fazla çocuk doğuran ailelere para cezası verileceği yönünde olmuştur.⁵¹³ Bununla birlikte özellikle 1998 yılından sonra artan Kosovalı Arnavut göçünün, nüfus oranını artırmasını önlemek adına Kuzey Makedonya vatandaşı olabilmek için 15 yıl oturma şartı getirilmiştir.⁵¹⁴ Makedon yönetiminin bu tedbirleri, Makedon nüfusunu güvenlikleştirme noktasından hareket etmektedir.

Kuzey Makedonya’da güvenlikleştirme süreci, çoğunluk/azınlık çerçevesinde başlatılan bir anlaşmazlık temelinde, her iki toplumun da söz sahibi olduğu ve duyulan güvensizliklerin söylem üzerinden sürdürüldüğü bir döngüye dönüşmüştür. VMRO-DPMNE ve DPA’nın koalisyon hükümeti döneminde de milliyetçi söylemler kendini göstermiştir. Anlaşmazlık yaşayan taraflar arasında çekişme devam ederken, Arnavutları güvenlikleştirme görevini üstlenen şiddet yanlısı bir aktör olarak UÇK ortaya çıkmıştır. 2001 yılı itibariyle saldırılar düzenleyen UÇK’nın faaliyetleri karşısında Makedon yönetimi acil ve olağanüstü bir şekilde yanıt vermesi gerektiği düşüncesiyle hareket etmiştir. UÇK’nın saldırıları, Makedon hükümetinin

⁵¹² “Makedonya’da Bayrak Hadisesi”, **ORHA**, 01.01.2018, <https://orhaajans.com/makedonyada-bayrak-hadisesi/>, Erişim Tarihi: 07.05.2019.

⁵¹³ Mandacı, Erdoğan, **a.g.e.**, s. 56.

⁵¹⁴ Daskalovski, **a.g.m.**, s. 57.

güvenlikleştirme hareketi için önemli bir kaynak oluşturmuştur. Çünkü saldırılar, bir devletin referans nesnesine karşı açıkça bir tehdit algısı yaratmıştır. Saldırıların Kuzey Makedonya'nın siyasi, ekonomik ve sosyal yapısını altüst etme ihtimaline karşı azami çabanın seferber edilmesi gerektiğini düşünen Makedonya yönetimi, normal politik sürecin dışına çıkarak sokağa çıkma yasağı gibi olağanüstü kararlar almıştır. Referans nesnesine uzanan tehditlerin ulaşacağı nokta öngörülemediği için güç kullanılmasının meşru hale geldiğini savunan güvenlikleştirme, Makedon yönetiminin aldığı kararları haklı kılmıştır.

Ayrıca, Kuzey Makedonya'da iki toplum arasında yaşanan anlaşmazlıkları sadece yaşanan çatışmalar yansıtmamaktadır. Vardar Nehri, Üsküp'ü ikiye ayıran fiziksel bir oluşum olmakla birlikte şehrin sosyal olarak da bölünmüşlüğüne bir simgesi halindedir. Nehrin kuzey kesimi Arnavutların ve Türklerin yaşadığı bölümü oluştururken, güney kesiminde Makedonlar bulunmaktadır. Aralarındaki bu ayırım, ekonomik yapılarında da çok net görünmektedir. Arnavutların yaşadığı bölgelerin, Makedonların yaşadığı bölgelere kıyasla daha geri kalmış olduğu saptanmaktadır. Ülke içinde gelişmişlik farkının arz etmesi, milliyetçilik duygularını ve dolayısıyla birbirlerine karşı güvenlik duygularının gelişmesindeki en önemli nedendir.⁵¹⁵

Güvenlikleştirme sürecinde dış etki faktörü olarak tanımlanan işlevsel aktörler, Kuzey Makedonya'nın iç siyasi anlaşmazlığında da varlığını göstermektedir. Çatışan taraflar arasında birbirlerine karşı güvenleştirmeyi haklı kılan en önemli işlevsel aktörlerden biri medyadır. Yazılı ve görsel basın kapsamında ulusal kimlikleri güvenleştirmeye yönelik çabalar vardır.

Makedon basınında yapılan saldırıların ülkenin bütünlüğünü bozduğu yönünde haberler yer almıştır. Arnavut dilinde yayın yapan programlar ise UÇK'yı açıkça destekler niteliktedir. Arnavut spikerin yayın sırasında "iki çocuklu bir anne olmasaydım, UÇK'ya bende katılırdım" ifadesini kullanması bunun bir örneğidir.⁵¹⁶ Bu gibi örneklerin Arnavut yayınlarında artmaya başlaması ile Makedon hükümet yetkilileri, medyayı kontrol altına almaya çalışmış ve kendi aleyhine yayın yapan

⁵¹⁵ "Balkanlar'da Etnik Çatışmanın Son Örneği: Makedonya", **TÜRKSAM**, 14.05.2015, <http://turksam.org/balkanlar-da-etnik-catismanin-son-ornegi-makedonya>, Erişim Tarihi: 04.05.2019.

⁵¹⁶ http://news.bbc.co.uk/2/hi/in_depth/world/2001/review_of_2001/1703711.stm, Erişim Tarihi: 20.03.2019.

programları durdurmuştur. Ayrıca, ulusal ve Arnavutça günlük gazete olan Fakti'nin İsviçre'ye gönderilecek uluslararası sayısına el koymuştur. İçişleri Bakanlığı, gazetede Arnavut isyancılara destek için çağrıda bulunan bir yazının olduğunu öne sürmüştür.⁵¹⁷

Diğer önemli işlevsel aktörler ise dış faktörlerdir. Kosova olayları Kuzey Makedonya'daki anlaşmazlığın yaşanmasında en önemli dış faktör olarak değerlendirilmektedir. Diğer bir yandan çatışmanın yoğunlaştığı dönemde, AB ile ABD'nin Kuzey Makedonya'nın toprak bütünlüğünü desteklediğini bildirmeleri Makedonların güvenikleştirilmesini kolaylaştırmaktadır.

Söyleme dayalı ve öznelerarası bir süreci temsil eden güvenikleştirme yaklaşımında tarafların görsel ve imgeleri kullanması da güvenliğin tehdit boyutunu ortaya koymakta oldukça başarılıdır. Arnavut militanlarının ve Makedon kuvvetlerinin karşılıklı saldırılarının neden olduğu ölüm ve yıkım görüntüleri, önemli bir güvenikleştirme amacı taşımaktadır. Bu bağlamda iki toplum içinde kimliklerine dayalı güvenikleştirme de görselliğin kullanıldığı dikkat çekmektedir.

Şekil 4: Mala Recica'da UÇK'nın tahribat ettiği St. George Kilisesi

(Kaynak: http://www.kosovo.net/eccl_mac.html)

⁵¹⁷ <https://cpj.org/2002/03/attacks-on-the-press-2001-macedonia.php>, Erişim Tarihi: 20.03.2019.

Şekil 5: Pirlepe'de Makedonlar tarafından tahrip edilen Çarşı Camisi

(Kaynak: <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/pirlepenin-osmanli-camisi-onarilmayi-bekliyor/774796>)

İki toplum arasındaki din farklılığı toplumsal güvenlikleştirme kapsamında öne çıkan bir diğer faktördür. Bu çerçevede Makedonlar ve Arnavutlar arasındaki kimlik çatışmasında din ve ulusal simgeler sık sık kullanılmaktadır. Makedon milliyetçileri Büyük İskender ve Rahibe Terasa miti çerçevesinde kendini tanımlama sürecini, ⁵¹⁸güvenlikleştirme hareketlerinin yoğunluk kazandığı her aşamada kullanmışlardır. Çoğunlukla Arnavut ve Türklerden oluşan Müslümanlara karşı kendi dinini ön planda tutmak isteyen Makedonlar, 1991 Anayasası'nda da bu amacı garanti etmişlerdir. 1991 Anayasa'sının dini boyutunda sadece Makedon Ortodoks Kilisesi'nin adının geçmesi bunun bir göstergesi olmuştur. Ohri sürecinde ele alınan bu durum, bütün dinlerin yasalar önünde eşit olduğu vurgusu yapılarak Arnavutların lehine sonuçlanmıştır. Ancak Makedonlar din olgusunda güvenlikleştirmeyi sürdürmüşlerdir. Üsküp'te devasa boyutlarda haç inşa edilmesi bu bağlamda önemli bir örnek olmuştur. Arnavutlar ve Türkler 50 metreyi aşan bu yapının, Makedonlar ile Müslümanlar

⁵¹⁸<http://turksam.org/balkanlar-da-etnik-catismanin-son-ornegi-makedonya>, Erişim Tarihi: 04.05.2019.

arasındaki ayrışmayı tetiklediğini iddia etmişlerdir.⁵¹⁹ Makedonların ulusal simgelerini tehditlere karşı kullanmalarını gösteren bir diğer yapı ise Üsküp'te inşa edilen Büyük İskender heykelidir.⁵²⁰ Makedonların kendilerini güvenlikleştirmede kullandığı bu simgeler açık bir şekilde Makedon ve Ortodoks Hristiyan kültürünü yansıtmaktadır. Bu karşılık Müslümanlar cami yapımlarını artırmaya başlamışlardır.

Güvenikleştirme kapsamında çatışan taraflar arasında uzlaşma sağlayan OÇA'ya bakıldığında, anlaşmada Arnavutlara birçok hak tanınmış olduğu görülmektedir. Ancak anlaşmanın uygulanması noktasında Makedonya hükümetinin çekimser bir tavır sergilemesi, Arnavutlar arasında tekrar bir güvensizliğin yaşanmasına neden olmuştur. Örneğin 2005 yılı verilerine göre devlet dairelerinde Arnavutların %10.19 oranında istihdam edildiği saptanmıştır. Yani Ohri süreci sonrasında yaklaşık %2'lik bir artış söz konusudur. Makedonların %85'e yakın oranları ile karşılaştırıldığında, nüfusun dörtte birini oluşturan Arnavutlar için bu artış oldukça az görünmektedir.⁵²¹

Milliyetçi Makedonlar anlaşmanın öngördüğü anayasal ve yasal değişikliklerin, toplumsal kimliğe önemli bir tehdit oluşturabileceğinden endişelenmişlerdir. Genel olarak azınlık haklarının genişletilmesine yönelik kararların bulunduğu anlaşmanın, özel de sadece Arnavut ulusunun taleplerini karşılıyor olması, Makedonlarda gelecekte diğer etnik gruplardan benzer tehdit algılamalarına sebep olabileceği düşüncesini oluşturmuştur. Anlaşma sonrasında VMRO-DPMNE, milliyetçi söylemlerini daha fazla artırmış ve anlaşmanın uygulanmasını önlemek için propagandalar yürütmüştür. SDSM ise Arnavutlara karşı daha ılımlı tavırlar sergilemiştir.

Ohri süreci sonrasında her iki toplumun da birbirlerine karşı duyduğu güvensizlik ve tehdit algılamaları son bulmamıştır. Bununla birlikte Makedon partileri arasındaki ayrımlar daha belirgin hale gelmiştir. İktidarda bulunduğu ilk dönemlerde

⁵¹⁹ "Balkan Tepelerine Haç Diktiler", **İnternet Haber**, 26.11.2007, <https://www.internethaber.com/balkan-tepelerine-hac-diktiler-115471h.htm>, Erişim Tarihi: 10.05.2019.

⁵²⁰ Erhan Türbedar, "Üsküp 2014: Makedon Kimliğinin Uyanışı", **TEPAV**, <https://www.tepav.org.tr/tr/kose-yazisi-tepav/s/2644>, Erişim Tarihi: 12.05.2019.

⁵²¹ Reyhan Rahman, "Makedonya'da Türk Azınlık ve Makedonya-Türkiye İlişkileri", **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2012, s. 121.

VMRO-DPMNE'nin izlediği siyaset de oldukça başarılı olmuştur. Bu başarısını yapılan genel ve yerel seçimlerle birlikte Cumhurbaşkanlığı seçimleri de ortaya koymuştur. Ancak Kuzey Makedonya'nın son hükümet şeklinin yapılanma süreci oldukça sancılı geçmiştir. Bir önceki seçime göre oylarını düşüren VMRO-DPMNE, mecliste çoğunluğu sağlayamadığı için hükümeti kurma görevini başaramamıştır. Bu durum özellikle 2011 yılından sonra sert milliyetçi söylemlerde bulunan VMRO-DPMNE'nin Makedon seçmenini olumsuz etkilediğini göstermiştir. Ayrıca 2015 yılında Zaev tarafından ses kayıtlarının gündeme taşınması, iktidara karşı halkın güvenini sarsmıştır. Diğer bir taraftan Arnavut partileri arasında DUI, bir önceki seçime göre oylarını neredeyse yarı yarıya düşürmüştür.* 2014 yılında kurulan yeni Arnavut partisi BESA ise özerklik ve özgünlük temalarıyla seçmenini etkilemeyi başarmıştır.

Arnavut partilerinin koalisyonu ortak olmak için sunduğu dile ve yönetime ilişkin şartlar Makedon milliyetçilerinin büyük tepkisine yol açmıştır. SDSM lideri Zaev ise Arnavut partileriyle uzlaşmayı başarmıştır. Bununla birlikte bazı Makedon liderleri de Arnavut taleplerinin tehditkâr nitelikte olduğunu savunmuştur. Örneğin; Eski Cumhurbaşkanı İvanov, Arnavutların talep ettiği anayasal hakların ülkesinin varlığını tehdit ettiği için uluslararası liderlere çağrıda bulunmuştur.⁵²² Uzun yıllar Başbakanlık görevinde olan VMRO-DPMNE lideri Gruevski ise SDSM lideri Zaev'in Arnavut partilerle yakınlaşmasının ve hükümet kurma girişimlerinin, Kuzey Makedonya'nın devlet şeklini bozarak yeni bir etnik çatışmaya neden olacağını ifade etmiştir.⁵²³ 27 Nisan'da Talat Caferi'nin Meclis Başkanı seçilmesi, milliyetçi cephenin tepkisini net bir şekilde ortaya koymuştur. Bununla birlikte Arnavut dilinin ikinci resmi dil olarak tanımlayan yasanın parlamentoda onaylanması, anayasal bir krizin kapısını aralamıştır. VMRO-DPMNE ve Eski Cumhurbaşkanı İvanov, anayasaya

* 2014 yılında yapılan genel seçimlere göre; VMRO-DPMNE 61, SDSM 34, DUI 19, DPA 7 sandalye kazanmıştır. Bkz. <http://www.electionguide.org/elections/id/2977/>, Erişim Tarihi: 08.05.2019.

⁵²² "Macedonian President Warns of Albanian Threat to Sovereignty", **VOA News**, 07.03.2017, <https://www.voanews.com/a/macedonian-president-warns-of-albanian-threat-to-sovereignty/3754238.html>, Erişim Tarihi: 08.05.2019.

⁵²³ "Gruevski'den Tehdit Gibi Açıklama: SDSM Hükümeti Kurması Makedonya'nın Sonu Olur", **Haber Makedonya**, 12.03.2017, <http://habermakedonya.net/gruevskiden-tehtid-gibi-aciklama-sdsm-hukumeti-kurmasi-makedonyanın-sonu-olur/>, Erişim Tarihi: 08.05.2019.

aykırı hareket edildiğini ve Makedon halkının kimliğinin tehlikeye atıldığını ileri sürerek tepki göstermiştir.

Günümüze kadar devam eden süreçte zaman zaman kimliklerini güvenlikleştirmeye yönelik söylemlerin ve eylemlerin özellikle VMRO-DPMNE milliyetçileri tarafından sürdürüldüğü görülmektedir. Diğer bir yandan SDSM'nin 2017 yılı itibariyle oluşturmuş olduğu koalisyon, VMRO-DPMNE'nin milliyetçi ve dışlayıcı politikalarının aksine yurttaşlık, çok kültürlülük, iş birliği gibi kavramlar üzerinden, AB ve NATO'ya entegrasyon sürecine uyumlu bir şekilde devam etmektedir. SDSM'nin yönetsel başarısı 2017 Ekim ayında gerçekleştirilen yerel seçimlere de yansımıştır. Son olarak SDMS lideri Stevo Pendarovski'nin Cumhurbaşkanı seçilmesi, ülkenin milliyetçi söylemlerinden uzaklaşıp AB ve NATO'ya yakınlaştığını göstermektedir. Makedon partileri arasındaki anlaşmazlığın artması, Makedon kimliğini güvenlikleştirme bağlamında etkin bir görünüm sağlamasını engellemektedir.

4. KUZEY MAKEDONYA'DA ARNAVUT SORUNUNA YÖNELİK GÜVENLİK-DIŞILAŞTIRMA/GÜVENLİKSİZLEŞTİRME ANALİZİ

Güvenlikleştirmenin bir sorunu acil ve varoluşsal bir tehdit olarak sunması ve tehditle mücadele konusunda gerekirse normal politik sürecin dışına çıkılmasını olumlama, anti-demokratik sonuçları teşhir edebilmektedir.⁵²⁴ Yani güvenlikleştirmeyi idealleştirilen bir durum olarak düşünmek yanlış görünmektedir.⁵²⁵ Kopenhag Okulu güvenlikleştirme eyleminin bir tehdit oluşturabileceği varsayımından hareket ederek, paradoksal bir şekilde, güvenlik-dışılaştırma kavramını bir güvenlik stratejisi olarak önermektedir.⁵²⁶

Daha önce tehdit olarak gösterilen şeyin artık tehdit olmaktan çıkarılması olarak nitelendirilen güvenlik-dışılaştırma, Yugoslavya Birliği döneminde Arnavutlara yönelik bir dönem uygulanmıştır. 1974 Anayasası ile Arnavutlara verilen

⁵²⁴ Wæver, "Securitisation, Taking Stock...", s. 13.

⁵²⁵ Miş, a.g.m., s. 348.

⁵²⁶ Kısmet Metkin, "Teoriden Pratiğe Uluslararası İlişkilerde Güvenliğin Evrimi", **Küresel Güven(likesiz)lik- Eski Kavramların Yeni Yorumları**, (ed. Levent Yiğittepe, Yiğit Anıl Güzelipek"), Hiperlink Yayınları, İstanbul 2008, s. 35.

haklar, onları tehdit olarak algılanmasını azaltıcı ve hatta bitirici niteliğe sahip olmuştur. Anayasada Makedonya’da yaşayan Arnavutların Makedon ulusuna denk sayılması; ortak temsil, kendi dilini kullanma ve kültürünü yaşatma gibi hakların sunulması- her ne kadar pratiğe tam olarak geçirilmese de-Arnavutlar için güvenlik-dışılaştırıcı bir süreç olarak yorumlanabilir. Buradaki güvenlik-dışılaştırıcı temel aktör Tito liderliğindeki Yugoslavya yönetimidir. Kolaylaştıran en önemli faktör ise, Tito’nun “Kardeşlik ve Birlik” temasında mevcut kimliklerin uyumunu yansıtmaya istegidir. Ancak Arnavutlar için bu süreç devamlılık göstermemiştir. Kosova olaylarıyla artan milliyetçilik duygusu, üst kimlik oluşumunu engellemiş ve etnik merkezli kimliklerin birbirlerine karşı tehdit algısını tekrar gündeme getirmiştir. Nitekim 1989 yılında yapılan değişiklikler Arnavutlara karşı güvenlikleştirme hareketini tekrar başlatmıştır.

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti içerisinde Arnavutlardan hissedilen tehditlerin zaman zaman güvenlik alanının dışına çıkarıldığı görülmektedir. Örneğin, Yugoslavya Birliği döneminden beri Kuzey Makedonya yönetiminde toplumsal ve siyasal sektöre Arnavutların tehdit oluşturduğu yönünde bir algının hakim olmasına rağmen, Arnavut partilerinin bağımsızlığından itibaren ülkenin siyasal hayatında var olduğu bilinmektedir. Bu durum belirli bir süre algılanan tehditlerin çatışma boyutuna ulaşmasını engellemiştir. Ayrıca Kuzey Makedonya hükümetlerinde çoğunluğun sağlanması adına başvurulmuş koalisyonlarda, Arnavut partilerinden en az biri bulunmuştur. Arnavut temsilcilere bazı bakanlıklarda görev verilmesi, pozisyonlarının önemli mevkileri içermemesi göz ardı edildiğinde, güvenlik-dışılaştırma hareketi olarak değerlendirilebilir. OÇA’ya kadar geçen süreçte bu gibi hakların zaman zaman tanınması, görselde güvenlikleştirmenin tersine çevrildiği bir durumu yansıtmış olabilir. Ancak hedeflenen şeyin tam anlamıyla bir güvenlik-dışılaştırma hareketi olmadığı 2001 yılında yaşanan çatışma net bir şekilde ortaya koymaktadır.

2001 yılında her iki toplumun da birbirlerine yönelik tehdit algılamalarının artması ve bu durumun politik bir malzeme haline gelmesi çatışmayı kaçınılmaz kılmıştır. Makedon yönetiminin ve Arnavutları savunan UÇK’nın güvenlikleştirme saikiyle hareket etmesi, özgürlükleri sınırlandırdığı gibi otoriteyi güçlendirerek şiddeti meşrulaştırmıştır. Çatışmaların daha ileri bir boyuta ulaşmasından endişelenen ABD

ve AB ise normatif bir duruş sergileyerek algılanan tehdidi azaltıcı çabaları desteklemişlerdir. Büyük güçlerin temsilcilerinin de katıldığı görüşmeler neticesinde hazırlanan OÇA, Arnavutları güvenlik-dışılaştırmaya yönelik atılmış bir adım olarak nitelendirilebilir.

OÇA, siyasi diyalog yoluyla çözüm amaçlı imzalanmıştır. Öncelikle anlaşmanın temel aldığı konuların başında “politik çıkarlar uğruna şiddet kullanımı her koşulda reddedilmiştir⁵²⁷” ibaresinin bulunması, algılanan tehditleri ciddi ve etkili bir şekilde azaltıcı nitelikte olmuştur. Bu anlamda şiddeti meşru hale getirecek bir politik söylemin engellenmesi söz konusudur. Güvenlikleştirme sağlayacak son aşama-olağanüstü tedbirlerin alınması-reddedilerek sorun politik gündemi temsil eden bir önceki aşamaya taşınmıştır. Yani Buzan ve arkadaşlarının öne sunduğu spektrumda güvenlikleştirme geriye doğru adım atmıştır.

OÇA’da Arnavutlara eğitim, dil, kültür gibi alanlarda birçok hak tanınmıştır. Yönetimsel olarak alınan kararlar merkezi gücü sınırlandırıcı nitelikte olmuştur. Ayrıca, ordu ve polis gücüne Arnavutların dahil edilmesi ve isyancılara af sağlanması gibi konular görüşülmüştür. Öte yandan Makedon yönetimi barış tesisinin ilk şartı olarak, UÇK’nın silahlarını teslim etmesini öne sürmüştür. NATO’nun düzenlediği harekâtlarla isyancıların silahları toplanmış ve UÇK tasfiye edilmiştir. Şaşırtıcı bir gelişme olarak, UÇK lideri Ali Ahmeti, 2002 yılında kurulan Arnavut partisi DUI’nın lideri olmuştur. Bu gelişmeler güvenlikleştirmenin tersine döndüğü bir durumu yansıtmaktadır. Bütün bu süreç değerlendirildiğinde güvenlik-dışılaştırmayı sağlayan aktörler AB, NATO ve ABD’dir. Makedon tarafları ise her ne kadar pratikte isteksiz kalsa da, anlaşma metnini imzaladığı için güvenlik-dışılaştırıcı aktör olarak nitelendirmek yanlış olmayacaktır. Güvenlik-dışılaştırmayı kolaylaştıran koşul ise şüphesiz AB ve NATO’ya entegrasyon sürecine dahil olma düşüncesidir.

Kopenhag Okulu sorunların toplumsal güvenliği işaret etmesi durumunda, eğer tehdit devletin bekasına yönelik değilse sorunun söz eylemsel bir şekilde politik gündeme gelmesinin doğru sonuçları yansıtmayacağını savunmaktadır. Şule Kut’a göre; Kuzey Makedonya nüfusunun yaklaşık olarak %25’ini oluşturan Arnavutların,

⁵²⁷ <https://www.osce.org/skopje/100622?download=true>, Erişim Tarihi: 18.05.2019.

dışsal bir destek almadan ülkenin toprak bütünlüğüne zarar verecek parçalanmayı gerçekleştirmesi mümkün değildir.⁵²⁸ Diğer bir ifade ile algılanan tehdit devletin bekasını zarara uğratacak seviyede görünmemektedir. Bu durumda tehdide verilecek tepki seviyesinin azami düzeye çıkması demokrasinin ilerlemesine engel oluşturmaktadır. Yani demokratikleşme ve güvenlik-dışlaştırma arasında sembiyotik bir ilişkinin olduğu düşünülebilir.⁵²⁹ Dolayısıyla güvenlik-dışlaştırma çerçevesinde ilerlemek gerekmektedir. Böyle bir sürecin işlenmesi için, sürecin işlenmesini kolaylaştıracak mekanizmaların oluşturulması önemli görünmektedir.⁵³⁰ Ancak Kuzey Makedonya'daki süreç incelendiğinde, OÇA'nın öngördüğü anayasa ve diğer yasa değişikliklerinin uygulanmasına zemin hazırlayacak platformların olmadığı dikkat çekmektedir. Bu nedenle OÇA'nın öne sürdüğü güvenlik-dışlaştırma eylemini tam anlamıyla gerçekleştirmek zordur.

OÇA'dan sonraki dönem oldukça girift görünmektedir. Çünkü anlaşma bir taraftan güvenlik-dışlaştırmayı hakim kılarken, bir taraftan milliyetçilik duygusunu artırmıştır. Bu durum Makedon siyasi partilerinin konsolide olması önünde engel oluşturmaktadır. 2002 yılında yapılan seçimlerin SDSM'nin ve koalisyon ortağı DUI'nın kazanmış olması, Kuzey Makedonya halkının bu süreci desteklediğini göstermiştir. Bu dönemde Arnavut partileri ile uyumlu bir şekilde OÇA'nın sunduğu kararlar uygulanmaya çalışılmıştır. Öyle ki yoğun çabalar ardından Arnavutların Kalkandelen Üniversitesi resmîyet kazanmıştır. 2006 yılında hükümetin başına VMRO-DPMNE'nin gelmesiyle süreç değişmiştir. 2016 yılına kadar süren VMRO-DPMNE iktidarının, milliyetçi söylemlerini özellikle son dönem artırması, ana muhalefet partisi SDSM'nin bu durumu kullanarak güçlenmesine olanak sağlamıştır. SDSM kitlesel protestolar örgütlemiş ve VMRO-DPMNE'yi istifaya zorlamıştır. İki parti arasında uzun süren siyasi kriz, SDSM'nin lehine çözülmüştür. 2017 yılı Mayıs ayında SDSM hükümeti kurmayı başarmıştır.

Çatışmadan barışın tesisine kadar geçen süreçte, sorunu normal politik süreç içinde değerlendirdikten sonra, ilk aşama yani sorunun artık tehdit olarak

⁵²⁸ Burak Tangör, "Avrupa Güvenlik Yönetişimi Çerçevesinde Bosna, Kosova ve Makedonya Krizleri ve Türk Dış Politikası", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2007, s. 176; Kut, a.g.e., s. 82.

⁵²⁹ Kaliber, a.g.m., s. 39.

⁵³⁰ Kurt, "Toplumsal Güvenliğin Yükselişi", s. 475.

algılanmadığı alana kaydırarak güvenlikleştirmenin antitezi oluşturulabilir. Bu çerçevede SDSM liderliğindeki hükümette güvenlik-dışılaştırma için çaba harcanırken, VMRO-DPMNE koalisyon hükümetinde güvenlikleştirme hareketine daha yakın tavırlar sergilendiği görülmektedir. Son olarak SDSM liderliğindeki Zaev hükümetinin Arnavutlara dil ve yönetsel sözler vermesi ve ardından 2018 yılında Arnavutçanın ikinci resmi dil olarak parlamentonun onayından geçmesi Arnavutlar için önemli bir adım olmuştur.

Öte yandan devletlerin hiçbir zaman güvende olmayacağını ve bu nedenle güvenlik-dışılaştırma eyleminin asla tam olarak gerçekleşmeyeceğini iddia eden Behnke, ulusal kimliğin tekrarlayıcı ve edimsel üretimin bir parçası olarak güvensizliğin her daim üretildiğini ve aktörlerin devlete, topluma ya da topluluğa bunu sunduğunu belirtmiştir.⁵³¹ Behnke'nin bu savı, Kuzey Makedonya'nın güvenlik-dışılaştırma politikasındaki dalgalanmalarında görülebilir. AB ve NATO sürecine uyumlu bir şekilde devam eden Zaev'in, güvenlik-dışılaştırmayı tam olarak etkin kılmaktan ziyade, Arnavutlarla ilgili sorunlara en sert şekilde karşılık verilmesini engelleyerek çatışmaların önüne geçmesi öngörülmektedir. Güvenlik-dışılaştırmayı tam anlamıyla hakim kılmak, konunun spektrumun ilk aşamasına taşınmasıyla ancak mümkün olabilir. Ancak Arnavutların taleplerini artık bir tehdit olarak algılamamak ve güvenlik ajandasından çıkarmak, özellikle VMRO-DPMNE için imkânsız görünmektedir. Ulusal kimliğin tekrarlayıcı özelliğiyle tehdidin tekrardan üretilmesi düşünüldüğünde, VMRO-DPMNE'nin bu oluşumu politik bir malzeme olarak kullanması muhtemel görünmektedir. SDSM liderliğindeki Zaev'in ise Arnavutları tam olarak güvenlik dışına atmayı, aşırı milliyetçilerin tepkisine neden olacağı gerekçesiyle erteleyeceği ya da daha küçük adımlarla sağlayabileceği öngörülmektedir. Çünkü keskin çizgilerle uygulanan güvenlik-dışılaştırma hareketi ülkede milliyetçilik duygusunu artırarak yeni bir çatışmaya sebep olabilir. Güvenlik-dışılaştırma toplumun birbirine bakış açılarından başlatılarak uygulandığı sürece, daha güçlü bir üst kimliğin oluşması mümkün olacaktır.

⁵³¹ Andreas Behnke, "No Way Out: Desecuritization, Emancipation and the Eternal Return of the Political- A Reply to Aradau", *Journal of International Relations and Development*, Cilt. 9, Sayı. 1, 2006, s. 65; Aktaş, *a.g.m.*, s. 17.

SONUÇ

Kuzey Makedonya, Yugoslavya Cumhuriyetleri arasında birlikten barışçıl yollarla ayrılan tek ülkedir. Bağımsızlığından sonraki dönemde Kuzey Makedonya'da kurulan hükümetlerde diğer etnik gruplarının bazılarını içine alacak koalisyonlar bulunmuştur. Ancak bu gelişmeler Kuzey Makedonya'da bir iç huzursuzluk yaşanmasını engelleyememiştir. Ülkede oluşan ve gittikçe kökleşen Arnavut sorununu; etnik eşitsizlik, kültürel çarpışma, ekonomik sıkıntılar, politik az gelişmişlik gibi dinamikler üzerine şekillenmiştir.

Kuzey Makedonya'da dil ve eğitim gibi alanlarda temel hakları sıkı bir şekilde kısıtlanan Arnavutların haklarını elde etmek için şiddete başvurmaya başlaması, ülke için ciddi bir güvenlik tehdidini ortaya çıkarmaktadır. Arnavutların başta Kosova olmak üzere diğer bazı Balkan ülkelerinde de etnik grup olarak barınması, Kuzey Makedonya'da algılanan tehdit boyutunu bölgesel sınırlara taşımalarını mümkün kılabilir. Bölgesel Güvenlik Kompleksi yaklaşımının bu noktada incelenmesi, bölgesel olarak algılanan tehdidin niteliğini belirleme hususunda farklı yorumlar sağlayabilir. Arnavutların Sırbistan, Yunanistan, Karadağ, Kosova ve Kuzey Makedonya'da bulunan nüfusu, bu ülkeler arasında bir bağlılık oluşturmasını ortaya koymaktadır. Diğer bir ifade ile bir ülkenin Arnavutlarla ilgili oluşan endişesini diğer ülkelerin de hissetmesi muhtemeldir.

Öte yandan Kuzey Makedonya'daki etnik sorunların, güvenliğin hangi düzeylerinde tehdit algısı yarattığını sorgulamak önemli görünmektedir. Öncelikle Kuzey Makedonya'da Arnavutlardan hissedilen tehdidin bir kimlik kaygısı nedeniyle ortaya çıktığı gerçektir. Bunun yanı sıra din, göç, dikey ile yatay rekabet ve nüfusun azalması unsurlarının oluşturduğu tehditler göz önünde bulundurulduğunda, sorunun toplumsal sektör boyutunda alınmasını gerekli kılmaktadır.

Çok etnikli, çok dinli ya da çok kültürlü bir ortam içerisinde derinleşen kimlik kaygıları, her iki toplumda da tehdit algısını doğurmuştur. Eski çağlardan beri bölge sakinlerinden olan Makedonlar köklerini dünya çapında tanınan lider Büyük İskender'e dayandırma çabası içerisinde girmiştir. Benzer bir şekilde Arnavutlar, İlirlerin köklerine dayandığı iddiasını günümüze kadar sürmüştür. İki toplumun da

kimliklerini güçlü temellere dayandırma isteği, Kuzey Makedonya toprakları üzerindeki taleplerini haklı kılma çabasıyla ilişkilendirilebilir. Bununla birlikte iki toplum arasında inanç, dil, tarih, soy, kültür gibi birleştirici değerlerin farklılık arz etmesi, aralarındaki uyumu güçleştirmiştir. Çeşitliliğin bir zenginlik olarak görülmesinden ziyade birbirlerine tehdit oluşturabilecek dinamikler olarak algılanması, güvensizliğin kaynağını oluşturmuştur. Toplumsal yapıdaki farklılıkların bir tehdit olarak algılanması ülkenin siyasal ve ekonomik yapısına da yansımıştır. Dolayısıyla derinleşen tehditlerin süreçlerini incelemek için güvenikleştirme yaklaşımının kullanılması, anlaşmazlığın boyutunu ve hatta bir sonraki adımını öngörme adına önemli katkılar sunmaktadır.

Kosova'daki olaylara paralel olarak ilerleyen iç sorun, Kosova'dan gelen yoğun göçler ile zirveye ulaşmıştır. Tehditlerin kendi kimliğine ya da varlığına yönelik hissedilmesi, Makedon ulusunun kimliğini korumaya yöneltmiştir. Güvenikleştirme süreci ile birlikte incelendiğinde algılanan tehdit milliyetçi liderlerin seküler temelde söylemlerine neden olmuştur. Tehditler karşısında alınan önlemler tarafı uygulamaları ve etnik ayrımcılığa iten politikaları meşru hale getirerek güvenikleştirmeyi kurumsallaştırmıştır.

Öte yandan, anayasanın formülasyonu Arnavutların sosyal, siyasal ve ekonomik fırsatlarını elde etmesinin sınırlandırmıştır. Makedonların, açıkça kendi ulusal devleti olarak tanımlanan bir devlet oluşturma arayışı içine girmesi, başta Arnavutlar olmak üzere diğer milletleri ikinci sınıf pozisyona yerleştirmiştir. Ülkenin çok uluslu karakterini dışlayan bir anayasanın varlığı, Arnavutların politik, ekonomik ve toplumsal taleplerine ters düşmüştür. Arnavutlar anayasayı Makedon yönetiminin temel haklarının kısıtlayan ve devletin sunduğu hizmetlere erişimi sınırlandıran bir aracı olarak görmeye başlamıştır. Dolayısıyla Arnavutlar da kendi ulusal kimliğinin tehdit edildiği kanaatindedir. Ülkenin bağımsızlık ilanından kısa bir süre sonra düzenledikleri referandum, kendilerine ait bir yükseköğretim kurumu kurma çabaları ya da ulusal simgelerini kullanma arzuları hissedilen tehdide yöneliktir.

Her iki toplumun da birbirine karşı algıladığı tehditler, güvenikleştirmenin karşılıklı kullanılmasına zemin hazırlamıştır. Güvenikleştirmenin söylem boyutu, her

iki tarafın da güvenikleştirici aktörleri tarafında sıkça kullanılmıştır. 2001 yılında Makedonlar ve Arnavutlar arasında yaşanan çatışmalar, Güvenikleştirme söylemlerinin başarılı bir şekilde kullanıldığının göstergesi olmuştur.

Kuzey Makedonya’da silahlı bir isyan hareketinin vuku bulması, çoğunlukla çözülmemiş sorunlara, karşılanmayan taleplere, Arnavut milliyetçiliğinin yayılmasına ve hatta organize suç faaliyetlerine atfedilmiştir. AB, NATO ve ABD’nin desteği ile çatışmanın sonlandırılması ve bir çerçeve anlaşmasıyla barış sağlama çabaları güvenlik-dışlaştırma bağlamında değerlendirilmiştir. OÇA’nın sunduğu ilkeler etnik çeşitliliği destekler niteliktedir. Anlaşma anayasal kalkınmaya, kapsayıcı ve evrimsel bir yaklaşım çağrısında bulunmuştur. Ancak anlaşmayı imzalayan parti liderlerinin hiçbir zaman birbiriyle çatışmakta olduğunu iddia etmemesi ve UÇK tarafından yönetilen çatışmaların sorumluluğunu Arnavut partilerinin üstlenmemesi şaşırtıcı bir gerçektir. Yani anlaşmayı imzalayanların çatışan tarafları oluşturuyor olması, uzlaşımın niteliğini belirleme noktasında oldukça önemlidir. Anlaşmanın uygulama noktasında sorunlar çıkması da bu durumla ilişkilendirilebilir. Güvenlik-dışlaştırma çerçevesinde Arnavutlara sunulan haklar, Makedonların ulusal kimliğine tehdit algılamalarının sonlanmamış olmasıyla çatışmaktadır. Özellikle aşırı milliyetçi VMRO-DPMNE liderleri, güvenikleştirme söylemini siyasi bir malzeme olarak sık sık kullanmaktadırlar.

Güvenikleştirmenin anti-demokratik bir süreci beraberinde getirme ihtimali taşınması, Kuzey Makedonya’da için yüksek görünmektedir. Makedon yönetiminin çatışmalara verdiği karşılığın yetersiz kaldığı ve tam bir başarı sağlayamadığı, yani algılanan tehditle başa çıkamadığını, 2001 yılında yaşanan çatışmalar net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu nedenle güvenlik-dışlaştırmanın kullanılması daha doğru sonuçlar doğuracağı saptanmaktadır.

Balkanlar’da Arnavut nüfusu ezici bir şekilde genç nüfus barındırmakta ve hızlı bir şekilde büyümektedir. Bu nedenle güvenlik-dışlaştırma adımlarının sağlam ve doğru zamanlarda atılması gerekmektedir. Arnavut nüfusunun ekonomik gelişme, girişimcilik, eğitim, politik sorumluluk ve uluslararası entegrasyon gibi yapıcı ve üretken nedenlere yönlendirilmesinin, Arnavutların artık tehdit olarak görülmesini

sonlandıracağı öngörülmektedir. Aksi takdirde Arnavutlar temel haklarını kazanmak için radikal ve silahlı eylemlere başvurabilir. Arnavut siyasi parti liderleriyle uyumlu bir şekilde hareket edilmesinin, entegrasyona ve istikrara yönelik siyasi başarılar sağlayacağı düşünülmektedir. Bu aynı zamanda belirli hedeflere ulaşmak için demokratik olmayan araçların kullanımını azaltacağı için şüphesiz güvenli bir ortam yaratmakta ve bu ortam içerisinde ülkenin gelişmesi ve Batıya entegrasyonu kolaylaşmaktadır.

KAYNAKÇA**Kitaplar**

ABRAHAMS, Fred, **“A Threat to Stability”**: Human Rights Violations in **Macedonia**, Human Right Watch, U.S 1996.

AKMAN, Halil, **Paylaşılamayan Balkanlar**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2006.

ARMAOĞLU, Fahir H., **Siyasi Tarih 1789-1960**, Sevinç Matbaası, Ankara 1964.

BAYUR, Yusuf Hikmet, **Türk İnkılabı Tarihi**, Cilt. 1, Türk Tarihi Kurumu Yayınları, İstanbul 1940.

BİDELEUX, Robert-JEFFRIES Ian, **The Balkan: A Post-Communist History**, Routledge, New York 2007.

BOOTH, Ken, **Dünya Güvenlik Kavramı**, (çev. Çağdaş Üngör), Küre Yayınları, İstanbul 2012.

BOZBORA, Nuray, **Osmanlı Yönetiminde Arnavutlar ve Arnavut Ulusçuluğu'nun Gelişimi**, Boyut Yayınevi, İstanbul 1997.

BUZAN, Barry, **People, State and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era**, ECPR Press, Colchester 2007.

BUZAN, Barry-HANSEN, Lene, **The Evolution International Security Studies**, Cambridge University Press, Cambridge 2009.

BUZAN, Barry-WÆVER, Ole, **Regions and Powers: The Structure of International Security**, Cambridge University Press, Cambridge 2003.

BUZAN, Barry-WÆVER, Ole-WİLDE, Jaap de, **Security- A New Framework for Analysis**, Lynne Rienner Publishers, United States of America 1998.

DAKO, Christo A., **Albania: The Master Key to the Near East**, E.L. Grimes Company, Boston 1919.

- DEDEOĞLU, Beril, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji, Yeniüzyıl Yayınları**, İstanbul 2008.
- DAVUTOĞLU, Ahmet, **Stratejik Derinlik**, Küre Yayınları,(91. Baskı), İstanbul 2001.
- EKİNCİ, Mehmet Uğur, **Karadağ Siyasetini Anlama Kılavuzu**, SETA Yayınları, İstanbul 2014.
- EMİN, Nedim, **Arnavutluk Siyasetini Anlama Kılavuzu**, SETA Yayınları, İstanbul 2014.
- ELSİE, Robert, **Historical Dictionary of Albania**, Second Edition, Scarecrow Press, UK 2010.
- GRIFFITHS, Martin- C. ROACH, Steven- SOLOMON M. Scott, **Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünceler ve Teoriler**, (çev. Cesran), Nobel Yayıncılık, Ankara 2011.
- HALL, Richard C., **War in the Balkans: An Encyclopedic History From the Fall of the Ottoman Empire the Breakup of Yugoslavia**, ABC-CLIO LLC, California 2014.
- HARP AKADEMİLERİ KOMUTANLIĞI, **Makedonya**, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul 1993.
- JEFFRIES, Ian, **The Former Yugoslavia at the Turn of the Twenty- First Century: A Guide to the Economies in Transition**, Routledge, London 2002.
- JELAVİCH, Barbara, **Balkan Tarihi 20. Yüzyıl**, Küre Yayınları, Cilt. 2, İstanbul 2006.
- KINROSS, Lord, **Osmanlı: İmparatorluğun Yükselişi ve Çöküşü**, (çev. Meral Gaspıralı), Altın Yayınevi, (2. Baskı), İstanbul 2008.
- KUT, Şule, **Balkanlarda Kimlik ve Egemenlik**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2005.

- LAMONT, Christorher K., **Criminal Justice and Politics of Compliance**, Routledge, New York 2010.
- MANDACI, Nazif- ERDOĞAN, Birsen, **Balkanlarda Azınlık Sorunu: Yunanistan, Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan'daki Azınlıklara Bir Bakış**, Stratejik Araştırma Ve Etüdler Milli Komitesi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 2001.
- NEOFOTİSTOS, Vasiliki P., **The Risk of Macedonia: Everyday Sociality in the Republic of Macedonia**, University of Pennsylvania Press, Pennsylvania 2012.
- POULTON Hugh, **Who are the Macedonias?** Hurst Company, London 2000.
- PEOPLES, Columba-WILLIAMS, Nick Vaughan, **Critical Security Studies An Introduction**, Routledge, 2010.
- PHİLLİPS, John, **Macedonia: Warlords and Rebels in the Balkans**, I.B. Tauris Publishers, New York 2004.
- POULTON, Hugh, **Balkanlar: Çatışan Azınlıklar, Çatışan Devletler**, Sarmal Yayınevi, (çev. Yavuz Alagon), İstanbul 1993.
- RAMET, Sabrina P., **The Three Yugoslavias: State-Building and Legitimation 1918-2005**, Woodrow Wilson Center Press, Washington D.C. 2006
- RİZAJ, Skender, **Kosova, Arnavutların ve Türklerin Dünü Bugünü ve Yarını**, Arnavut Entelektüellerinin Bilimler ve Sanatlar Akademisi, İstanbul 1993.
- TANGÖR, Burak, **Avrupa Güvenlik Yönetişimi; Bosna, Kosova ve Makedonya Krizleri**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008.
- TERRİFF, Terry, **Security Studies Today**, Polity Press, Cambridge 1999.
- URHAL, Ömer, **Küreselleşen Dünya da Güvenlik- Milli Güvenlik, Kamu Güvenliği, Örgütlü Suçlar ve Suç İstihbaratı**, Adalet Yayınevi, Ankara 2009,
- ÜLGER, İrfan Kaya, **Yugoslavya Neden Parçalandı? Balkan Dramının Perde Arkası**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2003.

YERASİMOS, Stefanos, **Milletler ve Sınırlar**, İletişim Yayınları, (4. Baskı), İstanbul 2000.

VELJANOVA, Hristina, **The Republic of Macedonia's 2016 Parliamentary Elections Handbook**, Institute for Democracy, Skopje 2016.

VİCKERS, Miranda, **The Albanians: A Modern History**, I.B. Tauris Publishers, London 2001.

Makaleler

ABRAHAMSEN, Rita, “ Blair’s Africa: The Politics of Securitization and Fear”, **Alternatives**, Cilt. 30, Sayı. 1, s. 55-80.

ABDULA, Sevba, “Makedonya’da Yerel Seçimler ve Siyasal Değişim”, **SETA Perspektif**, Sayı. 183, 2017, s. 1-5.

ACKERMANN, Alice, “Macedonia in a Post-Peace Agreement Environment: A Role for Conflict Prevention and Reconciliation”, **The International Spectator**, Cilt. 37, Sayı. 1, 2002, s. 71-82.

AÇIKMEŞE, AKGÜL, Sinem , “Algı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni-Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt. 8, Sayı. 30, 2011, s. 43-73.

AÇIKMEŞE, AKGÜL, Sinem, “Güvenlik, Güvenlik Çalışmaları ve Güvenlikleştirme”, **Küresel Siyasete Giriş**, (ed. Evren Balta), İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s. 241-255.

AĞIR, Bülent Sarper, “Güvenlik ve Göç Kavşağında Kosova Sorunu”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt. 69, Sayı. 3, 2014, s. 455-479.

AKAD, Mehmet Tanju, “Balkanların Fıtılı: Makedonya”, **Popüler Tarih**, Sayı. 12, 2001, s. 40-45.

- AKTAŞ, Altan, “Güvenlikleştirme Yaklaşımı ve Türkiye’nin Ulusal Güvenlik Anlayışındaki Dönüşüm”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. 1, Sayı. 2, 2011, s. 7-47.
- ALAGÖZ, Bilgehan-KANDEMİR, Ekber, “11 Eylül Sonrası Dönemde Bölgesel Güvenlik ve İran’ın Afganistan Siyaseti”, **Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 2, s. 109-140.
- ALAGÖZ, Bilgehan, “2003 Irak Savaşı Sonrası Basra Körfezi’nde Etkili Bir Unsur Olarak Güvenlikleştirme Siyaseti”, **Avrasya İncelemeleri Dergisi**, Sayı. 2, 2016, s. 203-272.
- ALIU, Murat Müfit, “Makedonya’nın Bağımsızlığı Sonrası Türkiye İle İlişkileri”, **Balkan Araştırmaları Dergisi**, Cilt. 4, Sayı. 2, 2013, s. 41-60.
- ALKAN, Mustafa, “Hüseyin Hilmi Paşa’nın Rumeli Umumi Müfettişliği (1902-1908)”, **CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. 13, Sayı. 1, 2005, s. 242-255.
- ALP, İlker, “Makedonya Üzerindeki Mücadeleler ve Makedonya Cumhuriyeti”, **Dünden Bugüne Makedonya Sorunu**, (ed. Murat Hatipoğlu), Asam Yayınevi, Balkan Araştırmalar Dizini:6, Ankara 2002, s. 71-90.
- ALTINTAŞ, Ahmet, “Makedonya Sorunu ve Çete Faaliyetleri”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. 7, Sayı. 2, 2005, s. 69-91.
- ARAS Bülent- POLAT KARAKAYA Rabia, “From Conflict to Cooperation Desecuritization of Turkey’s Relations with Syria and Iran”, **Security Dialogue**, Cilt. 39, Sayı. 5, 2008, s. 495-515.
- ARAS, Bülent- TOKTAŞ, Şule- KURT, Ümit, “Güvenlik Çalışmalarında Güncel Yaklaşımlar: Ulusal Güvenliğin Tanımlanması ve Güvenlikleştirme Süreçleri”, **Araştırma Merkezlerinin Yükselişi: Türkiye’de Dış Politika ve Ulusal Güvenlik Kültürü**, SETA Yayınları, Ankara 2010, s. 17-36.

- ARENDS, J. Frederik M., "Homeros'dan Hobbes ve Ötesine: "Güvenlik" Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları", **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, (Çev. Burcu Yılmaz), Cilt. 6, Sayı. 22, 2009, s. 3-33.
- ATLAND, Kristian-BRUUSGAARD Kristin Ven, "When Security Speech Acts Misfire: Russia and Elektron Incident", **Security Dialogue**, Cilt. 40, Sayı. 3, 2009, s. 333-354.
- AYDIN, Abdurrahim F.- PROGONATI, Erjada, "Albanian Foreign Policy the Post-Communist Era", **UNISCI Discussion Papers**, Sayı. 26, 2011, s.257-280.
- BABUNA, Aydın, "The Albanians of Kosova and Macedonia: Ethnic Identity Superseding Religion", **Nationalities Papers**, Cilt. 28, Sayı. 1, 2000, s. 67-92.
- BALCI, Ali-KARDAŞ, Tuncay "Turkey's Relations with Israel: An Analysis of Securitization", **Insight Turkey**, Cilt. 14, Sayı. 2, 2012, s. 99-120.
- BALDWIN, David A., "The Concept of Security", **Review of International Studies**, Sayı. 23, 1997, s. 5-26.
- BALZACQ, Thierry, "The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context", **European Journal of International Relations**, Cilt. 11, Sayı. 2, 2005, s. 171-201.
- BAROS, Miroslav, "The Macedonia Conflict and International Law: Self-Determination or Self-Defence?", **International Peacekeeping**, Cilt. 10, Sayı. 3, 2003, s. 60-78.
- BAYSAL, Başar- LÜLECİ, Çağla, "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi", **Güvenlik Stratejileri**, Sayı. 11, 2011, s. 61-95.
- BEHNKE, Andreas, "No Way Out: Desecuritization, Emancipation and the Eternal Return of the Political- A Reply to Aradau", **Journal of International Relations and Development**, Cilt. 9, Sayı. 1, 2006, s. 62-69.

- BİERNAT, Agata, “Albanian Political Activity in Ottoman Empire (1878-1912)”, **World Journal of Islamic History and Civilization**, Cilt. 3, No. 1, 2013, s. 1-8.
- BİGO, Didier, “ Möbius Ribbon of Internal and External Security(ies)”, **Identities, Borders, Orders Rethinking International Relations Theory**, (ed. Mathias Albert, David Jacobson, Yosef Lapid), University of Minnesota Press, London 2001, s. 91-116.
- BİNGÖL, Oktay, “Yeni Güvenlik Yaklaşımları ve 21. Yüzyıl Güvenlik Sorunları”, **Uluslararası Güvenlik; Yeni Politikalar, Stratejiler ve Yaklaşımlar**, (ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Sertif Demir), Beta Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 17-44.
- BİLGİN, Pınar-BOOTH, Ken-JONES, Richard Why, “Security Studies: The Next Stage?”, **Naçao Defesa**, Sayı. 84, s. 131-157.
- BİLGİN, Pınar, “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları”, **Stratejik Araştırmalar**, Cilt. 8, Sayı.4, 2010, s. 70-96.
- BİLGİN, Pınar, “Individual and Societal Dimensions of Security”, **International Studies Review**, Sayı. 5, 2003, s. 203-222.
- BİLGİN, Pınar, “Making Turkey’s Transformation Possible: Claiming ‘Security-Speak’- not Desecuritization!”, **Southeast European and Black Sea Studies**, Cilt. 7, Sayı. 4, 2007, s. 555-571.
- BİRDİŞLİ, Fikret- BAŞURGAN, Aynur, “Güvenlik Politikalarının Konstrüktivist Bir Unsuru Olarak Güvenlik Kültürü ve Türkiye Örneği”, **Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilim Enstitüsü Dergisi**, Cilt. 4, Sayı. 4, 2017, s. 58-78.
- BİRDİŞLİ, Fikret, “Securitization of Kurdish Question in Turkey”, **International Journal of Research in Social Sciences**, Cilt. 4, Sayı. 2, 2014, s. 1-15.
- BOGA Cafo-WOLFF, Stefan, “Albanians in Montenegro Waiting for Godot?”, **Illyria**, 12-14 Korrik, 2011, s. 1-8.

- BOZBORA, Nuray, “Arnavutların Kökeni”, **Balkanlar El Kitabı 1. Cilt: Tarih**, (ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay), Akçağ Yayınları, , Ankara 2013, s. 259-267.
- BOZBORA, Nuray, “Arnavut Milliyetçiliğinin Doğuşu, Gelişimi ve Günümüze Etkileri”, **Avrasya Dosyası**, Cilt. 14, Sayı. 1, 2008, s. 111-158.
- BOZBORA, Nuray, “Arnavut Milliyetçiliğinin Gelişimi”, **Balkanlar El Kitabı 1. Cilt: Tarih**, (ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay), Akçağ Yayınları, (2. Baskı), Ankara 2013, s. 555-573.
- BRAUCH, Hans Günter, “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt. 5, Sayı. 18, 2008, s. 1-47.
- BUZAN, Barry, “Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt. 5, Sayı. 18, 2008, s. 107-123.
- BUZAN, Barry, “New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century”, **International Affairs**, Cilt. 67, Sayı. 3, 1991, s. 431-371.
- CANVEREN, Önder-DURAKÇAY, AKGÜL, Fulya, “The Analysis of the Hungarian Government’s Discourse Toward the Migrant Crisis: A Combination of Securitization and Euroscepticism”, **Yönetim ve Ekonomi**, Cilt. 24, Sayı. 3, 2017, s. 857-876.
- ÇALIK, Zuhâl, “Yeni Güvenlik Kavramı”, **Uluslararası Güvenlik Kongresi (8-9 Ekim 2013) Bildiriler Kitabı**, (ed. Hasret Çomak, Ayşegül Gökâlöp Kutlu), Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Kocaeli 2014, s. 638-645.
- DAĞCI, Gül Tuba- ŞİMŞEK, Asiye, “Makedonya ile Yunanistan Arasındaki İsim Sorununda Rol Oynayan Temel Parametrelerin Analizi”, **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı. 10, 2015, s. 175-200.

- DALKILIÇ, Mehmet, “Ohri Çerçeve Antlaşması Sonrası Makedonya’da Sürdürülebilir Etnik Barış ve Politik Bütünlük Sağlanması Bağlamında Türkiye’nin Rolü”, **Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. 8, Sayı. 1, 2018, s. 85-115.
- DASKALOVSKİ, Zhidas, “Democratic Consolidation and the ‘Stateness’ Problem: The Case of Macedonia”, **Global Review of Ethnopolitics**, Cilt. 3, Sayı. 2, 2004, s. 52-66.
- DASKALOVSKİ, Zhidas, “Spinning Out of Control: Mutual Reinforcement Discourse in Macedonia?”, **Media Discourse and the Yugoslav Conflict: Representations of Self and Other**, (ed. Pål Kolstø), Routledge, New York 2009, s. 174-178.
- DASKALOVSKİ, Zhidas, “The Macedonian Conflict of 2011: Between Successful Diplomacy, Rhetoric and Terror”, **Studies in Post-Communism Occasional Paper**, Sayı. 7, 2004, s. 1-53.
- DASKALOVSKİ, Zhidas, “The Future of the Peace Process in Macedonia”, **Avrasya Dosyası**, Cilt. 14, Sayı. 1, 2008, s. 87-109.
- DEMJAHA, Agon, “The State of Inter-Ethnic Relations in Macedonia After 16 Years of the Ohrid Agreement”, **SEEU Review**, Cilt. 2, Sayı. 2, s. 8-31.
- DEMİRTAŞ, Birgül-TÜRKOĞLU, Emir, “Makedonya Bıçak Sirtında: Balkanlar’ın Eski ‘Model Ülkesi’, Yeni İstikrarsızlık Unsuru mu?”, **Dünden Bugüne Makedonya Sorunu**, (ed. Murat Hatipoğlu), Asam Yayınevi, Balkan Araştırmalar Dizini:6, Ankara 2002, s. 119-152.
- DURMAZ, Mustafa, “Makedonya Sorunu ve Yunanistan’ın İsim Uzlaşmazlığı”, **ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi**, Sayı. 3, 2015, s. 59-68.
- EMMERS, Ralf, “Securitization”, **Contemporary Security Studies**, (ed. Alan Collins), Oxford University Press, Oxford 2013, s. 419-438.

ENGSTRÖM, Jenny, “The Power of Perception: The Impact of the Macedonia Question on Inter-Ethnic Relations in the Republic of Macedonia”, **The Global Review of Ethnopolitics**, Cilt. 1, Sayı. 3, s. 3-17.

ERGÜL, Aslı, “Türk Dış Politikasında Güvenikleştirme ve Yunan Ötekisi”, **Genç Araştırmacılar Tartışıyor**, (ed. Şule Kut vd.), Okan Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2014, s. 7-28.

ERGÜL, Nihal, “Yeni Güvenlik Anlayışı Kapsamında Birleşmiş Milletler ’in Rolü ve Uygulamaları”, **Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri**, (ed. Atilla Sandıklı), BİLGESAM Yayınları, İstanbul 2012, s. 165-208.

ERGÜVEN, Nasih Sarp, “ Uluslararası Hukuk Açısından Güvenlik Kavramının Teorik Temelleri”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt. 65, Sayı. 3, 2016, s. 771-835.

ERİKSSON, Johan, “Observers or Advocates? On the Political of Security Analysts”, **Cooperation and Conflict**, Cilt. 34, Sayı. 3, 1999, s. 311-330.

EROL, Mehmet Seyfettin, “Makedonya Sorununun Temel Dinamikleri”, **Balkanlar El Kitabı 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar**, (ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay), Akçağ Yayınları, (2. Baskı), Ankara 2013, s. 281-288.

FİSCHER, Bernd, “Albanian Nationalism and Albanian Independence”, **SEEU Review-Special Edition**, Cilt. 10, Sayı. 1, 2015, s. 25-38.

FSHAZİ, Falma, “2. Meşrutiyet ve Arnavutluk’taki Osmanlı Algısı: Arnavutlarla Osmanlı’nın Düşman Olduğu O An”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı. 38, 2008, s. 161-178.

GÖKSEL, Ömer, “Günümüzde Uluslararası Güvenlik Stratejileri: Kavramsal Çerçeve ve Uygulama”, **Akademik Bakış**, Cilt. 2, Sayı. 3, 2008, s. 1-42.

GRIESSLER, Christina Eva, “The Albanians in Macedonia: The Role of International Organizations in Empowering the Ethnic Albanian Minority”, **ECMI Working Paper #79**, 2014, s. 3-21.

GÜLBOY, G. Pınar, “Makedonya’da Arnavut-Makedon Çatışması ve Ohrid Anlaşması”, **Türkiye-Makedonya İlişkileri “Üsküp ki Şardağı’nda devamıydı Bursa’nın”**, (ed. Yeliz Okay, Tuncay Babalı), Doğu Kitapevi, İstanbul 2012, s. 101-116.

GÜNDÜZ, YEŞİLYURT, Zuhâl, “Onbir Eylül Sonrasında Avrupa Birliği ve Göç: Güvenikleştirme ve Ekonomikleştirme İkilemi”, **Onbir Eylül: Küresel Felakete Yerel Yorumlar**, (der. İsmail Aydınğün, Ali Murat Özdemir), Tan Kitapevi, Ankara 2012, s. 135-165.

HAFTERDORN, Helga, “The Security Puzzle: Theory- Building and Discipline-Building in International Security”, **International Studies Quarterly**, Cilt. 35, Sayı. 1, 1991, s. 3-17.

HAJDARI, Sevgi Altundal, “Makedonya Müslümanları”, **İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi**, 2014, s. 1-16.

HANSEN, Lene, “The Little Mermaid’s Silent Security Dilemma and the Absence of Gender in the Copenhagen School”, **Millennium: Journal of International Studies**, Cilt. 29, Sayı. 2, 2000, s. 285-306.

HETTNE, Björn, “Teori ve Pratikte Güvenliğin Bölgeselleşmesi”, (Çev. Evren Çelik-Wiltse), **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt. 5 Sayı. 18, 2008, s. 87-106.

HİLAJ, Arjan, “The Albanian National Question and the Myth of Greater Albania”, **Journal of Slavic Military Studies**, Sayı. 26, s. 393-413.

HİSLOPE, Robert, “Between a Bad Peace and a Good War: Insights and Lesson from the Almost-War in Macedonia”, **Ethnic and Racial Studies**, Cilt. 26, Sayı.1, 2003, s. 129-151.

HUYSMANS, Jef, "Revisiting Copenhagen: Or, On the Creative Development of a Security Studies Agenda in Europe", **European Journal of International Relations**, Cilt. 4, 1998, s. 479-505.

INGLİS, Sarah, "Origins of the Albanian National Awakening", **Haemus Journal**, Cilt. 2, 2013, s. 77-87.

IRWİN, Zachary T., "Albanian Political Parties in Macedonia", **Ethnic Minorities and Politics in Post-Socialist**, (ed. Sabrina P. Ramet, Marko Valenta), Cambridge University Press, U.K 2016, s. 79-101.

İLİEVSKİ Zoran-TALESKİ Dane, "Was the EU's Role in Conflict Management in Macedonia a Success?", **Ethnopolitics: Formerly Global Review of Ethnopolitics**, Cilt. 8, Sayı. 3-4, s. 2009, s. 355-367.

İNAT, Kemal- BALCI, Ali, "Makedonya: Balkanlarda Tarihi Miras Kavgası ve Etnik Çatışma", **Dünya Çatışma Bölgeleri**, (ed. Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman), Nobel Yayınevi, (2. Baskı), 2007, s. 639-654.

İŞYAR, Ömer Göksel-AHMED, Ergin, "Makedonya Cumhuriyeti'nde Arnavut Azınlık Sorunu", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt. 7, Sayı. 3, 2005, s. 217-239.

JAKUPİ, Amir, "Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti İçindeki Kosova Özerk Bölgesi Sorunu (1980-1989)", **Balkan Araştırma Enstitüsü**, Cilt. 6, Sayı. 1, 2017, s. 189-215.

KALİBER, Alper, "Türkiye'de Güvenikleştirilmiş Bir Alan Olarak Dış Politikayı Yeniden Düşünmek: Kıbrıs Örneği", **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 7, 2005, s. 31-60.

KARADZOSKİ, Mladen, "Macedonian Party System and European Integration Process", **Studia Europejskie**, Cilt. 3, 2016, s. 193-209.

- KARAKOÇ, Ercan-YAVAŞ, Mesut, “İkinci Meşrutiyet Döneminde Arnavutların Eğitim Çalışmalarında Önemli Bir Aşama: Elbasan Maarif Kongresi”, **Bellekten**, Cilt. 82, Sayı. 249, 2018, s. 675- 697.
- KARATAY, Osman, “Orta Çağ’da Makedonya: Bir Siyasi Coğrafyanın Süreklilik Öyküsü”, **Dünden Bugüne Makedonya Sorunu**, (ed. Murat Hatipoğlu), Asam Yayınevi, Balkan Araştırmalar Dizini:6, Ankara 2002, s. 1-26.
- KODAL, Tahir, “Makedonya’nın Bağımsızlığını Kazanması ve Türkiye”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Sayı. 29, 2014, s. 377-396.
- KOLSUZ, Kürşat, “ Mezhep ve Kimlik Bağlamında Ortadoğu’da İran’ın Güç ve Güvenlik Politikaları”, **İran Özel Sayısı**, Sayı.1 (2), 2017, s. 11-45.
- KOSTANİCK, Huey Louis, “Balkan Demographic Trends and Population Heartland”, **Aspects of the Balkans**, (ed. Henrik Birnbaum and Sperus Urgonis), Mouton, The Hague- Paris 1972, s. 424-441.
- KOYUNCU, AYDIN, Çiğdem-YILMAZ Samet, “Makedonya’daki İstikrarın Sürdürülebilirliğinin Ohrid Çerçeve Anlaşması Bağlamında Analizi”, **International Journal of Social Inquiry**, Cilt. 11, Sayı. 1, 2018, s. 155-181.
- KOPPA, Maria Eleni, “ Ethnic Albanians in the Former Yugoslav Republic of Macedonia: Between Nationality and Citizenship”, **Nationalism and Ethnic Politics**, Cilt. 7, Sayı. 4, 2001, s. 37-41.
- KRAUSE, Keith- WILLİAMS, Micheal C., “Broadening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods”, **Mershon International Studies Review**, Sayı. 46, 1996, s. 229-254.
- KURT, Selim, “Dağlık Karabağ Sorunu’nun Güvenlikleştirme Teorisi Çerçevesinde Analizi”, **Güvenlik Bilimleri Dergisi**, Cilt. 6, Sayı. 2, 2017, s. 1-22.
- KURT, Selim, “Toplumsal Güvenliğin Yükselişi”, **International Journal of Social Science**, Sayı. 37, 2015, s. 359-476.

- KUT, Şule, “Yugoslavya Bunalımı ve Türkiye’nin Bosna-Hersek ve Makedonya Politikası 1990-1993”, **Türk Dış Politikasının Analizi**, (der. Faruk Sönmezoğlu), Der Yayınları, İstanbul 2004, s. 585-608.
- KÜÇÜKSOLAK, KALKAN, Özgü, “Güvenlik Kavramının Realizm, Neorealizm ve Kopenhag Okulu Çerçevesinde Tartışılması”, **Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi**, Cilt. 4, Sayı. 14, 2012, s. 202-208.
- LEVENT, Zeynel, “Tarihi Süreçte Kosova”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı. 52, 2013, s. 853-874.
- MADEN, Fahri, “Arnavutluk’un Bağımsızlık Süreci (1877-1913)”, **Avrasya Etüdleri**, Cilt. 38, 2011, s.155-196.
- MANDACI, Nazif-ÖZERİM, Gökay, “Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa’da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt. 10, Sayı.39, 2013, s. 105-130.
- MAROLOV, Dejan, “Understanding the Ohrid Framework Agreement”, **Civic and Uncivic Values in Macedonia: Value Transformation**, Education and Media, Palgrave Macmillan, London 2013, s. 134-135.
- MCDONALD, Matt, “Securitization and the Construction of Security”, **European Journal of International Relations**, Cilt. 14, Sayı. 4. 2008, s. 563-587.
- MCSWEENEY, Bill, “Identity and Security: Buzan and the Copenhagen School”, **Review of International Studies**, Cilt. 22, Sayı. 1, 1996, s. 81-93.
- MEMETİ, Ardit-KRECI, Veli, “The Path to Ohrid Framework Agreement”, **2012 Swedish National Conference on Peace and Conflict Research**, Panel 1.3 Contesting Concepts and Challenging Interventions, s. 1-14.
- METKİN, Kısmet, “Teoriden Pratiğe Uluslararası İlişkilerde Güvenliğin Evrimi”, **Küresel Güven(likesiz)lik- Eski Kavramların Yeni Yorumları**, (ed. Levent Yiğittepe, Yiğit Anıl Güzelipek”), Hiperlink Yayınları, İstanbul 2008, s. 19-43.

- MİLENKOVSKA Marija- REMENSKİ Frosina T., “Macedonia After the 2001 Conflict: Towards Social Cohesion and Reconciliation?”, **Southeast European and Black Sea Studies**, Cilt. 16, Sayı. 3, 2016, s. 447-459.
- MİŞ, Nebi, “Güvenikleştirme Teorisi ve Siyasal Olanın Güvenikleştirilmesi”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt. 6, Sayı. 2, 2011, s. 345-381.
- NEOFOTİSTOS, Vasiliki P., “Beyond Stereotypes: Violence and the Porousness of Ethnic Boundaries in the Republic of Macedonia”, **History and Anthropology**, Cilt.15, Sayı. 1, 2004, s. 1-36.
- Notes, “Macedonia’s Ohrid Framework Agreement Reexamined in Response to Internal and External Crises: Reason for Cautious Optimism on Europe’s Southeastern Border”, **Columbia Journal of Transnational Law**, 2017, s.457-498.
- OLGUN, Said, “Bir Jön Türk ve Arnavut Milliyetçisi: Derviş Hima (1872-1928)”, **History Studies**, Cilt. 10, Sayı. 10, 2018, s. 207-238.
- OKTAY, OSMANÇAVUŞOĞLU, Emel, “Çözülemeyen Düğüm Makedonya Sorunu ve Makedonya Türkleri”, **Balkan Türkleri: Balkanlarda Türk Varlığı**, (der. Erhan Türbedar), ASAM Yayınları, Ankara 2003, s. 149-150.
- ORDANOSKİ, Saso, “Lions and Tigers: The Militarisation of the Macedonia Right”, **The 2001 Conflict in FROM-Reflections**, Conflict Studies Research Centre, Balkan Series, 2004, s. 17-18.
- ORTAKOVSKİ, Vladimir, “The Kosova Conflict and Macedonia”, **Association for the Study Nationalities**, Fourth Annual World Convention, 1999, s. 1-28.
- OVALI, Ali Şevket, “Ütopya ile Pratik Arasında: Uluslararası İlişkilerde İnsan Güvenliği Kavramsallaştırılması”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt. 3, Sayı. 10, 2006, s. 3-52.

- ÖRKİ, Armağan, “Bölgesel Güvenlik Kompleksi Çerçevesinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin Bağımsızlık Sorunsalı”, **Avrasya İncelemeleri Dergisi**, Sayı. 2, 2016, s. 209-231.
- PAHUMİ, Nevila, “The Consolidation of Albanian Nationalism: The League of Prizren 1878-1881”, **History Honors Thesis University of Michigan**, 2007, s. 1-91.
- PANOV, Nikola-TELASKA, Milena-DİMESKA, Hristina, “Demographic Aspect of Territorial Distribution and Urbanization Level in the Republic of Macedonia”, **Contributions, Section of Natural, Mathematical and Biotechnical Sciences**, Cilt. 34, Sayı. 1-2, 2013, s. 59-68.
- PETTİFER, James, “The Albanians in Western Macedonia After FYROM Independence”, **The New Macedonia Question**, (ed. James Pettifer), Macmillan Press, Great Britain 1999, s. 137-147.
- PÉREZ, Alejandro Estesó, “Sowing Winds in Macedonia: The Decay of the VMRO-DPMNE”, **Análisis Geurasia**, Sayı. 3, 2018, s. 1-6.
- PREVELAKIS, George, “The Return of the Macedonian Question”, **The Changing Shape of the Balkans**, (ed. F.W. Carter, H.T. Norris), UCI Press, London 1996, s. 63-94.
- PROGONATİ, Erjada, “Etnik Arnavutların Arnavut Dış Politikasında Etkisi”, **Karadeniz Araştırmaları**, Sayı. 37, 2013, s. 159-182.
- REUTER, Jens, “Policy and Economy in Macedonia”, **The New Macedonia Question**, (ed. James Pettifer), Macmillan Press, Great Britain 1999, s. 28-46.
- RİPİLOSKİ, Sasho-Pendarovski Stevo, “Macedonia and the Ohrid Framework Agreement: Framed Past, Elusive Future”, **Perceptions**, Cilt. 18, Sayı. 2, 2013, s. 135- 161.

- RİZANKOSKA, Josipa-TRAJKOSKA, Jasmina, “The Ohrid Framework Agreement: A Strategic Tool for Electoral Party Competition in Macedonia, **Journal of Liberty and International Affairs**, Cilt 2, Sayı. 1, 2016, s. 9-26.
- RRAPAJ, Jonilda-KOLASİ, Klevis, “ The Curious Case of Albanian Nationalism: the Crooked Line from a Scattered Array of Clans to a Nation-State”, **The Turkish Yearbook of International Relations**, Cilt. 44, 2013, s. 185-228.
- ROE, Paul “Securitization and Minority Rights: Conditions of Desecuritization”, **Security Dialogue**, Cilt. 35, Sayı. 3, 2004, s. 279-294.
- SAATÇI, Meltem Begüm, “Makedonya Sorunu”, **Balkanlar El Kitabı 1. Cilt: Tarih**, (ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay), Akçağ Yayınları, (2. Baskı), Ankara 2013, s. 539-554.
- SANCAKTAR, Caner, “Balkanlarda Osmanlı Hakimiyeti ve Siyasal Mirası”, **Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 2, 2011, s. 29-34.
- SANDIKLI, Atilla-EMEKLİER, Bilgehan, “Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm”, **Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri**, BİLGESAM Yayınları, İstanbul 2012, s. 3-67.
- SANDIKLI, Atilla-EMEKLİER, Bilgehan, “21. Yüzyılda Yeni Güvenlik Anlayışları”, **Uluslararası Balkan Kongresi (28-29 Nisan 2011) Bildiriler Kitabı**, (ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar), Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Kocaeli 2011, s. 21-41.
- SOFOS, Spyros, “Macedonia at he Crossroads”, **Journal of Southern Europe and the Balkans Online**, Cilt. 3, Sayı. 2, 2001, s. 145-151.
- ŞAHİN, Seçil, “Kosova’nın Bağımsızlık İlanının Uluslararası Adalet Divanı Kararı ve Self Determinasyon İlkesi Çerçevesinde İncelenmesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı. 3, 2015, s. 520-533.

- ŞENER, Bülent, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Göç Olgusu ve Ulusal Güvenlik Üzerindeki Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Güvenlik Bilimleri Dergisi**, Cilt. 6, Sayı.1, 2017, s. 1-31.
- ŞIVGIN, Hale, “Arnavutların Milli Bilincin Gelişme Sürecinde Yaşanan Siyasi Olaylar”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, Sayı. 147, 2003, s. 131-152.
- ŞİR, Aslan Yavuz, “Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi, Enerji Güvenliği ve Rusya”, **II. Uluslararası Sosyal Bilimciler Kongresi**, BİLGESAM, s. 346-355.
- ŞÖHRET, Mesut, “Kopenhag ve Aberystwyth Ekolleri Çerçevesinde 21. Yüzyılda Güvenliğin Değişen Kapsamı ve Boyutu”, **Uluslararası Güvenlik Kongresi (8-9 Ekim 2013) Bildiriler Kitabı**, (ed. Hasret Çomak, Ayşegül Gökalp Kutlu), Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Kocaeli 2014, s. 657-713.
- STRİTZEL, Holger, “Towards a Theory of Securitization: Copenhagen and Beyond”, **European Journal of International Relations**, Cilt. 13, Sayı. 3, 2007, s. 357-383.
- TANGÖR, Burak, “21. Yüzyılda BM, NATO, AB VE AGİT’in Balkanlar’daki Güvenlik Yaklaşımı: Güvenlik Yönetişimi”, **Uluslararası Balkan Kongresi (28-29 Nisan 2011) Bildiriler Kitabı**, (ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar), Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Kocaeli 2011, s. 42-60.
- TANRISEVER Oktay F., “Güvenlik”, **Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar**, (ed. Atilla Eralp), İletişim Yayınları, İstanbul 2005, 107-125.
- TAURECK, Rita, “Securitization Theory and Securitization Studies”, **Journal of International Relations and Development**, Cilt. 9, 2006, s. 53-61.
- TİRAB, Abbkar Tirab, “Küreselleşme Asrında Ulusal Güvenlik Perspektifinden Medya-Güvenlik İlişkisi ve Topluma Yansımaları”, **Güvenlik Stratejileri**, Sayı. 26, 2013, s. 113-150.

- TÜRBEDAR, Erhan, “Kosova Sorunu”, **Balkanlar El Kitabı 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar**, (ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay), Akçağ Yayınları, (2. Baskı), Ankara 2013, s. 135-148.
- TÜYSÜZOĞLU, Göktürk, “Güvenlik Sisteminin Dış Politika Oluşum Sürecine Etkisi: Ermenistan-İran İlişkilerinin Güvenlikleştirme Kuramı Bağlamında Anlamlandırılması”, **Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları Dergisi**, Cilt. 8, No. 16, 2013, s. 95-123.
- TÜYSÜZOĞLU, Göktürk, “Sosyal Konstrüktivizm ve Kopenhag Okulu Bağlamında Lübnan’daki Siyasal Yapının Değerlendirilmesi”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt. 9, Sayı. 35, 2013, s. 115-143.
- TÜYSÜZOĞLU, Göktürk, “Toplumsal Güvenlikleştirme Yaklaşımının Siyasal Statü Tartışmalarına Etkisi: Kırım Örneği”, **Uluslararası İlişkilerde Teoriden Pratiğe Güncel Yaklaşımlar**, (ed. Sibel Turan, Nergiz Özkural Köroğlu), Dora Yayıncılık, Bursa 2015, s. 189-231.
- TÜYSÜZOĞLU, Göktürk, “Toplumsal Kimliğe Dayalı Güvenlikleştirmelerin Siyasal Sorunlar Bağlamında İrdelenmesi: Belucistan Örneği”, **Güvenlik Stratejileri**, Sayı. 21, 2011, s. 39-85.
- ULLMAN, Richard H., “Redefining Security”, **International Security**, Cilt. 8, Sayı. 1, 1983, s. 130, s. 129-153.
- ULTAN Meliha Özlem, “Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Yaklaşımları ve Genişletilmiş Güvenlik Kavramları”, **Uluslararası Güvenlik Kongresi (8-9 Ekim 2013) Bildiriler Kitabı**, (ed. Hasret Çomak, Ayşegül Gökçalp Kutlu), Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Kocaeli 2014, s. 646-656.
- UZGEL, İlhan, “Makedonya Sorunu”, **Türk Dış Politikası- Kurtuluş Savaşı’ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt. 2, (ed. Baskın Oran), İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s. 504.

- UZGEL, İlhan, “Sosyalizmden Ulusçuluğa; Yugoslavya’da Ulusçuluğun Yeniden Canlanması”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt. 47, Sayı. 1-2, s. 217-244.
- WALT, Stephen M., “The Renaissance of Security Studies”, **International Studies Quarterly**, Cilt. 35, Sayı. 2, 1991, s. 211-239.
- WILLIAMS, Michael C., “Words, Images, Enemies: Securitization and International Politics”, **International Studies Quarterly**, Sayı. 47, 2003, s. 511-531.
- WOLFERS, Arnold, “ ‘National Security’ as an Ambiguous Symbol”, **The Academy of Political Science**, Cilt. 67, Sayı. 4, 1952, s. 481-502.
- WOJNICKI, Jacek, “The Formation of the Party System in the Republic of Macedonia”, **Annales Universitatis Mariae Curie- Skłodowska**, Cilt .1, 2016, s. 157-172.
- WÆVER, Ole, “Securitization and Desecuritization”, **On Security**, (ed. Ronnie D. Lipschutz), Columbia University Press, New York 1998, s. 46-86.
- WÆVER, Ole, “Securitisation, Taking Stock of a Research Programme in Security Studies”, (Yayınlanmamış Metin), <https://docplayer.net/62037981-Securitisation-taking-stock-of-a-research-programme-in-security-studies.html>, Erişim Tarihi: 01.11.2018, 2003, s. 1-36.
- WÆVER, Ole, “Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt. 5, Sayı. 18, 2008, s. 151-178.
- VUORİ, Juha A., “Illocutionary Logic and Strands of Securitization: Applying the Theory of Securitization to the Study of Non- Democratic Political Orders”, **European Journal of International Relations**, Cilt. 14, Sayı. 1, 2008, s. 65-99.
- XHUDO, Gux, “Macedona: The Trouble From Within”, **Terrorism and Political Violence**, Cilt. 5, Sayı. 4, 1993, s. 311-335.

YİĞİT, Yücel, “Milliyetçilik Çağında Prizren İttihat Cemiyeti”, **Turkish Studies**, Cilt. 4, Sayı., 8, 2009, s. 2463-2491.

YÜKSEL, Sinem, “Securitization of Migration The Case of Turkey- EU Relations”, **Marmara Journal of European Studies**, Cilt. 22, Sayı. 1, 2014, s. 169-187.

ZEJNELİ, Jusuf- MAKSUTİ, Bekim, Political System in the Republic of Macedonia and EU-NATO Membership Challenges”, **European Scientific Journal**, Cilt. 12, Sayı. 14, 2016, s. 157-172.

ZORA, Kadir, “Güvenlikleştirme: Hukuksal Meşruiyetten Siyasal Meşruiyete Evrimle ve Kopenhag Okulu”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt. 23, Sayı. 2, 2015, s. 111-126.

“The Macedonian Question: Reform of Rebellion”, **ICG Balkan Report**, Sayı. 109, Skopje 2001

Makedonya Güvenlik Sektörü Reformu İçerik Analizi 1991-2008, Üsküp 2011.

Tezler

AHMED, Ergin, “Bağımsızlığından Günümüze Makedonya Cumhuriyeti’nin Güvenlik Politikası”, **Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, 2004.

ALAGÖZ, Bilgehan, “İran İslam Cumhuriyeti Dış Politikasında Etkili Bir Unsur Olarak Güvenlikleştirme Siyaseti: 2003 Irak Savaşı Sonrası İran’ın Basra Körfezi Politikası”, **Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü**, Doktora Tezi, 2013.

ÇAPAT, Halit, “Kopenhag Okulu Çerçevesinde Bölgesel Güvenlik Kompleksi Kavramı ve Karadeniz’de AB-ABD Güvenlik Algılamaları”, **Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008.

- GÜMÜŞ, Şenay, “Securitization of the European Union’s Migration and Asylum Policies”, **Marmara Üniversitesi Avrupa Birliği Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- HAMZA, Aktan, “Makedonya-Arnavutluk İlişkilerinde Makedonya Arnavutlarının Etkisi”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- MANDACI, Nazif, “Makedonya Cumhuriyeti’nde Arnavut-Makedon Etnik Çatışması ve Ohri Süreci”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Doktora Tezi, 2003.
- MUSTAFA, Hysen, “Sırbistan’da Yaşayan Arnavut Azınlığın Sosyal-Kültürel Sorunları”, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2017.
- POUT, Daniel, “The Promise of a Name: Identity, Difference, and Political Movement in Macedonia”, **Arizona State University**, Doktora Tezi, 2014.
- PROGONATİ, Erjada, “Arnavutluk Devleti’nin Dış Politikasında Arnavut Azınlıklar (Kosova, Makedonya, Yunanistan)”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- RAHMAN, Reyhan, “Makedonya’da Türk Azınlık ve Makedonya-Türkiye İlişkileri”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2012.
- RUSTAMOV, Rafiq, “Azerbaycan Dış Politikasında Kimlik, Tehdit Algılaması ve Güvenlik Yaklaşımları”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Doktora Tezi, 2008.
- SOĞANGÖZ, Murat, “Makedonya Krizi ve ODGP’nin Rolü”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

ŞABANİ, Güner, “2001 Makedonya Etnik Çatışması ve Çözümü: Çerçeve Anlaşmasına Giden Süreç”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

TANGÖR, Burak, “Avrupa Güvenlik Yönetişimi Çerçevesinde Bosna, Kosova ve Makedonya Krizleri ve Türk Dış Politikası”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Doktora Tezi, Ankara 2007.

Elektronik Kaynaklar

<http://www.president.mk/en/about-macedonia/basic-facts.html>

<http://www.bilgesam.org/incele/138/-turkiye-makedonya-iliskileri/#.XEjIKFwzbIV>

<https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/makedonya-siyasi-krizden-kurumsal-krize/778663>

<https://www.britannica.com/place/Albania/Albanian-nationalism>

<https://www.dunyabulteni.net/balkanlar/arnavutlar-100-yil-once-ayrilmisti-h236711.html>

<http://www.balkanbirikim.com/arnavutlar-ortak-platformu-kurdu/1897/>,

<https://cpj.org/2002/03/attacks-on-the-press-2001-macedonia.php>

<https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/bagimsizliginin-26-yildonumunde-makedonya/904259>

<http://turksam.org/balkanlar-da-etnik-catismanin-son-ornegi-makedonya>

https://insamer.com/tr/balkanlarda-goc-raporu_360.html

<https://www.internethaber.com/balkan-tepelerine-hac-dikteler-115471h.htm>

<http://www.tuicakademi.org/bolgesel-guvenlik/>

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2119rank.html>

<https://www.refworld.org/docid/469f38b7a.html>,

<http://www.arnavut.com/camerya-ve-camerya-soykirimi/>

<https://www.cnnturk.com/dunya/catismalarda-makedonyanın-kumanova-kenti-savas-alanına-dondu?page=1>

<https://kafkassam.com/arnavutlar-yunanistani-salladi.html>

<https://www.yeniakit.com.tr/yazarlar/ayhan-demir/makedonyada-neler-oluyor-12990.html>

<http://www.aljazeera.com.tr/gorus/istikrarsizlasan-makedonya-ve-arnavut-faktoru>,

<http://www.electionguide.org/elections/id/2977/>

<https://medyascope.tv/2018/03/19/arnavutcanin-resmi-dil-yapilmasi-makedonyayı-karistirdi/>

<http://www.president.mk/en/president/biography.html>

<http://habermakedonya.net/gruevskiden-tehtid-gibi-aciklama-sdsm-hukumeti-kurmasi-makedonyanın-sonu-olur/>

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ce3f48590e674.09116900

<http://www.kosovo.net/gralbania.html>

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/siyasi-krizden-meclisteki-olaylara-makedonyada-yasananlar/807212>

<http://www.sdsm.org.mk/Istoriya-na-partijata.aspx>

https://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=311&film_ID=4&slide_ID=21,

<http://www.balkaninsight.com/en/article/who-is-who-political-parties-in-macedonia>,

<https://www.dunyabulteni.net/arsiv/kosova-bagimsizligin-birinci-yilinda-dosya-h67004.html>

<https://www.yenisafak.com/dunya/kumanova-karisti-2139221>

<http://diam.sakarya.edu.tr/tr/icerik/12083/50819/makedonya-genel-secimleri>

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mk.html>

<https://balkaninsight.com/2016/09/01/macedonia-decides-to-hold-elections-on-december-11-08-31-2016/>,

<https://www.bbc.com/news/world-europe-40115708>

<https://www.voanews.com/a/macedonian-president-warns-of-albanian-threat-to-sovereignty/3754238.html>

<https://www.globalsecurity.org/military/world/europe/mk-politics.htm>,

<http://worldpopulationreview.com/countries/macedonia-population/>

http://news.bbc.co.uk/2/hi/in_depth/world/2001/review_of_2001/1703711.stm

<https://www.theguardian.com/world/2001/aug/22/balkans3>

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/makedonyada-arnavutcanin-resmi-dil-olmasi-meclisten-gecti/1028619>

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/makedonyada-arnavutlar-ilirida-cumhuriyetini-ilan-etti/118907>

https://www.turkcebilgi.com/makedonya_cumhuriyeti'nin_b%C3%B6lgeleri

<http://www.arnavut.com/makedonyadaki-etnik-arnavutlar/>

<https://www.sozcu.com.tr/2015/dunya/makedonyada-siyasi-gerilim-yukseliyor-835883/>

<https://orhaajans.com/makedonyada-bayrak-hadisesi/>

<http://arsiv.sabah.com.tr/1997/05/26/d05.html>

<https://www.pusulahaber.com.tr/makedonyadaki-karakoldan-calinan-silahlar-bulundu-240246h.htm>

<http://www.milliyet.com.tr/makedonya-ismeni-degistirmeyi-tatil-2673170/>

<https://www.haberler.com/makedonya-kosova-sinirinda-polis-karakoluna-7233466-haberi/>,

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/makedonya-krizinin-kronolojisi-11588>

<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-makedonya-ile-ilgili-isim-degisikligi-onaylandi-41094759>

<http://www.tuicakademi.org/43643-2/>

<http://www.milliyet.com.tr/son-dakika-makedonya-nin-adi-dunya-2810132/>

<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/makedon-ordusu-operasyon-baslatti-39232849>

<https://studylibtr.com/doc/1107207/makedonya-%C3%BCIke-raporu>

<https://www.ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/avrupa/makedonya/ulke-profil/genel-bilgiler>

<https://www.trthaber.com/haber/dunya/nato-ve-abden-makedonya-meclisindeki-olaylara-tepki-311636.html/dunya/>

<https://www.osce.org/skopje/100622?download=true>

<https://avim.org.tr/tr/Yorum/MAKEDONYA-DA-YENI-BIR-HUKUMET-VE-YENI-BIR-SUREC-1>

<http://www.president.mk/en/about-macedonia/basic-facts.html>

http://www.stat.gov.mk/OblastOpsto_en.aspx?id=31

<https://www.tepav.org.tr/tr/kose-yazisi-tepav/s/2644>

<https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia.nsp>

<https://www.strategic-culture.org/news/2015/06/14/the-idea-greater-albania-then-and-now-i.html>

<https://avim.org.tr/tr/Bulten/62-EVET-OYUYLA-ZORAN-ZAEV-YENI-HUKUMETI-KURDU>

<https://www.yenisafak.com/dunya/sirbistanin-nufusu-10-yilda-300-bin-kisi-azaldi-427665>

<http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/6290/parcalanmisligin-aritmetigi#.XNwhlY4zbIU>

<http://www.newbalkanpolitics.org.mk/item/The-problem-between-the-Macedonian-and-Albanian-ethnic-groups-in-the-Republic-of-Macedonia-and-its-future#.XNiR344zbIV>

<http://www.balkaninsight.com/en/article/past-election-results-in-macedonia>

http://www.tasam.org/en/Icerik/24686/balkan_wars_and_greater_state_nationalisms_in_balkan_politics

<https://www.tarihsayfasi.com/ulkeler-tarihi/makedonyanın-tarihi.html>

<https://www.milligazete.com.tr/haber/1008663/makedonya-secimleri-ve-muhtemel-gelismeler>

ÖZGEÇMİŞ

Pelin ÇOLAK, 06.11.1992 tarihinde Erzurum’da doğdu. İlköğretimini Mimar Sinan İlköğretim Okulu ve Yahya Kemal İlköğretim Okulu’nda; ortaöğretimini Erzurum Spor Lisesi’nde okudu. 2010 yılında Atatürk Üniversitesi-İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde başladığı lisans eğitimini 2014 yılında tamamladı. 2016 yılında Giresun Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında yüksek lisans programına başladı.

